

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ІНСТИТУТ ГУМАНІТАРНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
НАУКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ЦЕНТР ПОЛІТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ «ВЕКТОР»
UNIWERSYTET WARMIŃSKO-MAZURSKI W OLSZTYNIE
INSTYTUT NAUK POLITYCZNYCH

II Українсько-польський науковий форум
II Polsko-Ukraińskie Forum Naukowe

**ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ
ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ:
ІНСТИТУЦІЙНИЙ І ЦІННІСНИЙ ВИМИРИ**

**EUROPEJSKA INTEGRACJA
A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA:
WYMIAR INSTYTUCJONALNY ORAZ WARTOŚCI**

**Львів - Olsztyn
2016**

Європейська інтеграція та національна ідентичність: інституційний і ціннісний виміри / Матеріали II Українсько-польського наукового форуму (12-13 травня 2016, Львів). – Львів-Olsztyn: «ПП Сорока», 2016. – 495 с.

Europejska integracja a tożsamość narodowa: wymiar instytucjonalny oraz wartości. / Materiały II Polsko-Ukraińskiego Forumu Naukowego (12-13 maja 2016, Lwów). - Львів-Olsztyn: Wydawnictwo «Sroka», 2016. – 495 s.

Відповідальність за зміст статей несуть автори.
Odpowiedzialność za treść artykułów ponoszą autorzy.
Загальна редакція: Олександр Горбач, Каміл Сігідус.
Redakcja: Kamil Sygidus, Oleksandr Horbach.

*Матеріали II Українсько-польського наукового форуму
«Європейська інтеграція та національна ідентичність:
інституційний і ціннісний виміри» видано за сприяння
Проекту ЄС/ПРООН
«Місцевий розвиток, орієнтований на громаду III»*

© Національний університет
«Львівська політехніка», 2016

© Uniwersytet Warmińsko-Mazurski
w Olsztynie, 2016

ISBN 978-966-2598-64-3

СПІВОРГАНІЗАТОРИ ФОРУМУ:

Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків
з діаспорою Національного університету
«Львівська політехніка»
Науково-аналітичний центр політичних досліджень
«Вектор» Національного університету
«Львівська політехніка»
Парикарпатський національний університет
ім. В. Стефаника

ФОРУМ ПІДТРИМУЮТЬ

Комітет Верховної Ради України з питань
європейської інтеграції

Комітет Верховної Ради України у закордонних
справах

Представництво Міністерства зовнішніх справ у
Західному регіоні

Львівська обласна рада

Львівська міська рада

Проект Європейського Союзу та Програми
розвитку ООН «Місцевий розвиток,
орієнтований на громаду»

ІНФОРМАЦІЙНІ ПАРТНЕРИ ФОРУМУ:

Львівська газета «Ратуша»

Видавництво «Друк на потребу».

Освітній студентський тижневик
«Аудиторія»

ЗМІСТ

Секція І. Інституційні основи європейської інтеграції	13
Климанська Л., Савка В. ВИЩА ШКОЛА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЗМІНИ	15
Ніценко В. РОЗВИТОК АГРАРНИХ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	20
Гриб'юк О. ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР	24
Дащаківська О. МІЖЕТНІЧНИЙ ДІАЛОГ В УКРАЇНІ	30
Демчишак Р., Струтинська Х. ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	36
Lachowski T. THE ROLE OF THE INTERNATIONAL CRIMINAL COURT WITH RELATION TO CRIMES COMMITTED IN DONBAS AS A WAY OF ENHANCING THE REFORM OF UKRAINIAN JUDICIAL SYSTEM	40
Міхель Р. ВНЕСОК ПОЛЬЩІ У РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ ЛЬВІВСЬКОЇ ТА ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ	45
Москалюк М. НЕФОРМАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ (НА ПРИКЛАДІ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Л.КУЧМИ)	50
Szoszkiewicz Ł. WHAT IF NOT CARROT OF MEMBERSHIP? THE EU'S TOOLBOX FOR DEMOCRACY PROMOTION IN UKRAINE	53
Tukalo V. COMPARING ANALYSES OF DEMOCRACIES IN POLAND AND UKRAINE: DELIBERATIVE AND PARTICIPATORY COMPONENTS	55
Żukowski S. ROLA INTERNETU W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ	60

Grosicki M. ZASADY FUNKCJONOWANIA NADZORU I REGULACJE OSTROŻNOŚCIOWE RYNKU USŁUG BANKOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ	64
Камєнєва О. ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ	69
Markowska E. INTEGRACJA RYNKÓW FINANSOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ	72
Mazurenko W. PROBLEMY WYKONANIA ORZECZEŃ ETPC WOBEC PRAWA DO WŁASNOŚCI NA UKRAINIE	77
Мула Х. РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ	81
Ratuszna L. CZYNNIKI UTRUDNIAJĄCE INTEGRACJĘ EUROPEJSKĄ UKRAINY	84
Wysocka J. ANALIZA PRZESTRZENNA WYSTĘPOWANIA PRZESTĘPCZOŚCI W POLSCE W LATACH 1990 – 2015	89
Bobusia K. SĄDOWA OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W UNII EUROPEJSKIEJ	93
Czepek J. ROZWAŻANIA NA TEMAT PRZYSZŁYCH WYROKÓW EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU PRAW CZŁOWIEKA W SKARGACH MIĘDZYPAŃSTWOWYCH UKRAINY PRZECIWKO ROSJI	98
Забавська Х. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ	102
Куньч М. ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ПОЛЬЩІ ЯК ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ	108
Лазоренко Ю. ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У БОРОТБІ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ	112
Маслак Т. ЄВРОАСОЦІАЦІЯ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ	116
Немеш О. ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД РОБОТИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА	119

Ткачук Б. РОЗВИТОК «ПРАВОВОГО» РУХУ ЄВРОПИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ, ПЕРСПЕКТИВИ	123
Хар О. ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄСРОРЕГІОНУ «АЛЬПИ-АНДРІАТИКА»	127
Шандра М. РОЛЬ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН	131
Gawroński B. INSTYTUCJONALNE DETERMINANTY ATLANTYCKIEGO KURSU UKRAINY	137
Baran B. JULIUSZ MAKAREWICZ. PROFESSOR OF TWO PERIODS AND MODERN EUROPEAN RECEPTION OF HIS THOUGHT	142
Лівіцька М. ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ	145
Trotsko D. THE EUROPEAN UNION'S PROMOTION OF DEMOCRACY IN RUSSIA	148
Кукляк У. ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ	152
Мазур К. ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР: ДОСВІД ПОЛЯКІВ	155
Król E. KORZYŚCI INTEGRACJI GOSPODARCZEJ – WSPÓLNY RYNEK	160
Секція II. Європейська ідентичність та інтеграційні процеси в ЄС	165
Orzechowski M., Noskowska D. MIĘDZY EUROPEIZACJĄ A TOŻSAMOŚCIĄ EUROPEJSKĄ. DYLEMATY W POLITYCE WEWNĘTRZNEJ I ZAGRANICZNEJ UKRAINY	166
Kuczyńska-Zonik A. STRATEGIE INTEGRACYJNE A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA MNIEJSZOŚCI W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH	169
Волинець О. ІДЕЯ ЗНАКІВ ЧАСУ У ДОКУМЕНТАХ II ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ	173

Gajowniczek T., Maciejewska-Mieszkowska K. PUBLIC MEDIA AND THE INTERNET AS TOOLS FOR PRESERVING THE IDENTITY OF NATIONAL MINORITIES IN POLAND....	177
Доцяк І. ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ	182
Куньч З. УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ ДІАСПОРИ	185
Лендэл Р. ЕТНОПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР	190
П'ятковська О. МАКРОЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ. РОЛЬ ПОЛЬЩІ	194
Теліш П. КАЛЬВАРІЯ ПАЦЛАВСЬКА – МІСЦЕ ПАЛОМНИЦТВА ОБИДВОХ НАРОДІВ	199
Червінка І. МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄС: ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧИ НАГОДА ДЛЯ НАЦІОНАЛІЗМУ	204
Яцишин У. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ	207
Andrzejczak E. OBRAZ EUROPY I EUROPEJSKA INTEGRACJA KULTUROWA W OCZACH UCZESTNIKÓW PROGRAMU ERASMUS	212
Blejwas S. SZCZYT RADY UE 18-19.02.2016r. – KRYZYS MIGRACYJNY	215
Chmielińska M. IMIGRANCI – ZAGROŻENIE DLA EUROPY?	218
Iwanek S. MĄDROŚĆ VINCENZA I MYŚL MIĘDZYKULTUROWA	224
Зельманович І. ПОЛІТИЧНО-ЦІННІСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	228
Kalisz B. TOŻSAMOŚĆ EUROPEJSKA - CZY RZECZYWIŚCIE ISTNIEJE?	232
Куцина І. ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА: НЕБЕЗПЕКА ГЕНОЦИДУ БЛОГО НАСЕЛЕННЯ ЄВРОПИ	236
Mościcka D. CHARAKTERYSTYKA MNIEJSZOŚCI UKRAIŃSKIEJ W WOJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-	

MAZURSKIM	240
Марусик Ю. ВПЛИВ ІМІГРАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ ЄВРОПИ	244
Пасічний Р. ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	249
Мандзик Т. ОСОБЛИВОСТІ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСІБ, ЯКІ ПОХОДЯТЬ З РІЗНИХ ТИПІВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТИВ	254
Protsyuk M. «SOFT POWER» AS A MEAN OF ADOPTION THE NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION OF UKRAINE	259
Суховерська І. ДЕНЬ ПЕРЕМОГИ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ ЯК СПРО- БА ЛАВІРУВАННЯ МІЖ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИМИ ЦІННОСТЯМИ ТА РАДЯНСЬКИМИ ТРАДИЦІЯМИ	263
Tondera J. MIĘDZY SWOIM A OBCYM. TRUDNOŚCI ADAPTACYJNE MŁODZIEŻY UKRAIŃSKIEJ W POLSCE	269
Ясінська А. ЕЛЕКТОРАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДЯН В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ	273
Czerwiak D. EUROPEIZACJA A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA	277
Джуджук С. ПИТАННЯ МОЛОДІ: ХТО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЮ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ	281
Wojciechowska A. EUROPA NARODÓW CZY NARODY EUROPY? KRYZYS TOŻSAMOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ.....	285
Бовт В. МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ: ПРИ- ЧИНИ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ	287
Вітрицьок Х. РОЗВИТОК ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ПОЛЬЩІ ТА В УКРАЇНІ	292
Горальська Д. ФАКТОР МЕНТАЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ	296
Фетісова В. ЦІННІСНІ ЗАСАДИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	299
Gładkowski K. DZIEDZICTWO KULTUROWE A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA – EUROPEJSKIE TRADYCJE	

NAUKOWE LWOWA 304

Секція III. Тенденції зовнішньої та безпекової політики ЄС в сучасних геополітичних реаліях 309

Климончук В. АКсіОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ: ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ 310

Турчин Я. ПЕРСПЕКТИВИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГІОНУ 314

Бессараб Т. ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ ПЕРЕД ЛАТИНСЬКОЮ АМЕРИКОЮ - ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН 320

Бучин М. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ СПІВПРАЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ 325

Демчишак Р., Ібрагімов К. ФОРМИ УЧАСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА У ВРЕГУЛЮВАННІ ЮГОСЛАВСЬКОЇ КРИЗИ 329

Дорош Л., Івасечко О. ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС У ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ 334

Колодяжна В. ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В КОНТЕКСТІ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ (НА ПРИКЛАДІ ЄВРОРЕГІОНУ «БУГ») 339

Матлай Л. ЧИ СПРАЦЮВАВ «ПРИНЦИП ЗОЛОВОЛОСКИ» У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ? 344

Остап'як В. СТВОРЕННЯ БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНОЮ 349

Buchowska M. UE-UKRAINA 2015. SPOTKANIA LIDERÓW I ICH OBRAZ W PRASIE BRUKSELSKIEJ, POLSKIEJ I UKRAIŃSKIEJ 352

Пересунько Т. ІНСТИТУТИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ІМІДЖЕВОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ ...355

Osikowicz Ż. UKRAIŃSKO - POLSKIE PROJEKTY WSPÓŁ-PRACY W KONTEKŚCIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ	360
Бакуч Вікторія РОЛЬ РЕЛІГІЙНОГО ФАКТОРА У СИСТЕМІ МІЖНІРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	365
Гасяк М. КОНФЛІКТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ	368
Жук О. ВІЙСЬКОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАТО	372
Коваль О. СТРАТЕГІЯ ЄС ДЛЯ БАЛТІЙСЬКОГО РЕГІОНУ	376
Котова О. ГРЕЦІЯ І ЄВРОПА: ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ІСТОРІЇ	381
Коваль Ок. СИРІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ	384
Катерина К. УКРАЇНА В ФОКУСІ КІБЕРАТАК	388
Коломієць В. СПІВПРАЦЯ КАНАДИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ	393
Курдова Р. СТРАТЕГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО США З ДЕРЖАВОЮ ІЗРАЇЛЬ	396
Охремчук С. ГІБРИДНА ВІЙНА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ В УКРАЇНІ	400
Самчук О. НЕЙТРАЛІТЕТ ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ	404
Ільницька У. ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКСПАНСІЇ ТА ЗРОСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ	409
Sygidus K. KRYZYS UKRAIŃSKI ORAZ AKTUALNE PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA W KONTEKŚCIE EUROPEJSKIEJ STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA	414
Потіха О. ПОДІЇ В УКРАЇНІ, ЯК ЗАКЛИК ДО ЗМІН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ	421
Романчук А. РОЛЬ РОСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КРИЗІ ТА КОНФЛІКТАХ НА ПОСТ-РАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРІ	424

Тищенко Н. ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ В КОНТЕКСТІ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ ...	427
Шпер О. ПІДТРИМКА ПОЛЬЩЕЮ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ	431
Rabin-Majchrzak M. PARTNERSTWO CZY SOJUSZ? RELACJE NATO-UKRAINA W LATACH 1991-2015	434
Klepański J. PROJEKT RUROCIĄGU ODESSA-BRODY- PŁOCK A BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE POLSKI I UKRAINY	439

Секція IV. Інституційний розвиток громад: практичні аспекти та виклики	443
Луцишин Г., Назар І. РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ З РОЗВИТКУ ГРОМАД: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД	444
Алваш Х. АНТИПРОПАГАНДА: РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	448
Івасечко О., Дорош Л. ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ ІЗ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ	453
Здровега М. ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ	458
Гарбич А. ФЕНОМЕН ПАРАДИПЛОМАТІЇ ЯК НАСЛІДОК РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПИ	462
Лагода О. БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ	467
Нечитайло А. УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	471
Гончарук А. ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ООН В УКРАЇНІ У РОЗБУДОВІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	477
Кальмук А. ІДЕЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД	481
Шукіна Р. МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА РЕФОРМА В УКРАЇНІ	486
Мелеганіч Г. ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН	491

СЕКЦІЯ I
I SEKCJA

**ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ
ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ**

**INSTYTUCJONALNE FUNDAMENTY
INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ**

Лариса КЛИМАНСЬКА

*доктор політичних наук,
професор кафедри соціології та соціальної роботи
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

Віктор САВКА

*кандидат соціологічних наук,
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ВИЩА ШКОЛА СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ІНСТИТУЦІЙНОЇ ЗМІНИ

Останніми роками ситуація у вітчизняній освітній системі зазнала значних змін у зв'язку із спробами її реформування в напрямку наближення до європейського освітнього простору. Проте, на наш погляд, ці зміни часто мають доволі контраверсійний характер. Освіта, як і інші галузі, безпосередньо залежні від державного фінансування, стали в нашій країні у останні десятиліття чи не основним об'єктом для реформаторських зусиль фактично всіх урядів. Практично кожен із міністрів освіти вважав за обов'язок внести зміни у вітчизняну освітню систему, проklamуючи лозунги її «наближення до кращих світових зразків», «входження у Болонський освітній простір», «задоволення потреб студентів та заохочення їх до навчання» і т.п.

Незважаючи на постійні реформаторські зусилля, чи, навпаки, завдяки їм, освітня система країни, на думку одного із провідних експертів у цій галузі, І.Лікарчука, на початок другого десятиліття ХХІ ст. дійшла до стану колапсу. Серед його причин І. Лікарчук особливо виділяє втрату вітчизняною освітньою системою суспільних орієнтирів своєї діяльності, її нездатність орієнтуватись на освітні запити суспільства та його громадян. На відміну від інших держав, зауважує експерт, в Україні не існує практики формування освітніх цілей громадянським суспільством [2].

Такий перелік чинників негативних трансформацій, на наш погляд, міг бути результатом застосування до аналізу стану освітньої системи принципів неінституційного підходу, який у вітчизняній

соціології практикують, зокрема Є.Головаха та С.Щудло. Фундаментальними принципами неоінституційної теорії є: 1. розгляд інституцій як динамічних утворень, які виступають агентами суспільних змін та водночас самі піддаються трансформаціям, реагуючи на потреби суспільства; 2. концентрація дослідницьких зусиль на системі цілей діяльності соціальних інституцій та норм, котрі забезпечують їхню реалізацію, зумовлюють функціонування інституцій у певних організаційних формах із відповідним сутнісним наповненням.

На наш погляд, констатуючи факт втрати вітчизняною освітньою системою суспільних орієнтирів своєї діяльності, ми повинні мати на увазі в тому числі і дуалістичну за своїм характером спрямованість освіти. З одного боку, вона покликана давати відповідні фахові знання та навички. При тому зазначимо що в умовах сучасного суспільства оновлення фахових знань, технологій, виробничого обладнання, інструментарію та матеріалів, які забезпечують виробництво всіх можливих видів продукції (як матеріальної, так і послуг, ідей), йде дедалі швидшими темпами. Таким чином, закладаючи у навчальний план фахової школи вивчення певних технологій, навіть найбільш передових, менеджери освітніх закладів повинні розуміти що їхній випускник вже у перші роки своєї професійної практики може з ними зустрітися як із застарілими. Виходом із цієї ситуації може бути акцентування уваги не на самих виробничих процесах у їхній актуальній формі, а на уявленні студентами принципів їхньої побудови та можливих шляхах їхньої модернізації. Іншими словами, від студента університету дедалі більше вимагається освоїти вміння креативно мислити та навчатися самостійно, тобто бути здатним не лише виконувати нині певні виробничі операції, а розуміти принципи, на яких вони базуються задля їхнього подальшого вдосконалення вже завтра. З іншого боку дуалістичний характер освіти передбачає засвоєння її носієм, окрім фахових знань та вмінь, ще і певного обсягу громадянських компетенцій, зважаючи, зокрема, і на зростання вагомості морально-етичних вимірів професійної діяльності кожного фахівця, необхідності усвідомлення ним можливих наслідків своєї професійної роботи не лише для нього особисто, чи колективу, в якому він працює, але і для суспільства в цілому.

Тому, на наш погляд, цілком очевидно що порушення принципів дуалістичності освіти, тобто збалансованого поєднання у ній

предметів, призначених давати і вузькофахові знання та вміння і ті, які покликані формувати громадянські якості фахівців, власне і є одним із виявів втрати вітчизняною освітньою системою суспільних орієнтирів своєї діяльності.

В цьому відношенні цікавим видається аналіз реформаторських пропозицій щодо вищої освіти Міністерства освіти і науки України часів міністра С. Квіта, який, зважаючи на заяви нинішнього міністра Л.Гриневиц, не планується принципово переглядати. Стратегічним курсом такого реформування обрано дерегуляцію та децентралізацію в освітній системі [3]. В ідеалі це мало б означати виконання, як мінімум, вже згадуваних завдань, сформульованих І.Лікарчуком: оновлені та звільнені від зайвої опіки міністерства навчальні заклади повинні краще і швидше орієнтуватись на освітні запити суспільства, його громадян, зокрема, шляхом залучення до визначення і формування освітніх цілей громадських активістів, структур громадянського суспільства.

Проте, на наш погляд, керівництво міністерства не завжди дотримується ним же заявлених принципів. Під лозунгом запровадження академічної автономії вищих освітніх закладів, міністерство пропонує їм самостійно вирішувати питання про необхідність вивчення дисциплін суспільно-гуманітарного блоку студентами негуманітарних спеціальностей. При тому, заявляючи про можливість вивчення цих предметів у середній школі [4], міністерство фактично провокує вищі освітні заклади віддати і без того обмежений навчальний час, який відводився на вивчення наук про суспільство та людину, для розширення блоку фахових дисциплін. Завдання фахового вишколу є безсумнівно першочерговим, проте нанівець зводиться досягнення ще однієї важливої мети вищої освіти як інституції демократичного суспільства – формування громадянина, здатного керуватися об'єктивними знаннями законів життя сучасного соціуму.

Застосування принципів інституційного підходу до аналізу стану освіти та опрацювання на цій основі відповідних практичних рекомендацій дозволяє побачити інший варіант можливих трансформацій вищої освіти, який дозволить поєднати обидві цілі, на виконання яких повинна орієнтуватися ця інституція. Фундаментальні суспільні потреби у швидкому і якісному фаховому

Олена ГРИБ'ЮК

*кандидат педагогічних наук провідний науковий співробітник
Інституту інформаційних технологій і засобів навчання
НАПН України (м. Київ, Україна)*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ПРИРОДНИЧО- МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

У всіх спробах освітніх реформ в Україні найчастіших видозмін знає зміст освіти, зокрема розподіл годин між різними предметами, вивчення яких є обов'язковим у загальноосвітньому навчальному закладі. У цьому контексті також є важливим порівняння української практики зі світовим досвідом. Міжнародні показники з даного питання розраховуються за предметними галузями та відповідною часткою годин, що передбачають навчальні плани для навчання предметів, із яких ці галузі складаються. Якщо порівняти дані міжнародної статистики з результатами аналізу українських навчальних планів, то можна зробити висновок про серйозні проблеми з методиками, технологічним забезпеченням навчального процесу та відповідними підручниками в загальноосвітніх навчальних закладах України, спостерігається суттєве зменшення кількості годин на вивчення предметів природничо-математичного циклу [1]. Заслугує на увагу аналіз співвідношення в навчальних планах українських і зарубіжних шкіл предметів гуманітарного і природничо-математичного циклів у цілому. Головне місце в структурі українських навчальних планів займає гуманітарна складова. Природничо-математична складова в українських школах займає меншу, порівнюючи з гуманітарною, частку в структурі змісту навчання [1].

Важливою відмінністю навчальних планів в Україні є те, що вони, порівнюючи з навчальними планами загальноосвітніх навчальних закладів країн ОЕСР, передбачають більшу частку варіативної складової в обов'язковому аудиторному навантаженні. Співвідношення інваріантної та варіативної складової в типовому навчальному плані для учнів різних вікових груп українських шкіл

відрізняється. Поступове збільшення варіативної складової надає можливість навчальним закладам більше диференціювати навчальний процес та здійснювати допрофільну підготовку школярів віком 12-14 років. Порівняльний аналіз структури навчальних планів системи загальної середньої освіти України та інших країн світу дає підстави зробити висновки, що в країнах ОЕСР визначення структури навчального навантаження здійснюється на основі системного підходу та результатів міжнародних порівняльних досліджень, відповідно, моніторингу якості освіти на національному рівні. Доречно зазначити, що Україна в міжнародних порівняльних дослідженнях участі практично не бере. За двадцять останніх років Україна взяла участь лише у двох міжнародних порівняльних дослідженнях якості загальної середньої освіти (TIMSS-2007 і TIMSS-2011).

В Україні формування варіативної частини начального плану здійснюється з урахуванням, у першу чергу, можливостей навчального закладу, тобто варіативна частина формується «під учителя». В результаті аналізу спостерігається повсюдна парадоксальність ситуації, оскільки загальноосвітні навчальні заклади в Україні висувають достатньо високі вимоги до дитини, що зачасти суперечать її фізіологічним можливостям. Очевидно, така ситуація пов'язана в тому числі з тим фактом, що частка управлінських рішень, які приймаються автономно на рівні загальноосвітнього навчального закладу, в Україні не перевищує 5%. Основною причиною є також відсутність у законодавчих актах і нормативних документах чітко визначених меж відповідальності органів управління різного рівня за прийняття рішень щодо певних аспектів функціонування системи загальної середньої освіти.

Дослідження показує [2], [1], [4], що низькими є показники виконання учнями завдань на використання одержаних знань та вмінь щодо реальних ситуацій, характерних для повсякденного життя, тобто прикладних завдань із практичним змістом. Ґрунтовний аналіз дає підстави для висновків, що в українських школах продовжують мати місце значні проблеми у змісті математичної освіти, в тому числі її матеріально-технічному забезпеченні.

Очевидно, в Україні роль національних іспитів для випускників загальноосвітніх навчальних закладів виконує зовнішнє незалежне

Проектування в навчальному процесі набуватиме розвивального характеру лише за умови унеможливлення використання репродуктивних форм діяльності, що спонукатиме школярів до творчого пошуку відповідей на проблемні питання у наставників, або літературних джерелах [2]. В процесі проектування процесу навчання учнями дисциплін доцільно враховувати контрольну рефлексію з метою корегування термінів виконання роботи на кожному з етапів та покращення результату проектної діяльності. З використанням окремих компонентів комп'ютерно орієнтованого середовища навчання забезпечується можливість концентрації навчальних ресурсів; багатогранність траєкторій навчання та результатів формування необхідних компетентностей; доступність та рівність можливостей учнів в навчанні; поліфункціональність взаємодії суб'єктів навчального процесу [1] (вчителів, учнів, батьків, адміністрації навчального закладу); орієнтацію змісту, форм та технологій підготовки учнів на інтеграцію освітню, наукову, дослідницьку, виробничу в умовах навчально-виховного процесу.

На підставі проведених досліджень [1], [2], [5] можна стверджувати, що організовані варіативні моделі навчання за допомогою ґрунтовно педагогічно виважених і продуманих компонентів комп'ютерно орієнтованого середовища навчання є перспективним напрямком щодо модернізації процесів навчання дисциплін природничо-математичного циклу у загальноосвітніх навчальних закладах. Продовжуються дослідження, спрямовані на створення оптимальних умов для перманентного підвищення рівня фахової майстерності вчителів, в тому числі математики, фізики, хімії, біології та ін., в контексті використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчальному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.

Література:

1. Гриб'юк О.О. Педагогічне проектування комп'ютерно орієнтованого середовища навчання дисциплін природничо-математичного циклу.// Наукові записки. – Випуск 7. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 3. – Кіровоград.: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2015. – С. 38–50.
2. Гриб'юк О.О. Когнітивна теорія комп'ютерно орієнтованої системи навчання природничо-математичних дисциплін та взаємозв'язки

- вербальної і візуальної компонент.// Гуманітарний вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» – Додаток 1 до Вип.36, Том IV (64): Тематичний випуск «Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору». – Київ: Гнозис, 2015. – С. 158-175.
3. Grybyuk O. The deployment of cloud environment of educational institution: supporting network security. // Innovations in higher education and dissemination of the initial results of the research on the law, ethical, human, technical, social factors of information-communication technology, e-learning and intercultural developments in deferent countries: International conference proceedings (Dniprodzerzhynsk, June 25 2014) // Collection of Scholarly papers of Dniprodzerzhynsk State Technical University: (Technical Sciences) – Dniprodzerzhynsk: DSTU. – 2014. – №1 (24) (Supplement, section «Education»). – p. 36–41.
  4. Grybyuk O. Mathematical modelling as a means and method of problem solving in teaching subjects of branches of mathematics, biology and chemistry // Proceedings of the First International conference on Eurasian scientific development. «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. Vienna. 2014. P. 46-53.
  5. Гриб'юк О.О. Вільнопоширюване програмне забезпечення в контексті варіативності моделей комп'ютерно орієнтованого середовища навчання предметів природничо-математичного циклу. / Гриб'юк О.О., Хошаба О.М.// Шоста Міжнародна науково-практична конференція FOSS Lviv 2016: Збірник наукових праць. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2016. – С. 31–35.

Оксана ДАЩАКІВСЬКА

*кандидат політичних наук, старший викладач УКУ,
кафедра нової та новітньої історії України,
керівниця Західноукраїнського представництва МФ «Відродження»
(м. Львів, Україна)*

МІЖЕТНІЧНИЙ ДІАЛОГ В УКРАЇНІ

Людина стає людиною тільки в процесі комунікації, суспільство стає суспільством – самоорганізованою системою, тоді коли налагоджено комунікацію між малими та великими соціальними групами. Держава в нинішньому постмодерному розумінні та в глобалізованому просторі може бути державою, якщо в процесі комунікації соціальні групи формують спільну перспективу – проект майбутнього прийнятний для більшості меншостей у суспільстві. Це позиції інтеракціонізму, який говорить про те, що наша дійсність є конструйована нашими діями за посередництвом символів, традицій та ідентичностей.

Сама комунікація в нинішніх умовах може бути різною, кожне суспільство має свої власні канали та інструменти комунікації - від електронних петицій, інтернет-форумів до традиційних громадських слухань, круглих столів, референдумів. Зрештою, війна – теж форма комунікації, там, де не спрацювали традиційні канали комунікації.

Комунікація – це взаємодія заради досягнення інтересів, порозуміння, побудови спільного образу майбутнього. Діалог – форма комунікації, коли сторони на рівних не лише посилають свої повідомлення, але й творять спільне символічне поле для побудови дійсності, визначають проблеми, дискутують щодо повідомлень та аргументів, які ті містять. Конструктивність діалогу є запорукою чесності сторін та бажання йти на взаємовигідні поступки. Дана дефініція спирається на високий рівень моральності в соціальних практиках, і сформульована вона О. Дробницьким [1]. Слід зважити, що О. Дробницький спирається на роботи М. Шелера: «Історія самосвідомості людини, історія основних ідеально-типових способів, якими він себе мислив, споглядав, почував, розглядав включеним у порядок буття» [2, с. 71]. Відповідно, ідентичність, за Бергером та Луманов – це творення реальності, а також її інтерпретація.

На процес становлення ідентичності активно впливають «значущі інші», тобто ті люди, які складають безпосереднє коло спілкування і чий соціальні установки чинять вирішальний вплив на формування уявлень людини про себе. Такий процес проходить паралельно з первинною соціалізацією [3].

Важливим ідентичностями, які формують суспільний діалог – є етнічні ідентичності, які можуть бути здобуті в етнічних меншинах. етнічні меншини – є впливовими соціальним акторами, які активно вступають в процес комунікації. Етнічна група - це група осіб, які ідентифікують себе один з одним на основі спільної мови, історичного минулого, соціального, культурного чи національного досвіду [4]. На відміну від більшості інших соціальних груп, для етнічних груп важливим є культурна спадщина, а також спільні минуле, міфи, мова, а подекуди й релігія, кухня, стиль одягу та побуту, мистецтво. Під етнічними групами розуміють нетитульні спільноти, які проживають на території держави або ж етнічні групи, які творять один народ.

Приналежність до етнічної спільноти визначається наявністю етнічною ідентичності. За звітом ООН щодо міжнаціонального різноманітності наголошується етнічна ідентичність є завжди історичним утворенням, і це завжди продукт процесів еволюції і взаємодії [5]. Етнічна ідентичність – це вибір кожного суб'єкта, кожного індивіда. В умовах сучасної України, особливо гостро в післямайданівський період, для всіх важливим був цей вибір в Україні. Особливо гостро він стояв для осіб російськомовних, які визначалися – українці чи росіяни, також особливо гостро він стояв в Криму – нелегко бути кримли – кримським татариним. Тому кожен пережив своє підтвердження ідентичності, переосмислював власні корені. Ситуація загострюється з огляду на те, що з'являються «нові» етнічні ідентичності – русини, «донецькі», козаки. В таких умовах – нам необхідний міжетнічний діалог, що створити поле для порозуміння, для того щоб поєднувати різноманітності.

Український дослідник так визначає міжкультурний діалог: «Міжкультурний діалог – це «відкритий та наповнений повагою обмін поглядами між індивідами, групами з різним етнічним, релігійним й лінгвістичним походженням та спадщиною на основі взаємного порозуміння та поваги. Він здійснюється на усіх рівнях – у

межах одного суспільства, між суспільствами Європи, між Європою більш широким світом». Завважу, що у процесі діалогу відбувається інтенсивний обмін інформацією, переважно культурницької, й ця інформація великою мірою впливає на формування уявлень про учасників міжкультурного діалогу. Осягаючи концептуальне наповнення змісту поняття «міжкультурний діалог» як у теоретичному контексті, так і у реаліях практик полікультурних, поліетнічних країн та його роль у формуванні соціальної ситуації особистісного та суспільного розвитку, ми повинні рахуватися з багатогранною наповненістю й різновекторною дією силового поля феноменів, які узагальнюються під ключовими термінами, котрі окреслюють складові якісні характеристики акторів цього діалогу. Я маю на увазі етнічні, культурні, релігійні, лінгвістичні маркери тих, хто безпосередньо чи опосередковано бере участь у діалозі. При цьому, наголошую, що у процесові дослідження й реалізації міжкультурного діалогу варто враховувати багатоаспектність того чи іншого маркера. Скажімо, етнічна чи культурна звичаєвість, традиції, обряди, нюанси віри, різноголосся мовлення; зрештою, ментальність, обумовлена саме цією багатоаспектністю. Отже, проаналізуємо феномен міжкультурного діалогу з точки зору його [6].

Етнічний склад України включає понад 100 етнічних меншин. Найчисельнішими з них є росіяни, білоруси, євреї, молдавани, болгары, поляки, угорці, румуни, греки, кримські татари та ін. [7]. Зважаючи, на такий різноманітний склад населення, в українському суспільстві є високий рівень толерантності у міжетнічних стосунках, це, зокрема, підтверджують заміри за шкалою американського соціолога Е. Богардуса про ставлення представників різних етнічних спільнот один до одного. Скажімо, середній бал національної дистанційованості за період з 1994 по 2008 рік становив 4,4 – 5,3; для росіян - 1,9 – 3,2; для білорусів - 2,7 – 4,2; для євреїв - 3,8 – 5,2; для поляків – 4,4 – 5,0; для німців -4,5 – 5,3; для словаків - 4,6 - 5,1; для угорців - 4,6 - 5,4; для кримських татар - 4,6 - 5,6; для молдован - 4,6 - 5,4; для румун - 4,7 - 5,4 тощо . Щоправда, час від часу соціологи фіксують зниження рівня толерантності стосовно деяких груп впродовж останніх семи років. Однак воно не суттєве. Занепокоєння викликають випадки, хоча й поодинокі,

вандалізму по відношенню до історичних і культурних пам'яток, етнічних меншин, наприклад, кримських татар, та випадки насильства над вихідцями з країн Африки [8].

Сьогодні в Україні зафіксовано 1300 громадських організацій національних меншин. Однак кожна з цих організацій основним завданням має відтворення своїх своїх традицій, збереження мови, і є радше орієнтована на минуле, аніж на майбутнє. При цьому більшість цих організацій – фактично є закритим середовищем, що рідко впливає на публічний простір громади, в якій вона зареєстрована. У більшості організацій в статутах вказано – збереження культурних традицій народу. Найбільш поширеними практиками для таких громадських організацій є: власне медіа (газета, радіо), недільні школи (навчальні курси мови, літератури, історії народу), збори членів організації з метою відтворення традицій.

Відзначимо, що практики до 2014 року з ініціативи влади імітували міжетнічний діалог шляхом проведення зборів представників ГО при відповідних управліннях обласних державних адміністрацій, а також організацією фестивалів культур. Фактично ці фестивалі – ставали чи не єдиним способом діалогу, на рівні в дні мови, дніми Європи, дніми культури того чи іншого народу (останнє як правило відбувалося за підтримки Посольства країни – Батьківщини для етнічної спільноти).

Фестивалі – залишаються в практиці діалогу міжетнічними групами. Ось приклад таких фестивалів у Запорізькій області у 2015 р в рамках Програми підтримки розвитку культур національних меншин національно-культурні товариства провели Форум інтеркультурних міст України, фестиваль татарської культури «Сабантуй», презентацію «Національного подвір'я» в межах VI Всеукраїнського козацького фестивалю «Покрова на Хортиці», XI Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Державна етнонаціональна політика: правовий та культурологічний аспекти в умовах Півдня України» тощо [9]. особливо відзначимо Фестиваль переселенців та львів'ян, який відбувся у 2015 році у Львові, і мав на меті створити сприятливу атмосферу для діалогу між кримськими татарами, переміщеними особами та місцевими мешканцями.

З огляду на досить на те, що рівень толерантності до осіб іншого етнічного походження не є сталим, і навіть схильний зростати, відзначимо діяльність ГО «Конгрес національних громад України», які організують табір „Джерела толерантності”. Метою проекту є формування свідомого блоку протистояння ксенофобії як кінцевого результату виховання толерантності, формування активної громадянської позиції у молоді національних громад, поширення знань про національне розмаїття України та інших країн. Табір працює за унікальною методикою занурення, яка передбачає щоденні заняття, під час яких всі учасники пробують жити як представники певної культури. Окрім національних Днів у Таборі проводяться День Прав Людини, Фестиваль Мов і День Громадянина. У таборі працюють педагоги національних громад України - фахівці, які пройшли спеціальну підготовку на семінарах Конгресу національних громад України. Програма передбачає одночасно з оздоровленням, знайомство дітей з історією, культурою і традиціями етносів України. Кожній національній громаді у програмі присвячено окремий день, коли весь колектив табору живе її національним життям [10]. <http://www.tolerspace.org.ua/ua/camp/>

Однак, етнічні меншості не мають інструментів та гарантій політичного представництва, лише як піар технологія включення до списків політичних партій національного рівня. Незважаючи на відсутність ефективних інструментів діалогу між етносами, умови для цього діалогу створені багатьма ініціативами. Але і не має політики держави щодо даного діалогу, це територія громадянського суспільства.

Література:

1. Дробницький О. Г. Моральная философия / О. Г. Дробницький. – М. : Гардарики, 2002. – 523 с
2. Шелер М. Избранные произведения / М. Шелер. – М. : Гнозис, 1994. – 490 с.
3. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания. М., 1995.
4. Oxford Dictionaries. Oxford University Press. Retrieved 28 December 2013.

5. UNESCO World Report. Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue [http. – Режим доступу: www.un.org/en/events/culturaldiversityday/pdf/Investing_in_cultural_diversity.pdf](http://www.un.org/en/events/culturaldiversityday/pdf/Investing_in_cultural_diversity.pdf)
6. Євтух В. Б. Роль міжетнічної взаємодії у контексті особистісного та суспільного розвитку / В. Б. Євтух // Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка, менеджмент. - 2012. - Вип. 9. - С. 5-12. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mnf_2012_9_3
7. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року. – Режим доступу: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>
8. Євтух В.Б. Міжкультурний діалог: ефективний конструкт інтегративного розвитку поліетнічних суспільств / В. Б. Євтух // Політичний менеджмент. – 2009, №4., с. 14 – 27. - Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/70971/02-Evtukh.pdf?sequence=1>
9. Національні товариства гуртуються навколо ідеї української державності. – Режим доступу: <http://www.zoda.gov.ua/news/29517/natsionalni-tovarisstva-gurtujutsya-navkolo-ideji-ukrajinskoji-derzhavnosti.html>
10. Табір Джерела толерантності. – Режим доступу: <http://www.tolerspace.org.ua/ua/camp/>

Руслан ДЕМЧИШАК

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна).*

Христина СТРУТИНСЬКА

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна).*

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Держави Вишеградської групи (Польща, Угорщина, Чехія і Словаччина) протягом 1990-х рр. пройшли успішні демократичні перетворення, ефективно перебудувавши за короткий термін всі сфери внутрішньосупільного життя та заклавши надійні підвалини європейського шляху розвитку. Досвід, який набули вишезгадані країни у процесі євроінтеграції є надзвичайно важливий для України та може допомогти їй в подоланні багатьох внутрішніх та зовнішніх проблем.

Дослідження характеру та особливостей процесу демократизації у країнах Вишеградської групи є метою цього дослідження.

Процес демократичної трансформації країн Вишеградської групи (ВГ) передував реалізації євроінтеграційного вибору. Можна здійснити наступну періодизацію процесу демократизації країн ВГ: перший етап, до Вишеградський, з 1989 по 1991 рік – витоки створення об'єднання та перші демократичні зміни; другий етап – з 1991 по 1998 рр., починається зі створення «Вишеграду» та характеризується періодом активної демократичної трансформації; третій період триває з осені 1998 до 2004 року, його особливістю є активізація Словаччини у діяльності Вишеградської групи, створення нових механізмів у товаристві та вступ країн-членів в НАТО та Євросоюз.

Отже, демократичні перетворення почалися ще до євроінтеграційних ініціатив країн-членів ВГ. Основними причинами початку демократичного процесу в країнах ВГ були: існування демократичної традиції в країнах Вишеграду, що отримала розвиток у міжвоєнний період ХХ ст. та у громадських виступах за

демократизацію у комуністичну добу; діяльність опозиційних громадських об'єднань та їх вплив на суспільну думку; початок політики «перебудови» в СРСР разом з політико-економічною кризою в країнах соціалістичного табору.

В Польщі та Угорщині важливим фактором політичного життя була католицька церква, яка в особі Іоанна Павла II відіграла велику роль у прагненні отримати повну незалежність громадянами цих держав та інтегруватись до Європейського співтовариства.

Наприкінці 1980-х років після «оксамитових революцій» в країнах ЦСЄ почали складатися сприятливі умови до утворення Вишеградської групи. Оформлення відбулося 15 лютого 1991 року у місті Вишеград (Угорщина) [9, с.49]. Серед основних цілей Вишеградської групи проголошено: повне відновлення державної незалежності, демократії та свободи; ліквідація всіх існуючих суспільних атрибутів тоталітарної системи, будівництво парламентської демократії; становлення сучасного законодавства, визнання прав та свобод людини; створення сучасної ринкової економіки [8, с.67]. Вишеградська трійка, яка після розпаду Чехословаччини 1 січня 1993 року стала називатись четвіркою, одразу почала узгоджувати дії на шляху євроінтеграції та вступу в Атлантичний альянс. Значним успіхом для країн «Вишеграду» стало парафування в листопаді 1991 року в Брюсселі угоди про асоційоване членство Угорщини, Польщі та Чехословаччини в ЄС [9, с.49]. Цей договір означав наближення їх політично-правових, юридичних, фінансових, економічних стандартів до показників Європейського союзу.

Однак саме по собі придбання статусу асоційованих членів не було гарантією вступу до Європейського союзу. Лише в 1993 р. на засіданні Європейської ради в Копенгагені було прийнято принципове рішення про те, що асоційовані країни ЦСЄ за наявності волевиявлення з їхнього боку, можуть стати членами Європейського Союзу, виконавши ряд «копенгагенських критеріїв членства», в числі яких були названі: наявність стабільних інститутів, які гарантують демократію, правовий порядок, дотримання прав людини і захист національних меншин; наявність ринкової економіки, здатної справлятися з конкуренцією і дією ринкових сил у Спільці; готовність прийняти на себе зобов'язання членства, включаючи прагнення стати членами Економічного і валютного союзу.

Встановлення чітких критеріїв членства для країн ЦСЄ стало основою для подачі офіційних заяв держав з проханням про прийняття в члени ЄС [6]. На саміті Ради Євросоюзу у Ессені 1994 року була прийнята стратегія інтеграції країн ЦСЄ. У 1995 р. в Каннах була прийнята Біла Книга – документ, який містить рекомендації щодо напрямку дій законодавства в демократичній площині та розвитку економіки.

Тепер демократичні трансформації стають необхідною умовою євроінтеграції. Зміцненню правових засад у державах Вишеградської групи сприяло прийняття ними нових демократичних конституцій. У серпні 1992 року в Польщі прийнято Малу конституцію, а 2 квітня 1997 року розроблено та прийнято на референдумі основну Конституцію Польської Республіки [5]. В Угорщині діяла Конституція від 9 серпня 1949 року, яка зазнала 18 жовтня 1989 року якісних змін (нова Конституція прийнята лише в 2011 р.) [3]. В Словаччині Конституцію парламент схвалив 1 вересня 1992 року, яка повною мірою вступила в силу 1 січня 1993 року [4]. В Чеській Республіці Конституція ухвалена парламентом 16 грудня 1992 року, вступила в силу 1 січня 1993 року [2]. Показово, що в усіх без виключення конституціях країн, що досліджуються, зафіксовано класичні демократичні принципи: народовладдя, верховенство права, чітко визначені і деталізовані права та свободи громадян, закріплено принципи політичного плюралізму, поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову, запроваджено органи конституційної юстиції, визначено засади для утвердження незалежного судочинства і перетворення судів у дієву гілку влади.

Усвідомлюючи особливе значення розвитку місцевого самоврядування в процесі демократичної трансформації та громадянської самоорганізації, держави ВГ провели його реформування відповідно до принципу субсидіарності, тобто максимального наближення центрів прийняття рішень до рівня споживачів соціальних послуг. Важливим чинником демократичного процесу стало також створення умов для розвитку незалежних ЗМІ. Внаслідок суспільно-політичних перетворень і прийняття нового законодавства структура ЗМІ у країнах ВГ якісно змінилася протягом 90-х років, що дало змогу з'явитись великій кількості нових друкованих видань. Інтенсивно почали розвиватись телерадіостанції [1, с.128]. Це стало наслідком впливу економічних чинників та заборони цензури. Але потрібно за-

значити, що в Словаччині з 1992 по 1998 роки цей процес був пригальмований внаслідок сконцентрування урядом В. Мечіара в своїх руках великої влади і контролю над ЗМІ країни.

Таким чином, внутрішньосупільні перетворення в країнах Вишеградської групи мали комплексний та системний характер. Формується громадянське суспільство, яке стає одним з основних чинників становлення якісних демократичних інститутів. Цінним здобутком стало прийняття країнами ВГ нових Конституцій, що проголошували захист прав громадян та робили їх основним джерелом влади. Значна роль у функціонуванні держав ВГ відводиться місцевому самоврядуванню. Щодо особливостей демократичних перетворень, то можна сказати, що не дивлячись на менші чи більші успіхи даного процесу серед країн Польщі, Угорщини, Чехії та Словаччини, на 1998 рік усі учасники Вишеградського об'єднання вийшли на досить стійкі стандарти демократії, що стало передумовою їх подальшої євроатлантичної та європейської інтеграції.

Література:

1. Зеленько Г.І. Політична «матриця» громадянського суспільства: досвід країн Вишеградської групи та України / Зеленько Г.І. – К.: Знання України, 2007. – 336 с.
2. Конституція Чехії [Електронний ресурс] Конституції стран мира. – Режим доступа: http://www.uznal.org/constitution.php?country=Czech_Republic&constitution=131&language=e
3. Конституция / Основной закон Венгрии (25 апреля 2011 года) [Электронный ресурс] Энциклопедия кругосвет. – Режим доступа: <http://www.krugosvet.ru/enc/gosudarstvo-i-politika/vengriya-konstitutsiya>
4. Конституция Словакии – полный текст [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovakia.kiev.ua>
5. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/rosyjski/kon1.htm>
6. Копенгагенські критерії членства в Європейському Союзі (інформ-аналіт. довідка) – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/page/open/id/774>

Аналіз динаміки надходження польського інвестиційного капіталу в економіку Львівської та Волинської областей дає можливість зробити ряд висновків. По-перше, сукупний обсяг інвестицій в економіку областей протягом 2011–2015 рр. дещо впав. Зокрема значний спад інвестицій відбувся протягом 2014 року, який був політично та економічно нестабільним. Відбувся значний обвал національної валюти – гривні, існувала загроза повномасштабного російського вторгнення на територію України. Однак на фоні падіння обсягів інвестицій, спостерігалось постійне збільшення частки Польщі як донора ПІІ в Україну (в середньому на 2% протягом 2011-2015 років по досліджуваних областях). У Львівській області з обсягу ПІІ, які надійшли у 2015 році, їх найбільша частка спрямована у фінансову та страхову діяльність (81% від загальної суми польських інвестицій) та підприємства переробної промисловості (13%). У Волинській області основна частина польських інвестицій була спрямована у підприємства переробної промисловості (92%).

Успішними прикладами польських інвестицій у промисловість Львівської та Волинської областей є лакофарбова фабрика «Sniezka», СП «Модерн-Експо» та фабрика будівельної кераміки «Cersanit». «Sniezka-Ukraine» знаходиться на українському ринку з 2000 року, і станом на сьогодні вона займає 15% ринку усіх лакофарбових матеріалів України. Українсько-польське спільне підприємство «Модерн-Експо» є одним із найбільших виробників торговельного обладнання, меблів для офісів і магазинів в країні. Це підприємство завойовувало ринок Росії та Європи. У 2009 році в м. Берлін (Німеччина) та м. Дубай (ОАЕ) відкрилися представництва «Модерн-Експо». У 2014 році підприємство розпочало будівництво заводу в м. Вітебськ (Білорусь). Вищезгадана фабрика будівельної кераміки «Cersanit», будучи дочірною компанією виробника устаткування для ванних кімнат і керамічної плитки Cersanit Group (Польща), отримала у 2006 році кредит від Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР). Кредит складався з кредиту А на суму 40,4 млн євро, наданого самим банком, і кредиту В на суму 40,4 млн євро, який був синдикований комерційним банком. Проект передбачав регіональне розширення компанії, сприяння в залученні іноземних інвестицій, а також передачу досвіду за допомогою проведення навчальних програм, впро-

вадження інноваційних бізнес процесів та вкладення капітальних інвестицій у сучасне високотехнологічне обладнання [1].

У Польщі діє щонайменше один десяток підприємств з українським капіталом. Найвагомішими західноукраїнськими інвестиційними проектами в Польщі є проекти Львівської області: завод освітлювальних приладів «Геліос» (інвестор – «Іскра»), плодопереробний завод «Т.В.Fruit Dwikozy» (інвестор – компанія «Т.В.Fruit» (власник торговельної марки «Яблуневий дар»), Мазовецький сироварний завод «Ostrowia» (інвестор – група компаній «Milkiland») [2, с. 21]. З відкриттям кордонів, дедалі більше польських фірм є зацікавленими у співпраці з українськими підприємствами. Згідно з інформацією економічного бюлетеня Посольства України в РП Фірма «AGRAM» поставляє обладнання: млинів, котлів, механічних решіток, які опалюються енергетичним (газовим) вугіллям та готова, як перевіреним постачальником, організувати і виконати на довгостроковій основі, поставки польського енергетичного (газового) вугілля. Польська фірма «Kingfisher Sourcing Eastern Europe» зацікавлена у налагодженні співпраці з українськими компаніями, які займаються виробництвом покриття для підлог, раковин та мийок, меблів [2, с. 25].

Розширенню торговельних зв'язків між Польщею та областями Західного регіону України сприяє участь різних програмах допомоги ЄС. Будучи членом ЄС, Польща має змогу допомагати Україні через інструмент Європейської політики сусідства, в рамках якої діє програма транскордонної співпраці. Формування конкурентоспроможної прикордонної економіки є домінуючим напрямом розвитку транскордонного співробітництва України з ЄС (пріоритет 1), оскільки на програмний період співпраці (йдеться про транскордонні програми на 2007-2013 рр.) обсяг його фінансування склав 55 млн євро або 31% у загальній структурі [3, с. 8]. Він має на меті покращення умов для розвитку підприємництва. Покращення якості та доступності інфраструктури, в тому числі нових технологій, сприяє підвищенню інвестиційної привабливості території як для внутрішніх, так і для зовнішніх інвесторів. В рамках пріоритету 1 стартувало 11 міжрегіональних проектів, спрямованих на створення кращих умов для діяльності підприємств. Ці проекти можна поділити на два види: коли польська сторона

виступає ініціатором проекту, який здебільшого націлений на розвиток конкурентоспроможності малих та середній підприємства, і коли українська сторона переймає досвід Польщі у розвитку та модернізації малих та середніх підприємств. Прикладом першого виду проектів, де польська сторона виступала ініціатором, були такі проекти:

- проект «Розвиток підприємництва шляхом створення доступних інвестиційних зон муніципалітету Любачува та рекультивациі деградованих районів Яворова та Нового Роздолу». Проект був спрямований на залучення зовнішнього капіталу, як можливості для розвитку підприємництва серед місцевого населення і створення нових робочих місць;

- проект «Наука і досвід для бізнесу», ідея якого полягала в тому, щоб активізувати підприємців малого та середнього бізнесу прикордонних регіонів Польщі, України і Білорусі. Вони мали співпрацювати шляхом поширення знань про умови ведення бізнесу і створення платформи для обміну досвідом. Прямую підтримку отримали 450 підприємств та 30 бізнес-середовищ з Гродно, Львівської області, Кросно та Перемишля [4].

Прикладом другого виду проектів, де українська сторона переймала досвід Польщі у розвитку та модернізації малих та середніх підприємств, були:

- проект «Прикордонне система залучення інвестора Польща-Україна», який спільно реалізовувався Волинським обласним фондом підтримки підприємництва (м. Луцьк, Україна) та Центром інновацій та розвитку (Білосток, Польща). Проект був спрямований на розвиток інвестиційної привабливості районів Підляського воєводства та Волинської області, з погляду іноземних інвесторів. Іноземні інвестори протягом багатьох років оминали райони, розташовані на східному кордоні ЄС. Заходи, що проводяться в рамках проекту, спрямовані в першу чергу на підвищення освіти кадрів в органах місцевого самоврядування і одночасного на створення бази даних поточних інвестиційних пропозицій. Для реалізації цих завдань було створено Інвестиційне прикордонне агентство.

- проект «Час для бізнесу», що передбачає створення умов для розвитку бізнесу в сільських районах Волинської області України та Люблінського воєводства шляхом диверсифікації

сільськогосподарського виробництва». Проект націлений на розвиток малих і середніх підприємств в сільських районах Волинської області та Люблінського воєводства та передбачає навчання фермерів в області освоєння нових рентабельних культур, використання сучасних технологій і створення системи транскордонного потоку інформації про ринки сільськогосподарської продукції. Проектні заходи спрямовані насамперед на підвищення рівня знань фермерів та надання оновленої інформації про поточні тенденції та ціни на сільськогосподарських ринках в Польщі та України [4].

Як показує досвід, Польща як безпосередній сусід України, є найкращим партнером у реалізації таких проектів. Підтвердженням цього є успіх реалізації проектів в рамках Європейської політики сусідства. Польща ставиться до українських регіонів, як до партнерів з високим потенціалом і реальними можливостями економічної співпраці, підтвердженням чого є підписання договорів між польсько-українськими регіонами на різних рівнях, в тому числі між державними установами районного значення. В Україні такі договори створюють сприятливий діловий клімат для розвитку економічного співробітництва на рівні господарюючих суб'єктів. Присутність представників ділових кіл в регіонах, і, отже, експортерів, виробників, інвесторів та банкірів дає можливості дізнатися про українських партнерів, їх пропозиції та можливості. Прямі контакти є джерелами ефективною співпраці, а участь в регіональних ярмарках і виставках, а також на спеціалізованих інвестиційних форумах сприяє налагодженню активних зв'язків між польськими та українськими підприємцями.

Література:

1. Cersanit-invest [Electronic resource]. – Available at: <http://www.ebrd.com/work-with-us/projects/psd/cersanit-invest.html>
2. Економічний бюлетень Посольства України в РП №107 за червень 2015 року, [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mfa.gov.ua/poland
3. Book of projects. Cross-Border Cooperation Programme Poland – Belarus – Ukraine 2007-2013. – Warsaw, 2015. – 268.
4. Програма транскордонного співробітництва Польща-Білорусь-Україна на 2007-2013 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pl-by-ua.eu>.

Михайло МОСКАЛЮК

*кандидат політичних наук, доцент кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

НЕФОРМАЛЬНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В УКРАЇНІ

(НА ПРИКЛАДІ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Л.КУЧМИ)

Інститут президентства в політологічному науковому дискурсі розглядається, насамперед, як один з різновидів політичних інститутів сучасності. У рамках цього інституту глава держави (президент) володіє владними повноваженнями в сфері державного управління, які залежать як від державно-правових норм, що регулюють функціональне призначення президентської влади, так і політичної діяльності президента як глави держави.

Інститут президентства в Україні протягом 25 років функціонування пройшов складний шлях інституалізації та розвитку на тлі кількарізних переходів від президентсько-парламентської до парламентсько-президентської моделі. Вказані обставини суттєво вплинули на конституційну правосуб'єктність президента, обсяг його повноважень і функцій. Але якщо їх формальний вимір знайшов свій вияв у Конституції 1996 р. та наступних змінах до неї, неформальні президентські види діяльності залишилися поза межами конституційно-правового окреслення і не стали предметом комплексного наукового політологічного аналізу. Попри те, вони є важливими в системі владних повноважень глави держави та визначення його статусно-ролевої специфіки. При цьому варто зазначити, під неформальними функціями розуміємо такі, що де-юре не належать президенту, але де-факто ним успішно реалізуються.

Із здобуттям Україною незалежності в політичну систему країни поряд з формальними інститутами із радянського минулого ввійшли також неформальні – “телефонне право“, блат при призначеннях на відповідні посади, патронажно-клієнталістські відносини, репресії

проти інакодумців, корупція, “інститут чорного ринку”, тощо. У зв’язку з достатньо слабкою імплементацією демократичних інститутів у вітчизняний соціум неформальні практики поступово займають важливе місце у функціонуванні владних інституцій взагалі та інституту президентства зокрема. Свій вплив справило також відродження неопатримоніальних відносин. Це явище характерне для багатьох “молодих демократій”, Україна не стала винятком. Неопатримоніалізм як суспільний феномен виникає в умовах збереження демократичного фасаду, який використовується для реалізації недемократичних “правил гри”, клієнтально-патронажної мережі, значного ступеня персоніфікації влади. Президент у патримоніальній політичній системі виступає уособленням всієї суспільної системи, “її символічним центром, який об’єднує формальні й неформальні управлінські зв’язки в єдине ціле” [4, с.184-185].

На тлі політики “роздержавлення” та приватизаційних процесів середини і др. полов. 90-х рр. ХХ ст., а також ситуації, коли Конституція 1996 р. чітко окреслила обсяг президентських повноважень, але його виявилось замало для досягнення поставленої мети – створення прошарку великих власників, президент Л.Кучма виконував неформальну функцію “арбітра” у боротьбі між різними бізнес-адміністративними групами. Поява нового класу – олігархату – потребувала системи накопичення стартового капіталу. Ефективними засобами для цього стали неформальні практики, успадковані з радянських часів [2, с.113]. У межах неформальних функцій президент Л.Кучма, очоливши верхівку владної піраміди, перетворюється у головного патрона політико-економічних кланів, які “забезпечили йому прихід до влади в обмін на примноження економічного потенціалу” [1, с.42]. Прикладом реалізації неформальних практик було також формування власної команди із особисто відданих Л.Кучмі осіб, насамперед з рідної Дніпропетровщини. Так ставленик президента, міністр кабінету міністрів, згодом найдовший керівник уряду за президентства Л.Кучми В.Пустовойтенко, виконував в уряді неформальну роль “ока государевого” [3, с.212].

Політика олігархізації безпосередньо пов’язала бізнес і владу, розшарувала суспільство, суттєво підвищила рівень його корумпованості. У системі органів державної влади та управління політика президен-

та Л.Кучми вибудувала псевдоавтономну модель виконавчої влади з центром у президентській адміністрації. Остання через неформальне підвищення свого статусу, так само як і РНБО використовувалася президентом для впливу на уряд [5, с.143].

Ще одним негативним наслідком функціонування інституту президентства часів Л.Кучми стала неформальна практика фальсифікації виборів 2004р., що, у свою чергу, підвищило громадянську активність, привело до подій, відомих як “Помаранчева революція”.

Література:

1. Зайдель М.І. Інститут президентства в системі врегулювання владно-бізнесових відносин / М.І.Зайдель Інститут Президента України в системі державної влади України. Матеріали наукової конференції. – К.,2014. – с.40 – 44;
2. Інституційні зміни політичної системи сучасної України: оцінка стану та напрями оптимізації: аналітична доповідь / За ред. д. політ. н., проф. Г.І. Зеленько. – К.,2014. –164 с;
3. Кармазіна М.С Президентство: український варіант / Марія Кармазіна . – К., 2004. – 365 с;
4. Козловець М.А. Інститут президентства: від неопатримоніальності до ліберальності / М.А.Козловець /Інститут Президента України в системі державної влади України. Матеріали наукової конференції. – К.,2014. – с.183-187;
5. Мироненко П.В. Форма правління: політичні трансформації на зламі століть: монографія / П.В. Мироненко. – К.,2014. – 220с.

Łukasz SZOSZKIEWICZ

PhD candidate Faculty of Law and Administration

Adam Mickiewicz University (AMU) in Poznan

(m. Poznan, Polska)

WHAT IF NOT CARROT OF MEMBERSHIP? THE EU'S TOOLBOX FOR DEMOCRACY PROMOTION IN UKRAINE

According to the article 21 (1) of the Treaty on European Union (TEU) democratic principles, human rights and the rule of law constitute essential elements of all external actions taken by the European Union (EU). Some authors claim that the EU's devotion to the aforementioned obligation is not as strong as it should be, giving as an example neighboring countries such as Ukraine. This study seeks to indicate, if the EU's foreign policies towards Ukraine have been underpinned by the democratic principles and if they significantly boosted democratization process in Ukraine. After mapping main obstacles to the strengthening democracy in Ukraine, the paper presents the most influential EU's tools and seeks to evaluate their efficiency in the case of Ukraine.

Since 1990s relations between Ukraine and EU were focusing mostly on the issue of denuclearization [1]. Only after Ukraine's signing treaty on the non-proliferation on nuclear weapons other issues were brought on the agenda. Prospect of the EU's enlargement in the early 2000s and bordering with Ukraine resulted in prioritizing borders security and stability in the region by the EU [2, p. 1225]. Therefore, prospect for Ukraine's membership was put off, even though Ukrainian society expressed its European aspirations during the Orange Revolution in 2004. Lack of any declaration on Ukraine's road to the Europe resulted in increasing disappointment amongst Ukraine's political elites [3]. Moreover, those EU's actions which were designed for democracy promotion, focused mainly on institutional reforms, rather than strengthening substantive democracy (i.e. building civil society or supporting local non-governmental actors) [4].

In the first part of this study, covering years 1991-2010, the main focus was put on such instruments as the European Neighborhood Policy (ENP) launched in 2005 and Eastern Partnership launched in 2009. While

the first one was designed as complex and coherent framework towards all the neighboring countries, the second one was expected to create an Eastern dimension in the EU's foreign policy taking into consideration local specificity of that part of Europe. Nevertheless, the overall effect of those instruments remained rather limited [5, p. 85].

The second part of the study, covering years 2010-2013, focused on the revision of the EU's foreign policy, which resulted in adoption of the Strategic Framework for Human Rights and Democracy and Action Plan on Human Rights and Democracy 2012-2014 (further revised for years 2015-2017). Shift from top-down approach towards bottom-up approach, along with proposing "more-for-more" principle were expected to strengthen substantive democracy in neighboring countries [6, p. 23]. Although the Framework was adapted mainly in response to the Arab Spring, it appeared to be an effective tool towards Ukraine as well.

In the third part of this study the Association Agreement (AA) signed in 2014 has been discussed. The main change in comparison with the previous Partnership and Cooperation Agreement (PCA) is strict conditionality established in the article 2 in conjunction with the suspension clause established in the article 478 of the AA.

In the conclusions this study seeks to indicate the main shortcomings of the EU's foreign policy towards Ukraine, namely lack of clear declaration over Ukraine's membership and weak conditionality. Since 2010 the EU's most influential tool was prospect of signing the AA and clear preconditions have been drawn by the EU [7]. Shift towards bottom-up approach (Ukraine was recognized as the priority country for the purpose of implementing European Instrument for Democracy and Human Rights) and strengthening substantive democracy give a good prospect for the future. Nevertheless, the question of the potential impact of the latest Association Agreement remains open. Does it entail any significant change and what are the prospects for further relations between EU and Ukraine?

References:

1. Balfour R., Human rights and democracy in EU foreign policy: the cases of Ukraine and Egypt (London School of Economics and Political Science, PhD Thesis, 2008).
2. Gawrich A., Melnykovska I., Schweickert R., Neighbourhood Europeanization through ENP: The Case of Ukraine, "Journal of Common Market Studies" 2010, No. 48.

3. Kubicek P., The European Union and democratization in Ukraine, “Communist and Post-Communist Studies” 2005, No. 38, p. 269-292.
4. Casier T., The EU’s two-track approach to democracy promotion: the case of Ukraine’, “Democratization” 2011, No. 18, p. 956–77.
5. Van der Loo G., The EU-Ukraine Association Agreement and Deep and Comprehensive Free Trade Area. A New Legal Instrument for EU Integration without Membership, “Brill Nijhoff” 2016.
6. Churruca Ch., Nagore M., The EU’s Framework for the Promotion of Human Rights and Democracy Support, “Cuadernos Europeos de Deusto” 2015, No. 53, p. 19-51.
7. Füle S., Remarks by Stefan Füle, Commissioner for Enlargement and Neighbourhood Policy, to the press after the meeting with members of the Ukrainian Government, 2013, February 7.

Vitalyi TUKALO

*PhD Candidate, Graduate School for Social Research
Institute of Philosophy and Sociology
Polish Academy of Sciences
(Warszawa, Poland)*

COMPARING ANALYSES OF DEMOCRACIES IN POLAND AND UKRAINE: DELIBERATIVE AND PARTICIPATORY COMPONENTS

*The theme of participation is central to politics and to democracy.
(Donatella Della Porta, Can Democracy Be Saved).*

Eastern-European countries, especially those, that have post-communist past, very often are perceived as states with similar history, and in this way, with similar values and standards. The real situation, as one can judge, is more complicated that it could seem for the first glance. Despite the fact that Soviet republics had their Constitutions, parliaments and some of them even had Ministries of Defense and formally had armies, all those

was for appearances' sake, having no meaning. Poland was something better example of democracy, but still far away from even misty one. Despite the fact that PZPR wasn't totally controlled by Moscow, all main decisions were coordinated with soviet comrades. But what makes cases of Poland and Ukraine so close is not even their communist past, but far-reaching historical ties from pre-soviet period, and by this – close cultural and ethnical practices. After the I World War Ukraine lost its chance to build a state, while Poland obtained it, just with some part of Ukrainian lands, so this fact predetermined all future changes, including the fact that Poland joined the EU in 2004 and Ukraine is still knocking in its door.

Explaining the choice of Ukraine and Poland as two close examples one should remember that there was a big part of society in Poland as well as in Ukraine that in fact lived in two countries and here I mean not only those who experienced the movement of the boarder, but also those who were resettled.

Here I would like to introduce the thesis of my work. I suppose that processes of deliberative and participatory democracy in Poland and Ukraine have very similar features, however, Ukraine still drops behind, being in need of serious turn of its course. I would like to cite examples from both Poland's and Ukraine's democratic history, that are Solidarność in Poland (I will not take for instance KOR as it is an example from the very distance past) and three revolutions in Ukraine – Revolution on granite, Orange revolution and the last one – The Revolution of Dignity (or Euromaidan), so the considered events are close in time and in aims.

The rise of displeasure among Poles and as an outcome – creation of Solidarity has several reasons. In my opinion, the main reason was a correlation between economic and political factors [1,2]. First of all one should remember that political regime did not anticipated the plurality of political views, realized in plurality political organizations. The only one way to express its political position was to be a member of PZPR or its satellite organizations. Leszek Kołakowski in his “Theses on Hope and Hopelessness” writes: “The conflict for power within the system cannot be institutionalized without threatening the ruin of the whole system, for institutionalization would mean the legalization of fractional activity within the party, which would only differ in an insignificant way from the establishment of a multi-party system” [3]. As for participatory

democracy, one should also understand that there was no choice, because the list of candidates for parliaments of different levels was monitored by Special Forces and reduced to persons who had confidence and were supported by communists. This situation was called “people’s democracy” and was explained by no need of pluralism because of the existence of only one social stratum. Zygmunt Rybicki, polish lawyer and social activist of those times wrote: “As part of the socialist system there is no objective class basis, and the need to institutionalize pluralistic political differences and platforms. It is characterized by the need and conditions for a real discussion of social problems and methods of solving them, the discussions aimed at working out optimal programs and decisions and to achieve, on the basis of the broadest possible consensus in deciding and acting. As part of the socialist political system - its center and driving force is the party of the working class - created conditions for the development of democracy, direct and indirect, to the living and rich political life” [4].

From the other side, starting from the 80th, Polish economy intensively decreased, being pressed down by credits and methods of administration. The crisis has occupied all spheres of a social life [5]. Numerous political rallies were held as an outcome of the unsuccessful economic policy, what, as a matter of fact, was a precursor of Solidarity. The need of alternative form of political expression was obvious as never before.

The third issue, rarely named as a possible reason for creation of Solidarność is, in fact, a low tolerance of Poles to communism as a form of rule and a method in which Poland was controlled by the USSR. As the forth reason I could name the weakening of state supervision over the movement of publishing that was caused by the crisis of 1980 and has resulted in numerous publications semi-legal, which specialized in publishing studies critically assessing the totality of the conditions prevailing in the country. Negative Ratings that have been worked out in exile and in the national underground were widely distributed. In the heat of the battle between the opposition and the authorities, they received an aura of forbidden truth and were widely accepted [6].

Ukrainian road to democracy was much longer and needed more resources and people’s attitude. Predominant majority of democratic initiatives in Ukraine were strongly connected with gaining its

independency. Ukraine tried to free itself from Russia's occupation twice in XXth century, first during the 1917-1921 years, better known as UNR (Ukraine People's Republic) and then during the II World War when UPA (Ukrainian Insurgent Army) fought against Red Army as well as against the Third Reich. Nevertheless, all democratic initiatives in the XXth century are connected with the decreasing of power of the USSR and, moreover, with the power of its army and security forces. Few would argue that Ukraine played a role of an engine of the democratic changes in the USSR.

The first big move towards democracy in modern Ukrainian history was held in 1990 in Kyiv, better known as Revolution on granite. Like Polish events in the 80th, Ukrainian Revolution on granite had similar (with some distinction) genesis and very similar outcomes. Revolution on granite started as a strike of students, predominantly from Lviv, Kyiv and Dnipropetrovsk. The previous wave of dissidents practically exhausted its potential in open disobedience actions, transforming in liberal (probably even parliamentary) opposition and demonstrating the ability to agree in some matters with a communist party. One should remember that Solidarity movement as well as the Revolution on granite started in one particular city (Gdansk in case of Poland and Kyiv in case of Ukraine) and then flew over the whole country.

The Orange Revolution, in fact, didn't express much of democratic initiatives and was aimed to transfer the power from one clan to another, but nevertheless it played an outstanding role in modern Ukrainian history. First of all, citizens started to realize that collective efforts can give result, even if the rival is a state with police and military forces. Second, the Orange Revolution gave a turn in a vector of the state's development. It was a cause of creation new media, NGO's and civil society's organizations. And the last argument is that the Orange Revolution is important in understanding the succession of Ukrainian democratic changes and a fight for civil rights that by now counts three stages – the Revolution on granite, the Orange Revolution and the last and probably the most important – the Revolution of Dignity.

The analysis of the Revolution of Dignity is of big importance due to two reasons. First of all, it is the biggest manifestation of civil rights in modern Ukrainian history and second, it allows understand the logic of

Poles, creating KOD, because the patterns in Ukraine in the late 2013 and in Poland now have some similarity. Manifestations, organized by KOD sometimes are called Polish Maidan, because of the similar causes and goals.

In conclusion, I would like to stress the strong correlation between deliberative and participatory components of democracy and events. First of all, one should remember that these revolutions in Ukraine were not just the ordinary manifestations as any other, even if they were supposed to be this kind from the beginning. All these three revolutions were key points in Ukrainian history that played cardinal role and have created new generations of politics. Secondly, during the all three revolutions people actually had a direct possibility to express their will. Deliberative processes were common and direct political decisions were implemented into life shortly after they were expressed. As for the similarity between Poland and Ukraine, I strongly believe, that Poland had better start conditions in the late 80th, mostly because it experienced communist regime less and were less dependent on Russia, also including the mid-war time of the II Polish Republic (1918-1939) when Ukraine has been destroyed by Russia.

Literature:

1. Zbigniew Fallenbuchl, „The Polish Economy in the 1970s” in U.S. Congress, Joint Economic Committee, East European Economies Post-Helsinki (Washington D.C.: Government Printing Office, 1977)
2. Peter Green, „The Third round in Poland”, New Left review (London) Nos. 101-102, 1977.
3. Leszek Kołakowski, „Theses on Hope and Hopelessness”, Kultura, 1977
4. Zygmunt Rybicki, Andrzej Werblan: Historyczne miejsce demokracji socjalistycznej, Państwo i Prawo, nr 8–9, 1977.
5. J. Pajestka, Polski kryzys lat 1980-1981. Jak do niego doszło i co rokuje. Warszawa 1981; J. B. de Weydenthal, B. D. Porter, K. Devlin, Polski dramat 1980-1982. Warszawa 1981; U źródeł polskiego kryzysu...
6. Zob. Polemiki wokół najnowszej historii Polski (Materiały źródłowe). Zeszyt 1. Wybór: A. Magierska, A. Szustek. Warszawa 1984; Spór o ocenę historii Polskipowojennej (1944-1989), pod red. W. Waśniewskiego. Siedlce 1998.

Stanisław ŻUKOWSKI

doktorant Instytut Socjologii
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
(Lublin, Polska)

ROLA INTERNETU W PROCESIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Integracja europejska jest formą integracji międzynarodowej, regionalnej, procesem zachodzącym na płaszczyźnie gospodarczej, politycznej i społecznej. Komunikowanie się stanowi podstawową kwestię w relacjach między ludzkich, gdyż bez komunikacji trudno mówić o istocie ludzkiej, a tym bardziej o społeczeństwie. Natomiast z drugiej strony, w obecnych czasach na znaczeniu traci transport materialnych nośników kultury, ponieważ zostaje zastępowany bezpośrednim transportem myśli. Za sprawą w błyskawicznym tempie rozwijającej się teleinformatyzacji, niemal na naszych oczach, wszelkiego rodzaju kultury przenikają się i łączą w jedną całość. Wszechobecny Internet w coraz to większym stopniu określa kształt procesów cywilizacyjno-kulturowych jakie zachodzą w społeczeństwach, a tradycyjnie rozumiane pojęcia takie jak cywilizacja i kultura ulegają zmianie. Z uwagi na ten fakt można zaryzykować stwierdzenie, że Internet staje się nową platformą dla komunikacji międzykulturowej, a wyraża się to nowymi formami funkcjonowania i większej integracji społeczeństwa.

Najbardziej zaawansowana integracja następuje w ramach Unii Europejskiej, gdzie poprzez instytucje ponadpaństwowe realizowana jest wspólna polityka gospodarcza, społeczna, a poprzez współpracę międzyrządową – międzynarodowa, bezpieczeństwa, sądownicza i spraw wewnętrznych.

Z inicjatywy Unii Europejskiej powstało wiele programów międzynarodowych, w których uczestniczą kraje członkowskie. Są skierowane do państw członkowskich. Ich celem jest wzmacnianie współpracy między państwami tworzącymi „wspólnotę”. Tematyka programów jest różnorodna – wspierają współpracę w zakresie ochrony środowiska, upowszechniania kultury i edukacji. Programy wspólnotowe są uważane za jedno z ważniejszych osiągnięć integracji europejskiej.

Wiele z nich adresowanych jest do szkół, gdyż rozwój edukacji jest jednym z priorytetów Unii Europejskiej. Wielką rolę w integracji europejskiej odgrywa Internet.

Historia Internetu, jako ogólnoświatowej sieci komputerowej, pozbawionej wyróżnionego punktu centralnego, zapoczątkowała się w Stanach Zjednoczonych na przełomie lat 60. i 70. XX wieku. Natomiast gwałtowny rozwój oraz komercjalizacja tego środowiska w skali światowej plasuje się na lata dziewięćdziesiąte ubiegłego wieku. Wtedy to masowo zaczęły powstawać nowe usługi takie jak strony internetowe, poczta elektroniczna, wyszukiwarki internetowe, komunikatory, sieci społecznościowe, fora, blogi jak i wiele innych. Ciągły rozwój infrastruktury fizycznej globalnej sieci sprzyja wciąż rosnącej liczbie jej użytkowników. Według szacunków z grudnia 2011 roku wynika, że liczba internautów na ten okres wynosiła ponad 2,2 mld., to jest około 30 procent populacji ludzkiej na całym świecie [1]. Natomiast dane na dzień 30 czerwca 2014 roku wskazują, iż dostęp do Internetu miało już ponad 3 mld. czyli około 42,3 procenta ludności świata [2]. Z czego wynika, że w przeciągu 1,5 roku liczba użytkowników zwiększyła się o 12 procent.

Jak wskazują powyższe liczby Internet rozwija się na naszych oczach w niezwykle dynamiczny sposób. Dotyczy to zarówno fizycznego rozwoju samej sieci, jej coraz częstszej obecności w naszych domach i instytucjach, z którymi mamy styczność w życiu codziennym a co za tym idzie także rosnącej liczby poświęconych mu dyskusji, badań naukowych czy publikacji. Zatem nie ulega wątpliwości, że Internet w sposób znaczący zmienia świat oraz że jest w dużym stopniu zjawiskiem jakościowo nowym [3]. Ten spektakularny rozwój bezdyskusyjnie nadaje mu szczególną rolę w życiu społecznym.

Wydaje się, że współcześnie coraz szybciej kurczy się grono osób które nie słyszały by o Internecie, bowiem stał się medium, które całkowicie zmieniło kulturę i podejście do życia milionów ludzi na całym świecie. Jego powstanie wywołało rewolucję równie ważną i znamioną w skutkach, jak niegdyś wynalazek druku. Internet zmienia się i zmieniają się sposoby korzystania z niego, a co za tym idzie, zmiany podlegają również konsekwencje bycia użytkownikiem Internetu. Należy pamiętać, że Internet to także sieć relacji między jego użytkownikami, którzy w tym

miejscu szukają informacji i wiedzy, realizują swoje pasje, wykonują swoje obowiązki zawodowe, ale również co ważne poszukują kontaktu z innymi ludźmi. W rezultacie ta globalna sieć jaką jest Internet staje się miejscem, w którym powstają i rozwijają się różnego rodzaju społeczności [4].

W strukturze europejskiej na rzecz integracji działają wszelkiego rodzaju programy, wiele z nich jest realizowanych przez internet, należą do nich np: ENO-Environment Online oraz eTwinning.

ENO-Environment Online jest światową wirtualną szkołą poznawania, rozumienia i ochrony środowiska, zorganizowaną w 2000 roku i koordynowaną przez miasto Joensuu (w Okręgu Szkolnym Eno) w Finlandii. Program wspiera Komisja Europejska oraz Narodowa Rada Oświatowa Finlandii.

Projekt łączy wiedzę z różnych dziedzin: język angielski, geografia, biologia, technologia informacyjna, sztuka. ENO umożliwia współpracę szkołom europejskim ze szkołami na całym świecie. Uczniowie zgłębiają w ciągu roku szkolnego w blokach tygodniowych zadaną tematykę. Gromadzą materiały o swoim lokalnym środowisku - miejsce, w którym żyjemy, przyroda, kultura, drogi rozwoju, by następnie, podczas spotkań np. na czacie - wspólnie je omawiać i wyciągać wnioski.

Streszczenia prac są dostępne w sieci w postaci plików pdf. ENO kładzie nacisk na ochronę lokalnego środowiska, ale przy uwzględnianiu szerszych aspektów, zgodnie z zasadą: działaj lokalnie - myśl globalnie.

Głównymi celami projektu jest nauka współpracy przez Internet, poznawanie nowych technologii, pogłębianie wiedzy o środowisku, zwiększanie świadomości ekologicznej oraz aktywizowanie krajów rozwijających się [5].

eTwinning jest programem, który polega na wirtualnej współpracy bliźniaczych szkół europejskich. Szkoły opracowują projekty edukacyjne i realizują je wykorzystując łączę internetowe. W ramach realizacji projektów ćwiczą umiejętności językowe i lepiej poznają swoje środowiska i kulturę. Mogą korespondować, wspólnie publikować czasopismo internetowe, przygotowywać pliki muzyczne i audycje radiowe, prowadzić badania naukowe lub tworzyć filmy wideo.

Realizację program eTwinning rozpoczęto w polskich szkołach w końcu 2004 roku. Akcja jest inicjatywą Komisji Europejskiej skierowaną do szkół krajów Unii Europejskiej oraz Norwegii i Islandii.

Szkoła chcąc realizować projekt w eTwinning rejestruje się w portalu <http://www.etwinning.net> wpisując do bazy szkół swoje zainteresowania i wstępną propozycję współpracy. Następnie szkoły szukają partnerów do podjęcia wspólnych działań. Po znalezieniu partnera szkoły ustalają cele projektu, plan zadań do realizacji, czas trwania projektu oraz formy pracy. Potem rejestrują partnerstwo i po jego akceptacji przez agencje narodowe programu eTwinning przystępują do pracy [6].

Internet dzięki swemu zasięgowi zbliża ludzi. Dla niego nie istnieją granice państwowe a różnice kulturowe czy wyznaniowe nie stanowią żadnych przeszkód, wręcz przeciwnie stanowią podłoże dla jego rozwoju. Człowiek może poznawać ludzi i kultury, do których nigdy by nie dotarł, a nawet by się z nimi nie zetknął.

Internet dociera w każde miejsce na świecie. Dzięki temu ludzie różnych ras, religii i światopoglądów mogą wymieniać swoje doświadczenia i poglądy. Internet pozwala nam poznać kulturę różnych narodów. Największe muzea i galerie świata udostępniają zdjęcia swoich zbiorów w postaci wirtualnych galerii. Bez wychodzenia z domu, siedząc przed monitorem komputera możemy odbyć wirtualną przechadzkę po salach Luwru czy Watykańskiej Pinakoteki. Dzięki Internetowi dzieła sztuki stają się rzeczywiście dziedzictwem kultury całego świata a sama sztuka ulega globalizacji i staje się dostępna dla wszystkich ludzi. Tak samo jest z udostępnianiem zbiorów bibliotecznych całego świata. Największe biblioteki umieszczają w sieci swoje katalogi, a także całe książki w wersji elektronicznej. Każdy internauta może rozpoczynać dzień od lektury europejskich i światowych dzieł literatury. W Internecie mają swoje strony czasopisma z całego świata. Możemy na nich zapoznać się z aktualnymi wiadomościami z kraju i ze świata i poczytać ciekawe artykuły pijąc poranną kawę.

Bibliografia:

1. World Internet Usage and Population Statistics December 31, 2011, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (14.07.2012).
2. World Internet Usage and Population Statistics June 30, 2014, <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> (5.03.2015).
3. Zarycki T., Społeczne konsekwencje rozwoju Internetu - rewolucja czy reprodukcja struktur społecznych, [w:] Społeczna Przestrzeń Internetu, red. D. Batorski, M. Maroda, A. Nowak, Warszawa 2006.

4. Gryczka M., Rola Internetu w budowaniu społeczeństwa obywatelskiego, „Management and Business Administration Central Europe” 2012, No. 2 (115).
5. ENO-Environment Online, <http://www.enoprogramme.org/> (11.04.2016).
6. eTwinning, <http://www.etwinning.net> (11.04.2016).

Mateusz GROSICKI

*doktorant Wydział Prawa,
Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II
(Polska)*

ZASADY FUNKCJONOWANIA NADZORU I REGULACJE OSTROŻNOŚCIOWE RYNKU USŁUG BANKOWYCH UNII EUROPEJSKIEJ

Istotną częścią systemów finansowych państw europejskich są sprawnie funkcjonujące banki. Rozszerzenie unii gospodarczej i walutowej o kolejne aspekty związane z sektorem finansowym, z bankowym na czele, pogłębia integrację państw członkowskich Unii Europejskiej. Z uwagi na różnorodność instytucjonalną nadzorów bankowych przysparza to wiele problemów we wprowadzaniu regulacji ostrożnościowych na rynku finansowym UE. Nadzór bankowy w krajach Unii Europejskiej sprawowany jest bowiem przez banki centralne oraz wyspecjalizowane urzędy współpracujące z nimi. Wprowadzane w sektorze finansowym UE zasady nadzoru i regulacje ostrożnościowe mają na celu konsolidować i porządkować rynek wewnętrzny, a także wzmocnić instrumenty zarządzania kryzysowego na wypadek narastania problemów na rynkach finansowych.

Zasady funkcjonowania nadzoru rynku bankowego Unii Europejskiej

W pierwotnych planach tworzenia zintegrowanego rynku usług bankowych na terenie UE towarzyszyło przekonanie, iż wszelkie

decyzje w sferze sektora finansowego miały zapadać na szczeblu narodowym. Rozwój prac nad tworzeniem regulacji zdecydował jednak na powierzenie mechanizmu nadzoru w kompetencje Europejskiego Banku Centralnego, który został utworzony na mocy art. 13 TUE. Europejski Bank Centralny jest instytucją dwóch systemów: Eurosystemu i Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC). Zgodnie z art. 282 Traktatu o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, EBC i krajowe banki centralne państw członkowskich UE stanowią ESBC. Na Eurosystem składa się bank centralny strefy euro i krajowe banki centralne państw członkowskich UE, które przyjęły euro. ESBC jest natomiast systemem, w którego skład wchodzi oprócz banku centralnego strefy euro wszystkie banki centralne państw członkowskich UE [1]. Istniejące w państwach członkowskich organy nadzoru również otrzymały swoje zadania w ramach Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego. Prawidłowo funkcjonujący Jednolity Mechanizm Nadzorczy ma za zadanie zapewniać stabilność finansową sektora bankowego oraz efektywnie ją przywracać w przypadku jakichkolwiek zachwiania w tym obszarze [2, s. 10].

EBC koncentruje swoją działalność na formułowaniu polityki pieniężnej strefy euro oraz kontroli wykonywania jego decyzji przez banki krajowe. Zadania Europejskiego Systemu Banków Centralnych (ESBC) i Eurosystemu są określone w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej, a wyszczególnione w Statucie Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego. Głównym celem Europejskiego Systemu Banków Centralnych, zdefiniowanym w art. 127 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, jest utrzymanie stabilności cen. Zgodnie z art. 127 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej do podstawowych zadań wykonywanych przez Eurosystem należą: wyznaczanie i realizacja polityki pieniężnej strefy euro, prowadzenie operacji walutowych, utrzymywanie oficjalnych rezerw walutowych państw strefy euro i zarządzanie tymi rezerwami, wspieranie sprawnego funkcjonowania systemów płatniczych. Ponadto na mocy art. 127 ust. 6 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej i rozporządzenia Rady (UE) nr 1024/2013 rozporządzenia w sprawie Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego na EBC spoczywają określone zadania w zakresie nadzoru ostrożnościowego nad instytucjami kredytowymi z siedzibą w uczestniczących państwach członkowskich. EBC odpowiada również za nadzorowanie systemów

bankowych w krajach do niej należących, zbieranie danych statystycznych potrzebnych dla prowadzenia polityki pieniężnej, funkcjonowanie systemów płatniczych, zapobieganie fałszerstwom banknotów, a także współpracę z innymi organami w zakresie regulacji rynków finansowych. EBC w celu skutecznego realizowania powyższych zadań ma zagwarantowany wysoki poziom niezależności. Niezależność ta przejawia się przede wszystkim w aspektach funkcjonalnym, instytucjonalnym personalnym oraz finansowym.

Regulacje ostrożnościowe rynku usług bankowego Unii Europejskiej

Europejski Bank Centralny we współpracy z krajowymi organami nadzoru, odpowiada za skuteczne i spójne działanie Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego. Obecnie mechanizmem tym objętych jest 129 banków z krajów uczestniczących, na które przypada około 82% aktywów bankowych w strefie euro [3]. Jednolity Mechanizm Nadzorczy jest jednym z filarów unii bankowej który powstał w odpowiedzi na kryzys gospodarczy w UE. Jednolity mechanizm został ustanowiony rozporządzeniem powierzającym EBC zadania nadzorcze oraz zmienionym rozporządzeniem o ustanowieniu Europejskiego Urzędu Nadzoru Bankowego. W ramach JMN sprawdzane ma być, w jaki sposób banki pożyczają sobie środki, inwestują, a także udzielają kredytów. Do zadań Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego należy weryfikacja, czy instytucje kredytowe spełniają wymogi ostrożnościowe, wykrywanie słabych stron banków na wczesnym etapie, zapobieganie sytuacji, w której zagrożona będzie ogólna stabilność finansowa banku. EBC w ramach Jednolitego Mechanizmu Nadzorczego będzie mógł zwrócić się do banków, by utrzymywały wyższą rezerwę na wypadek zawirowań na rynkach gospodarczych [4]. W przypadku łamania zasad i niedostosowywania się przez banki do zaleceń, EBC będzie mógł nakładać na nie sankcje. Głównym celem tego systemu jest zapewnienie bezpieczeństwa i dobrego stanu europejskiego systemu bankowego, większej integracji i stabilności finansowej spójności nadzoru bankowego. Obok JMN powstał również jednolity mechanizm restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji. Stanowi on centralny organ przy Komisji Europejskiej i jest odpowiedzialny za likwidację banków. Ma on stanowić gwarancję, że jeśli bank napotka poważne problemy, jego likwidacja będzie przebiegać w sposób kontrolowany i w możliwie najmniej dotkliwy dla gospodarki.

Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego i jego wpływ na kształt nadzoru bankowego w Unii Europejskiej

Bazylejski Komitet ds. Nadzoru Bankowego, powstał pierwotnie pod nazwą Bazylejski Komitet Uregulowań i Nadzoru Praktyk Bankowych pod koniec 1974 r. Komitet Bazylejski stanowi forum współpracy państw członkowskich w zakresie nadzoru bankowego. Komitet nie jest instytucją nadzorczą, a jego wytyczne nie stanowią obowiązujących norm prawnych. W ramach swoich prac Komitet Bazylejski formułuje standardy techniczne, wytyczne oraz rekomendacje w zakresie dobrych praktyk, oczekując ich wdrożenia przez organy państw członkowskich. W lipcu 2010 roku Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego ogłosił projekt Nowej Umowy Kapitałowej nazywanej potocznie Bazylea III. Regulacje te, mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa banków. Zastąpią one poprzednie regulacje tzw. Nową Umowę Kapitałową Bazylea II, wobec niespełnienia przez nią oczekiwań stawianych w obliczu kryzysów finansowych [5, s. 102-103]. Pakiet zaproponowanych zmian zmierza w dwóch kierunkach. Jako pierwsze wysunięto regulacje mające na celu wzmocnienie bezpieczeństwa banków, jako instytucji kluczowych z punktu widzenia sektora finansowego. Drugim celem wprowadzenia nowych regulacji jest ograniczenie nadmiernego wzrostu akcji kredytowych. Bazylea III oznacza przede wszystkim większą dyscyplinę finansową dla banków. Banki będą musiały znacząco podnieść kapitał własny co w konsekwencji będzie oznaczać większą dyscyplinę na rynku kredytów i instrumentów finansowych. Bazylea III wprowadza instytucję dodatkowego buforu kapitałowego, a jego celem będzie absorbowanie strat przez banki w okresie kryzysów i napięć ekonomicznych. Drugim proponowanym buforem jest bufor kapitałowy antycykliczny, którego stosowanie będzie zależne od warunków ekonomicznych i bankowych w danym państwie. Bazylea III wprowadza również współczynnik lewarowania – jego istotną funkcją będzie ograniczanie zbyt dużego udzielania finansowania przy małym udziale kapitału początkowego. Bazylea III w sposób istotny wysuwa na pierwszy plan istnienie i trwałość funduszy własnych banku, proponując odgórne i jednakowe dla wszystkich wskaźniki jako gwarant bezpiecznej bankowości globalnej [6, s. 203-206].

Podsumowanie

Ostatnie dziesięciolecie rozwoju gospodarki światowej charakteryzują się nie tylko postępującą globalizacją, lecz także znacznym wzrostem ryzyka na międzynarodowych rynkach finansowych. W wyniku wzrostu zmienności podstawowych zmiennych ekonomicznych, zwiększyła się świadomość ryzyka związanego z rynkami finansowymi, czego skutkiem jest gwałtowny rozwój metod zarządzania sektorem bankowym. Obecnie niezwykle trudno jest zweryfikować skuteczność nadzoru i regulacji ostrożnościowych rynku finansowego unii europejskiej. Niedawny kryzys finansowy pokazał, jak szybko i mocno problemy występujące w sektorze finansowym mogą się rozprzestrzenić na kolejne kraje, zwłaszcza w obrębie unii walutowej. Można jednak założyć iż wprowadzane regulacje przyczyniają się do sprawnego wyegzekwowania wymogów kapitałowych i ostrożnościowych w odniesieniu do największych banków.

Bibliografia:

1. http://www.mf.gov.pl/c/document_library/get_file?uuid=ebc484ce-122a-4c45-8d7b-113763e513ad&groupId=764034 (22.04.2016).
2. Jurewicz K., Unia bankowa, Olsztyn 2015.
3. <https://www.bankingsupervision.europa.eu/about/thessm/html/index.pl.html> (22.04.2016).
4. Rozporządzenie Rady (UE) powierzające Europejskiemu Bankowi Centralnemu szczególne zadania w związku z nadzorem ostrożnościowym nad instytucjami kredytowymi nr 1024/2013 z dnia 15 października 2013 r.
5. <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/pl/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1024&from=EN> (22.04.2016).
6. Garczyński D., Bazylea III i jej konsekwencje dla sektora bankowego w Polsce, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2011, t. XLV.
7. Waligóra T., Wprowadzenie uregulowań Bazylea III oraz jego skutki dla bankowości polskiej i europejskiej, „International Business and Global Economy” 2013, nr 32.

Оксана КАМЕНЬВА

аспірант кафедри політології

Львівського національного університету ім. І. Франка

(м. Львів, Україна)

ПОЛІТИЧНИЙ ЛІДЕР ЯК ІНТЕГРАТИВНИЙ ЕЛЕМЕНТ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

Сучасні європейські держави характеризуються становленням нової генерації політичних лідерів – активних, динамічних, гнучких, комунікабельних і в той же час прагматичних політиків, що відстоюють інтереси власних держав на міжнародній арені. Новий європейський лідерський тип характеризується:

1. сильними вольовими якостями особистості;
2. організаторськими здібностями;
3. вмінням налагоджувати комунікацію з суспільними групами.

Сучасний лідер є чутливим до громадян суспільства, чий інтерес представляє і в той відрізняється прагматичністю, інколи жорсткістю на міжнародній арені. Одним з прикладів такого лідера є прем'єр-міністр Великобританії Девід Камерон – молодий, амбіційний і в той же час радикальний, спрямований на модернізацію політик. Британський прем'єр зобов'язаний своїй популярності ефективно налагодженій комунікації з громадськістю і вдалій моделі позиціонування. Завдяки своїй позиції він «струсанув» колись аморфну партію консерваторів. - підтримка виборцями консерваторів в 2007 стала найвищою за останні 14 років. В 2010 р. Кемерон сформував коаліційний уряд (на парламентських виборах Консервативна партія здобула перемогу) з партією ліберальних демократів (перший коаліційний уряд Великобританії з часів Другої світової війни) [7].

Діючий прем'єр-міністр Великобританії відстоює всі основні цінності консерваторів і в Європарламенті (відмова збільшувати британський внесок у бюджет Євросоюзу, вимоги щодо обмеження міграційного потоку з інших країн, що належать до складу ЄС), не боїться відповідальності і жорстких непопулярних рішень. Він може бути «незручним», через що працює в умовах конфліктів і розбіжностей.

Теперішня світова арена також не може навіть увявити собі серйозних переговорів без участі лідера правоцентристського блоку ХДС/ХСС (Християнсько-демократичного союзу і Християнсько-соціального союзу) канцлер ФРН Ангели Меркель. Не виділяючись ні особливою харизмою, ні ораторськими здібностями (промови німецького канцлера сухі, неемоційні, короткі логічні, іноді з іронічними зауваженнями), Меркель здобула прихильність більшої частини Європи [8]. Серед сильних сторін – послідовність, коректність, аргументованість, логічність в дискусіях. Канцлер добре думає, перш ніж відповісти на запитання, зважає кожне своє слово.

Для того щоб бути успішним політичним лідером в Європі мало бути досвідченим, компетентним чи харизматичним, потрібно вміло балансувати між потребами власної держави і вимогами Європейської спільноти. Такого політичного лідера потребує і Україна.

Для того щоб реалізувати себе як лідер в сучасній європейській Україні з одного боку політик повинен абстрагуватися від того що нав'язує стара система, з іншого – зберегти традиції, патріотизм. Як писав В.Г. Белінський: “Кожна благородна особистість глибоко усвідомлює свою кровну спорідненість, свій кровний зв'язок з вітчизною” [1, с. 58].

Якого лідера потребують громадяни України, краще зрозуміти, якщо звернутися до праць вітчизняних науковців. Так з погляду, представників української політичної думки – Дмитра Донцова, Льва Ребета, Юрія Липи, формування лідера повинно відбуватися поряд з розвитком національної ідеї. Крім того, на думку Д. Донцова, кожна частина суспільства має певні функціональні завдання. Донцов категорично заперечує владу так званого трудящого народу і називав це «плебейською фантазією» за яку природа жорстоко мстить [3, с. 525].

Всупереч Донцову, Юрій Липа характеризує елементом української державності не чистий індивідуалізм, а «українську асоціативну групу, громаду, артіль», на чолі якої стоять організовані, компетентні, патріотичні лідери - типові представники свого народу. Юрій Липа переконаний в тому, що Україна була й залишається європейською державою, сформованою слов'янським етносом, де українська нація - титульна серед більш як 130 національних меншин [3].

Бачення “лідерської касты” дає Лев Ребет. В праці “Теорія нації” він стверджує, що в наш час значення провідної особи не таке вирішальне. Вирішальне значення він відводить таким чинникам як традиція [6, с. 80].

Теорія повної тотожності держави з політичним лідером має своє особисте виправдання. Центральна ланка у владі – це та фігура в людській спільноті (організмі) – та персона, особистість, якій власне належить політичний вплив, можливість реалізувати свою волю, характер від небагатьох до великої кількості інших людей.

Не зважаючи на розбіжності теоретиків української політичної думки, їх погляди консолідується в тому, що український політичний лідер повинен бути національно свідомим реформатором і практиком, любити свою державу, свій народ, мову, традиції. Також вміти інтегрувати вищезазначені риси з характеристиками сучасних політичних лідерів: організаторськими, комунікативними, вольовими якостями.

Завершити хотілося б, перефразовуючи Степана Вовканича, котрий вважав, що ми маємо усвідомлювати, Україна, як незалежна держава ще не сформувала власної еліти усталеним шляхом якісного вибору – починаючи від обдарованої дитини чи студента до керівника-новатора і патріота, не визначила способу та джерела її рекрутування [2, с. 82]. Ми розуміємо, що формування обраних – справа не одного десятка років. Але якщо є приклади лідерів сусідніх європейських держав, котрі попри всі труднощі зуміли консолідувати суспільство і пройти шлях європейської інтеграції, то чому б не запозичити даний досвід? Сподіваємося напрацювання українських науковців і практичні приклади провідних європейських політиків, стануть підставою та зразком для формування українських політичних лідерів, що можуть стати тим інтегруючим елементом, котрий об’єднає Україну і гідно представить її в європейському просторі.

Література:

1. Великие мысли великих людей. Антология афоризма. Т 3. XIX – XX века / Сост. И.И. Комарова, А.П. Кондрашов А.П. – М.: РИПОЛ КЛАССИК, 1998. – 736 с.
2. Вовканич С. Інформація, інтелект, нація. – Львів: Євро світ, 1999. – 416 с.

3. Корсак К., Бойчук О. Лідери ХХІ століття (завдання і гіпотези) // ПЕРСОНАЛ. – 2004. – № 4. – С. 64–69.
4. Липа Ю. Призначення України.- Львів, 1991 Блій Г., Муллер П.. Шаблій О. Географія: Світи. Регіони. Концепти.- К.:Либідь, 2004. – 739с.
5. Мірошніченко П., Довгопол Н. Лідери // ПЕРСОНАЛ. – 2005. – № 2. – С. 87–91.
6. Ребет Л. Теорія нації. – Львів: Творчо-виробниче підприємство “Всеукраїнський політичний журнал “Державність”, 1997. – 168 с.
7. Фоміна Г. А. Взаємовідносини політичного лідера і медіа: досвід Великобританії. Бізнес. Суспільство. Влада 2012 року № 13. С. 24-39
8. AngelaMerkel: a womanofpower[електронний ресурс]. – Режим доступу<http://www.ft.com/intl/cms/s/2/347c8b84-44b2-11e2-8fd7-00144feabdc0.html>

Ewelina MARKOWSKA
doktorant Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny
im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
(Polska)

INTEGRACJA RYNKÓW FINANSOWYCH W UNII EUROPEJSKIEJ

Współcześnie jednym z fundamentalnych elementów gospodarki rynkowej są finanse. Finanse, obejmują bowiem zarówno twierdzenia jak i teorie dotyczące metod kreacji, gromadzenia oraz przechowywania środków finansowych. Natomiast w wąskim rozumieniu dotyczą one podziału, a także wymiany pieniądza [1, s.17].

Rynek finansowy, z którym wiążą się finanse jest częścią wielkiego systemu, który składa się z licznych elementów w tym wielu rynków. Można je systematyzować podług poszczególnych kryteriów. W gospodarce rynkowej opartej na podziale pracy oraz pieniądzu podmioty gospodarcze klasyfikuje się na deficytowe, a także nadwyżkowe. Podmioty nadwyżkowe to przedsiębiorstwa świadczące usługi na rzecz podmiotów,

które dysponują określonymi oszczędnościami i które same posiadają nadwyżkę środków pieniężnych. Zalicza się do nich przede wszystkim fundusze emerytalne, fundusze inwestycyjne, instytucje ubezpieczeniowe, jak również sektor gospodarstw domowych. Z kolei podmioty poszukujące funduszy pieniężnych niezbędnych do sfinansowania celów konsumpcyjnych, inwestycyjnych oraz produkcyjnych to podmioty deficytowe. Do podmiotów deficytowych należy w głównej mierze sektor publiczny i sektor przedsiębiorstw. Rynek finansowy jest zatem abstrakcyjnym miejscem na którym zawierane są i realizowane transakcje, których przedmiotem są instrumenty finansowe [2, s.19]. Rynek finansowy można podzielić na następujące segmenty [3, s.500]:

a. rynek pieniężny, a zatem segment rynku finansowego, przez który dane podmioty gospodarcze finansują swoją bieżącą działalność, zaś okres tego finansowania nie przekracza jednego roku;

b. rynek kapitałowy to segment rynku finansowego, na którym mają miejsce transakcje instrumentami finansowymi o terminie wykupu powyżej roku, z przeznaczeniem uzyskanych środków na cele rozwojowe;

c. rynek instrumentów pochodnych to najnowszy segment rynku finansowego, na którym zawierane są transakcje terminowe bezwarunkowe (forwards, futures), a także transakcje terminowe warunkowe (opcje);

d. rynek walutowy jako segment rynku związany z transakcjami walutowymi.

Powyżej przedstawiony podział rynku finansowego jest umowny, a zatem można spotkać inne podziały, które stanowią jego istotne uzupełnienie.

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat nastąpiło diametralne przeobrażenie procesów, które zachodzą na rynkach finansowych. Zwłaszcza w Unii Europejskiej widoczne są zmiany jakie zachodzą w obszarze rynków finansowych, gdzie stale postępuje ich integracja. Integracja rynków finansowych jest bowiem jednym z etapów integracji gospodarczej. Wyszczególnia się następujące etapy międzynarodowej gospodarczej integracji regionalnej: strefę wolnego handlu, unię celną, wspólny rynek oraz unię gospodarczą, a także pieniężną. Integracja rynków finansowych jest elementem trzeciego i czwartego etapu integracji gospodarczej. Wspólny rynek obejmuje między innymi swobodę przepływu kapitału pomiędzy krajami członkowskimi, a pełna unia gospodarcza – także kwestie wspólnej waluty [4, s. 16-17].

Integrację finansową określa się jako liberalizację przepływów kapitałowych, harmonizację systemów podatkowych oraz budżetowych, unifikację instytucji bankowych i finansowych, jak również integrację rynków kapitałowych [5, s.111]. Integracja rynku finansowego Unii Europejskiej ma jednocześnie wymiar transgraniczny oraz międzysektorowy. Jednolity rynek finansowy w UE miał miejsce wcześniej niż realizacja UGiW. Od samego bowiem początku Wspólnota Europejska opierała się na tak zwanej jednolitości rynku wewnętrznego, co było niezwykle priorytetowym celem. Jednolity rynek wewnętrzny stanowi element jednolitego rynku wewnętrznego, który funkcjonuje w oparciu o swobody Traktatu o ustanowieniu Wspólnoty Europejskiej, a mianowicie: swobodę przepływu towarów, usług, osób, kapitału, a także płatności [6, s.28]. Jednak dla efektywnego działania rynku finansowego niezwykle istotne znaczenie ma swoboda przepływu płatności i kapitału, swoboda świadczenia usług, jak również swoboda przedsiębiorczości.

Prawna regulacja zarówno tworzenia, jak i funkcjonowania rynku finansowego opera się w głównej mierze na prawie wtórnym. Dyrektywy w sferze regulacji prawnej rynku finansowego jako metodę integracji za pomocą prawa przyjmują regułę minimalnej harmonizacji i wzajemnego uznania regulacji krajowych. Zasady te ostatecznie umożliwiły przyjęcie zasady jednolitej licencji (określanej także jako jednolity paszport), a także zasady nadzoru państwa macierzyńskiego (tzw. nadzoru kraju pochodzenia), które stanowiły podstawę działania jednolitego rynku finansowego Unii Europejskiej. Pierwsza z zasad – zasada jednolitej licencji uznana jest za fundamentalną zasadę podejmowania oraz prowadzenia działalności na rynku finansowym UE. Oznacza ona uznanie poprzez inne państwa członkowskie zezwolenia uzyskanego przez instytucję finansową (np. instytucję kredytową, ubezpieczeniową) w jej państwie macierzystym. Z kolei dyrektywy, które regulują dane sektory określone także dyrektywami sektorowymi w obszarze podejmowania działalności przez instytucje kredytowe, instytucje ubezpieczeniowe oraz instytucje inwestycyjne stosują pojęcie „autoryzacja” na określenie udzielonego w danej formie poprzez stosowne władze państwa macierzystego zezwolenia na podjęcie działalności, a także świadczenia usług finansowych na rynku finansowym. Tak właśnie szerokie ujęcie pozwala objąć tym terminem wszelkich form zezwoleń występujących w krajowych porządkach

prawnych państw członkowskich Unii Europejskiej. Natomiast zasada nadzoru państwa macierzystego jest zasadniczą zasadą podejmowania działalności gospodarczej na rynku finansowym UE. Zgodnie z którą dana instytucja finansowa posiadająca siedzibę w kraju członkowskim UE podlega nadzorowi ze strony odpowiednich władz państwa członkowskiego, w którym to udzielono jej zezwolenia na prowadzenie działalności oraz świadczenie usług finansowych [7, s. 223-230].

Integracja rynków finansowych w Unii Europejskiej postępuje zarówno poprzez dostosowania przepisów państwa członkowskiego do zaleceń Wspólnoty, a także w efekcie postępującej globalizacji. Integracja rynków finansowych poprawia przede wszystkim konkurencyjność, poprzez mechanizmy dostosowawcze instrumenty o tym samym ryzyku, gdzie mogą być kupowane po tej samej cenie w granicach wspólnego rynku. Wspólny rynek przynosi bowiem wiele korzyści zarówno dla podmiotów finansowych jak również konsumentów. Korzyści dla rynku finansowego to między innymi: wzrost konkurencji pomiędzy pośrednikami finansowymi, niższe koszty w rezultacie wzrostu efektów skali, wzrost obrotów na rynkach finansowych oraz zmniejszenie poziomu ryzyka płynności. Ostatecznie większa konkurencja wymusza restrukturyzację podmiotów nieefektywnych, z kolei nierentowne jednostki gospodarcze zostają przejęte bądź ostatecznie zamknięte ustępując tym samym miejsca bardziej kreatywnym oraz efektywnym podmiotom. W warunkach zwiększonej rywalizacji pomiędzy przedsiębiorstwami korzystają ostatecznie odbiorcy usług, a zatem konsumenci, gdzie oferta produktów finansowych jest szersza, a także bardziej przejrzysta [8, s.17]. Idealna integracja, do której dąży Unia Europejska jest rozumiana jako sytuacja, w której nie występują jakiegokolwiek bariery (kontroli przepływów kapitałowych oraz innych przeszkód instytucjonalnych) w finansowych transakcjach transgranicznych, a zatem podatków, taryf, ograniczeń oraz kosztów informacji lub jakichkolwiek innych kosztów, które w rezultacie utrudniałyby natychmiastową realokację środków. Jednocześnie lokalne rynki finansowe tworzą jeden wspólny rynek finansowy, który powinien funkcjonować sprawniej niż tworzące go rynki, gdyż jest większy, jak również bardziej płynny [9, s. 145].

Niezwykle istotnym aspektem przyczyniającym się do integracji rynków finansowych jest strefa euro. Państwa członkowskie Wspólnoty Europejskiej przystępując do strefy euro liczyły na znaczące zwiększenie efektywności

rynków finansowych. W głównej mierze oczekiwano ograniczenia kosztów transakcyjnych, eliminacji ryzyka kursowego, a także wzrost przejrzystości rynku. W efekcie miały spowodować wzrost obrotów handlowych między gospodarkami, które będą się posługiwały wspólną walutą. Jednak rzeczywiste rezultaty wprowadzenia euro zmuszają do zweryfikowania pewnych założeń. Wprowadzenie euro rzeczywiście miało zasadniczy wpływ na wzrost wymiany handlowej pomiędzy państwami członkowskimi unii walutowej. Mimo to skala tego zjawiska jest znacznie niższa od większości wcześniejszych zapowiadanych prognoz, gdzie szacujesz ją na blisko 5%. Dotyczy to tylko skutków wprowadzenia euro, z kolei nie bierze się pod uwagę innych działań, np. związanych z tworzeniem wspólnego rynku. Do tego wzrostu w głównej mierze przyczyniło się zarówno ograniczenie kosztów transakcyjnych (wyciężenie kosztów wymiany oraz kosztów zabezpieczenia przed ryzykiem), jak również wzrost intensywności konkurencji na rynku (większa przejrzystość, bardziej efektywne wykorzystywanie czynników produkcji) [1, s.123].

Bibliografia:

1. Podstawka M., *Finanse*, Warszawa 2010.
2. Paździor A., *Finanse. Funkcjonowanie, instytucje i instrumenty rynku finansowego, finanse publiczne przedsiębiorstw i gospodarstw domowych*, Lublin 2014.
3. Ostaszewski J., *Finanse*, Warszawa 2013.
4. Wysokińska Z., Witkowska J., *Integracja europejska. Rozwój rynków*, Warszawa-Łódź 2002.
5. Zabielski K., *Finanse międzynarodowe*, Warszawa 1999.
6. Oręziak L., *Kierunki zmian w funkcjonowaniu rynku finansowego Unii Europejskiej*, BiK 2003, nr 7.
7. Głuchowski J., *System prawa finansowego. Tom IV. Prawo walutowe. Prawo dewizowe. Prawo rynku finansowego*, Warszawa 2009.
8. Pawłowicz L., Penczar M., *Ekonomiczne aspekty ochrony konsumenta na integrującym się rynku kredytowym w Unii Europejskiej*, Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, *Transformacja i Rozwój* nr 116, Gdańsk 2010.
9. Tchorek G., *Integracja rynków finansowych w Unii Europejskiej i strefie euro*.
10. Biegun K., *Integracja rynków finansowych Polski i strefy euro*, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach* Nr 228/2015.

Witalij MAZURENKO

*doktorant Wydział Prawa,
Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II
(Polska)*

PROBLEMY WYKONANIA ORZECZEŃ ETPC WOBEĆ PRAWA DO WŁASNOŚCI NA UKRAINIE

Jedną z podstawowych wartości europejskiej cywilizacji i kultury prawnej, która różni ją od innych kultur prawnych, jest odniesienie do prawa do własności. Prawo do własności występuje tu jako nienaruszalna gwarancja normalnego życia społecznego jednostki i pozwala na realizację niezależności osoby ludzkiej od nadużyć ze strony organów państwowych.

Po odzyskaniu niepodległości przez Ukrainę, krajowy system prawny dołączył do europejskiego procesu prawnego i przyjął wartości cywilizowanych państw z gospodarką rynkową. Dotyczy to zwłaszcza uznania u obywateli prawa do własności. Jest ono zagwarantowane przez art 41 Konstytucji Ukrainy [2] i poprzez ratyfikację Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (Ustawa z dnia 17 lipca 1997) [3] Ukraina nadaje swoim obywatelom dodatkowy międzynarodowy mechanizm ochrony prawnej w postaci odwołania się do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, uznając jego jurysdykcję na swoim terytorium.

Należy przedstawić na początku, że problem braku egzekwowania orzeczeń EKPC może być spowodowany przez: 1) niedoskonałość procedury finansowania budżetowego przyznanego odszkodowania finansowego, 2) stałe nadużywanie przez władze i dlatego powtarzalność roszczeń, 3) problem wykozystania orzecznictwa w rzymsko-niemieckim systemie prawnym, jak źródła prawa, 4) periodyczne przyjęcie ustaw, które tworzą powody dla odwołania do ETPC.

Jeśli chodzi o wypłatę odszkodowania – sama procedura jest niedoskonała, gdy odpowiednie fundusze na rzecz odszkodowania zawarte w budżecie państwa przewidywane w przybliżonym obliczeniu, a biorąc pod uwagę że w 2015 roku ilość spraw pszeciwko Ukrainie wynosiła 21,4 % [9] od ogólnej ilości – przewidywać kwotę wypłat jest sprawą dość trudną. Dlatego w 2014 roku odszkodowania według orzeczeń ETPC były zrealizowane w 5 z 20 przypadków [13]. W 2015 roku kwota płatności wyniosła 639 981 892, 09 tysięcychrywien [9] pomimo

faktu, że ogólna kwota planowanych wydatków państwowego budżetu Ukrainy w 2015 roku wynosiła 581.760.845,2 tysiąc hrywien. [5]. W tych okolicznościach, przede wszystkim cierpi naruszone prawo do własności, ponieważ w tej kategorii spraw odszkodowanie finansowe jest treścią naprawienia naruszonego prawa, a indywidualne środki nie są tak często stosowane.

Z tak wielką liczbą spraw związany też i drugi problem – stałe nadużywanie przez władze i dlatego powtarzalność roszczeń. Korupcja, raiding, a właściwie brak skutecznych mechanizmów prawnych mających na celu ochronę prawa do własności. Zakłada się, że przy ostatecznej decyzji ETPC i zadowoleniu wymagań skarżącego – państwo-pozwany powinno podjąć kroki w celu zapobieżenia podobnym naruszeniom w przyszłości. Jednak praktyka pokazuje inaczej. Zwłaszcza typowe jest orzeczenie w sprawie „EAST/WEST ALLIANCE LIMITED vs Ukrainy”, kiedy w czasie raidingu firmy lotniczej była zaangażowana PIP, w decyzji w tej sprawie jest napisano: „Trybunał zauważa o nieobecności w aktach sprawy szczegółów i dokumentów, w których by zostały podane powody zaznaczonego wycofania i jego konieczność. Jednocześnie, należy stwierdzić, że choć władze nie zaprzeczały przejęciu dokumentów potwierdzających prawo do własności wnioskodawcy na samoloty, one nigdy nie używali się jako dowody w postępowaniu karnym przeciwko partnerom biznesowym wnioskodawcy (w odniesieniu do wnioskodawcy sprawa karna nie była wzbudzona). Ponadto brak tego dokumentu wezwał władze publiczne w celu stwierdzenia niemożności uznania właściciela samolotów (patrz ust.20). Zdaniem Trybunału, takie zachowanie organów podatkowych należy interpretować w taki sposób, aby wykryć oznaki złej wiary i tyranii [7]. Ponadto, znaczna część spraw, które są często powtarzane, stanowi przypadki niepłacenia wynagrodzeń i innych świadczeń socjalnych. Typowa jest tu decyzja w sprawie „Iwanowa vs Ukrainie” z dnia 15.10.2009 o nadużyciu rozsądnym czasem na przyznanie płatności i roszczeń majątkowych, tzn. niezbędne świadczenie socjalne na emeryturze. Na podstawie tego typowego orzeczenia weszły w życie kolejne, zwłaszcza w sprawach „Cebulko i inni vs Ukrainie” z dnia 20.06.2013 roku oraz „Filippova i inni vs Ukrainie” z dnia 31.07.2014 roku. To świadczy że Ukraina jako pozwany, nie wyeliminowała odpowiednich podstaw dla oskarżania.

Z drugiego problemu wynika i trzeci – wykorzystanie orzecznictwa w rzymsko-niemieckim systemie prawnym, jako źródła prawa. Chociaż problem jest wyjątkowo teoretyczny, w praktyce jest on regulowany zgodnie z Ustawą o ratyfikacji Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, w której art. 1 uznaje jurysdykcję sądu na Ukrainie [3]. Oraz ust. 12 Uchwała Sądu Najwyższego Ukrainy z 18.12.2009 numer 14 „O decyzji sądu w sprawie cywilnej” mówi się że: „[...] w uzasadnieniu każdej decyzji, jeśli to konieczne, powinno mieścić się odniesienie do Konwencji i orzecznictwa Europejskiego Trybunału, które zgodnie z ustawą № 3477-IV jest źródłem prawa należy stosować w tym przypadku” [6]. Ustawą O ściganiu i stosowaniu orzecznictwa Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 12.02.2012 [4] ta pozycja prawna została potwierdzona i pogłębiona. Jednak ogólnie, orzecznictwo wskazuje na nie odniesienie się do istniejących decyzji ETPC, czyli obraku profilaktyki przyszłych oskarżeń.

I czwarty, ale podstawowy problem – regularne przyjęcie ustaw, które tworzą powody dla odwołania do EKPC. Chodzi zwłaszcza o projekt ustawy numer 2540a o „speckonfiskacie”. Oznacza to, że nawet w tak dobrym i słusznym działaniu jak walka z korupcją, krajowe ustawodawstwo stosuje zasadę wyrażoną jednym z bohaterów Bułhakowa „Zabrać wszystko i podzielić”. We wniosku Naukowo-Ekspertnego Departamentu Rady Najwyższej do tego projektu ustawy zaznaczono: „Poprawki do artykułu 170 KPK Ukrainy (część piąta) przewidują, że w nagłych przypadkach w celu zachowania dowodów materialnych lub możliwej konfiskaty lub specjalny konfiskatę mienia w postępowaniu karnym w sprawie o ciężkim lub szczególnie ciężkim przestępstwie na nieruchomości lub rachunków fizycznej lub prawnej osoby w instytucjach finansowych mogą zostać nałożone tymczasowearesztowania na podstawie decyzji dyrektora Krajowego Biura Antykorupcyjnego Ukrainy.

Należy zauważyć, że, po pierwsze, zmiany te nie biorą pod uwagę wymagania art 8 i 41 Konstytucji Ukrainy, aby zapewnić ochronę uzasadnionych interesów i praw obywateli, a po drugie, art 131 KPK Ukraina nie zawiera tego typu działania jako poprzednia arestowania w celu zapewnienia postępowania karnego”[8]. W ten sposób może być stworzona podstawa dla przyszłych spraw sądowych w EKPC i biorąc pod uwagę, że wnioskodawcą będzie osoba która jest podejrzana o

działaniu korupcyjnym straty z tytułu takich roszczeń, będą poważne dla państwa jak z punktu widzenia finansowego, tak i ze względu na opinię międzynarodową. Przykład ten daje możliwość zrozumienia stopnia zaniedbania odpowiednich technik przy opracowywaniu projektów ustaw w Ukrainie.

Podsumowując, autor pragnie stwierdzić, że problemy przy egzekwowaniu orzecznictwa ETPC w sprawie naruszania prawa do własności na Ukrainie są objawami bardziej ogólnych problemów stosowania prawa oraz myślenia prawnego pod wpływem uprzedzeń aspiracji politycznych prawotwórców, bez korelacji z duchem i literą Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Tym samym nie można pokonać ich bez poprawienia wad krajowego systemu prawa. Jednak pozytywne zmiany w dziedzinie gwarantowania prawa do własności na Ukrainie przyczyni się do bardziej skutecznej ochrony i innych praw umieszczonych w Konwencji. A ich przewyższenie będzie wymagało systematycznego podejścia obejmującego interakcję wszystkich gałęzi władzy i społeczeństwa obywatelskiego.

Bibliografia:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод і протоколи до неї: зб. законодав. і нормат. актів: (офіц. текст)/Упоряд. Ю.В. Паливода. – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2014. – 120 с.
2. Конституція України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
3. Закон України Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80>
4. Законом Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини від 02.12.2012 р., <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3477-15>
5. Закон України Про державний бюджет України на 2015 рік, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80-19>
6. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 18.12.2009 р. № 14 «Про судові рішення у цивільній справі», <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0014700-09>
7. Рішення у справі «East/West Alliance Limited» проти України», <http://old.minjust.gov.ua/19623>

8. Висновок науково-експертного управління ВРУ до Проекту закону України № 2540а, http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56312
9. Звіт урядового уповноваженого у справах ЄСПЛ за 2015 рік, <http://old.minjust.gov.ua/9329>.
10. Дудаш Т.І. Практика Європейського суду з прав людини: навч.-практ. посіб. – К.: Алерта, 2013. – 368 с.
11. Сагдеева Л.В. Право на защиту собственности в актах Европейского суда по правам человека. – Статут, 2014. – 319 с.
12. Блажівська Н., Практичне значення практики Європейського суду з прав людини для вирішення податкових спорів судами України, «Право України» 2014, № 3, с. 110-117.
13. Україна провалює виконання рішень ЄСПЛ – статистика, <http://www.eurointegration.com.ua/news/2015/03/23/7032158/>

Христина МУЛА

аспірант кафедри політології

Інституту історії, політології і міжнародних відносин

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет

імені Василя Стефаника»

(м. Івано-Франківськ, Україна)

РЕФОРМУВАННЯ СУДОВОЇ ВЛАДИ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНА УМОВА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПОСТУПУ УКРАЇНИ

Європейська інтеграція України передбачає формування демократичних принципів організації державної влади. Одним із визначальних завдань є утвердження ефективної судової влади. За весь період української незалежності судова система розвивалась під диктатом, в першу чергу, виконавчої влади, була далека від самостійності на незалежності. Події «Революції гідності» яскраво показали необхідність руйнування старої авторитарної системи правосуддя,

що побудована на адміністративному тиску і вражена корупцією. Без утвердження незалежної судової влади неможливий процес демократичної трансформації політичної системи України.

Відповідно до вітчизняного законодавства завданням судової влади є забезпечення кожному громадянину права на справедливий суд та повагу до інших прав і свобод, гарантованих Конституцією і законами України та міжнародними договорами. Правосуддя - самостійна галузь державної діяльності, яку здійснює суд шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ [1, с.2].

Метою нашого дослідження є аналіз теоретичних та прикладних основ реформування судової влади в Україні контексті задекларованих євроінтеграційних процесів. Для реалізації мети передбачається вирішення таких завдань: визначити політико-правові підстави реформування судової влади в Україні; проаналізувати прийняті нещодавно законодавчі акти, спрямовані на його реформування (зокрема ЗУ „Про очищення влади”) , стратегію розвитку судової системи в Україні на 215-2020 рр. та міжнародні стандарти у сфері судочинства.

Україна останнім часом переживає багато потрясінь, долає виклики та небезпеки, прагнучи одночасно рухатись шляхом комплексних реформ та європейської інтеграції. Народ очікує швидких та якісних змін на краще в усіх сферах суспільного життя, вимагає ефективного, доступного, прозорого та сучасного судочинства. Такі прагнення безумовно вимагають змін і розвитку судової системи, її реформування.

Основними напрямками розвитку та вдосконалення судочинства є: незалежність та прозорість судової системи, підвищення професійного рівня, підзвітність та електронне правосуддя. Для досягнення незалежності та зміцнення судової гілки влади по відношенню до інших гілок влади необхідно зосередитись на удосконаленні стратегічного планування, посилення фінансових та комунікаційних можливостей системи суддівського самоврядування. Розробка та дотримання високих стандартів поведінки та етичних принципів, так само як прозоре інформування громадськості про стан справ у цій сфері, є життєво важливими основами справедливого здійснення судочинства , гарантіями захисту суддів від нена-

лежного впливу та одночасно чинниками, які сприяють підвищенню довіри громадськості до судової системи [2, с.7]. Метою проведення реформи є створення судової системи зорієнтованої на задоволення потреб та інтересів насамперед споживача судових послуг.

Варто зазначити, що принцип незалежності суддів визначається в усіх сучасних політико - правових концепціях і доктринах як фундаментальні засади організації державної влади у демократичній державі. На міжнародному рівні принцип суддівської незалежності розглядається паралельно з принципом незалежності судової влади. Відповідно до міжнародних стандартів незалежність означає відокремлення правосуддя від інших державних гілок влади, сторін судового процесу, безсторонність - це неупереджене виконання суддівських обов'язків. Незалежність судів є передумовою верховенства права та основоположною гарантією справедливого суду [3,с.12]. Незалежність судових органів гарантується державою і закріплюється в конституції або законах країни. Усі державні та інші установи зобов'язані поважати незалежність судових органів і дотримуватись їх. Функціонування судової влади повинно базуватись на верховенстві права, принципі законності та рівності. Принцип рівності перед судом і законом є проявом загального принципу рівності. Завданнями судочинства є: відповідність повноважень законній меті, неупередженість, повний та неупереджений розгляд справ в розумні строки [4,с.20]. Дотримання перелічених принципів та завдань забезпечить незалежність та самостійність судової влади та відповідність європейським нормам. Реформування судової влади в Україні виступає чи не однією із основних умов європейської інтеграції України. Дотримання «копенгагенських критеріїв» щодо прийому нових країн до Європейського Союзу чітко передбачає стабільність установ, які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин [5, с.170]. на цьому шляху необхідно подолати ряд суттєвих проблем: недотримання фундаментальних принципів судочинства, зокрема незалежність судів та суддів, рівність перед судом та законом, принцип повного та всебічного розгляду обставин справи, низький рівень довіри громадян до судових органів та працівників судової системи.

Таким чином, реформування судової влади передбачає не лише приведення до європейських стандартів вітчизняного законодавства але і утвердження відповідної практики взаємодії вищих органів державної влади, заснованої на самостійності, незалежності та принципі стримувань і противаг. Потребує удосконалення права культура державних чиновників, працівників судової системи та пересічних громадян. Важливе значення має формування єдиного цілісного підходу щодо реформування судової влади в Україні політичними акторами та державними інституціями. Необхідно також враховувати міжнародний досвід реформування судової системи.

Література:

1. Закон України « Про судоустрій та статус суддів « від 07.07.2010 року [Електронний ресурс] - Режим доступу www.zakon.rada.gov.ua/go/2453-17(дата звернення 21.04.2016р).
2. Стратегія розвитку судової системи в Україні на 2015-2020 рр . від 11.12.2014 року / Матеріали засідання Ради суддів України . - К.:Істина, 2014 - с.
3. Міжнародні стандарти у сфері судочинства . – К: Істина, 2010 - 148 с.
4. Застосування практики Європейського Суду з прав людини в судочинстві/ Науково - методичний посібник для суддів. - К.: Основи , 2015 - 120 с.
5. Словник-довідник термінів з Європейської інтеграції / За загальною ред.: М.Бойцуна, Я.М.Мудрого, О.М.Рудіка. – К.: Мілленіум, 2009. – 588 с.

Lesya RATUSHNA

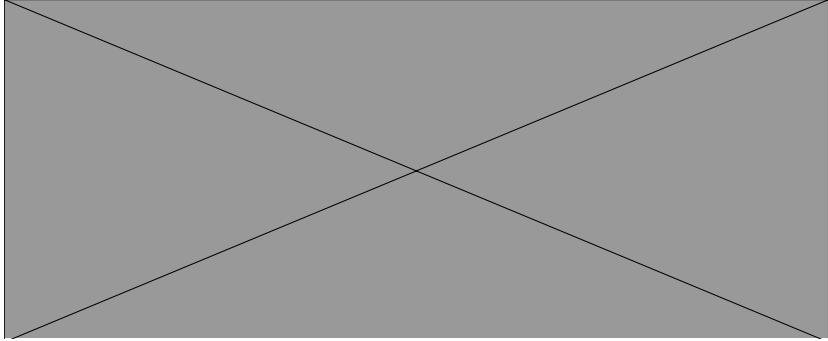
doktorant Wydział Finansów
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie
(Krakow, Polska)

CZYNNIKI UTRUDNIAJĄCE INTEGRACJĘ EUROPEJSKĄ UKRAINY

Do czasu wydarzeń na Majdanie (listopad 2013 r.) społeczeństwo ukraińskie trudno byłoby nazwać jednolitym organizmem. Każdy region w inny sposób odnosił się do samej idei europejskiej integracji. Bardzo dobrze te niespójności narodowe przedstawia rysunek nr 1.

Obwód zachodni i centralny opowiadają się za przyłączeniem do Unii Europejskiej, a obwód południowy i wschodni za dołączeniem do Unii Celnej (Rosja, Białoruś, Kazachstan).

Rysunek 1. W jakim integracyjnym kierunku ma iść Ukraina?, w proc., luty 2015 (według makroregionów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań Kijowskiego Międzynarodowego Instytutu Socjologii, <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=507&page=1>, dostęp: 20.04.2016 r.

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie, jak podczas bardzo krótkiego czasu (mniej niż dwa lata) odbyła się transformacja świadomości narodu ukraińskiego wraz ze wskazaniem jakie czynniki zdaniem Autorki artykułu utrudniają proces integracji europejskiej na Ukrainie.

W kontekście omawianego tematu bardzo pasuje znane powiedzenie „to co nas nie zabije uczyni nas silniejszymi”. Tak stało się z narodem ukraińskim, który do wydarzeń na Majdanie był sztucznie rozdzielony na cztery części, regiony: zachód, wschód, centrum i południe. W

przyczynkiem do zjednoczenia Ukrainy i przyspieszenia jej integracji nie tylko z Unią Europejską, ale także przyspieszenia integracji wewnątrz państwa.

Dla potwierdzenia lub obalenia powyższej hipotezy warto poddać analizie teren Ukrainy i zachowania jej obywateli w przedstawiony poniżej sposób. Zachodnie obwody graniczą z państwami europejskimi. Sąsiadujące państwa to Polska, Słowacja, Węgry. Kraje te są członkami Unii Europejskiej od 2004 roku. W późniejszym czasie do UE dołączyły Rumunia – 1 stycznia 2007 roku [3], Mołdawia zaś 27 czerwca 2014 roku podpisała umowę o stowarzyszeniu [2]. Od czasu kiedy upadła „żelazna kurtyna”, do społeczeństw zaczęły docierać nowe, dotąd nieznane lub odfałszowane informacje. Do tego czasu informacje, szczególnie te o sytuacji na zachodzie Europy, były cenzurowane i stanowczo filtrowane. Po rozpadzie Związku Radzieckiego obywatele szczególnie obwodów zachodnich, na własne oczy, bez propagandy i cenzury, zobaczyli jak się żyje, mieszka w Europie, jaki jest poziom życia i kultura demokracji. Najlepszą agitacją jest możliwość zobaczenia czegoś na własne oczy, osobiste doświadczenie o czym mówi m.in. powiedzenie: „Ile razy byś nie powtarzał słowo „cukier” – dopóki nie spróbujesz to słodko nie będzie”.

Wschodnia część Ukrainy z mniejszym entuzjazmem podchodziła do możliwości integracji z europejskimi społeczeństwami. Jedną z przyczyn było przekonanie, iż po integracji z UE zostanie zlikwidowany taki łatwy dostęp do Rosji, co znacznie mogłoby m.in. utrudnić kontakty rodzinne z osobami przebywającymi na jej terytorium. Obawy wschodniej części obywateli Ukrainy były oparte na założeniu, że po przyłączeniu Ukrainy do Unii Europejskiej przedsiębiorstwa zostaną poddane restrukturyzacji, co w konsekwencji przyniesie pewne straty m.in. utratę pracy i zasobów do życia. Obawiano się także zamknięcia granicy z Rosją, co w znacznym stopniu utrudniałoby wyjazdy także w celach zarobkowych. Jak zaznacza Aleksej Pozniak – starszy pracownik naukowy Instytutu Demografii i Badań Socjalnych im. M. V. Ptuchi, na terenie Rosji pracuje oficjalnie około 500 tys. obywateli Ukrainy [9]. Obawa przed swobodnym przemieszczaniem się na wschód była bardzo silna, szczególnie wśród obywateli wschodnich i południowych obwodów Ukrainy, które w znacznej mierze są zorientowane na rynek rosyjski i rynki azjatyckie.

Obywatele Ukrainy są podzielni również ze względów religijnych, co także ma wpływ na nastawienie do integracji z Europą czy też pozostanie w silnych relacjach z Rosją. Na wschodzie Ukrainy przeważa prawosławie i ta część skierowana jest w stronę Rosji. Na zachodniej Ukrainie dominuje greko-katolicyzm, co wpływa na kierowanie się ku integracji z Europą. Aspekt religijny jest bardzo ważnym czynnikiem, który wpływa na wybór orientacji polityki zagranicznej obywateli Ukrainy. Według danych Instytutu socjologii NAN Ukrainy, za przystąpieniem do Unii Europejskiej pozytywnie odnosi się 75,4% grekokatolików i 42,1% prawosławnych (ten wskaźnik jest wyższy u przedstawicieli Ukraińskiej Prawosławnej Cerkwi Kijowskiego patriarchatu – 59,7%) [5]. Jednak warto pamiętać, że we wszystkich regionach Ukrainy Ukraińska Prawosławna Cerkiew ma przewagę nad innymi wyznaniem religijnymi. Wyjątek stanowią obwody: Iwano-Frankowski, Lwowski i Tarnopolski, w których przeważa wyznanie grekokatolickie [6].

Kolejnym, równie istotnym czynnikiem hamującym procesy integracyjne na Ukrainie jest występujące na terenie kraju zróżnicowanie językowe. Według przeprowadzonego w 2001 roku spisu ludności język ukraiński uważany jest za ojczysty przez 67,5% obywateli, a język rosyjski jest językiem ojczystym dla 29,6% [8]. W przekroju regionalnym język ukraiński jest językiem ojczystym dla obywateli [7]:

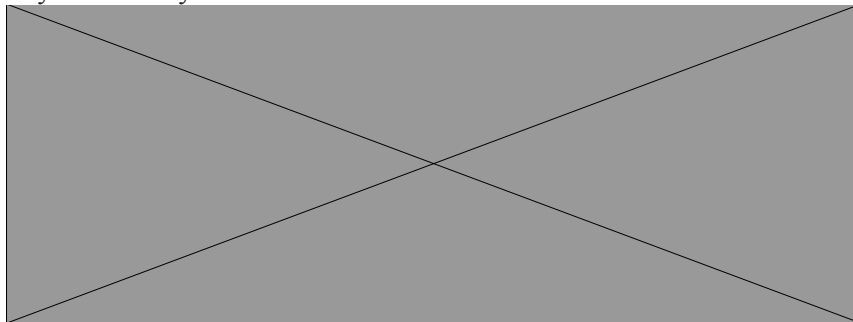
- obwodów zachodnich 93,55%
- obwodów centralnych i na północnym wschodzie 83,58%
- obwodów południowo-wschodnich i południowych 61,29%
- makroregionów Krym i Donbas 22,21%

Na dzień dzisiejszy rząd stara się o jak najszybsze zlikwidowanie wiz do UE, a także rzetelny przepływ informacji. Jeszcze parę lat temu, przed wydarzeniami na Majdanie, wśród narodu ukraińskiego było bardzo wielu przeciwników integracji z Unią Europejską. Twierdzili oni, że przyłączeniu Ukrainy do UE będą masowo zamykane fabryki oraz, że najbardziej negatywne skutki integracji odczuje przemysł. Argumentowali to tym, że ukraińskie produkty nie będą konkurencyjne ze względu na przestarzałe technologie i Ukraina stanie się rynkiem zbytu dla europejskich towarów. Taka sytuacja wiązałaby się ze wzrostem bezrobocia i pogorszeniem sytuacji materialnej społeczeństwa. W ostatnim czasie bardzo dobrze widać jak zmienił się poziom świadomości obywateli Ukrainy w kwestii

przyłączenia do UE. Rysunek 2 przedstawia nastawienie do integracji z UE oraz Unią Celną w 2013 i 2015 roku.

W celu usunięcia nieprawdziwych stereotypów o UE trzeba pokazać jak żyją społeczeństwa w krajach europejskich i móc porównać z tym, co już Ukraina zna ze strony kontaktów ze stroną rosyjską. Rosyjskie media podają zniekształconą informację na ten temat. Politykom, którzy zajmują się integracją Ukrainy z UE trzeba zwrócić uwagę najpierw na przeprowadzenie integracji wśród obywateli wschodu i zachodu Ukrainy tzn. zintegrować państwo z pozycji językowo-kulturowej i religijnej (dojść do porozumień pomiędzy prawosławiem kijowskiego i moskiewskiego patriarchatu, a także do porozumienia z grekokatolikami).

Rysunek 2. W jakim integracyjnym kierunku ma iść Ukraina?, w proc., luty 2013 – luty 2015

4. Геополітичні орієнтації громадян України: сталі і мінливі останніх років (лютий 2012 — лютий 2015), <http://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=507&page=1> (20.04.2016).
5. Геополітичні орієнтації населення і безпека України: За даними соціологів / за ред. М.О. Шульги. – К.: ТОВ “Друкарня “Бізнесполіграф”, 2009. – с.53
6. Звіт про мережу церков і релігійних організацій в Україні станом на 01.01.2010, http://irs.in.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=581%3A1&catid=51%3Astats&Itemid=79&lang=uk (20.04.16).
7. Мовний баланс, http://uabooks.info/ua/book_market/analytics/?pid=2386 (20.04.16).
8. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року, <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/language/> (20.04.2016).
9. Трудовая миграция украинцев в Россию: мифы и факты, <http://nv.ua/opinion/pozniak/trudovaja-migratsija-ukraintsev-v-rossiju-mify-i-fakty-82652.html> (20.04.2016).

Joanna WYSOCKA

*doktorant Wydział Nauk Ekonomicznych i Zarządzania
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu
Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Łódzki
(Łódź, Polska)*

ANALIZA PRZESTRZENNA WYSTĘPOWANIA PRZESTĘPCZOŚCI W POLSCE W LATACH 1990 – 2015

Przestępczość jest zjawiskiem, które na stałe wpisało się w obraz otaczającej rzeczywistości. Stanowi tym samym przedmiot zainteresowania zarówno opinii publicznej, jak i debaty politycznej. Rzadko jednak bywa rozpatrywana w kategoriach ekonomicznych. Wydaje się jednak, że istnieją liczne powody par excellence ekonomiczne, które sprawiają, iż zjawisko to winno być obiektem zainteresowania również ekonomistów.

W pierwszym rzędzie, czyny zabronione implikują konieczność ponoszenia kosztów przez ofiary przestępstw, podobnie, jak działania publiczne nakierowane na przeciwdziałanie przestępczości. Ponadto jedną z wiodących teorii przestępczości stanowi ekonomiczna teoria przestępczości, która swe rozważania opiera na ekonomicznych i racjonalnych motywach działalności przestępczej. Argumenty te sprawiają, że przestępczość - będąca niewątpliwie domeną prawa karnego - zaczyna być rozpatrywana w kategoriach ekonomicznych.

Cechą charakterystyczną nauk społecznych jest zaś przede wszystkim rozbieżność poglądów na te same kwestie, a zjawisko przestępczości stanowi tego doskonały przykład. Stanowiąc ważny obszar społecznej rzeczywistości, zjawisko przestępczości jest przedmiotem dociekań różnych dyscyplin naukowych, a w wymiarze instytucjonalnym stanowi kluczową przesłankę funkcjonowania organów ścigania oraz wymiaru sprawiedliwości [1, s. 735]. Przestępczość jest bowiem niewątpliwie patologicznym zjawiskiem społecznym, które objęte jest kryminalizacją. Dzięki temu charakteryzuje ją dwoista natura, gdyż z jednej strony stanowi ona zespół rzeczywistych faktów, które to prowadzą się do negatywnego funkcjonowania relacji społecznych. Z drugiej zaś przestępczość definiowana jest przez normy prawa karnego, bowiem bezsprzecznie stanowi następstwo patologicznych zachowań, czyli czynów zagrożonych pod groźbą kary kryminalnej. Ów prawo karne pełni wobec tego przede wszystkim funkcję ochronną. Celem jego jest bowiem ochrona dóbr prawnych (społecznych), należy więc uznać je za szczególne instrumenty ochrony społeczeństwa. Opinia społeczeństwa zawsze stanowi natomiast swoistą wypadkową wyżej wymienionych faktów oraz ich indywidualnego (zbiorowego) odbioru. Jest zatem podstawową i zasadniczo miarodajną podstawą formułowania ocen w zakresie funkcjonowania prawa karnego. Dlatego też już na wstępie należy podkreślić doniosłość wszelkiego rodzaju badań nad przestępczością, bowiem to właśnie one pozwalają stwierdzić, czy stosowane instrumenty ochrony społeczeństwa są odpowiednie. W pierwszej kolejności chodzi o sprawdzenie, czy i w jakim stopniu przepisy prawa karnego skutecznie chronią określone dobra społeczne. Badania takie pozwalają również ocenić funkcjonowanie instrumentów prawno karnych w dwóch

ww. aspektach: funkcjonowania organów wymiaru sprawiedliwości oraz oddziaływania na zachowania społeczne. W przywołanym kontekście badanie przestępczości jawi się jako zabieg na równi istotny z ustanawianiem oraz stosowaniem prawa karnego. Badania takie dają bowiem wiedzę, bez której kryminalizacja i karanie stają się czynnościami nieracjonalnymi, bo pozbawionymi rzeczywistych społecznych podstaw. Na tej podstawie należy formułować restrykcyjną konieczność poważnego zaangażowania się naszego państwa w proces badania przestępczości. Tym bardziej że do tej pory jego aktywność w tej materii nie tylko rażąco odbiegała od aktywności innych państw UE, lecz obiektywnie była wręcz znikoma.

W Polsce wydaje się, że największe zasługi w omawianym zakresie posiada Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, funkcjonujący pod nadzorem Ministra Sprawiedliwości, a kierowany przez prof. dr. hab. Andrzeja Siemaszkę. W 2015 r. pod auspicjami wspomnianej instytucji został opublikowany „Atlas przestępczości w Polsce 5” [2]. Jednak prezentowane we wspomnianej serii wydawniczej wyniki badań nie zawierały porównań odnoszących się do danych z lat poprzednich, a były jedynie przedstawieniem panującej sytuacji w danym roku.

Wobec powyższego zasadnym stało się przeprowadzenie analizy przestępczości w Polsce na przestrzeni ostatnich 25 lat, tj. od roku 1990 poprzez rok 1999, 2009 i 2015. Należy bowiem podkreślić, że okres przemian ustrojowych, który na dobre nastał w Polsce właśnie w 1990 r. wiązał się nierozłącznie również z różnego rodzaju przemianami o charakterze społecznym. Obserwowane przemiany miały także swój negatywny wymiar. Problemy takie jak nierówności i rozwarstwienie społeczne, pojawienie się nowych elit biznesowych i bogactwa z jednej strony, ale także biedy i ubóstwa znalazły swoje odbicie w zwiększonych niepokojach i rozwoju patologii społecznych. Wolność obywatelska, upadek autorytetów, zachwianie ciągłości prawa i instytucji dbających o respektowanie prawa także legły u podstaw wzrostu przestępczości w Polsce w ostatniej dekadzie XX w.

Celem badania stało się zatem stworzenie wskaźnika przestępczości, dzięki któremu dokonana została klasyfikacja województw pod kątem przestępczości, a także zagrożenia tym zjawiskiem na podstawie

danych z lat 1990, 1999, 2004 oraz 2015. Źródło danych służących przeprowadzeniu badania zostało zaczerpnięte z Roczników Statystycznych Województw, wydanych odpowiednio w roku 1991, 2000, 2005 i 2015.

Na podstawie wyników przeprowadzonych badań można wyciągnąć następujące wnioski:

1. W analizowanych latach przestępczość w wybranych województwach pozostaje na podobnych poziomach. Liderem z najwyższym wskaźnikiem przestępczości bezustannie pozostaje województwo mazowieckie. Województwami z najmniejszych wskaźnikami pozostają województwa opolskie i podlaskie.

2. W województwach dolnośląskim, małopolskim, śląskim i wielkopolskim od 20 lat odnotowywany jest ciągły wzrost przestępczości.

3. Wśród analizowanych województw występują województwa podobne do siebie (w szczególności za takie należy uznać województwo mazowieckie i śląskie z najwyższym wskaźnikiem przestępczości)

4. Pomiędzy województwami w analizowanych okresach nie występuje autokorelacja, co oznacza, że zjawisko społeczne, jakim jest przestępczość ma charakter losowy.

Bibliografia:

1. Florczak W., O możliwości zintegrowanej weryfikacji empirycznej alternatywnych teorii na przykładzie teorii przestępczości, *Ekonomista* nr 6, 2012, s. 735.
2. Siemaszko A., Gruszczyńska J., Marczewski M., *Atlas przestępczości w Polsce* 5, Warszawa 2015.

Karolina BOBUSIA
*student Wydział Prawa,
Administracji i Ekonomii Uniwersytet Wrocławski
(Wrocław, Polska)*

SĄDOWA OCHRONA PRAW CZŁOWIEKA W UNII EUROPEJSKIEJ

Unia Europejska dąży do wspierania demokracji i poszanowania praw człowieka, podstawowych wolności i praworządności, które leżą u podstaw demokratycznych państw prawa. W ramach Unii Europejskiej prawa człowieka gwarantowane są przepisami na szczeblu krajowym przez systemy konstytucyjne poszczególnych państw, a na szczeblu Unii Europejskiej Kartą Praw Podstawowych Unii Europejskiej stanowiącą zbiór fundamentalnych praw człowieka i obowiązków obywatelskich. Karta praw podstawowych Unii Europejskiej została uchwalona i podpisana w dniu 7 grudnia 2000 r., natomiast moc wiążąca dokumentu została mu nadana przez Traktat Lizboński podpisany 13 grudnia 2007 roku, który wszedł w życie 1 grudnia 2009 r. Ochrona tych praw jest możliwa głównie dzięki działalności i orzecznictwu sądów krajowych oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej [1].

Podmiotowe prawo jednostki do sądu

Prawa człowieka są powszechne, pierwotne tj. nie wynikają z woli państwa, a wywodzone są z istoty człowieczeństwa, przyrodzone i niezbywalne, niepodzielne. Prawa i wolności chronią najważniejsze wartości, do których zaliczamy wolność, równość i godność. Prawo do sądu jest jednym z podstawowych praw człowieka, a jednocześnie jest uważane za kluczowy element demokratycznego państwa prawnego [2, s. 743]. Prawo do sądu pozostaje w ścisłym związku z ochroną wolności i praw oraz poszukiwaniem środków dla skutecznej ich realizacji. W formalnym ujęciu prawo do sądu jest więc podstawową gwarancją realizacji innych praw. Prawo do sądu jest jednak subsydiarnym elementem systemu ochrony prawnej gdy mamy do czynienia z dochodzeniem praw i wolności mających swoje podstawy wprost w prawach zagwarantowanych ustawą zasadniczą.

Pod względem przedmiotowym charakter prawa do sądu wynika z Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej. W rozdziale VI zatytułowanym „Wymiar sprawiedliwości”, wymieniono prawo jednostki do skutecznego środka prawnego i dostępu do bezstronnego sądu. Zgodnie z art. 47 KPP każdy czyjego prawa i wolności zagwarantowane przez prawo Unii zostały naruszone ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia jego sprawy w rozsądnym terminie przez niezawisły i bezstronny sąd ustanowiony uprzednio na mocy ustawy, a także możliwość uzyskania porady prawnej, skorzystania z pomocy obrońcy i przedstawiciela [3, s. 1170]. Tak więc należy uznać, iż jednym z obowiązków państwa w sferze zapewnienia gwarancji dostępu do sądu jest również troska o zapewnienie efektywności dostępu do prawa. Prawo jednostki do dochodzenia swoich praw przed sądem jest więc przysługującym mu uprawnieniem do uzyskania ochrony jego praw podmiotowych w drodze postępowania sądowego przeprowadzonego w odpowiedniej formie, zapewniającej bezstronność i prawo przedstawiania swojego stanowiska. Prawo do sądu przysługuje wszystkim obywatelom państw członkowskich, a także cudzoziemcom oraz bezpaństwowcom. Jego podmiotami są również osoby prawa publicznego i gospodarczego, a zatem wszystkie podmioty występujące w obrocie prawnym [4, s. 162].

Sądy krajowe jako sądy unijne

W państwach demokratycznych występują różne mechanizmy służące realizacji podstawowych praw i wolności jednostki. Najczęściej mamy do czynienia z mechanizmami które mają na celu zapobiegać naruszaniu praw jednostki bądź też z mechanizmami stanowiącymi ochronę represyjną, tj. gdy nastąpiło naruszenie praw i wolności jednostki. Możliwość egzekucji praw i wolności obywatelskich w państwach członkowskich Unii Europejskiej świadczy o ich pozycji w systemie krajowym. W demokratycznych państwach istnieje szeroki wachlarz procedur i instytucji wzmacniających skuteczność ochrony praw człowieka. Najistotniejszymi instytucjami z punktu widzenia możliwości dochodzenia i ochrony praw człowieka są sądy powszechne oraz sądy konstytucyjne.

W prawie Unii Europejskiej oprócz pojęcia sąd krajowy, stosowane jest pojęcie sądu jednego z państw członkowskich. Poszukując ochrony swych praw, wynikających czy to z prawa krajowego, czy prawa unijnego, w pierwszej kolejności jednostka kieruje się do sądu krajowego. W związku z

powyższym należy zaznaczyć wyniosłą rolę sądów krajowych w stosowaniu prawa unijnego. W swoim działaniu sądy krajowe umożliwiają jednostkom dochodzenie przed nimi praw przyznanych przez prawo unijne poprzez stosowanie odpowiednich procedur. Zdaniem TSUE obowiązkiem państw członkowskich jest bowiem zapewnienie zainteresowanym skutecznego trybu egzekwowania swoich praw przed sądami krajowymi [5]. Przepisy prawa unijnego obowiązują bezpośrednio w państwach członkowskich, gdy nie wymagają one wydania odpowiednich przepisów. Na sądach krajowych ciąży obowiązek przeprowadzania wykładni prawa zgodnej z prawem UE. Powyższe wynika z zasady pierwszeństwa prawa Unii Europejskiej. Zasada ta jest jedną z podstaw tworzących konstytucyjny ustrój Unii Europejskiej. W razie kolizji stosowania prawa krajowego i prawa unijnego sąd krajowy ma obowiązek stosowania bezpośrednio skutecznego prawa unijnego, sędzia w pewnych przypadkach powinien wysłać pytanie prejudycjalne zgodnie z art. 267 TFUE do Trybunału Sprawiedliwości UE, ma też obowiązek dokonywać wykładni zgodnej z prawem unijnym. Do tego sędzia ma obowiązek odmowy zastosowania przepisu prawa krajowego niezgodnego z prawem unijnym. Pytanie prejudycjalne może zostać zadane nawet sąd I instancji. Sądy krajowe których orzeczenia nie podlegają zaskarżeniu mają obowiązek zadać pytanie o wykładnię prawa wspólnotowego, jeśli istnieje taka potrzeba. Tylko Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej może, dla zapewnienia jednolitego stosowania prawa wspólnotowego na całym obszarze UE, wiążąco interpretować zagadnienia prawne. Wyrok prejudycjalny wydany przez TSUE wiąże sąd krajowy składający pytanie, tzn. musi on zastosować normy prawa z uwzględnieniem wykładni dokonanej przez TSUE. Obowiązuje ono przy tym nie tylko krajowy sąd, który zwrócił się z pytaniem, ale także wszystkie organy wymiaru sprawiedliwości we wszystkich państwach członkowskich rozstrzygających w sprawie o podobnym stanie faktycznym i prawnym.

Funkcje kontrolne Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej jako instrumentu ochrony praw człowieka

Trybunał Sprawiedliwości od dawna podkreśla konieczność poszanowania praw podstawowych przynależnych każdej osobie. W swojej działalności TSUE na podstawie art. 19 Traktatu o Unii Europejskiej, bada nie tylko zgodność prawodawstwa UE z prawami

podstawowymi, ale również zgodność środków podejmowanych na szczeblu krajowym przez państwa członkowskie w celu stosowania lub przestrzegania prawa UE. Do zadań Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej należy również ostateczne rozstrzygnięcie w sprawie interpretowania i stosowania Traktatów, Karty i prawa UE. Należy zauważyć, że Karta Praw Podstawowych w żaden sposób nie narusza prawa Państw Członkowskich do stanowienia prawa w zakresie moralności publicznej, prawa rodzinnego, a także ochrony godności ludzkiej oraz poszanowania fizycznej i moralnej integralności człowieka [6, s. 404]. W sytuacjach gdy osoby fizyczne lub przedsiębiorcy uważają, że akty wydawane przez instytucje Unii Europejskiej naruszają w sposób bezpośredni ich prawa podstawowe, przysługuje im prawo do wniesienia skargi do Trybunału Sprawiedliwości. Zgodnie ze wspomnianym powyżej art.19 TUE, Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej orzeka zgodnie z Traktatami w zakresie skarg wniesionych przez Państwa Członkowskie, instytucje lub osoby fizyczne lub prawne. TSUE rozstrzyga również w trybie prejudycjalnym, na wniosek sądów Państw Członkowskich, w sprawie wykładni prawa Unii lub ważności aktów przyjętych przez instytucje. Każdej osobie fizycznej lub prawnej przysługuje prawo do wniesienia skargi na akty, których są adresatami lub które dotyczą jej bezpośrednio i indywidualnie, a także na akty regulacyjne, które dotyczą jej bezpośrednio i nie wymagają środków wykonawczych. Jeżeli osoba fizyczna lub przedsiębiorstwo poniosły szkodę w wyniku działania lub zaniechania działania przez daną instytucję UE lub jej urzędników, mogą wnieść skargę do Trybunału pośrednio, za pośrednictwem sądu krajowego, który może jak nadmieniono powyżej zdecydować o przekazaniu sprawy do TSUE lub bezpośrednio do TSUE, gdy decyzja podjęta przez instytucję UE dotyczyła ich bezpośrednio i indywidualnie. Stwierdzenie naruszenia prawa powoduje powstanie prawa do wynagrodzenia szkody jaka została wyrządzona poprzez działanie organów władzy publicznej niezgodne z prawem.

Podsumowanie

Naczelną funkcją sądów jest funkcja strażnika praw i wolności człowieka i obywatela. Jest ona możliwa do zrealizowania dzięki wyodrębnieniu sądów w ramach zasady podziału władzy. Jednym z elementów zasady podziału władz oraz fundamentów konstrukcji demokratycznego państwa

prawa jest zasada niezawisłości sędziów. Sprawowanie funkcji bez obaw o utratę stanowiska pracy zapewnia sędziemu komfort orzekania i pozwala zachować mu bezstronność. Należy również podnieść, iż brak znajomości reguł prawnych może często skutkować zamknięciem sobie drogi do sądu w celu urzeczywistnienia tego prawa, należy zapewnić gwarancje prawa do pomocy prawnej również na etapie postępowania przedsądowego.

Bibliografia:

1. Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (2010/C 83/02) <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2010:083:0389:0403:pl:PDF> z dnia 22.04.2016 r.
2. Gołaczyński J., Krzywonos A., Prawo do sądu [w:] Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP, pod red. B. Banaszak, A. Preisner, Warszawa 2002.
3. Półtorak N., Komentarz do art. 47 KPP [w:] Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej. Komentarz, red. A. Wróbel, Warszawa 2013.
4. Łukasik K., Konstytucyjne prawo do sądu „każdego” a przymus adwokacko-radcowski w sprawie skargi kasacyjnej w postępowaniu przed Sądem Najwyższym, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2013, vol. 60, No. 2, Lublin 2013.
5. Wyrok Trybunału z dnia 15 maja 1986 r. w sprawie 222/84 Marguerite Johnston v. Chief Constable of the Royal Ulster Constabulary [1986] ECR 1651.
6. Wróbel A., Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Komentarz., Warszawa 2012.

Jakub CZEPEK
adiunkt Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)

**ROZWAŻANIA NA TEMAT PRZYSZŁYCH
WYROKÓW EUROPEJSKIEGO TRYBUNAŁU
PRAW CZŁOWIEKA W SKARGACH
MIĘDZYPANSTWOWYCH
UKRAINY PRZECIWKO ROSJI**

Do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (dalej ETPC) wpłynęły 4 skargi międzypaństwowe Ukrainy przeciwko Rosji [1,2,3,4]. Obecnie na rozpatrzenie oczekują tylko trzy spośród nich, ponieważ skarga nr III została skreślona z listy.

Skarga Ukraina przeciwko Rosji (I) dotyczy wydarzeń prowadzących do przejścia kontroli przez Federację Rosyjską nad Półwyspem Krymskim od marca 2014. Uwzględnia ona również późniejsze wydarzenia na wschodniej Ukrainie z początku września 2014 [1]. Druga skarga Ukraina przeciwko Rosji (II) obejmuje zarzuty uprowadzenia trzech grup dzieci na terytorium wschodniej Ukrainy oraz ich tymczasowe przewiezienie do Rosji w okresie pomiędzy czerwcem i sierpniem 2014. Skarga Ukraina przeciwko Rosji (IV) dotyczy wydarzeń na Krymie od września 2014 r. Rząd Ukraiński zarzuca w niej Rosji sprawowanie efektywnej kontroli nad Krymem poprzez kontrolowanie separatystów i uzbrojonych grup oraz sprawowanie w ten sam sposób efektywnej kontroli nad rejonami Doniecka i Ługańska[4].

Trzecia ze skarg dotyczyła uprowadzenia syna Mustafy Dżemilewa. Zarzuty dotyczyły pozbawienia wolności oraz traktowania sprzecznego z art. 3 EKPC obywatela ukraińskiego należącego również do grupy etnicznej Tatarów Krymskich, w kontekście prowadzonego przeciwko niemu przez władze rosyjskie postępowania karnego. Ta skarga została jednak skreślona z listy, ponieważ w tej samej sprawie H. Dżemilew wystąpił ze skargą indywidualną przeciwko Federacji Rosyjskiej [5].

Oprócz trzech rozpatrywanych spraw międzypaństwowych, konflikt zbrojny na wschodzie Ukrainy znalazł swoje odzwierciedlenie w sporej

ilości skarg indywidualnych. Obecnie, wg danych ETPC z marca 2016 r. tych skarg jest ponad 3000 (do tego należy jeszcze doliczyć znaczną ilość skarg związanych z wydarzeniami na kijowskim majdanie) [6].

Omawiane skargi zostały wniesione przeciwko Ukrainie i Rosji, choć niektóre z nich dotyczą tylko jednego z tych państw. Podnoszone naruszenia dotyczą: żołnierzy oraz członków ich rodzin w związku z uprowadzeniami oraz przetrzymywaniem żołnierzy, ludności cywilnej oraz mienia zniszczonego w związku z działaniami zbrojnymi na wschodzie Ukrainy, zarzutów stosowania okaleczeń lub tortur, zabicia lub zaginięcia członków rodziny w związku z działaniami zbrojnymi separatystów [6].

Spośród skarg indywidualnych, na szczególną uwagę zasługuje sprawa Savchenko przeciwko Rosji, wniesiona przez porucznik ukraińskiego lotnictwa Nadiję Sawczenko, która została pojmana w czerwcu 2014 r. przez siły zbrojne działające w okolicach Ługańska na wschodzie Ukrainy i została oskarżona przez władze rosyjskie o nielegalne przekroczenie granicy Federacji Rosyjskiej oraz zabójstwo dwóch dziennikarzy [7] [8, s.12-13].

Wspomniane skargi indywidualne głównie dotyczą zarzutów naruszenia: art.2 (prawo do życia), art.3 (zakaz tortur, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania), art.5 (prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego), art.8 (prawo do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego), art.10 (wolność ekspresji), art. 13 prawo do skutecznego środka odwoławczego) EKPC.

Do początku kwietnia 2016 r. wniesiono 3000 skarg indywidualnych dotyczących konfliktu zbrojnego na wschodzie Ukrainy [6]. Należy się spodziewać, że ta liczba będzie wzrastała w związku dalszymi naruszeniami i ciągłym trwaniem walk. Dotychczasowa praktyka Trybunału w tego rodzaju sytuacjach pozwala domniemywać, że ETPC zdecyduje się na zastosowanie procedury wyroku pilotażowego lub quasi-pilotażowego. Tym bardziej, że problemy systemowe i strukturalne występujące w związku z konfliktem zbrojnym na wschodzie Ukrainy mają charakter masowy. Dotychczas Trybunał decydował się na skorzystanie z procedury wyroku pilotażowego zwłaszcza w kontekście rozwiązania problemu systemowego lub strukturalnego po zakończonym konflikcie zbrojnym [9, s. 11] [10, s.108-109]. Nie można jednak wykluczać możliwości skorzystania przez ETPC z mechanizmu rozstrzygania masowych skarg jeszcze w czasie trwania konfliktu.

Odnosząc się do samych skarg międzypaństwowych Ukrainy przeciwko Rosji, należy przypomnieć, że żaden z wyroków jeszcze nie zapadł i rozstrzygnięcia ETPC w tej sferze są niemożliwe do przewidzenia. Dlatego też poniższe rozważania stanowią tylko pewne prognozy rozwiązań na jakie może zdecydować się Trybunał. Naturalnie, w tej sferze należy przede wszystkim uwzględnić dotychczasowe orzecznictwo ETPC w podobnych sprawach.

Kluczowym problemem związanym z konfliktem zbrojnym na wschodzie Ukrainy jest zagadnienie odpowiedzialności państwa za działania zbrojne. W tym przypadku działania zbrojne nie są prowadzone przez państwo rosyjskie, a przez – rzekomych – separatystów, których działalność jest inspirowana i wspierana przez Federację Rosyjską.

Dotychczas Trybunał miał okazję zajmować się podobną problematyką w sprawach dotyczących naruszeń Konwencji w konflikcie rosyjsko-mołdawskim, w separatystycznym Naddniestrzu. W trzech wyrokach ETPC stwierdził wystąpienie naruszeń po stronie rosyjskiej [11, 12, 13] [8, s.12-13].

Wydaje się, że Trybunał przy przypisywaniu odpowiedzialności rosyjskiej za działania separatów na wschodzie Ukrainy orzeknie podobnie jak w przypadku separatystów naddniestrzańskich. ETPC uznał wówczas, że Republika Naddniestrza mogła istnieć i opierać się mołdawskim i międzynarodowym próbom rozwiązania konfliktu i zapewnienia demokracji i rządów prawa w regionie tylko dzięki militarnemu, ekonomicznemu i politycznemu wsparciu Rosji. Dlatego też należy uznać, że Republika Naddniestrza pozostawała pod efektywną kontrolą, lub w najlepszym razie pod decydującym wpływem Federacji Rosyjskiej [11, §392] [13, §122].

Na tej podstawie ETPC stwierdził, że Rosja sprawowała jurysdykcję na tym terytorium, co może stanowić podstawę do przypisaniu państwu odpowiedzialności za naruszenia Konwencji w związku z toczącym się konfliktem zbrojnym. Mimo to, wyrok w sprawie Iłaşcu i inni przeciwko Mołdawii i Rosji może rodzić pewne wątpliwości w sferze konstrukcji przypisywania odpowiedzialności Rosji [szerzej na ten temat: 14, s.134-135].

Jest prawdopodobnym, że Trybunał badając naruszenia w sprawach Ukrainy przeciwko Rosji zastosuje mechanizm przypisania jej sprawowania jurysdykcji w związku z militarnym, ekonomicznym i politycznym

wsparciem separatystów. ETPC może jednak wykorzystać tę okazję do udoskonalenia formuły jurysdykcji w systemie EKPC. Dotychczasowy model jest oparty przede wszystkim na aspekcie terytorialnym. W obliczu coraz to nowych wyzwań orzeczniczych, wydaje się to nie być idealnym rozwiązaniem. Ewolucja modelu jurysdykcji w kierunku jurysdykcji funkcjonalnej jest z pewnością interesującą propozycją.

Podsumowując, należy stwierdzić, że powyższe rozważania mają wyłącznie charakter teoretyczny, ponieważ trudno przewidzieć w jaki sposób Trybunał zdecyduje się rozstrzygnąć skargi międzypaństwowe Ukrainy przeciwko Rosji. Z całą pewnością będą to wyroki istotne, między innymi dla dotychczasowego postrzegania odpowiedzialności Państwa w kontekście wspierania działań zbrojnych separatystycznych grup. Niestety, aby poznać rozstrzygnięcia ETPC we wspomnianych sprawach dotyczących konfliktu zbrojnego na terytorium wschodniej Ukrainy trzeba będzie jeszcze uzbroić się w cierpliwość. Możliwe, że ETPC jeszcze wcześniej zdecyduje się na rozstrzygnięcie – choćby pewnych kategorii – skarg indywidualnych wniesionych w związku z tym konfliktem.

Bibliografia:

1. Skarga Ukraina przeciwko Rosji (I), wniesiona 13.03.2014, nr skargi 20958/14.
2. Skarga Ukraina przeciwko Rosji (II), wniesiona 13.06.2014, nr skargi 43800/14.
3. Skarga Ukraina przeciwko Rosji (III), skreślona 01.09.2015, nr skargi 49537/14.
4. Skarga Ukraina przeciwko Rosji (IV), wniesiona 27.8.2015, nr skargi 42410/15.
5. Decyzja ETPC o skreśleniu z listy skargi Ukraina przeciwko Rosji (III) z dn. 1.9.2015, nr skargi 49537/14.
6. Country Profile: Russia, last updated april 2016, http://www.echr.coe.int/Documents/CP_Russia_ENG.pdf (23.04.2016).
7. Skarga Savchenko przeciwko Rosji, wniesiona 14.3.2015, nr skargi 50171/14.
8. Kamiński I.C., Ukraina w Orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, „Problemy współczesnego prawa międzynarodowego, europejskiego i porównawczego” 2014, vol. 12, s.11-38.

9. Buyse A., The Pilot Judgment Procedure at the European Court of Human Rights: Possibilities and Challenges, "Nomiko Vima" November 2009, s.1-15.
10. Lubiszewski M., Czepek J., Procedura wyroku pilotażowego w praktyce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Warszawa 2016.
11. Wyrok ETPC w sprawie Ilaşcu i inni przeciwko Mołdawii i Rosji z 7.8.2004, nr skargi 48787/99.
12. Wyrok ETPC w sprawie Ivanțoc i inni przeciwko Mołdawii i Rosji z 15.11.2011, nr skargi 23687/05.
13. Wyrok ETPC w sprawie Catan i inni przeciwko Mołdawii i Rosji z 19.10.2012, nr skargi 43370/04, 18454/06, 8252/05.
14. Balcerzak M., Odpowiedzialność państwa-strony Europejskiej konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności. Studium prawnomiędzynarodowe, Toruń 2013.

Христина ЗАБАВСЬКА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РОЗУМІННЯ СУБ'ЄКТНОСТІ У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

На сучасному етапі розвитку науки про міжнародні відносини між представниками різних теоретичних течій точаться дискусії стосовно визначення та основних параметрів суб'єктності. Однак ця проблема залишається малодослідженою і потребує ґрунтового підходу до свого аналізу. Вивчення суб'єктності у міжнародних відносинах набуває особливого значення з огляду на зростаючу загрозу втрати Україною свого місця в міжнародній системі. В умовах втрати нашою державою

контролю над територією Кримського півострова, а також наростання російської агресії на Сході України, проблема суб'єктності носить не лише теоретичний, але й практичний характер.

Міжнародні відносини є сукупністю зв'язків, а також продуктом функціонування міжнародної системи, які виникають в процесі взаємодії певних елементів. Активно взаємодіючі суспільні групи, які мають певний вплив на функціонування міжнародної системи загалом, носять назву “суб'єктів”, або “акторів”. В свою чергу існує ряд суперечливих поглядів стосовно того, хто є суб'єктом міжнародних відносин і до яких елементів можна застосовувати інші терміни, зокрема, “гравець”, “сторона”, “учасник”, чи “партнер”.

Більшість дослідників сходяться на тому, що найбільш універсальним терміном для позначення суспільних одиниць міжнародних відносин є поняття “учасник”. На думку українських дослідників М. Мальського та М. Мацяха, це поняття є одним із найважливіших в теорії міжнародних відносин, оскільки воно виражає узагальнену характеристику суспільних одиниць, що їх практично здійснюють. Учасники міжнародних відносин вступають у взаємодію, що зумовлюється практичними потребами та інтересами, здійснюють функціональну активність та самі стають об'єктом діяльності інших елементів [2, с. 93]. Теоретики міжнародних відносин вважають, що учасник міжнародних відносин завжди є джерелом активності у взаємодії з іншими учасниками, а відтак, його дії породжують певні ситуації, які спричиняють розвиток системи міжнародних відносин та можуть вносити зміни до цієї системи.

На нашу думку, поняття “учасник” є доволі широким, і може включати в себе як перманентно активні, так і пасивні суспільні утворення. З огляду на це, до суспільних утворень, які є носіями активності, і чия діяльність здатна чинити вплив на структурні особливості міжнародної системи, слід застосовувати поняття “суб'єкт”.

Суб'єктом (від лат. “subjectum” – те, що лежить в основі) за визначенням М. Косолапова є реальна форма соціальної структури, яка володіє внутрішньою об'єктивною системністю, самосвідомістю та ідеологією, має здатність до цілепокладання та реалізовує свої системні стратегії за допомогою керівного центру, який допомагає коректувати його поведінку [3]. Під “суб'єктом міжнародних відносин”

слід розуміти активний елемент міжнародної системи, який є носієм предметно-практичної діяльності, здійснює вплив на міжнародні відносини та характеризується такими ознаками:

1. Здатність до сталої, незалежної, свідомої діяльності та взаємодії з іншими елементами.

2. Вплив на хід міжнародних відносин а також усвідомлення власного місця та власних інтересів у системі.

3. Визнання діяльності суб'єкта міжнародних відносин іншими елементами [2; 3; 5].

“Актор міжнародних відносин” є практично тотожним до поняття “суб'єкта”. Поняття “актора” широко застосовується представниками західних (Дж. Розенау, Х. Старр, Ю. Кукулка та ін.) і російської (П. Циганков, К. Гаджиев та ін.) шкіл міжнародних відносин. Б. Рассет та Х. Старр розглядають походження цього терміну як результат порівняння життя з театром, а людей з акторами, що грають певні ролі [2, с. 94].

Варто зазначити, що незважаючи на те, що учасниками міжнародних відносин є широке коло утворень, наприклад міжнародні організації, або транснаціональні корпорації, не кожна одиниця, яка бере участь у міжнародних процесах, може вважатись актором. За визначенням Дж. Догерті актор – це суспільна одиниця, яка володіє певним рівнем організації та самостійності у діяльності [4].

На думку японського дослідника-міжнародника Р. Ошіба, актор – це утворення, яке характеризується такими ознаками як автономна здатність до визначення своїх цілей та інтересів, спроможність мобілізувати матеріальні та людські ресурси задля досягнення цих цілей, а також їх дії повинні бути значущими (тобто такими, які реально впливатимуть на міжсуб'єктні відносини) в рамках глобальної системи [6]. Для Дж. Розенау актором є цілісність, що впливає на світові процеси, а для Ф. Брайара актор – це будь-яка особа, яка бере активну участь у міжнародних відносинах [2; 8].

Окрім вищепроаналізованих термінів, дедалі частіше у науковому дискурсі для позначення активних елементів міжнародної системи застосовують також і інші поняття, зокрема:

- “Гравець” – категорія, характерна для формалізованого розгляду міжнародних відносин як динамічної системи. Використання цього по-

няття є доцільним і науково обґрунтованим в рамках системної теорії ігор, яка трактує держави та інші недержавні актори, як гравців системи, від стратегічних дій та кроків яких залежить весь подальший “хід гри”.

- “Партнер” – поняття, яке застосовують для позначення тих акторів міжнародних відносин, які позиціонують свою співпрацю та взаємодію в рамках системи. З однієї сторони, застосування цього поняття є доволі влучним та науково правильним. Проте, з іншої сторони, зважаючи на контроверсійність світових процесів, конфліктність та невизначеність у відносинах між елементами міжнародної системи, застосування цього терміну можливе лише у випадку сталої конструктивної взаємодії (нерідко декларативно, формально затвердженої).

- “Сторона” – термін, який застосовувався у працях окремих вчених, зокрема Е. Палиги та Р. Вендзеля демонструє констативний характер, виділяючи з-поміж всіх учасників системи лише ті, між якими реалізуються міжнародні відносини. Е. Палига окреслює “сторону” як головний елемент міжнародного співтовариства, який в залежності від ступеня активності можна поділити на суб’єкти та учасники [2].

Зважаючи на концептуальні розбіжності у трактуванні понятійного апарату суспільних одиниць та утворень, що беруть участь у міжнародних відносинах доцільним є розгляд принципів відмінностей у теоретичних парадигмах міжнародних відносин щодо проблем суб’єктності.

Відтак, доктрина реалізму розглядає суб’єктність крізь призму національної держави (Г. Морґентау, С. Сміт, Е. Карр та інші). За Г. Морґентау міжнародна політика – це, в першу чергу, боротьба за владу (її демонстрацію, збереження або накопичення). Оскільки, держави є основними носіями владних повноважень на міжнародній арені, тому вони є і залишатимуться основними акторами міжнародної системи [7].

Згідно з реалістами, для того, щоб бути носієм суб’єктності (актором) в рамках міжнародної системи, необхідно відповідати таким трьом основним критеріям: суверенність, визнання державності з боку інших держав, контроль над територією та населенням. Інші, окрім держав, утворення не можуть розглядатися як актори, оскільки не позиціонують цих трьох критеріїв. Міжнародні організації, на кшталт ООН – є не більше, ніж інструментом дер-

жав для досягнення поставлених ними цілей [1]. При цьому не всі держави мають однакову можливість для реалізації своїх інтересів на міжнародній арені. Так, великі держави встановлюють порядок взаємодії для інших, а співвідношення їх потенціалів формує полярність міжнародної політичної системи. Отже, роль актора у світових політичних процесах змінюється разом зі зростанням чи зменшенням його сили.

Виклик постулатам реалізму кинув політичний ідеалізм (лібералізм) (Р. Кохейн, Дж. Най та інші). Діяльність міжнародних організацій післявоєнного періоду (зокрема ООН) та активний розвиток транснаціональних груп на поч. 1970-х років підштовхнула теоретиків на думку, що державо-центристська модель міжнародної політики віджила своє. На фоні критики реалістичного підходу, ліберали розгорнули Перші “великі дебати”. Основні засади ліберальної концепції щодо питань суб’єктності передбачають:

- Держави є не єдиними активними учасниками міжнародної політики, а їхня роль поступово знижується.

- Дедалі зростає роль недержавних та транснаціональних акторів у міжнародних відносинах, які можуть позиціонувати рівноцінний з державами потенціал у міжнародній системі.

- На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин сила не є ефективним засобом досягнення цілей. Чітка міжнародна ієрархія, побудована за принципом економічного та військового домінування втрачає своє першочергове значення [5].

На нашу думку, сучасний світ можна охарактеризувати як багатоцентричний. В цьому контексті суб’єктність набуває все нових рис та характеристик. Втім, поділ на багатоцентричний і державоцентричний світ жодним чином не є запереченням один одного, а їхній збіг та взаємопроникнення зумовлені структурою глобальної політичної системи, для якої характерне зростання взаємозалежності акторів та транснаціональної активності. Зважаючи на процеси, що мають місце у сучасному глобалізованому світі, суб’єктність виступає не лише теоретичною проблемою, але й накладає відбиток на практичну реалізацію міжнародних відносин.

Отже, у сучасній науці про міжнародні відносини концепт суб’єктності становить собою не лише теоретичну, але й практич-

ну проблему. Різноманітність теоретичних положень, щодо того, хто володіє суб'єктивністю у сучасних міжнародних відносинах призводить не лише до проблем наукового характеру, але й до практичних проблем. Зокрема, зі зростанням ролі недержавних акторів, міжнародна система зазнає значних трансформацій і перестає бути державо-центричною. Поява значної кількості транснаціональних суб'єктів, а також індивідів, які мають безпосередній вплив на структуру міжнародної системи, породжує необхідність теоретичного обґрунтування та практичної реалізації їх прав на міжнародній арені.

Література:

1. Гнатюк М. М. Міжнародний актор та політична суб'єктивність у дискурсі реалістського та ліберального підходів [Електронний ресурс] / М. М. Гнатюк. – Режим доступу: http://www.ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3488/Hnatiuk_Mizhnarodnyi_aktor.pdf;jsessionid=B7EE623895AEA5D03E0C2D0265FCF4AC?sequence=1
2. Мальський М. З. Теорія міжнародних відносин: Підручник / М. З. Мальський, М. М. Мацяк. – Київ: Знання, 2007. – с.
3. Теорія міжнародних відносин: термінологічний словник; За ред. М. П. Гетьманчука. – Львів: Тріада плюс, 2011. – 318 с.
4. Dougherty J. Contending theories of international relations/ J. Dougherty, R. Pfaltzgraff. – N.Y.: Harper Colins Publishers, 1990. – 138 p.
5. Geeraerts G. Analyzing Non-State Actors in World Politics [Електронний ресурс] / G. Geeraerts. – Режим доступу: <http://poli.vub.ac.be/publi/pole-papers/pole0104.htm>
6. Kan H. Actors in world politics [Електронний ресурс] / H. Kan. – Режим доступу: <http://www.eolss.net/sample-chapters/c04/e6-32-05-03.pdf>
7. Morgenthau's Realist Theory (6 Principles) [Електронний ресурс] //Your Article Library. – Режим доступу: <http://www.yourarticlelibrary.com/international-politics/morgenthaus-realist-theory-6-principles/48472/>
8. Rosenau J. Turbulence in World Politics: A Theory of Change and Continuity / J. Rosenau. – New Jersey: Prinstone University Press, 1990. – 463 p.

Мар'яна КУНЬЧ
студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

ДІЯЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ В ПОЛЬЩІ ЯК ЧИННИК ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Республіка Польща стала одним із стратегічних партнерів України, першою визнавши її незалежність у грудні 1991 р. Це зумовлено низкою історичних обставин, а також політичними й економічними інтересами обох держав. Сьогодні формується новітня історія взаємин між сусідніми країнами. Польщу, яка докладає великих зусиль для наближення України до Євросоюзу, Президент П. Порошенко охарактеризував як «найбільшого адвоката України у Європейському Союзі» [6]. Тому актуальним постає питання впливу української діаспори в Польщі на реалізацію євроінтеграційної стратегії України. Дослідженню сучасних польсько-українських контактів присвячували свої праці такі вчені, як Р. Дрозд, Б. Гальчак [2], Б. Гудь [1], Я. Турчин [7], І. Мусієнко [4] З. Куньч [3] та інші вчені. Основна мета цього дослідження – проаналізувати, який вплив має діяльність етнічних українців, які проживають у Польщі, на забезпечення подальшого наближення України до членства в ЄС та НАТО. У зв'язку з цим постає завдання з'ясувати можливості української діаспори реалізовувати певні заходи для популяризації української культури, відстоювання інтересів своєї етнічної батьківщини, утвердження у світовій спільноті позитивного іміджу України.

У Польщі проживає велика етнічна українська громада. Згідно з даними останнього перепису населення 2002 року, понад 27 тисяч польських громадян визнають себе українцями, хоча реальну чисельність автохтонного населення оцінюють у 150–300 тис. українців [8], а за даними Об'єднання українців у Польщі, кількість українців становить 250–500 тис. Крім того, на території Польщі перебуває до 800 тис. українських заробітчан. Регіоном компактного проживання української меншини є Вармінсько-Мазурське воєводство та великі міста: Варшава (5-10 тис. українців), Краків (3 тис.) та інші.

У сусідній державі активно працюють такі українські громадські організації: Об'єднання українців у Польщі, Союз українців Підляшшя, Союз українок-емігранток у Польщі, Спілка інженерів і техніків українців-емігрантів у Польщі, Об'єднання лемків, Союз українок Польщі, Організація української молоді Пласт у Польщі, Союз незалежної української молоді.

Українська діаспора виробила цілу систему різноманітних заходів для збереження своєї національної ідентичності та просування інтересів України. Українці в Польщі є учасниками громадсько-політичного життя. За роки незалежності України в польському Сеймі було три депутати українського походження – усі активні члени Об'єднання українців у Польщі: Володимир Мокрий, який був представником «Солідарності» і працював у сеймі першого скликання 1989-1991 років, а сьогодні – професор Краківського університету; Мирослав Чех, депутат двох скликань від «Громадянської платформи», а сьогодні – політичний коментатор видання «Gazeta Wyborcza», засновник українського журналу “Зустрічі”, у 2005-2006 роках – генеральний секретар Демократичної партії Польщі; Мирон Сич, який потрапив до сейму за списком «Громадянської платформи» у 2007 році [5, с. 61].

На території сусідньої держави існують загалом сприятливі умови для вивчення української мови та культури: діє п'ять комплексів загальноосвітніх українських шкіл та понад 80 пунктів навчання української мови й історії [7, с. 78]. Також у Польщі розвиваються осередки університетської освіти, найвідомішими з яких є кафедра україністики Варшавського університету, кафедри української філології та україністики Ягеллонського університету (м. Краків). Українська філологія розвивається Університеті ім. М. Кюрі-Скловської в Католицькому університеті (Люблін), в Університеті ім. А. Міцкевича в Познані та у Вроцлавському університеті, а також у Вармінсько-Мазурському університеті (Ольштин). Викладання української мови та інших українознавчих дисциплін ведеться в Європейському колегіумі Університету ім. А. Міцкевича у м. Гнезно.

Згідно з результатами опитування Інституту світової політики серед провідних журналістів, громадських діячів та політологів, які формують суспільну думку в Польщі, найбільш вагомим елементом «м'якої

сили» України у Польщі є культурний чинник [5]. Організація масових культурних заходів впливає на збільшення активності місцевих українських громад, а також на піднесення престижу українства в країні. Слід найперше згадати Фестиваль української культури в Сопоті, «Битівську ватру» в Удорп'ю, «Прикордонні зустрічі» у Глембоцьку, «Ніч на Івана Купала» в Круклянках, Дитячі фестивалі у Кошаліні й Ельблонзі, «Купальську ніч» в Посаді Риботицькій, Фестиваль дитячих колективів національних меншин у Венгожеві, «Дні українського театру» в Ольштині та інші заходи, які завдяки високому мистецькому рівню програми й присутності медіа стали важливими регіональними культурними починаннями не лише української громади. Об'єднання лемків щорічно організовує проведення у Гдині «Лемківської ватри». Кількість українських художніх ансамблів нині сягає 60: «Журавлі», «Полонина», «Проліски», «Кичора», «Ранок», «Бандура», «Родина», «Горпина», «Хутір» та інші.

Аналіз участі української меншини у політичному житті Польщі дає підстави стверджувати, що невисокий рівень політичної активності польського українства зумовлюється кількома чинниками. З-поміж них основними вважають дисперсний характер проживання українців на території Республіки Польщі, конфесійний і так званий лемківський фактори та негативний стереотип українця, глибоко закарбований у свідомості поляків. Однак українці в Польщі розуміють, що з кінця 2013 р. перед ними постали нові завдання, першим з яких є те, як реально допомогти Україні.

На основі вивчення умов для поширення впливу української діаспори на реалізацію євроінтеграційних інтересів України, слід констатувати, що хоч в Україні досі не вироблено чіткої стратегії діаспоральної політики, яка б відповідала сучасним глобалізаційним викликам та національним інтересам України [4, с. 14], та позитивний імідж нашої держави на світовій арені, як елемент її м'якої сили, інструмент просування національних інтересів, формується значною мірою завдяки діяльності численних українських громад поза межами України. Українська діаспора є одним із головних лобістів України, провідником позитивних впливів та сигналів, а українська громада в Польщі має для цього значний потенціал.

Література:

1. Гудь Б. Українсько-польські конфлікти новітньої доби: етносоціальний аспект / Б. В. Гудь. – Харків : Акта, 2011. – 472 с.
2. Дрозд Р., Гальчак Б. Історія українців у Польщі в 1921–1989 роках / Роман Дрозд, Богдан Гальчак, Ірина Мусієнко; пер. з пол. І. Мусієнка. 3-тє вид., випр., допов. – Харків: Золоті сторінки, 2013. – 272 с.
3. Куньч Зоряна. Політичний контекст мовного питання в Україні / Зоряна Куньч // Сучасна Україна: конфлікт-трансформація-інтеграція / Матеріали I Українсько-польського наукового форуму (18-19 грудня, Olsztyn). – Olsztyn-Львів: ПП «Сорока», 2016. – С. 79-85.
4. Мусієнко Ірина. Потенціал української етнічної меншини та діаспори у Польщі та Словаччині як невикористаний ресурс етнічного лобіювання та іміджування України / Ірина Мусієнко [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/20731/3/2015_Musiienko_Potensial_ukrainskoi.pdf
5. «М'яка сила» України в Польщі // «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://iwrp.org.ua/img/myaka_syła_ukr.pdf.
6. Порошенко П. Польща – це наш адвокат у ЄС. / Петро Порошенко [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/190918#sthash.sLS289ZY.dpuf>.
7. Турчин Я.Б. “М'яка сила” України в Польщі / Ярина Турчин [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nowaukraina.org/nu_12_2012/07_Turchyn.pdf.
8. Українці Польщі [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Українці_Польщі.

Юлія ЛАЗОРЕНКО
студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ У БОРОТЬБИ З КОРУПЦІЄЮ В УКРАЇНІ

До чималої кількості проблем, з якими зіштовхується будь-яка країна у процесі свого державотворення, належить й проблема корупції. В умовах поглиблення глобальної та національної соціально-політичної та фінансово-економічної кризи остання стала серйозною загрозою національній безпеці України. У цьому контексті доречним є згадати скандал з «панамськими документами» – виток інформації про причетність політичних діячів більш ніж двадцяти держав світу до створення офшорних компаній. Завдяки злагодженій роботі 380 журналістів-розслідувачів з 70-ти країн світу про «скандал року», як його сьогодні називають, дізнався весь світ, а документи, що були оприлюднені, стосуються 72-х колишніх і нинішніх глав держав, а також керівників відомих компаній і впливових людей планети. Така їх «частково законна» діяльність ще раз засвідчує, що більшість з високопосадовців, на жаль, керуються лише природним бажанням захистити свою власність та жагою до збагачення, а пересічних громадян переконують, що борються з корупцією та переймаються їх проблемами.

Проблема з подоланням корупції значно обтяжується тим, що корупційні стосунки в Україні особливо поширені на найвищих щаблях державної влади та органах управління, що призводить до дестабілізації економіки України і тим самим створює загрозу її національній безпеці. Відтак, виникає питання, як вирішують цю проблему за кордоном, яка традиційно посідає одне з перших місць у політичному житті будь-якої країни. У Великій Британії, наприклад, проблему відстежує Комітет Нолана, зусилля якого зосереджені на моніторингу діяльності членів парламенту, що прагнуть мати вплив на державну політику, міністрів та осіб, що займають державні посади. В Сінгапурі ситуація така: прокурор із загальних справ має право перевіряти будь-які банківські, акціонерні і розрахункові рахунки

державних посадовців, незалежно від того, підозрюються вони в корупції, чи ні. Найбільш жорстокою постає боротьба з корупцією у Китаї – на посадовця, якого викрили на взятті хабара, як правило, чекає публічна страта та конфіскація всього майна [4]. У Федеративній Республіці Німеччина організації для боротьби з корупцією взяли собі за завдання знищення матеріальної, зокрема фінансової, бази злочинних угруповань та викриття їх протизаконної діяльності.

Щодо Польщі, то у 2006 р. у цій державі було створене Центральне антикорупційне управління, яке до цих пір використовує тестування на детекторі брехні, для того, щоб упевнитись у чесності високопосадовців. Для подолання корупції в лавах суддів, зали проведення засідань у польських судах із 2006 р. почали обладнуватись відеокамерами та мікрофонами, які значно полегшують викривання осіб, які зловживають своєю посадою.

Практичний досвід згаданих держав у подоланні корупційних злочинів дало поштовх в Україні до створення власних організацій для боротьби з корупційною ситуацією та вирішення цієї наболілої проблеми. Не остання роль у подоланні корупції належить й міжнародним організаціям, які мають за мету подолання та повне викорінення корупційної ситуації в Україні та інших корумпованих державах та підтримання стабільного розвитку країн без корупції. Серед таких організацій передусім можна виділити «Transparency International» (TI). Зокрема, Ольга Тимченко, керівник департаменту комунікацій «Transparency International» зазначає, що «26 місце України (у індексі корумпованості держав світу), говорить лише про те, що вона опинилася за межею ганьби, бо менше 30 балів для країни – це поганий показник. У нас дуже корумпована держава в усіх сферах. В Україні існують кілька видів корупції: елітна – це корупція депутатів, чиновників, олігархів; адміністративна – це коли ви проходитье оформлювати, певний документ і у вас вимагають хабар – це корумповані схеми, які відбуваються в школах та лікарнях. Тому ми вкрай негативно оцінюємо рівень корупції. Схеми від колишнього режиму не були зруйновані і руйнуються зараз з величезними труднощами» [3].

Задля того, щоб викорінити корупцію і змінити ставлення громадян, які вважають хабар звичним явищем, українські активісти та

громадські діячі, що входять до цієї організації, розробили кілька онлайн-ресурсів, які повідомляють, борються, інформують чи викривають факти корупційних схем в країні. Робота таких сайтів є анонімною і націлена на постраждалих від корупції. Члени організації глибоко переконані, що публічність – першочерговий крок до подолання корупції. Організація зайнята формуванням антикорупційних коаліцій, які повинні встановлювати критерії законної та моральної поведінки, націленої проти хабарів. Ті вбачає вирішення цієї проблеми у публічному її оприлюдненні (наприклад, шляхом створення щорічних випусків Індексу сприйняття корупції).

Реальність цілковитого подолання корупції в Україні знаходиться під великим питанням. Як вже згадувалось, Індекс корупції, який щороку розробляє «Transparency International», встановив, що цього року Україна набрала 26 балів із 100 можливих і займає 142 позицію зі 175 держав планети, а будь-який результат, менший за 30 балів, на думку організації, вважається ганебним. Україна ділить свою позицію між Угандою та Коморськими островами як одна з найбільш корумпованих країн. Окрім цього у грудні 2015 р., був проведений аналіз, згідно з яким Україна опинилася серед лідерів корупції у сфері оборони серед країн НАТО та партнерів (потрапивши в групу D з достатньо високим рівнем корупції).

Важливі державні інформаційні ресурси, завдяки роботі організації, стали публічними, але ці відкриті дані стануть потужною антикорупційною зброєю лише тоді, коли ця інформація використовуватиметься в публічних кампаніях громадського тиску до тих пір, коли корупція буде подолана остаточно. За словами Ольги Тимченко, «Transparency International» Україна має широку та різносторонню аудиторію, на яку націлені заходи щодо викриття корупційної системи: «У нас кілька цільових груп. Перша – депутати і чиновники, головне середовище, з яким ми працюємо. Друга – міжнародні організації та донори. Тобто ті, які дають кредити нашому уряду. Якщо уряд, щось не виконує, то ми таким чином на нього і тиснемо. Третя – громадські активісти з якими ми проводимо навчання» [1].

Окрім вказаної організації, проблемою подолання корупції опікується Центр протидії корупції, що інформує про махінації у сфері державних закупівель [2]. Важлива думка у контексті подолан-

ня проблеми висловлена засновником Національного Руху «Ні Хабарництву!» Сергієм Гулою: «Хабарництво носить масовий характер. Згідно із останніми соціологічними дослідженнями при отриманні адміністративних послуг кожен другий українець стикається з фактами хабара або бере участь у цих протиправних діях. Саме тому, на нашому ресурсі є відділ, де кожен може повідомити про факт хабарництва, і ми формуємо офіційний запит і допомагаємо людям звернутися до правоохоронних органів» [2]. Організація займається онлайн боротьбою з корупцією та бореться з хабарництвом у різноманітних сферах, які можуть стати джерелом корупції, таких як адміністративна сфера, навчання в школах чи університетах тощо.

Отже, ці та інші організації поставили собі за кінцеву мету викорінення корупції в Україні та інших державах, інформують про її шкоду, привертають увагу до багатьох, раніше замовчуваних тем. Насправді, рецепт подолання корупції доволі простий. Потрібний лише високий рівень громадської свідомості, виховання в українців стійких морально-етичних установок несприйняття хабарництва, публічність, тобто викриття інформації, якою володіє держава у сфері закупівель та бюджетних витрат, а також прийняття конкретних заходів щодо відповідальності за скоєний злочин, приклади яких можна перейняти у багатьох європейських держав. Найбільш наболіла проблема, звичайно, це те, що державна система у будь-який спосіб протидіє створенню нових антикорупційних умов, що контролювали б усі сфери діяльності та підтримували порядок в країні. Запорука процвітання великої політичної корупції – безкарність високо посадовців. Відтак, слід об'єднати зусилля, та робити все можливе, щоб корупційні акти не були в тіні, а стали публічними, що дало б можливість громадянам знати про «неблагонадійних» осіб.

Заходи протидії корупції повинні бути довгостроковими і послідовними, підкріплятися дієвими комплексними програмами, координацією зусиль та засобів різних державних структур, суспільства, міжнародних організацій, а також шляхом формування у суспільстві негативного ставлення громадськості до цього явища як суспільношкідливого. Правопорушників слід карати, не чекаючи на їх перевиховання; пересічних людей слід виховувати, не чекаючи, поки до них доведеться застосовувати міру покарання. Особливу

важливу роль у цьому процесі відграватиме взаємодія українських та міжнародних організацій, досягнення максимальної публічності, виховання нетерпимості до корупційних діянь, що у найближчій перспективі може сприяти подоланню корупції в Україні.

Література:

1. Индекс корупції CPI-2014. І через рік після Майдану Україна лишається найкорумпованішою країною Європи – 2014. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ti-ukraine.org/corruption-perceptions-index-2014>
2. Рівнянин Віталій Шабунін про антикорупційні закони [Електронний ресурс] // Влада і Політика. – 2014. – Режим доступу: <http://ogo.ua/articles/view/2014-03-27/49447.html>.
3. Україна залишається найкорумпованішою країною Європи [Електронний ресурс] / «Transparency International Ukraine» – 2014. – Режим доступу: <http://dailylviv.com/news/kryminal/ukrayina-zalyshaietsya-naikorumpovanishoju-krayinoju-ievropy-13639>;
4. Урін О. Знову про боротьбу з корупцією, чи «удавання» цієї боротьби в Україні [Електронний ресурс] / О. Урін. – Режим доступу: <http://politiko.ua/blogpost28408>;

Тетяна МАСЛАК

*студентка спеціальності «Міжнародна економіка»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна).*

ЄВРОАСОЦІАЦІЯ: НОВІ ВИКЛИКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Чинна Угода про Асоціацію між Україною та ЄС відкриває для вітчизняного бізнесу один з найбільших ринків у світі, який охоплює двадцять вісім країн і за обсягами у понад сто разів перевищує український ринок.

Українські виробники можуть користуватися перевагами торговельних преференцій, що були передбачені зоною вільної

торгівлі між Україною та ЄС, яка вступила у дію з 01.01.2016 р. На сьогодні ЄС скасував ввізні мита на 94,7% українських промислових та 83,4% сільськогосподарських товарів. Ще 37 позицій агропродукції може експортуватись до ЄС у межах встановлених тарифних квот. Тарифні квоти дають змогу експортувати до ЄС певну кількість визначеного виду продукції без застосування увізних мит взагалі, а решту - у звичайному митному режимі.

Завдяки скасуванню мит Україна щороку має можливість експортувати в ЄС на 11-12% більше сільськогосподарської продукції, адже агротовари становлять третину від усього українського експорту до ЄС. Україна до ЄС постачає переважно зерно, насіння соняшника, олію, корми для тварин та добрива. З ЄС до України імпортується м'ясо, кава, чай, спеції та готові продукти.

Якщо у 2014 році було використано лише 20 квот з 37-ми, що надаються на основі автоматичного принципу їх використання («перший прийшов – перший отримав»), то у 2015 році ситуація з використанням квот дещо покращилась. Повною мірою були використані торговельні квоти на пшеницю, кукурудзу, м'ясо птиці, томати, виноградний і яблучний соки, ячмінну крупу і борошно, мед, овес [1]. Для цих товарних груп узгоджені квоти виявились реальним поштовхом до розширення експорту, хоча ці товари і раніше експортувалися на ринок ЄС. Експорт зупинився як тільки були досягнуті обсяги, передбачені для безмитної торгівлі. Це означає, що поза квотою ввізне мито і надалі залишається доволі високим, що істотно обмежує доступ української продукції на ринок ЄС.

Високим є рівень використання і деяких інших тарифних квот: цукор - 98,9%, ячмінь -77,7%, солод -72,9%.

За підсумками 2014-2015 рр. з'ясувалось, що за більшістю товарних позицій поставки до ЄС так і не розпочалися. Україна так і не почала експортувати у 2015р. в межах тарифних квот баранину, цукрові сиропи, крохмаль, висівки, гриби, цукрову кукурудзу, часник, продукцію з обробленого молока і масла, сигари та цигарки [2].

Такий стан справ може бути зумовлений недотриманням стандартів ЄС; відсутністю сертифікованого виробництва; проблемами з дотриманням правил безпеки харчових продуктів; складними логістичними процесами; низькою конкурентоспроможністю

українських товарів; відсутністю торговельних партнерів; низьким рівнем підприємницької культури [3].

Угода про Асоціацію між Україною та ЄС вимагає від підприємців активних дій і, можливо, додаткових інвестицій. Необхідно кардинально змінювати ментальність виробників, оскільки головний принцип на якому базується ринок ЄС, - “менше контролю з боку держави – більше відповідальності з боку гравців на ринку”. Це відкриває для українського бізнесу можливість вийти за рамки внутрішнього виробника і стати частиною європейської бізнес-спільноти.

Література:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bit.ly/Kvoty_KMU
2. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs/dds2/taric/quota_consultation
3. Тарифні квоти ЄС та імпорт з України. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій/Німецька консультативна група. Аналітична записка [РВ/06/2015], Берлін/Київ Електронний ресурс]. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.beratergruppe-ukraine.de/wordpress/wp-content/uploads/2014/06/PB_06_2015_ukr.pdf

Олена НЕМЕШ

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД РОБОТИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ З ПИТАНЬ РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Для того, щоб Державна регіональна політика в цілому була ефективною, кожен регіон окремо повинен здійснювати свою політику регіонального розвитку, причому таку, що є узгодженою і не суперечить вимогам національної регіональної політики. І навпаки, регіональна політика з боку держави повинна розроблятися з урахуванням територіальної специфіки. Не повинно бути протистояння між державою і регіоном, а повинна бути співпраця на предмет забезпечення реалізації узгодженої загальнонаціональної і регіональних моделей соціально-економічного розвитку [8, с.92].

Щодо Закарпатської області, то унікальність її полягає в тому, що на її території проходять кордони України з чотирма державами, а саме: з Польщею на північному заході, Словаччиною на заході, Угорщиною на півдні та Румунією на південному сході.

Закарпатська область має тривалий та багатий досвід транскордонного співробітництва:

- в області систематично проводяться міжнародні конференції з питань транскордонного співробітництва, в тому числі і за участі представників Ради Європи;
- область бере активну участь у Програмах Сусідства Європейської Комісії;
- у мережі агентств розвитку, створених за участі Польщі, Румунії, Угорщини, Словаччини широко задіяні Закарпатські неприбуткові організації.

Закарпатська обласна державна адміністрація прагне ефективно реалізувати питання міжрегіонального співробітництва у площині конкретних заходів, які забезпечують реальні результати.

Так, за останні роки запроваджено проведення Днів Добросусідства із прикордонними регіонами. Це дає можливість розвивати набуті взаємозв'язки і налагоджувати нові, розширювати сфери співпраці за різними напрямками суспільної діяльності, що склалися в силу географічних та історичних умов.

Одне із найважливіших завдань, яке сьогодні вирішує обласна державна адміністрація, полягає в отриманні визнання Закарпатської області як стратегічно важливої території для впровадження інноваційних проєктів та програм Європейського Союзу.

Відповідно до “Програми Регіональної стратегії розвитку Закарпатської області до 2015 року” розробленої та прийнятої у 2006 році були визначені пріоритети, серед яких розвиток транс-кордонного співробітництва є одним із найважливіших. Специфіка Закарпатської області, як «зовнішнього кордону Європейського Союзу» відкриває широкі можливості та конкретні передумови для визнання Закарпатської області “Центром Європейських Ініціатив” [4, с.57]. З метою отримання такого статусу Закарпатська область працює над розвитком таких стратегічних напрямів, які повністю відповідаючи євроінтеграційному курсу держави, створюють всі передумови для того, щоб область виконувала функцію основного каталізатора євроінтеграційних процесів. Це перший крок у створенні ефективних передумов для впровадження євроінтеграційного курсу.

Облдержадміністрація ініціювала внесення змін у постанову Кабміну “Про затвердження Державної цільової програми “Облаштування та реконструкція державного кордону” на період до 2015 року.

Для забезпечення необхідного рівня зовнішньоекономічних зв'язків та транскордонного співробітництва, створення умов для вільного спілкування місцевого населення прикордонних районів області та суміжних держав, значна увага приділялась питанням розвитку прикордонної та митної інфраструктури, відкриттю нових та реконструкції діючих пунктів переходу, вдосконаленню режиму їх роботи та доведення їх до відповідних вимог міжнародних стандартів:

- збудовано та відкрито міжнародний пункт пропуску „Малі Селменці – Велике Слемеце” на українсько-словацькому кордоні;
- розпочалося будівництво міжнародного пункту пропуску „Солотвино – Сігету Мармаціей” на українсько-румунському кордоні;

- порушено питання реконструкції пунктів пропуску “Вілок” та “Лужанка” на українсько-угорському кордоні та пункту пропуску “Дяково” на українсько-румунському кордоні.

- розпочато переговорний процес щодо будівництва пункту пропуску “Соломоново - Чірна” на українсько-словацькому кордоні [10, с.145].

Розвиток економіки Закарпаття тісно пов’язаний з розбудовою транспортної мережі, яка є реальною конкурентною перевагою не лише регіону, а країни в цілому. Реалізація міжнародного проекту по реабілітації автомагістралі Київ - Чоп та реформи фінансування сектора автодоріг є кроком здійснення Урядової Комплексної програми утвердження України, як транзитної держави у 2002-2011 роках, приведення режимів доступу до ринкових послуг у відповідність із зобов’язаннями, взятими на себе Україною перед Світовою Організацією Торгівлі, вимогами Євросоюзу. Закарпаття вже зараз фактично змінило статус провінційного регіону на статус європейського транзитного центру. Про це свідчить здійснена реконструкція автотранспортного мостового переходу Чоп - Захонь. За рахунок міжнародної програми “TACIS”, а на це було виділено 2,9 млн. євро, завершено реконструкцію міжнародного пункту пропуску “Тиса”.

Можна навести ряд прикладів перших успішних проектів Програм сусідства від Закарпатської області. Серед них:

- розробка і впровадження транскордонної соціально-медичної реабілітаційної програми для дітей – представників національних меншин і соціально незахищених верств населення (Мукачівська обласна дитяча лікарня);

- проект Програми словацько-української транскордонної співпраці у сфері туризму (Неприбуткова організація “Панонія”);

- комплексне дослідження можливостей використання біомаси в угорсько-словацько-українському прикордонному регіоні (Агентство регіонального розвитку і Прикордонного співробітництва “Закарпаття”);

- розробка угорсько-українського комплексного плану розвитку протипаводкового захисту і водного господарства в басейнах Берези та ріки Боржави (Закарпатське обласне виробниче управління по меліорації і водному господарству – Закарпатоблводгосп);

- проект Програми сприяння підприємництву уздовж словацько-українського кордону (Асоціація розвитку малого і середнього бізнесу та інновацій “Ужгород – XXI ст”.);

- будівництво регіонального Туристично-інформаційного центру в Закарпатській області (Українсько-угорський центр регіонального розвитку).

Закарпатська область має угоди про співробітництво зі всіма прикордонними регіонами сусідніх країн. Це – Підкарпатське воєводство Польщі, Кошицький та Прешовський самоврядні краї Словаччини, Саболч-Сатмар-Березька область Угорщини та повіти Марамуреш і Сату-Маре (Румунія), крім того, закарпатці тісно співпрацюють з краєм Височіна (Чеська Республіка), регіоном Оберфранкен (ФРН), а віднедавна - і з областю Гевеш (Угорська Республіка). Досвід такої співпраці є чималий, дружні стосунки зі словацькими, румунськими та угорськими сусідами підтримуємо ще з радянських часів. Втім, колишні заідеологізовані зустрічі на кордоні з нагоди Дня Перемоги реорганізовано в Дні добросусідства, які дають змогу неформально поспілкуватися ветеранам війни, родичам, діловим партнерам.

Література:

1. Гудак В. Р. Будівництво Нової Європи. Прикордонне співробітництво у Центральній Європі. Проблеми співробітництва прикордонних територій України і Польщі/ Гудак В. Р. – Ужгород: Закарпаття, 1997.– 312с.
2. Державна концепція регіональної політики: указ Президента України від 25 травня 2001 року, №341/2001.
3. Державне та місцеве самоврядування в Україні: шляхи реформування: матеріали міжнародної науково-практичної конференції / Передрій О. Д. – Ужгород, 2000р. – 252 стр.
4. Дікарев О. І. Транскордонне співробітництво: аспекти міжнародних відносин, права, економіки / Дікарев О. І., Гаврилко П. П. – Ужгород, 1999 – 184 стр.
5. Закон України “Про спеціальний режим інвестиційної діяльності в Закарпатській області” –Київ: 24.12.1998 року, № 357-ХІ.
6. Закон України “Про спеціальну економічну зону “Закарпаття”– Київ: 22.03.2001 року, №2322-ІІ.

7. Закон України “Про транскордонне співробітництво”: станом на 24 червня 2004 р. Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Київ : Парлам. вид-во, 2004. – 207 с. – (Бібліотека офіційних видань).
8. Офіційний сайт Закарпатського інвестиційного агентства. Режим доступу: <http://www.investments.uz.ua/ua/abouttranscarpathia/sezzakarpatya/202terytoriji-sez-qzakarpattjaq.html>.
9. Симоненко В.К. Регионы Украины. Проблемы развития/ Симоненко В.К. – Киев: “Наукова думка”, 1997. – 263 стр.

Богдан ТКАЧУК

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

РОЗВИТОК «ПРАВОВОГО» РУХУ ЄВРОПИ: СУТНІСТЬ, ПРИЧИНИ, ПЕРСПЕКТИВИ

За підрахунками угорського інституту «Political Capital», в Європі існує 25 основних ультраправих партій (рухів) [3], які поділяють антисистемну ідеологію, націоналістичну риторичку та певні претензії до меншин, зокрема «нетрадиційних» іммігрантів.

Саме партії з цього переліку і здобули значні успіхи на виборах до Європарламенту 2014 року в таких державах, як: Франція (член-засновник ЄС), Сполучене Королівство та Греція, і значно посилили свої позиції у таких державах-членах Європейського Союзу, як: Данія, Нідерланди, ФРН, Литва, Польща, Угорщина, Болгарія, Фінляндія та ін.

Досягнення ультраправих на останніх виборах до Європарламенту є наслідком тенденції, характерної для європейської політики останніх трьох десятиліть – «правого повороту», переважно в західній частині ЄС, і глибоко турбує тих політиків і бюрократів ЄС (Джозефа Дола (ЄНП), Ганса Свободу (ПАСіД), Гі Вергофстадта (АЛДЄ)), які розглядають праворадикальні партії як потенційну загрозу Союзу як ліберальному та (або) соціал-демократичному проекту, зокрема

його реалізації на засадах таких принципів, як: плюралізм, зокрема, мультикультуралізм, соціальні права етнічних меншин і т. ін.

Американський науковець, політолог, засновник теорії політичного реалізму у міжнародних відносинах Ганс Моргентау сформулював основну тезу політичного реалізму, який полягає в тому, що цілі зовнішньої політики повинні визначатися в термінах національного інтересу і підтримуватися відповідною силою. Ґрунтуючись на шести загальних принципах теорії Г. Моргентау, праворадикали Європи починають будувати стійкі та стабільні програми своїх політичних партій. Відомо, що праворадикальні партії в Західних країнах ЄС негативно ставляться до напливу мігрантів, який привів до трансформації традиційного європейського суспільства. Управління міграційними потоками праворадикальні утворення розглядають як політичну мету.

Різниця між європейцями і, наприклад, мусульманами, котрі не бажують інтегруватися у Європейське Співтовариство є досить значною, так як, на думку крайніх правих – визнання цього факту етично не є правильним, але політично виправданим. Праворадикали і засновник теорії політичного реалізму Ганс Моргентау сходяться в тому, що зовнішня політика держави повинна спиратися на фізичну, політичну і культурну реальність, яка допомагає усвідомити природу і сутність національного інтересу, а такою реальністю виступає лише – нація [2].

На думку Г. Моргентау, політика, як і суспільство в цілому, управляється об'єктивними законами, вкоріненими у незмінну і часом недосконалу природу людини. Провал політики мультикультуралізму в Європі доводить, що неможливо замінити ідею власної ідентичності моделлю толерантності, поваги прав людини і подібній утопічній моралі [2].

Інтерес, який визначається як влада (сила), – об'єктивна, універсально обґрунтована категорія, але не тому, що вона встановлена назавжди; зміст і спосіб владарювання обумовлені політичним і культурним контекстом. Крайні праві розуміють і приймають в певній мірі тенденції сучасності. Ультраправі Європи у своїх настроях адаптувалися під ЄС, так як Європейський Союз – є новою моделлю політичного існування. Відтак, праворадикали не є стороною, яка намагається ліквідувати політичні блоки як такі, але виступають проти бюрократичної, чиновницької форми останніх [2].

Соціальні причини та питання демократії у міжнародних відносинах є ключовими для зміцнення позицій ультраправих. Відповідно до цього, ми можемо спостерігати тенденцію послаблення впливу демократії та відповідна їй неефективність у пострадянських країнах та багатьох державах Європи (членах ЄС) і не лише [2].

Підсумки виборів 22-25 травня 2014 р. до Європейського парламенту VIII-го скликання, що розпочав свою роботу 1 липня 2014 р., засвідчили зростання «євроскептичних» настроїв. «Це поганий день для Європи, тому що праворадикалів, ксенофобів і неонацистів побільшало у багатьох країнах», – зазначив Мартін Шульц [1].

Приблизно, 1/5 мандатів у Європейському парламенті VIII-го скликання отримали депутати-євроскептики. Серед них, поряд із лівими (наприклад, радикали з грецької партії «Сиріза») і популістами без визначеної орієнтації (наприклад, самовизначений як популістський «Рух п'яти зірок» італійського коміка Беппе Грілло) істотну частку складають саме носії ультраправих поглядів (радикальні праві), які не приховують своєї мети – розколоти ЄС зсередини. На думку Герта Віддерса з ультраправої нідерландської Партії свободи, від ЄС європейським суверенним державам слід «звільнитися». Марін Ле Пен, лідер французької партії «Національний фронт» пояснює цю позицію щодо ЄС так: «Технократичний монстр, який служить виключно інтересам банкірів» [1]. У свою чергу польський політик Януш Корвін-Мікке вважає, що: «ЄС – це нікому не потрібна освіта... варто повернутися до Європи XIX ст.» [3].

Іншими словами, ми можемо констатувати, що Європейські нові праві (ЄНП), прогресують не лише у своїх ідеях, але і намагаються відродити націоналістичний рух у глобалізованому світі, який складається з ряду аналітичних центрів, конференцій, журналістських організацій та видавництв, метою якого є зміна домінуючої політичної ліберальної культури в бік недемократичних форм правління. «Нові праві» заявляють, що Європу охопила моральна та ціннісно-культурна криза, відповідно розробивши нову ідеологію, засновану на її культурних і політичних витоках. Ультраправі виступають проти мультикультуралізму, проголошуючи орієнтацію на традиційні національно-культурні цінності.

Отже, тривалою тенденцією 2015 року стало посилення позицій партій-евроскептиків та націоналістичних рухів і пропагування досі відверто непопулярних ідей щодо відстоювання таких позицій як біологічний расизм, антисемітизм, гомофобія, також виступаючи із заявами антиміграційного характеру. Незважаючи на це, 16 червня 2015 року в Європарламенті було створено фракцію, що складається з партій-евроскептиків і носить назву – «Європа націй і свобод». Можна констатувати, що праворадикали сподіваються на зміну, нібито, декадентської епохи егалітаризму і космополітизму прийде «абсолютно нова культура», заснована на ієрархічних та надособистісних цінностях.

Література:

1. Выборы до Європарламенту: консерватори й соціалісти лишаються в більшості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.de/выборы-до-єропарламенту-консерватори-й-соціалісти-лишаються-в-більшості/a-17663480>
2. Кузнецова В.Ю. Концепция политического реализма Ганса Моргентау в программах праворадикальных партий западной Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tjns.esrae.ru/pdf/2012/2/341.pdf>
3. Правий вектор. Євроадикали [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2014/07/1/7023803/view_print

Оксана ХАР

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРОРЕГІОНУ «АЛЬПИ-АДРІАТИКА»

На сучасному етапі важливим та показовим являється функціонування євро регіону «Альпи-Адріатика», тому пропонується розглянути поточний стан і майбутній потенціал транскордонного співробітництва в регіоні. Досі широко відомий Альпійсько-Адріатичний регіон не має чітко окреслених кордонів, хоча вони визначені у геополітичному, історичному і європейському контексті.

Євро регіон «Альпи-Адріатика» знаходиться на перетині Австрії, Італії та Словенії, які в минулому також становили кілька різних типів «прикордонних» регіонів. Немає жодногозагальноприйнятого визначення для Альпійсько-Адріатичного регіону як такого. По суті, це транскордонна область, яка може бути, і справді є, зрозуміло, угрупованням багатьох територій різних країн, котрі мають спільні цілі та завдання. У найширшому контексті регіон розглядається як розширення уздовж східних Альп, вниз узбережжя Адріатичного моря і охоплює Австрію, Хорватію, Угорщину, Італію та Словенію. З середини 1960-х років термін «Альпи-Адріатика» регулярно використовувався в асоціації з формальним прикордонним співробітництвом між Австрією, Італією і Словенією, з метою чіткого визначення транскордонної території, яка складається з трикутника кордонів, що представляє федеральний стан Каринтія (Австрія), автономну область Фріулі-Венеція-Джулія (Італія) і Республіку Словенію [3].

З європейської регіональної точки зору, область складається з чотирьох регіонів NUTS 2-го рівня: Каринтія, Фріулі-Венеція-Джулія (FVG), Східна Словенія і Західна Словенія. Загальна площа Альпійсько-Адріатичного регіону складає 38 тис. км², в той час як населення регіону становить приблизно 4 млн. осіб. Як і у всіх прикордонних районах, «Альпи-Адріатика» є складною територіальною одиницею. Дослідники стверджують, що це, мабуть, один з найскладніших транскордонних регіонів Європейського Союзу. Більш того регіон

характеризується наявністю трьох різних політико-адміністративних систем (Австрії, Італії та Словенії). Також єврорегіон являє собою місце зустрічі трьох основних культурних традицій Європи – німецьких, романських та слов'янських. Політико-адміністративні кордони не завжди розділяють регіон, оскільки, беручи до уваги епоху Габсбургів, то представники Альпійсько-Адріатичного єврорегіону більш-менш представляли один блок. Однак все змінилася після 1919 року, коли відбувалося перетягування каната під час процесу будівництва у національних державах Європи мінливих кордонів. Не без сліду залишилися дві світові війни на території: найбільш оспорюваним був простір між Австрією і колишньою Югославією. А у другій половині двадцятого століття транскордонний регіон «Альпи-Адріатика» став символом поділу Європи на Схід і Захід: залізною завісою стала лінія розділу двох протилежних ідеологічних систем. Однак, коли у 1989 році відбувається падіння цієї залізної завіси, розпад Югославії і поява Республіки Словенія – Альпійсько-Адріатичний регіон знову прийняв нову форму і транскордонне співробітництво в області почало безперешкодно розвиватися швидкими темпами [4].

Після 2004 року – приєднання Словенії до ЄС, транскордонний регіон знову повністю знаходиться в межах ЄС. Тепер Альпійсько-Адріатичний регіон у вирішальній мірі функціонував як точка контакту між постіндустріальною «Західною» Європа і новоствореними європейськими державами: виступаючи в якості моста, що з'єднує Північну і Центральну Європу з частиною Південної і Східної Європи. Проте, протягом багатьох років політична напруженість через територію Альпійсько-Адріатичного регіону зростала, зокрема, причиною цього слугували рад невіршених питань, що стосувалися національних меншин.

Незважаючи на пройдений тернистий шлях, транскордонне співробітництво відіграє важливу роль в Альпійсько-Адріатичному просторі протягом багатьох років. Історично склалося так, що різні територіальні одиниці в межах регіону зазнали найрізноманітніших перетворень соціально-економічного розвитку, в результаті політичних і топографічних ситуацій. Беручи до уваги економічний профіль Альпійсько-Адріатичного регіону, можна сказати, що він, як правило, характеризується великою кількістю малих і середніх підприємств.

Туризм є важливим сегментом економіки на всіх територіях регіону. Єврорегіон має потужну традиційну виробничу базу: у Карінтії до провідних галузей і підприємств відносяться обробка деревини, сировини, машин і обладнання для нафтогазового сектора; вФріулі-Венеція-Джулія – приладобудування, суднобудівельна та металургійної промисловість, хімікати, меблі та агропромислові сектора; в той час як в Словенії – це електричне обладнання, машини, металургійна промисловість, хімічна промисловість і фармацевтичні препарати. Цей регіон також зазнав сильного зростання в секторах високих технологій, таких як інформаційні технології, мікроелектроніка, передові телекомунікації та комплексна логістика [5].

Одним з найбільш позитивних факторів є план на 60% розширювати транскордонне співробітництво та вступати в подальші програми транскордонної діяльності. Справді, більше половини організацій, які в даний час не беруть участь в корпорації, планують ввести деяку форму спільної діяльності в майбутньому, і тільки 12% організацій непланують будь-якої форми співпраці на найближчі роки.

Фактори успіху для прикордонного співробітництва включають в себе хороші особисті стосунки, вирішення спільних інтересів і проблем, а також наявність системи фінансування для співпраці і досвід держав-учасників. Основні переваги заключаються в економічному розвитку регіону; в передачі ноу-хау, досвідом і кращими практиками; культурне збагачення, зміцнення регіону в цілому; а також в розробці нових проектів і корпорацій. Значення і потенціал подальшого транскордонного обміну по всьому єврорегіоні є надзвичайно високим [2].

Не беручи до уваги успішність транскордонного співробітництва в Альпійсько-Адріатичному регіоні, потрібно вживати заходи для покращення його подальшого функціонування. Основні бар'єри на шляху прикордонної співпраці включають в себе комплексні системи фінансування, законодавства, мінливих правил бізнесу, політичної ситуації та адміністративної системи. Ці бар'єри ще раз підкреслюють, наскільки важливими являються рамкові умови в прикордонному співробітництві. Відсутність допоміжної транскордонній співпраці з боку уряду, будь то на місцевому, регіональному або національному рівні, також було чинить негативний вплив на успішність прикордонного співробітництва, діючи в якості стримуючого фактора.

Тому необхідним для покращення ситуації в регіоні є спрощення та раціоналізація бюрократії і адміністративних процедур; видалення адміністративних бар'єрів і внесення змін в законодавства; а також спрощення системи фінансування.

Додатковими пропозиціями можуть бути створення сервісних структур і експертних басейнів, узгодження громадськості з адміністрацією та культурних бар'єрів. Їх можна розглядати як будівельні блоки, які повинні бути введені в дію для того, щоб посилити співпрацю в євро регіоні «Альпи-Адріатика» [1].

Ряд загальних рекомендацій щодо майбутнього транскордонного співробітництва в регіоні можуть бути легко ідентифіковані в якості відправної точки для розширення співпраці. Зокрема, необхідно створити скоординований та спільний запуск інформаційного центру з прикордонного співробітництва в Альпійсько-Адріатичному регіоні – свого роду магазин транскордонних заходів, що координує всі окремі зусилля в даний час на певному місці. Така структура могла б бути також будинком для експертів з питань прикордонного співробітництва та в той же час виступати в якості центру підготовки з транскордонних питань. Крім того, більш широке залучення організацій, таких, як Палати торгівлі, економіки, міністерств, органів місцевого самоврядування та державного управління, які займаються транскордонним співробітництвом, повинні бути включені в мережу прикордонного співробітництва, в результаті чого отримується новий досвід, знання та ідеї для майбутніх перспектив у регіоні. Очевидна загальна мета розширення транскордонного співробітництва в євро регіоні «Альпи-Адріатика», звичайно, зумовлюється також національною конкурентоспроможністю кожної з економік [3].

З огляду на сучасний стан регіону, бачимо великі переваги транскордонного співробітництва, оскільки воно являється дуже важливим для майбутнього і має великий потенціал. Цей потенціал, в поєднанні з подоланням бар'єрів для прикордонного співробітництва, автоматично вказує на прикордонних суб'єктів в напрямку, в якому вони повинні піти для того, щоб максимально пришвидчити успіх цієї галузі. Один веде шлях до подальшого, більш детального дослідження по окремим областях для скорочення адміністративних труднощів, з метою реалізації програм, а інший шлях веде безпосе-

редньо до навчання і практики, щоб навчитипоточних і майбутніх транскордонних акторів та надавати їм спеціалізований набір навичок, щоб найкращим чином підходити до викликів регіону, а також покращити загальні перспективи на майбутній потенціал євро регіону «Альпи-Адріатика».

Література:

1. Seger, M. (2007). Geographical Dimensions of the Alps-Adriatic Region. Euroregions - The Alps-Adriatic Context. J. Langer. Frankfurt, Peter Lang: 97-112.
2. Kuhelj, A. (ed.), Setnikar Cankar, S. (ed.). Rise and fall of the regulatory state? : symposium proceedings. Ljubljana: Faculty of Administration.
3. Valentin, H. (2007). Strategies and Perspectives of the Alps-Adriatic Working Community. Euroregions - The Alps-Adriatic Context.
4. BAKBASEL (ed.) (2009). Benchmarking Report for the Villa Manin Euroregion. International Regional Benchmarking Study. URL: http://statistica.regione.veneto.it/AltriFiles/Euroregione-BakbaselRapporto_en-2009.pdf.
5. Alps-Adriatic-Working Community (2011). All Together (Folder), URL: http://www.alpeadria.org/deutsch/files/Alpe_Adria_Prospect_Einzels.pdf

Марія ШАНДРА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

**РОЛЬ ВЕНЕЦІАНСЬКОЇ КОМІСІЇ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ
ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН**

Зміни, які відбулися у Європі наприкінці ХХ століття сприяли появі нових незалежних держав на мапі світу, а також поставили нові виклики і завдання перед європейською спільнотою та європейськими міжнародними організаціями. Україна як одна із не-

воутворених держав теж стикнулася із різноманітними проблемами, а саме з демократизацією власної держави та її системою. Саме тому Українська держава почала активно співпрацювати з Європейською Комісією за демократію через право, яка вже стала важливим елементом демократичного світу, що допомагав ефективно впроваджувати нові стандарти.

Європейська Комісія за демократію через право, світовій спільноті відома як Венеціанська Комісія, є дорадчим органом Ради Європи з конституційних справ. Вона була заснована 1990 році. Комісія відіграє важливу роль у прийнятті конституцій, які є основним джерелом законів і правопорядку цивілізованих держав, а саме в узгодженні їх з європейськими стандартами.

З моменту свого заснування Венеціанська комісія є активним учасником у виборчій сфері, зокрема, вона займається ухваленням висновків щодо виборчих законопроектів, а також розробкою законодавчих текстів у сфері виборів.

Вперше мету та завдання Комісії було сформульовано ще у Декларації Парламентської Асамблеї Ради Європи 187(1990) щодо створення Комісії за демократію через право як сприяння просуванню Ради Європи в якості форуму для демократичної інтеграції, співпраці та підтримки миру між державами. Вони були підтверджені й у переглянутому Статуті Венеціанської комісії у 2002 р. У статті 1 зазначалося, що Комісія зосереджує свою увагу на поглибленому вивченні правових систем держав-членів, головним чином з метою зближення цих систем, перетворенні у життя принципів правової держави та демократії, дослідженні проблем, які пов'язані з функціонуванням демократичних інститутів, їх посиленням та розвитком [3].

Сьогодні членами Венеціанської комісії є 57 держав, тобто всі держави Ради Європи, а також Алжир, Бразилія, Туніс, Корея, Киргизстан, Мексика, Марокко, Перу, Чилі, Ізраїль. Статус асоційованого члена має Білорусь, яка залишається єдиною європейською державою, що не має членства в Раді Європи. Деякі держави співпрацюють з Комісією, отримавши статус спостерігача (Аргентина, Канада, Ватикан, Японія, США, Уругвай, Казахстан); також передбачено спеціальні статуси, які мають Європейський Союз, ОБСЄ, ПАР та Палестинська автономія.

Діяльність Венеціанської комісії у виборчій галузі має такі форми: порівняльна робота, яка заключається в розробці текстів законопроектів, що стають стандартами; підготовка висновків щодо законодавства держав (у більшості випадків ці висновки готуються спільно з ОБСЄ); допомога виборчим комісіям під час виборчого процесу та тренінги у виборчих справах для учасників виборів; зібрання виборчого законодавства держав – членів Комісії (база даних «VOTA») [2].

Важливою датою у діяльності Комісії є 2002 рік, коли спільно з Парламентською Асамблеєю та Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи вона заснувала Раду за демократичних виборів, що є органом, який підпорядковується Венеціанській Комісії, а також відповідає за виборчі питання.

Метою діяльності Ради з демократичних виборів є забезпечення співпраці у виборчій галузі між Комісією як правовим органом, Парламентською Асамблеєю та Конгресом місцевих і регіональних влад Ради Європи, політичними органами, відповідальними за спостереження за виборами, та іншими європейськими інституціями у цій галузі. Рада з демократичних виборів також підтримує і поширює спільні європейські цінності – принципи європейського виборчого доробку, встановлені у Кодексі належної практики у виборчих справах [2].

В структуру Ради входять представники самої Комісії, Парламентської Асамблеї і та Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи. До роботи Ради також долучаються Європейський Парламент, Європейська Комісія, Бюро з демократичних інституцій та прав людини та Парламентська Асамблея Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ), а також Асоціація європейських організаторів виборів.

Важливим результатом діяльності Венеціанської комісії є документ, розроблений Радою з демократичних виборів – Кодекс належної практики у виборчих справах. Цей документ містить виклад основних норм європейського виборчого доробку. Ці норми є насамперед традиційними конституційними принципами виборчого права: загальне, рівне, вільне та пряме виборче право і таємне голосування, а також періодичність виборів. Вільне право голосу означає свободу виборців не лише виражати, але також і формувати свою

думку. Кодекс також встановлює рамкові умови для застосування цих принципів, як відповідність основним правам, стабільність виборчого законодавства, а також процедурні гарантії, як організація виборів безстороннім органом та ефективна система оскарження і спостереження. Саме на цей документ Комісія посилається у своїх висновках щодо національного законодавства [2].

Венеціанська Комісія ухвалила низку інших важливих документів у галузі виборів та політичних партій, серед яких слід відзначити насамперед Порівняльну доповідь про виборчі бар'єри та інші особливості виборчих систем, які ставлять перешкоди партіям у доступі до парламенту, Доповідь про міжнародно визнаний статус спостерігачів на виборах, а також Кодекс належної практики щодо політичних партій [2].

Комісія також проводить семінари UniDem (Університети демократії) за участю спеціалістів високого рівня (відомі політичні чи наукові діячі, члени конституційних судів чи еквівалентних органів), які організуються спільно Комісією та, наприклад, університетом чи конституційним судом.

Починаючи з 2005, щорічно Комісія організовує Європейську конференцію органів управління виборами, у якій беруть участь запрошені з інших континентів.

Варто відзначити також коло держав, які регулярно співпрацюють із Комісією, а саме: Албанія, Вірменія, Азербайджан, Грузія, Молдова, Сербія та Україна. Комісія взаємодіяла на більш частковій основі з низкою інших держав, наприклад, з швейцарськими кантонами, Хорватією, Румунією та Македонією.

Відомими є такі факти, що під час своєї кооперації із зазначеними країнами, Венеціанській комісії довелося втручатися і в критичні ситуації. Наприклад, в Албанії у 1997 році вона допомогла розробити проект переглянутого виборчого кодексу, щодо якого міг бути досягнутий певний рівень консенсусу та який міг би привести до виборів, що відновили б владу у державі, яка просто перестала функціонувати; у Чорногорії у 2005 році, де виникла необхідність оцінити норми, які мали бути застосовані під час референдуму щодо незалежності; у Грузії під час періоду після «революції троянд», коли було необхідно зробити все можливе, щоб забезпечити довіру до виборів, незважаючи на низку таких проблем, як реєстри виборців [3].

Щодо України, то співпраця з Комісією розпочалася у 1992 році, коли Україна подала заявку на вступ до Ради Європи. Висновки Комісії впливали на реалізацію положень, проголошених у Декларації про державний суверенітет України [1] щодо необхідності побудови демократичного суспільства, правової держави, всебічного забезпечення прав та свобод людини, прийняття безпосередньої участі у загальноєвропейському процесі та європейських структурах. Значним був внесок Венеціанської комісії у процес інтеграції України у політико-правовий простір Європи та реформування національного законодавства з урахуванням європейських стандартів. Так, тільки з 1992 р. по 1997 р., коли Україна стала нарешті повноправним членом Комісії, остання прийняла 6 висновків та більше 30 коментарів та інших документів стосовно України, більшість з яких стосувалося розробки нової Конституції України. Однак конституційно-правові реформи в Україні досі не завершено. Це впливає й на постійну активність Комісії по відношенню до нашої держави, результатом чого є прийняття на сьогодні більше 55 висновків та більше сотні документів в цілому з питань конституційних реформ, законодавства про вибори, прокуратуру, мову, демонстрації та мирні збори, судоустрій та статус суддів, адміністративно-територіальної реформи тощо. На жаль, дослідження діяльності Венеціанської комісії та прийнятих нею документів стосовно України залишається практично поза увагою вітчизняних дослідників, хоча це є вкрай важливим для розуміння європейських стандартів демократії, прав людини та верховенства права, а також їх імплементації у вітчизняну правову систему [5].

Дивлячись на сьогоднішні події, пов'язані з російською агресією та територіальною цілісністю України, Комісія як структурний елемент Ради Європи брала участь у прийнятті більше 10 рішень щодо ситуації в та навколо України, у якому підтвердила незалежність, суверенітет та територіальну цілісність України у межах міжнародно визнаних кордонів. Проте Росія не виконує своїх зобов'язань щодо дотримання загальноновизнаних норм міжнародного права та вже досягнутих домовленостей: Крим залишається окупованим, а вимоги демократичної спільноти щодо припинення агресії, постачання зброї, техніки та живої сили терористам ігноруються Кремлем [4].

Отже, Венеціанська комісія є надзвичайно популярним, авторитетним незалежним міжнародним органом у сфері розгляду правових питань. Її пріоритетні напрями діяльності стосуються конституційних, законодавчих, адміністративних принципів та інструментів, що забезпечують функціонування демократичних інститутів, реалізацію принципу верховенства права; основних прав та свобод, особливо тих, які стосуються прав громадян на участь в управлінні державою; а також діяльності органів місцевого та регіонального самоврядування у сфері розвитку демократії. Саме тому, державам слід звертати увагу на рекомендації та висновки цієї інституції задля кращого функціонування, а також задля збереження свого статусу на світовій арені.

Література:

1. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Верховна Рада УРСР. – 1990. – № 55-ХІІ.
2. Європейський демократичний доробок у галузі виборчого права: Матеріали Венеціанської Комісії, Парламентської Асамблеї, Комітету Міністрів, Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи: пер. з англ./ за ред. Ю.Ключковського; Вид. 2-е, випр. і доповн. – К., 2009. – 500 с.
3. Лимонникова М. А. Венецианская Комиссия Совета Европы : правовые аспекты создания и деятельности / М. А. Лимонникова. – М., 2010. – 26 с.
4. Михалюк Н.Ю. Політика Ради Європи щодо агресії Росії в Україні / Н. Ю. Михалюк // Молодий вчений. – 2015. – №12. – С. 108-112.
5. Revised Statute of the European Commission for Democracy through Law [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// www.venice.coe.int/ Web Forms / pages/?p=01_01_Statute](http://www.venice.coe.int/Web Forms / pages/?p=01_01_Statute)

Borys GAWROŃSKI

doktorant

Instytut Organizacji i Zarządzania

Wojskowa Akademia Techniczna

im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie

(Warszawa, Polska)

INSTYTUCJONALNE DETERMINANTY ATLANTYCKIEGO KURSU UKRAINY

Długie lata oscylacji Ukrainy między ideą państwa pozablokowego a polityką ukierunkowaną na akcesję w struktury atlantyckie; brak wyraźnych postępów w zakresie transformacji polityczno-gospodarczej i militarnej; багаż problemów odziedziczonych po Związku Radzieckim i stosunkowo krótkie doświadczenia związane z własną państwowością; trudne położenie na geopolitycznej mapie świata oraz wiele innych czynników wpłynęło na to, że mimo utworzenia i rozwoju – od lat 90. ubiegłego wieku – rozmaitych mechanizmów współpracy z NATO, Kijów wciąż nie należy do grona państw-sygnatariuszy Traktatu Waszyngtońskiego z 1949 r.

Wybuch kryzysu wewnątrzpaństwowego w listopadzie 2013 r., do którego następnie włączyła się Moskwa, rosyjska aneksja Półwyspu Krymskiego i wojna hybrydowa toczona przeciw państwu ukraińskiemu dowiodły nie tylko słabości ukraińskiego sektora bezpieczeństwa i obrony, ale pokazały również realną wartość gwarancji bezpieczeństwa udzielonych Ukrainie przez Federację Rosyjską w Memorandum Budapeszteńskim o gwarancjach bezpieczeństwa z 1994 r. czy w Traktacie o przyjaźni, współpracy i partnerstwie z 1997 r., w którym Rosja usankcjonowała granice Ukrainy.

Czy bylibyśmy świadkami podobnego rozwoju konfliktu rosyjsko-ukraińskiego, gdyby Ukraina była członkiem Sojuszu Północnoatlantyckiego? Wprawdzie Kijów przynależy do grona najbardziej oddanych partnerów NATO, nie obejmują go jednak sojusznicze deklaracje bezpieczeństwa zawarte w Traktacie Północnoatlantyckim.

Ukraińska rewolucja godności i zmiany na najwyższych stanowiskach państwowych stanowiły okres swoistego przesilenia w podejściu do koncepcji polityki zagranicznej i bezpieczeństwa państwa ukraińskiego, ugruntowanej od 2010 r. na idei wielowektorowości, skazującej Kijów na egzystencję w tzw. szarej strefie bezpieczeństwa.

Pierwszymi po ukraińskiej wiośnie instytucjonalnymi dowodami atlantyckiego kierunku rozwoju Ukrainy są, dokonane przez Radę Najwyższą, poprawki w Ustawie o zasadach polityki wewnętrznej i zagranicznej oraz Ustawie o podstawach bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Dotychczas dokumenty te zabraniały Ukrainie przynależności do ponadnarodowych struktur wojskowych. W znowelizowanych 23 grudnia 2014 r. ustawach podkreślono, iż jednym z celów priorytetowych państwa ukraińskiego jest uzyskanie członkostwa w Organizacji Traktatu Północnoatlantyckiego (oraz w Unii Europejskiej).

W kolejnych miesiącach atlantycki kierunek integracji Ukrainy został prawnie usankcjonowany w Strategii bezpieczeństwa narodowego Ukrainy, zatwierdzonej dekretem prezydenta Petra Poroszenki z 26 maja 2015 r., w Doktrynie wojennej Ukrainy z 24 września 2015 r., czy w koncepcji rozwoju sektora bezpieczeństwa i obrony Ukrainy, którą głowa państwa ukraińskiego zatwierdził dekretem z 14 marca 2016 r. We wszystkich powyższych dokumentach, w których opracowywanie byli zaangażowani eksperci z krajów członkowskich NATO, zwraca się uwagę na konieczność pogłębionej współpracy z Sojuszem Północnoatlantyckim oraz wymóg wdrażania przez elity w Kijowie zakrojonych na szeroką skalę reform, które umożliwią Ukrainie osiągnięcie kryteriów pozwalających na przyjęcie w poczet krajów członkowskich NATO.

Zwieńczenie współpracy na linii Ukraina – NATO w obszarze ustawodawstwa dotyczącego gruntownej transformacji i adaptacji sektora bezpieczeństwa i obrony Ukrainy do standardów Sojuszu Północnoatlantyckiego, ma stanowić uchwalenie Strategicznego Biuletynu Obronnego Ukrainy oraz Państwowego programu reformowania Sił Zbrojnych Ukrainy do 2020 r.

Rysunek 1. Legislacyjne odzwierciedlenie atlantyckiego kierunku Ukrainy

Źródło: opracowanie własne

Obecność proatlantyckiego wektora Ukrainy w Ustawie o zasadach polityki wewnętrznej i zagranicznej ujawnia się w artykule jedenastym, w którym po zmianach z 23 grudnia 2014 r., jako jedną z głównych zasad polityki zewnętrznej Ukrainy określono pogłębianie współpracy z Organizacją Traktatu Północnoatlantyckiego celem osiągnięcia kryteriów potrzebnych dla zdobycia członkostwa w tej organizacji [1]. W Ustawie o podstawach bezpieczeństwa narodowego Ukrainy znalazł się zapis identyczny jak w dokumencie poprzednim, umieszczony jednak w nieco innym kontekście – polityki bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Dodatkowo w artykule szóstym tejże ustawy zawarto stwierdzenie o konieczności integracji Ukrainy z europejską przestrzenią polityczną, ekonomiczną i legislacyjną celem przyszłej akcesji do struktur UE oraz włączenia w euroatlantycką przestrzeń bezpieczeństwa. Ów akapit widnieje na liście działań priorytetowych w ramach wzmocnienia stabilności politycznej i socjalnej społeczeństwa ukraińskiego [2].

Przechodząc do kolejnego dokumentu, rzeczywista realizacja po stanowień umieszczonych w Strategii bezpieczeństwa narodowego

Ukrainy, przewidzianych na okres do 2020 r., pozwoliłaby na znaczne zacieśnienie integracji Kijowa z NATO. W części dokumentu, poświęconej zasadniczym kierunkom państwowej polityki bezpieczeństwa, Ukraina wielokrotnie odwołuje się do wielopłaszczyznowego pogłębiania współpracy z Sojuszem Północnoatlantyckim, do czerpania z jego doświadczeń i standardów. Ponadto stosunki z kręgiem państw atlantyckich zostały ujęte w osobnym podrozdziale „Szczególne Partnerstwo z NATO”, gdzie zwraca się uwagę na konieczność współdziałania Kijowa z Sojuszem Północnoatlantyckim jako metodę osiągnięcia kryteriów umożliwiających wstąpienie w szeregi Organizacji. Strategia akcentuje potrzeby: pogłębienia dialogu z NATO w kwestii przeprowadzania reform demokratycznych i rozwoju bezpieczeństwa regionalnego; realizacji krótko i średniookresowych projektów ukierunkowanych na zwiększenie zdolności obronnych Ukrainy; współdziałania w sferze planowania obronnego; zaprojektowania efektywnego mechanizmu reagowania na sytuacje kryzysowe; udziału Ukrainy w operacjach pokojowych pod egidą NATO; rozwoju wspólnych zdolności do walki z terroryzmem; współdziałania z zakresie bezpieczeństwa energetycznego, nauki, technologii oraz wiele innych [3].

Istotne proatlantyckie deklaracje zostały usankcjonowane prawem w Doktrynie wojennej Ukrainy, która jest kompatybilna z przedstawioną wyżej Strategią bezpieczeństwa narodowego Ukrainy. Doktryna rozwija aspekt zwiększania bezpieczeństwa militarnego państwa, przeciwdziałania agresji ze strony Federacji Rosyjskiej oraz kontynuuje wątek osiągnięcia kryteriów, które otwierałyby przed Ukrainą perspektywy akcesji do NATO (oraz UE). W części dokumentu prezentującej główne zadania związane ze zwiększaniem bezpieczeństwa narodowego Ukrainy – w kontekście atlantyckich aspiracji Ukrainy – zwraca się uwagę m.in. na potrzebę transformacji Sił Zbrojnych Ukrainy, umożliwiającą osiągnięcie zgodności operacyjnej i technicznej z siłami krajów członkowskich NATO czy rozwój systemu cywilnej kontroli na sektorze bezpieczeństwa i obrony Ukrainy na wzór państw atlantyckich. W doktrynie zawarto zapisy dotyczące wprowadzania standardów dowodzenia wojskiem, modernizacji wywiadu wojskowego i kontrwywiadu wojskowego. Za priorytet uznano także rozwój sił operacji specjalnych Ukrainy oraz wprowadzenie planowania budżetowego odpowiednio do unormowań obecnych w NATO [4].

Mówiąc o prawnych podstawach atlantyckiej integracji państwa ukraińskiego nie sposób pominąć Koncepcji rozwoju sektora bezpieczeństwa i obrony Ukrainy. Podstawę prawną dokumentu, oprócz Konstytucji ukraińskiej, stanowią Strategia bezpieczeństwa narodowego Ukrainy oraz Doktryna wojenna Ukrainy. Koncepcja zawiera poglądy odnoszące się do rozwoju bezpieczeństwa i zdolności obronnych państwa w perspektywie średnioterminowej. Powtarzają się w niej, znane z dwóch poprzednich dokumentów, dezyderaty w kwestii reform w sektorze bezpieczeństwa i obrony państwa, których realizacja umożliwi Ukrainie osiągnięcie standardów państw z obszaru euroatlantyckiego. Koncepcja prezentuje główne kierunki rozwoju wszystkich kluczowych ogniw ukraińskiego sektora bezpieczeństwa i obrony, czyli Ministerstwa Obrony Ukrainy, Sił Zbrojnych Ukrainy, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Ukrainy, Narodowej Gwardii Ukrainy, Narodowej Policji Ukrainy czy Państwowej Przygranicznej Służby Ukrainy [5].

Jakie będzie przełożenie proatlantyckich deklaracji Kijowa na rzeczywistą transformację Ukrainy i poziom jej integracji z Sojuszem Północnoatlantyckim? Niewątpliwym jest, że na drodze ku NATO przed Ukrainą stoi wiele trudności, wśród których należy podkreślić: konflikt z Rosją; postawę Moskwy wobec zacieśniania relacji między NATO a państwami byłego bloku wschodniego; brak stabilności rządowej w Ukrainie; powściągliwy stosunek Zachodu wobec akcesyjnych aspiracji Ukrainy i wiele innych. Od tego, w jakim stopniu Kijów poradzi sobie z owymi problemami, zależeć będzie miejsce Ukrainy w atlantyckiej przestrzeni bezpieczeństwa.

Bibliografia:

1. Закон України „Про засади внутрішньої і зовнішньої політики”, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17> (19.04.2016).
2. Закон України „Про основи національної безпеки України”, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/964-15> (19.04.2016).
3. Стратегія національної безпеки України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (25.04.2016).
4. Воєнна доктрина України, <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555/2015> (25.04.2016).
5. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України, <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (25.04.2016).

Beata BARAN

Doktor, Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytet Jagielloński
(Kraków, Polska)

JULIUSZ MAKAREWICZ. PROFESSOR OF TWO PERIODS AND MODERN EUROPEAN RECEPTION OF HIS THOUGHT

Every historical period has its distinguished persons among which academics could be differentiated. One of the creating factors for those special group of people is so-called *Zeitgeist* (spirit of the times), the term introduced to the humanities by Wilhelm Dilthey [1, p.196]. Spirit of the times, also called mind of the time, is not clearly described as a term itself in the author's works [2, p. 203]. The spirit can be denoted as culture; so the whole expression can be understood as culture of the period [2, p. 203]. What is worth underlining Dilthey claimed that it is especially the greatest figures of an age who are determined by the *Zeitgeist* [3, p. 397]. The main issue of this publication is to present Professor Juliusz Makarewicz achievements and the time collocations in the light of the spirit of the times.

Professor Juliusz Makarewicz is one of the most widely recognized Polish lawyers of 20th century [4, p. 314]. He specialized in criminal law and on the European legal stage he is famous for the book of *Einführung in die Philosophie des Strafrechts auf etwicklungsgeschichtlicher Grundlage* [5, p. 277]. The starting point of his legal education was Jagiellonian University Law School [4, p. 313-314; 5, p. 277; 6, p. 163-167]. There his first meeting with the criminal law doctrine took place. Alma Mater Jagiellonica was the university from which Makarewicz not only graduated (1893) but also was granted doctoral degree called *doctor iuris* (1894) [6, p. 167].

Many biographers of Professor Makarewicz focus on his foreign education period. In the end of the 19th century it was not less popular than nowadays to get involved in international legal disputations and thoughts exchange. The very first question which should be asked is why is it important from up-to-date point of view. The issue of international scientific travels and exchanges reflects the approach of academics from the end of 19th century and is helpful for understanding the mind of the time. What is brought to the light in Professor Makarewicz biographies are his scientific staying in Halle and Berlin.

Developing the issue of Professor Makarewicz scientific career is it crucial to indicate the Jagiellonian University School of Law's point of scientific view. Makarewicz's main teacher – Edmund Krzymuski was the epigone of the classical school in the doctrine of criminal law [6, p. 177]. What it worth pointing out here is that Makarewicz was fond of the novelties in criminal law, especially after taking part in international penitentiary congress in Paris in 1895 [6, p. 178]. The new current of thought with which he identify himself was modern positivism and criminology. The end of 19th century and the beginning of 20th century was the time when legal positivism had blossomed. The main idea of this doctrine focuses on the thesis that the existence and content of law depends on social facts and not on its merits [7].

The next stage of life of Professor Makarewicz is strictly connected with Lviv. In retrospect he was subsequently professor of Jan Kazimierz University of Lviv and the Iwan Franko National University of Lviv. There are controversies on his cooperation with Soviets after proclaiming the Iwan Franko University [6, p. 186]. Because of his collaboration with the new authority there were voices that he had started preach views in accordance with their expectations [8, p. 252]. Those thesis was disapproved by the next generation of lawyers, who shed light on Professor Makarewicz life and socio-political circumstances [9, p. 106].

Taking into consideration Professor Makarewicz views it is crucial to recall his thought that law is to be the regulator of social life and as such should be strict and clear [10, p. 137]. He stated that the opposite approach makes people feel lack of respect and legal certainty. What else is worth underlining is fact that he took the view that the Penal Code which is in force in the wording in which it was announced, must not be supplemented or amended contrary to law and all allegations and conclusions (for the future) must be left to a separate debate *de lege ferenda* [11, p. 140]. Professor Makarewicz was critical of the Soviet solutions implemented to the Soviet Criminal Code. He pointed out that the principle of analogy and criminal liability is step back in the criminal law development [12, p. 325]. Also the idea of criminal liability based on the principle of subjectivity and individualization of punishment was original Makarewicz's concept [5, p. 278]. He also introduced the conception of criminal liability of helper and abettor derived from phenomenal form of crimes [5, p. 278].

Looking through Professor Makarewicz ideas it is clearly visible that many of them are still continued. Solutions proposed by Makarewicz to be implemented to Polish Penal Code of 1932 are inspiration for new generations of lawyers. [13, p.217]. The main though which is still under development focuses on individual prevention [14, p. 69]. Conception of individual crime prevention spread across Europe and is still scientifically discussed [15, p. 265].

To conclude, Juliusz Makarewicz's views, which lasts two different periods still remain valid and discussed. His life, devoted to developing criminal law doctrine and socio-politics activities shows that he drowned from practice and used those experiences to expand them into theoretical conceptions.

Bibliography:

1. T. Teo, Karl Marx and Wilhelm Dilthey on the Socio-Historical Conceptualization of the Mind, [in:] A Critical History and Philosophy of Psychology: Diversity of Context, Thought and, Practice, ed. R.T.G. Walsh, T. Teo, A. Baydala, Cambridge 2014, p. 195-218.
2. Bulhofl.N., Wilhelm Dilthey: A Hermeneutic Approach to the Study of History and Culture, The Hague, Boston, London 1980, p. 203
3. Makkreel R.A., Dilthey: Philosopher of the Human Studies, Princeton, New Jersey, 1992, p. 397
4. Żukowski P.M., Profesorowie Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego 1780-2012, t. II, ed. D. Malec, Kraków 2014, p. 313-315.
5. Zoll A., Juliusz Makarewicz, [in:]Złota Księga Wydziału Prawa i Administracji, ed. J. Stelmach, W. Uruszczak, Kraków 2000, p. 275-279.
6. Widacki J., Krakowskie epizody Juliusza Makarewicza [in:] Szkice z dziejów prawa karnego i kryminologii w Krakowie. Myśli i ludzie, Kraków 2014, p. 163-167.
7. <http://plato.stanford.edu/entries/legal-positivism> (1.05.2015).
8. Pławski S., Juliusz Makarewicz, Państwo i Prawo 1955, nr 7-8.
9. Redzik A., Czy Juliusz Makarewicz został uczonym radzieckim?, „Palestra” 1995, nr 11-12.
10. Szeleszczuk D., Juliusza Makarewicza wizja prawa karnego,[in:]Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza, ed. A. Grześkowiak, Lublin 2005.

11. Wiak K., Juliusz Makarewicz o prawie karnym i prawach obywatela,[in:] Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza, ed. A. Grześkowiak, Lublin 2005.
12. Czyżak M., Prawo karne komunistyczne w ocenie profesora Juliusza Makarewicza,[in:]Prawo karne w poglądach Profesora Juliusza Makarewicza, ed. A. Grześkowiak, Lublin 2005.
13. Lityński A., Dwa kodeksy karne 1932. W osiemdziesiąt rocznicę, „Roczniki Administracji i Prawa”, rok XII.
14. Wróbel W. Zoll A., Polskie prawo karne. Część ogólna, Kraków 2010.
15. Reichel P.L., Comparative Criminal Justice System: A Topical Approach, Pearson 2013

Марина ЛІВІЦЬКА

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ УКРАЇНИ

Інтеграція України до європейського Союзу є досить складним процесом, який триває вже понад 13 років. За цей період українсько-європейське співробітництво значно розширилося. Сьогодні Україна співпрацює з ЄС в таких галузях як гірничодобувна та сировинна промисловість, наука й техніка, освіта і навчання, сільське господарство, енергетика, цивільна ядерна галузь, охорона довкілля, транспорт, космічна промисловість, поштові послуги і телекомунікації, охорона здоров'я і безпека, працевлаштування та соціальний захист, туризм, митна справа, економіка, боротьба з незаконним обігом наркотичних речовин, культура [3].

Динаміка міжнародних відносин зобов'язує до щоденного зважування переваг і недоліків. Які може мати Україна на шляху до Європи. Ціла низка дослідників одноставні, що позитивними наслідками можуть бути:

- участь в системі європейської колективної безпеки та гарантування за її допомогою територіальної цілісності України;
- ефективний захист прав людини в установах ЄС;
- відкриття кордонів для вільного пересування населення та розширення можливостей для освіти, роботи й відпочинку, забезпечення високого рівня життя населення;
- нові ринки збуту для українських товарів та додаткові інвестиції в українську економіку;
- забезпечення розвитку середнього та малого бізнесу, впровадження стандартів ЄС у виробництвах, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх товарів;
- формування середнього класу, реформування систем освіти, охорони здоров'я, соціального захисту;
- поширення української культури в країнах ЄС;
- підвищення якості регулятивних інститутів у бюджетній, банківській, фінансові сферах та корпоративному управлінні тощо [2].

Крім цього членство в ЄС відкриває шлях до колективних структур спільної безпеки Європи, забезпечує ефективнішу координацію дій з європейськими державами у сфері контролю за експортом і нерозповсюдженням зброї масового знищення. Дозволяє активізувати співробітництво у боротьбі з організованою злочинністю, контрабандою, нелегальною міграцією, наркобізнесом тощо.

Соціальні переваги членства в ЄС пов'язані з наявними тут високим рівнем соціальних стандартів і розвитку гуманітарної сфери, ефективним захистом прав працівників, розвиненою системою охорони довкілля. Наслідком інтеграції України в ЄС стануть суттєві зміни в забезпеченні права на вільне працевлаштування, адекватної оплати та безпеки праці, гарантій соціального забезпечення, належних умов життя громадян, охорони здоров'я, освіти, культури, соціального захисту і соціального страхування відповідно до європейських стандартів [2].

Проте у кожній медалі існує дві сторони, тому крім переваг важливо аналізувати недоліки. До проблемних наслідків вступу України в ЄС експерти визначають такі загрози:

- часткова втрата суверенітету, невизначеність стратегії розвитку ЄС, погіршення відносин з країнами СНД та іншими країнами, які не входять до ЄС;

- розмивання національної самобутності України;
- небезпека втягнення України в конфлікт цивілізацій між Заходом і мусульманським світом;
- поглиблення демографічного спаду, проблема незаконної міграції та відтоку кадрів;
- падіння духовності;
- ускладнення візового режиму зі східними сусідами [1, с. 224].

Переваги і недоліки, які очікують Україну із вступом до ЄС не є вичерпаними. Існує ще дуже багато проблем, які будуть потребувати вирішення на державному рівні. Але сьогодні Україні потрібно зосередитися на вирішенні внутрішніх проблем, підвищувати рівень життя населення, укріплювати національну економіку, покращувати екологічну ситуацію в країні. Дуже велику увагу потрібно приділити розвитку сільського господарства країни, адже володіючи такими природними ресурсами, які наявні в Україні та завдяки європейським фінансуванню можна отримати дуже хороші дивіденди. Відповідно, розвиваючи сільське господарство, оновлюючи технічну базу, даючи достатнє фінансування цього сектору українські товари рослинного та тваринного походження можуть стати конкурентоспроможними на міжнародному ринку, що підвищить добробут населення [4].

Підсумовуючи слід зазначити, що Україна на етапі нинішнього розвитку не готова до повноцінного вступу у європейську сім'ю. Низка очікуваних недоліків може призвести до серйозних проблем у політичній, економічній та соціальній сферах. У зв'язку з цим Україні необхідно акцентувати увагу на вирішенні внутрішніх проблем і до інтеграції у ЄС стати економічно сильною державою. Лише у цьому випадку наша держава зможе зайняти гідне місце у ЄС та відігравати провідну роль на міжнародній арені.

Література:

1. Міжнародні організації: навч. посіб. /за ред. О.С.Кукчка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Знання. 2007. – 749 с.
2. Інтеграція України. – [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://intkof.org/pastushok>.
3. План дій: «Україна – Європейський Союз». - [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Інтеграція України до Європейського Союзу. - [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://blogs.korrespondent.net>.

D. TROTSKO

student of Department of Political Science and International Relations
Institute of Humanities and Social Sciences
Lviv Polytechnic National University
(Lviv, Ukraine)

THE EUROPEAN UNION'S PROMOTION OF DEMOCRACY IN RUSSIA

After the fall of the Berlin Wall and the Soviet Union, which inaugurated the end of the Cold War, it seemed like the Western model of social structure overruled the old authoritarian systems in the Eastern Europe. Political scholars proclaimed the triumph of the democracy. But the modern reality shows that political regime in Russia is far from being democratic.

After the fragmentation of the Soviet Union Russia was viewed as the country, which needed the transition to democracy most of all. In the beginning of the last decade of the 20th century it was considered that the first and the most important step in the promoting democracy in Russia is funding the institution of elections. Western enthusiastic supporters assumed that elections in the country, which had the authoritarian regime, would be a breakthrough in the establishing democracy. The institutionalization of electoral competition in a series of elections was thought to be crucial in the implementation of democracy [5, p. 4].

But in my opinion western scholars shouldn't have denied the fact that the process of the elections may become just a formality, farce and the imitation of the citizens' will. Russia held its first presidential elections in 1991. Boris Yeltsin won the race, he was the representative of the party with very promising title "Democratic Russia". For the first 15 years Russian elections were considered more or less democratic, but Russia has shifted toward greater authoritarianism during the last several years.

Political scholars considered the former Soviet Union political forces to be the main threat of democracy. It was assumed that once the conservative organizations would be able to seize power they will cancel the democratic elections and bring Russia back to the authoritarianism.

Vladimir Putin after having won the elections in 2000 seemed very pro-democratic. "Nobody and nothing will stop Russia on the road to

strengthening democracy and ensuring human rights and freedoms” – Mr. Putin. But Vladimir Putin and his encirclement after taking their place in the office have taken the full control over the mass media, public opinion, political parties so that the result is predetermined and foregone. Nowadays modern scientists tend to call Russian political regime authoritarian due to the corruption and overwhelming power of its president [4].

Putin’s United Russia party dominates Russian politics and occupies a majority of seats in the Duma, it won more than 64 percent of the vote for the lower house of the national parliament and has received over 70 percent on the two last elections for the presidency. Being effectively able to pass any law, Putin has progressively undermined civil liberties and slowly consolidated power in the hands of the central government. Using a variety of aggressive tactics such as intimidation and slander to silence domestic opposition and solidify his office, Putin has managed to remain in power for over 15 years.

Taking into consideration all above-mentioned Russia is hardly can be called a formal democracy, despite the fact that its leaders are elected. It’s very flawed democracy as elections are rigged and opposition is stifled. Russia lacks many of the qualities we associate with liberal democracy, primarily the protection of individual rights and free press. According to the Economic Intelligence Unit’s democracy index Russia scores 3.31 out of 10. It takes 132nd place among all countries.

The European Union has been redounding the development of democracy since the establishing of Russian Federation. The thing that concerns European Union is Putin’s stance on the civil society. Citizens who oppose the current regime are being repressed. Opposition leaders and protestants are put to jail. Audacious murder of one of the most prominent opposition leaders right at the walls of the Kremlin (Boris Nemtsov) was unequivocal message to all other opposition politicians. After that incident many activists were forced to leave the country. Sexual minorities are being oppressed on the legislative level (“The law against gay propaganda”) [6, p. 1].

Another thing that is worth mentioning is that the EU has often ignored the Russian violation of human rights. The West had a very languid reaction on Russia’s actions in Chechnya due to the political reasons. It testifies about the weakness of the EU in the democratization policy in Russia in

1990s-2010s. The authoritarian regime in Russia is partly a consequence of the EU being very forgiving toward Russian government [3,p.215].

Russia has gone from being an object of democracy promotion to its leading opponent, it takes deliberate actions not just against democracy promotion and democratization in its neighborhood, but also promotes undemocratic norms there. It does so both to ensure the survival of its own regime and to support its geopolitical goals. Russia has a quasi-ideology that is undemocratic, an emerging strategy, and a growing set of tools and channels it uses [2, p. 1].

Market research agency Levada Centre published the results of its recent survey on democracy in Russia. At the risk of asking the obvious (according to its Constitution, Russia is a democratic, federal republic), the respondents were given multiple choice questions and asked to determine whether democracy existed in Russia today. 62 per cent of Russians were certain or fairly certain that demos (the people) had kratos (the power) in Russia in 2015. It testifies that the majority of Russians are satisfied with the current political regime. It makes promoting democracy much harder. I think that the EU really should try to find the ways that will show the Russians how the real democracy looks like, and what difference it would make if Russian political regime was shifted toward democracy [1].

Public criticism of the EU leaders remains the main way they fight for human rights in Russia. I find this way of promoting very ineffective. Since the authorities control the media they are always able to fake facts to show the “rotting West” in the way they put it.

I struggle to find another means by which Europe promotes democracy in Russia except public condemnation. I certainly understand that direct, immediate intervention into the domestic affairs is impossible. For political reasons Europe cannot make decisive steps toward Russian economical isolation, exclusion from international organizations and so on.

Since Russia is now experiencing EU sanctions from the EU and US, its economy is falling rapidly. The mass media interprets sanctions as the aggression thus the support of the current authorities rises. I suppose that despite the inefficiency of the ways by which EU is promoting democracy in Russia, these are the only acceptable means of proliferation [7]. Authorities are trying to guise the poor quality of life as a consequence of the protecting the Russian-speaking population in Europe. By the starting

the aggression against Ukraine, Russia is trying to guise the flaws of the current political systems. It is a lot more convenient to justify the poor quality of life as a result of protection of Russian-speaking Ukrainian population, than to admit that the Russian political elite is corrupted.

Russia has adopted a number of laws on NGOs, thereby destroying almost capacity of civil society to defend its interests, the court may close every organization that for vague criteria considered ‘undesirable’. In this situation, I cannot advise EU nothing but radical measures. But again, Russia has the nuclear weapon, and all radical steps will greatly strain the relations among Russia and Western democratic states, the threat will hang the III World War. Russia, in my opinion, took care to ensure that there is no way of promoting Western values in its territory.

References:

1. A very special version of Russian democracy [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: [//www.newstatesman.com/politics/economy/2016/01/very-special-version-russian-democracy](http://www.newstatesman.com/politics/economy/2016/01/very-special-version-russian-democracy).
2. Bouchet N. Russia and the Democracy Rollback in Europe / N. Bouchet // GMF: the german marshall fund of the United States. – 2015. – Vol. 2. – № 2. – P. 1-10.
3. Gower J. Russia and Europe in the Twenty-First Century: An Uneasy Partnership / Jackie Gower, Graham Timmins. – London: “Anthem press”, 2009. – 336 p.
4. Putin’s new authoritarian Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: [//theglobalstate.com/main-current-events/putins-new-authoritarian-russia/](http://theglobalstate.com/main-current-events/putins-new-authoritarian-russia/).
5. Saari S. Promoting democracy and human rights in Russia / Sinikukka Saari. – New York, NY: Routledge, 2009. – 174 p.
6. Tafuro E. Can the EU help foster democracy in Russia? / Tafuro E. // Fride: a european think tank for global action. – 2013. – № 164. – P. 1-5.
7. The Future of Democracy in Russia [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: [//carnegieindia.org/2002/02/28/future-of-democracy-in-russia](http://carnegieindia.org/2002/02/28/future-of-democracy-in-russia).

Уляна КУКЛЯК
*інспектор Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЕКОНОМІЧНИЙ АСПЕКТ УГОДИ ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Свій поступ до Європи Україна почала у 2007 році переговорами щодо асоціації. Обов'язковою частиною Угоди про асоціацію являється зона вільної торгівлі (ЗВТ), домовленості про яку, розпочалися у 2008 році. Тривалі та важкі роки роботи дали свої результати: 21 березня 201 року у Брюсселі прем'єр-міністр України А.Яценюк підписав політичну частину Угоди, а 27 червня цього ж року президент України П.Порошенко підписав економічну частину. 16 вересня 2014 р. український та Європейський парламенти синхронно ратифікували Угоду про Асоціацію [1].

Більшість реформ, які необхідно впровадити та реалізувати не-суть економічний зміст. Тут усі складові важливі, але залишається необхідним детальне дослідження окремих глав саме економічної частини Угоди. Однією з них є «Макроекономічне співробітництво». Зміст домовленостей полягає в тому, що Україна та ЄС співпрацюватиме і вестиме регулярний діалог із питань здійснення економічних реформ для покращення розуміння фундаментальних принципів роботи своїх економік, а також розробки й реалізації економічної політики в умовах ринкової економіки [2]. Реалізація реформ для розвитку ринкової економіки, зростання прозорості економічної політики в країні буде створювати сприятливе середовище для роботи вітчизняних та іноземних підприємств. Забезпечення макроекономічної стабільності та підвищення рівня передбачуваності економічної політики сприятиме покращенню довгострокового бізнес-планування, що у свою чергу приведе до збільшення інвестицій. Також зближення своєї політики до політики ЄС сприятиме сталому розвитку економіки, зростанню зайнятості, зниженню ризиків інфляційних та курсових коливань, що позитивно впливатиме на рівень добробуту та доходів населення.

Наступною важливою частиною Угоди є глава «Оподаткування». У цьому розділі зазначається, що сторони зобов'язалися активізувати й посилити співробітництво спрямоване на вдосконалення і розвиток податкової системи України, включаючи систему адміністрування податків, у тому числі підвищення рівня податкових надходжень та податкового контролю, приділяючи при цьому спеціальну увагу процедурам повернення податку на додану вартість (ПДВ) та уникнення накопичення заборгованості, забезпеченню ефективного збору податків і зміцненню боротьби з податковим шахрайством та ухилянням від сплати податків. Сторони повинні прагнути посилення співробітництва та обміну досвідом у боротьбі з податковим шахрайством, зокрема із «шахрайськими каруселями» [2].

Попри усі переваги такого співробітництва слід зважити на недоліки. Сподівання на те, що радикальне зниження ставок податків буде самоокупним – нереальні. Експерти передбачають в короткостроковій перспективі нестачу податкових надходжень внаслідок таких кроків. Податкову реформу не слід зводити лише до зниження податкових ставок. Вона повинна бути значно ширшою, стосуватися податкових ставок, податкової бази, дотримання правил сплати податків та їх адміністрування [3].

«Митні питання та сприяння торгівлі» - це наступна складова Угоди. Суть її полягає в домовленостях про покращення методів роботи митниць, забезпечення прозорості, ефективності, цілісності операцій у митній сфері та питаннях спрощення процедур торгівлі. Виконання домовленостей цього розділу створять кращі передумови для діяльності суб'єктів господарювання, оскільки зменшаться витрати на ввезення в Україну готової продукції, або сировини для виготовлення кінцевої продукції, що приведе до зниження цін на українському ринку. Повноцінна імплементація митного законодавства ЄС допоможе зняти перешкоди для торгівлі, відбудеться звільнення від сплати мита та упорядкування питань дотримання інтелектуальної власності. Запровадження більш ефективного контролю та виявлення операцій, які порушують митне законодавство, сприятиме покращенню підприємницького середовища та зменшить ризики ведення бізнесу в Україні.

Ще одним розділом вартим уваги є розділ «Політика у сфері промисловості та підприємстві». В змісті домовленостей йдеться

про те, що сторони будуть розвивати й зміцнювати співробітництво з питань промислової політики й підприємництва, тим самим поліпшуючи бізнес-середовище для всіх економічних операторів, але з особливим акцентом на малі та середні підприємства [2]. Загалом, виконання умов цього розділу буде мати важливий вплив на створення сприятливого бізнес-клімату, зокрема інвестиційного. Забезпечення відповідної нормативної бази полегшить шлях українським компаніям на європейський ринок і дасть можливість підвищення конкурентоспроможності. Україна зможе стати привабливою для інвестицій. Підтримання МСП та інвестиційних компаній приведе до появи стартапів, які сьогодні в Україні практично відсутні.

Підсумовуючи слід зазначити, що європейський вибір України відкриває нові перспективи співробітництва з розвинутими країнами континенту, надає можливості економічного розвитку, зміцнення позицій України у системі міжнародних відносин.

Література:

1. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>.
2. Економічна складова Угоди про асоціацію між Україною та ЄС: наслідки для бізнесу, населення та державного управління» - інститут економічних досліджень та політичних консультацій.
3. Городніченко Ю. Макроекономічні наслідки податкової реформи. – Юрій Городніченко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://voxukraine.org/2015/11/25>.

Катерина МАЗУР
*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВЕКТОР: ДОСВІД ПОЛЯКІВ

Характерною рисою сучасного світового розвитку країн є активізація інтеграційних процесів у світі та Європі зокрема. При цьому, навіть, ті країни, які не входять до складу інтеграційних об'єднань, відчують на собі їх відчутний вплив. Сучасні відносини України та ЄС характеризуються критичним станом, адже, на жаль, більша частина політиків намагається звести діалог навколо цієї інтеграції до рівня банального обговорення проблем. Проте більшість прихильників як Митного союзу, так і Європейського Союзу все-таки ведуть змістовну полеміку щодо економічних вигод і загроз різного роду інтеграції. Будь-які прогнози щодо перспективи розвитку України є малоінформативними. Причина цього полягає в тому, що логіка розвитку вітчизняної економіки не завжди зумовлені виключно економічними чинниками. Її надмірна залежність від політичних процесів робить практично неможливим точне прогнозування наслідків приєднання України як до Митного союзу, так і до ЄС. А в свою чергу більш зрозумілим для суспільства є аналіз стану тих країн, які вже є членами різних об'єднань. У такий спосіб громадяни можуть наочно побачити, що їх чекає після приєднання до тієї чи іншої організації.

Одним із варіантів інтеграції може послужити польський досвід. Польща і Україна — дві постсоціалістичні держави, що мали приблизно однакові стартові позиції на початку трансформаційних перетворень, досить схожу структуру економіки, подібне складне геополітичне положення та політичну систему. Тривалий час ці дві країни йшли різними шляхами, тому досить цікавим є порівняння нинішніх результатів двох держав, зокрема, показників соціально-економічного розвитку, що дає можливість оцінити ефективність кожної з двох зовнішньополітичних стратегій: чіткої і активної політики проєвропейської інтеграції та політики балансування між

Сходом і Заходом. Досить показовим у цьому контексті є аналіз ключових макроекономічних показників двох країн. Наприклад, відповідно до даних Світового банку варто було б ураховувати вартість однієї поїздки в громадському транспорті (в Польщі становить близько 10 грн, тоді як в Україні 2 грн), але реальна вартість такої поїздки в Польщі виявляється навіть нижчою, ніж в Україні, якщо користуватися місячними проїзними квитками, як роблять усі постійні жителі польських міст. Реальний зріз цін на різні групи товарів показує, що загалом у Польщі ціни нижчі, ніж в Україні. Таким чином, можемо начисто пересвідчитися, що Польща, яка ще в 90-х роках ХХ ст. чітко трималася курсу на євроінтеграцію, досягла більших економічних успіхів порівняно з Україною, яка намагалася отримати дивіденди, декларуючи інтеграційні прагнення одночасно в східному і західному напрямках. При цьому з часу приєднання Польщі до ЄС економічне зростання країни відчутно прискорилося, а темп зростання ВВП у всі роки був вищим, ніж середньоевропейський показник.

Важливими є також позитивні зрушення Польщі з боку виробництва та експорту в бік високотехнологічної продукції. Наразі значний внесок у ВВП роблять машинобудування, ІТ-індустрія, будівництво, легка промисловість, освіта та наука. Варто зазначити, що досвід Польщі спростовує тезу про те, що вступ до ЄС автоматично призведе до охолодження торговельних відносин із східними країнами. Навпаки, після приєднання до ЄС Польща значно збільшила експорт до цього регіону, зокрема й до Росії, що зумовлено загальним підвищенням конкурентоспроможності польської економіки [1].

Варто зауважити, що єдиною, але досить вагомою перевагою України є нижчий рівень безробіття. Реальна картина підтверджує статистичні дані: проблема безробіття справді вкрай актуальна для Польщі. Вона є чітким прикладом негативного ефекту від вступу до ЄС. Високе безробіття польські експерти пояснюють помилковою політикою демонтажу металургійної та вугільної промисловості, що спричинило також занепад важкого машинобудування, орієнтованого на названі галузі. Відбулося це під тиском жорстких екологічних норм ЄС, які почали діяти після приєднання республіки Польщі до союзу. Польський уряд вважав вкладення значних коштів у підвищення екологічності цих виробництв недоцільним і економічно нерента-

бельним. Разом з тим ці всі галузі створюють значну кількість робочих місць, ліквідацію яких не може компенсувати навіть динамічний розвиток високотехнологічного виробництва та малі і середні підприємства [1].

Україна ж завдяки тому, що зберегла потужні промислові виробництва (хоча й екологічно шкідливі), має значно менший рівень безробіття. Тим не менш, попри низку проблем, інтеграція Польщі до ЄС свідчить про значне поліпшення абсолютної більшості показників соціально-економічного розвитку держави. Досягнути цього прогресу їй вдалося завдяки можливостям і вигодам, які надало Польщі членство в ЄС. Ці вигоди були як прямі, так і опосередковані.

Залишаючи поза увагою гіперважливі здобутки проєвропейського вектора інтеграції, такі, як покращення бізнес-клімату, укріплення ринкової економіки, створення ефективної системи захисту прав власності, прямий доступ до фінансових ринків європейських країн, відсутність митних бар'єрів у рамках Європейського Союзу, звернімо увагу лише на прямі конкретні економічні вигоди. Найвідчутнішими з них є безумовно прямі дотації з бюджету ЄС. Вони надходять до Польщі в рамках реалізації двох пріоритетів ЄС, а саме — політики вирівнювання та підтримки сільського господарства. Значний обсяг коштів ЄС спрямовує на модернізацію інфраструктури Польщі (будівництво автострад, аеропортів, модернізацію залізничних колій); реалізацію енергоефективних заходів (від розвитку проєктів “зеленої” енергетики до переобладнання ТЕС на споживання газу); розвиток малого бізнесу; фінансування освіти та науки тощо.

Ще однією вигодою від приєднання до ЄС можна вважати зростання реальних прямих іноземних інвестицій (ПІІ). Це підтверджується тим, що 90% інвестицій в Польщу припадають на європейські й американські компанії, і їх прихід в країну зумовлений інтеграцією держави до єдиного економічного західного простору. В період 2003–2012 рр. Польща залучила 101,9 млрд євро, тоді як Україна із значно більшим потенціалом — 36,8 млрд євро. І це не кажучи про те, що більша частина ПІІ, що надходить до України, — це кошти, виведені з її економіки з метою зниження рівня оподаткування. На прикладі Польщі ми можемо наочно побачити, які вигоди чекають на Україну у разі повноцінної інтеграції до ЄС, куди буде спрямовано додаткові

фінансові ресурси і хто найбільше від цього виграє. Безумовно, проведення паралелей між Україною і Польщею в цьому питанні викликає критичні зауваження у низки експертів, зокрема і досить слухні. Головний із них звучить так, що Україна — це не Польща. Власне, після десяти років активної підготовки до інтеграції в ЄС і ще десяти років членства це є щира правда. Тим не менш менталітет поляків дуже близький до українського, а комплекс проблем, з якими зараз стикається Україна, дуже подібний до тих проблем, які були притаманні Польщі (як, зрештою, й іншим постсоціалістичним державам регіону) перед початком руху в європейському напрямі. Навіть зараз у Польщі спалахують скандали щодо різних фінансових афер, зловживань чиновників, нецільового використання бюджетних коштів, ухиляння підприємств від сплати податків. Але саме тут членство країни в ЄС відіграє значну конструктивну роль. Європейський суд активно присікає будь-які намагання органів державної влади спотворити ринковий простір (тобто створити неринкові переваги для окремих суб'єктів). Європейські компанії сформували таку сферу, де домінують принципи прозорості, чесної конкуренції та партнерського діалогу з органами влади [2].

Разом з тим варто наголосити, що, крім значних потенційних вигід, на європейському напрямі інтеграції Україну очікують і потенційні досить значні загрози. Головна з них полягає в тому, що українські підприємства априорі не є конкурентоспроможними, а тому можуть не лише не досягнути успіхів на європейських ринках, а й втратити внутрішній. Це справді є реальною загрозою, оскільки європейські підприємства вже перебувають на порядок вище в технічному та технологічному розвитку. Тут є низка дуже важливих нюансів. Передусім українцям слід чітко усвідомлювати, що загрозою для вітчизняної економіки є не європейські інвестиції, а якраз їх брак. У зв'язку з відкриттям нового і досить об'ємного ринку європейські компанії мають альтернативу: або розширити експорт капіталу в Україну, налагоджуючи тут своє виробництво, або збільшити експорт готової продукції, інвестувавши хіба що в логістику. На стадії проміжної інтеграції до ЄС (а саме такою є зона вільної торгівлі) європейські підприємства розширюватимуть передусім імпорт товарів, а не інвестицій і технологій. Варто зазначити і про жорсткіші правила оподаткування доходів і капіталу.

Підсумовуючи, слід зазначити, що загалом загрози для вітчизняної економіки в європейському напрямку інтеграції чимало, але й потенційні вигоди є досить привабливими. Європейська інтеграція для України є шляхом покращення та модернізації економіки, залучення іноземних інвестицій і новітніх технологій, підвищення конкурентоспроможності українського товаровиробника, вільний рух в середині інтеграційного об'єднання кваліфікованої робочої сили, товарів, послуг, факторів виробництва, а також це все передбачає вихід на єдиний спільний ринок. Співробітництво України з ЄС сприятиме наближенню нашої держави до високих європейських стандартів, підвищенню рівня життя та добробуту населення. Досягти успіхів у цьому напрямі можливо лише завдяки політичній волі керівництва країни довести цей рух до повноцінної інтеграції в ЄС. В іншому разі, якщо Україна залишиться лише на стадії асоціації і зони вільної торгівлі, вона втратить усі можливості відчувати європейське життя, і не здобуде відчутних дивідендів на західному напрямі.

Література:

1. Молдован О. Інтеграція до ЄС: досвід Польщі та виклики для України [Електронний ресурс] / Олексій Молдован. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/macrolevel/integraciya-do-yes-dosvid-polschi-ta-viklikidlya-ukrayini-.html>
2. Проблеми інтеграції України до європейського союзу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?Op=1&z=1103>

Urszula KRÓL
doktorantka Katedry Finansów i Ubezpieczeń,
Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny
m. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu
(Radom, Polska)

KORZYŚCI INTEGRACJI GOSPODARCZEJ - WSPÓLNY RYNEK

Integracja gospodarcza to proces scalania gospodarek narodowych. Scalanie gospodarek nie oznacza dodawania potencjałów ekonomicznych, ale tworzenie nowych organizmów gospodarczych o odmiennych właściwościach. W literaturze przedmiotu wyróżnia się trzy podejścia do integracji:

a) integracja rozumiana jako stan i jako proces - zgodnie z tym podejściem integrację należy rozumieć jako:

- wytworzenie się, na podstawie wykształconej jednolitej struktury ekonomicznej, pewnego organizmu gospodarczego obejmującego grupę krajów - organizm tego typu, ze względu na wysoki stopień wewnętrznych powiązań ekonomicznych i osiągniętą w wyniku tego wewnętrzną spójność ekonomiczną, wyodrębnia się w widoczny sposób z całokształtu gospodarki światowej

- proces obejmujący odpowiednie zmiany w strukturze ekonomicznej danej grupy krajów w kierunku wytwarzania się jednolitej struktury ekonomicznej i w oparciu o nią jednolitego organizmu gospodarczego.

b) integracja rozumiana jako proces regulowany przez mechanizm wolnego rynku lub też kształtowany przez państwo to proces:

- likwidacji barier w obrocie międzynarodowym towarów, pracy, kapitału i usług w celu stworzenia warunków do niezakłóconego funkcjonowania mechanizmu wolnego rynku;

- koordynacji, a następnie unifikacji polityki ekonomicznej w obrębie grupy państw.

c) integracja rozpatrywana z punktu widzenia korzyści z integracji to rozwijanie takich powiązań, które wszystkim krajom należącym do ugrupowania integracyjnego przynioszą korzyści

większe od możliwych do osiągnięcia w przypadku braku integracji [1, s. 93-94].

Przesłanki współczesnych procesów integracyjnych:

a) polityczne: jednolity ustrój, zbieżność polityki zagranicznej itp.

b) społeczno-ekonomiczne: przyspieszenie tempa wzrostu dochodu narodowego, wzrost poziomu dobrobytu, poprawa warunków rozwoju handlu, poprawa warunków rozwoju produkcji, rozwój techniki i nauki, umożliwienie dostępu do szerszego rynku zbytu obejmującego kilka krajów, rozwój specjalizacji i kooperacji produkcji

c) inne: potrzeba wspólnego kształtowania infrastruktury (lądowej, wodnej, powietrznej), łączności, informatyki, potrzeba standaryzacji urządzeń oraz unifikacji systemów, ochrona środowiska przyrodniczego itp. [2, s. 46].

Integracja międzynarodowa zapewnia krajom uczestniczącym korzyści ale wiąże się również z kosztami wynikającymi z przystąpienia kraju do strefy wolnego handlu unii celnych, wspólnego rynku i unii walutowych. Członkostwo w gospodarczych ugrupowaniach integracyjnych ma sens wówczas, gdy korzyści są większe od kosztów. Trudność w dokonaniu oceny z punktu widzenia poszczególnych krajów wynika w tym przypadku z braku takich mierników ilościowych, na podstawie których można byłoby uzyskać sumaryczny rezultat z przystąpienia do ugrupowania, który nie ogranicza się do sfery gospodarczej, ale obejmuje również cele polityczne i społeczne. Należy zauważyć jednak, że nie oznacza to, iż niewymierne są korzyści gospodarcze. W krótkim okresie bowiem kraje członkowskie osiągają korzyści w sferze wymiany handlowej dzięki wzrostowi wzajemnych obrotów. Długookresowe efekty to wzrost produkcji, produktywności czynników produkcji, stopy wzrostu PKB i PKB per capita. Osiągnięcie korzyści z integracji jest zdeterminowane wieloma czynnikami i nie wszystkie kraje członkowskie są w stanie te warunki spełnić [3, s. 14].

Korzyści z liberalizacji przepływów gospodarczych:

1. Swoboda przepływu towarów i usług:

a. otwartość rynków i wzrost konkurencji → spadek

jednostkowych kosztów produkcji, bardziej zróżnicowana podaż produktów, wzrost jakości i nowoczesności wyrobów i usług, konkurencja wymusza postęp technologiczny, pro-konkurencyjny efekt wspólnego rynku eliminuje najmniej efektywne przedsiębiorstwa, co wywiera presję na restrukturyzację przedsiębiorstw i rynku;

b. wzrost wielkości rynku → korzyści skali produkcji, szybszy rozwój specjalizacji w produkcji i usługach, spadek jednostkowych kosztów produkcji, rozwój handlu wewnątrzgałęziowego;

c. wzrost wzajemnych obrotów handlowych → rozwój regionalnych rynków zaopatrzenia i zbytu oraz ich siły w wymiarze globalnym, stymulowanie wzrostu gospodarczego.

2. Swoboda przepływu czynników produkcji:

a. wyższa efektywność alokacji kapitału i siły roboczej;

b. swoboda przepływu kapitału i technologii zwiększa możliwości wzrostu gospodarczego w krajach o niższym poziomie rozwoju, inwestycje zagraniczne stanowią ważne źródło finansowania rozwoju gospodarczego i przyspieszają proces konwergencji;

c. napływ ZIB przyczynia się do efektu spill-over w dziedzinie technologii;

d. napływ ZIB przyczynia się do wzrostu konkurencyjności eksportu i poprawy jego struktury, choć z drugiej strony rosnący popyt zagranicznych inwestorów na walutę krajową może powodować jej aprecjację, co obniża cenową konkurencyjność eksportu;

e. swoboda przepływu siły roboczej stwarza możliwości lepszego dostosowania zasobów do potrzeb zatrudnienia;

f. napływ siły roboczej może hamować wzrost płac w warunkach rosnącego popytu na rynku pracy;

g. swoboda przepływu siły roboczej przyczynia się do transferu know-how i wzrostu produktywności pracy w krajach i w grupowaniu;

h. swoboda przepływu siły roboczej w warunkach spadku przyrostu naturalnego i starzenia się społeczeństw europejskich może prowadzić do poważnych strat zasobów ludzkich w krajach

o niższych płacach i ograniczać możliwości ich rozwoju [3, s. 17].

Korzyści osiągnięte w rezultacie liberalizacji przepływu towarów, usług, kapitału i osób składają się na efekty akumulacyjne wspólnego rynku, a najważniejsze z nich to:

1) wzrost gospodarczy i wzrost dochodów wynikający z bardziej efektywnego wykorzystania kapitału i siły roboczej oraz wzrostu wzajemnych obrotów handlowych;

2) wzrost siły gospodarczej i konkurencyjnej regionu w gospodarce światowej,

3) uczestnictwo w procesach integracyjnych krajów słabiej rozwiniętych, które zmniejszają swoją lukę gospodarczą w stosunku do przeciętnego poziomu ugrupowania wskutek napływu ZIB i technologii oraz poprawy produktywności pracy i kapitału [3, s. 17].

Wspólny rynek uważany jest za dźwignię za pomocą, której można osiągać korzyści w warunkach globalizacji w rezultacie działania trzech podstawowych mechanizmów:

- wzrost konkurencji na wspólnym rynku zmusza podmioty gospodarcze do większej efektywności,

- zwiększa się atrakcyjność rynku UE dla inwestorów z całego świata,

- istnieją przesłanki, aby rynek UE wyznaczał reguły funkcjonowania rynku światowego i nadzoru na rynku usług finansowych - wynikają one z rozmiarów rynku Unii i jego siły w wymiarze globalnym [3, s. 18].

Najwyższym stadium integracji handlowej jest wspólny rynek, charakteryzuje go szeroki zakres liberalizacji przepływów gospodarczych, który obejmuje towary, usługi oraz czynniki produkcji (kapitał i siłę roboczą). Warunkiem osiągnięcia tego stadium jest wprowadzenie jednolitych reguł konkurencji i równych w niej szans dla wszystkich uczestników rynku. W ten sposób tworzone są możliwości bardziej efektywnej alokacji czynników produkcji i rosną potencjalne korzyści integracji. Integracja handlowa prowadzi do wzrostu udziału w całkowitej wymianie handlu wewnątrzgałęziowego, który zmniejsza podatność gospodarek na szoki asymetryczne. Rynek Unii Europejskiej mimo

wielu nowych inicjatyw programowych i Strategii Lizbońskiej nie został w pełni zliberalizowany. Kraje członkowskie nadal stosują regulacje ograniczające konkurencję, przez co obniżają potencjalny wzrost gospodarczy i PKB per capita. J. Arnold, G. Nicoletti i S. Scarpetta zbadali zakres i wpływ narodowych regulacji rynkowych na produktywność i wzrost PKB per capita. W krajach o bardziej zliberalizowanych rynkach szybciej rosła produktywność pracy, a podstawą wzrostu była wyższa innowacyjność podmiotów gospodarczych wymuszana wyższym poziomem konkurencji. Zakres narodowych regulacji rynkowych jest zróżnicowany pomiędzy krajami, w tym także w Unii Europejskiej. Ich eliminacja stanowi ważny czynnik dynamizacji wzrostu PKB [4, s. 67-69].

Bibliografia:

1. Kamecki Z., Pojęcie i typy integracji gospodarczej, „*Ekonomista*” 1967, nr 1.
2. Mucha-Leszko B., Próby budowania wspólnej Europy w latach 40 XX wieku - koncepcje i inicjatywy, w: 50 lat Traktatów Rzymskich. Sukcesy i trudne realia integracji europejskiej”, red. B. Mucha-Leszko, Biuletyn Europejski, Lublin 2007.
3. Mucha-Leszko B., Korzyści międzynarodowej integracji gospodarczej a osiągnięcia i problemy Unii Europejskiej, Lublin 2014.
4. Arnold J., Nicoletti G., Scarpetta S., Regulation, resource reallocation and productivity growth, “*EBI Papers*” 2011, vol. 16, No 1.

СЕКЦІЯ II

II SEKCJA

ЄВРОПЕЙСЬКА ІДЕНТИЧНІСТЬ ТА ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ЄС

TOŻSAMOŚĆ EUROPEJSKA ORAZ PROCESY INTEGRACYJNE W UE

Marcin ORZECOWSKI

doktor Instytut Politologii i Europeistyki
Uniwersytet Szczeciński

(Szczeciń, Polska)

Dominika NOSKOWSKA

student Instytut Politologii i Europeistyki
Uniwersytet Szczeciński

(Szczeciń, Polska)

MIĘDZY EUROPEIZACJĄ A TOŻSAMOŚCIĄ EUROPEJSKĄ. DYLEMATY W POLITYCE WEWNĘTRZNEJ I ZAGRANICZNEJ UKRAINY

Tematem badań jest analiza przemian zachodzących w ukraińskim społeczeństwie w kontekście europeizacji życia politycznego na Ukrainie i jej wpływu na politykę wewnętrzną i zagraniczną tego państwa. W anglojęzycznej terminologii używa się w stosunku do Ukrainy pojęcia „cleft country”, czyli „państwo rozszczępione”. Termin ten, zapożyczony ze Zderzenia cywilizacji S. Huntingtona, charakteryzował Ukrainę, jako „geopolityczną efemerydę”, rozdzieloną wewnątrznie pomiędzy Rosję i Europę Środkową. Chodzi tu przede wszystkim o umowny podział tego państwa na część południowo-wschodnią o nastawieniu prorosyjskim oraz część zachodnią rozumiejącą potrzebę zbliżenia z państwami Unii Europejskiej [1, s. 90-91]. Odmienność stanowisk generuje ujętą w tytule referatu tożsamość wschodnioeuropejską oraz interpretację zjawiska europeizacji postrzeganej jako zagrożenie dla stabilności wewnętrznej i interesu narodowego Ukrainy.

Europeizacja definiowana jest jako koncepcja mająca na celu wyjaśnienie zjawiska wywierania wpływu Unii Europejskiej na polityki narodowe krajów członkowskich oraz potencjalnych nowych członków tej organizacji [1, s.95].

Autorzy prezentują tezę, iż pojęcie europeizacji jest rozumiane na Ukrainie w sposób bardzo różnorodny. Jest to oczywiście związane z preferencjami politycznymi wyborców oraz dualizmem z jakim mamy do czynienia w przypadku tego państwa. Chodzi tu przede wszystkim wspomniany już wcześniej umowny podział Ukrainy na część południowo-wschodnią o nastawieniu prorosyjskim i dużym sceptycyzmie a wręcz czasami nieufności i niechęci do Zachodu oraz część zachodnią

nastawioną z jednej strony nacjonalistycznie, ale również rozumiejącą potrzebę zbliżenia z państwami Unii Europejskiej. Właśnie ta odmienność stanowisk generuje w tym państwie interpretację zjawiska europeizacji, która jest postrzegana albo jako zagrożenie dla stabilności wewnętrznej i interesu narodowego Ukrainy, lub jako szansa i możliwość zwiększenia stopnia niezależności od Federacji Rosyjskiej oraz wzrostu znaczenia demokracji w życiu politycznym i społecznym.

Zamierzeniem Autorów jest zaprezentowanie konfrontacji obu tych stanowisk interpretacyjnych europeizacji ze swoistym „kultem wschodnioeuropejskości” Ukrainy nie tylko na płaszczyźnie deklaratywnej, ale i również w realnych działaniach establishmentu politycznego w tym państwie.

Europeizacja jako koncepcja mająca na celu wyjaśnienie zjawiska wywierania wpływu UE na polityki narodowe krajów członkowskich oraz potencjalnych nowych członków tej organizacji, od wielu lat stanowi ważny element studiów o Unii Europejskiej oraz nauki o teoriach integracji europejskiej. Jednak ze względu na swoją międzyrządowość, polityka zagraniczna UE rzadziej jest podmiotem badań naukowych związanych z teorią europeizacji.

Wspomniane w tytule dylematy zyskują na znaczeniu w kontekście aktualnej sytuacji politycznej na Ukrainie. Ukraińską politykę determinują obecnie trzy główne czynniki: konflikt trwający na wschodzie kraju, fatalna sytuacja gospodarcza, a także narastające niezadowolenie społeczne wywołane powolnym tempem zmian (zwłaszcza walki z korupcją) i dotkliwymi skutkami społecznymi już wprowadzonych reform (m.in. wzrost cen energii). Reformowanie kraju będzie generować znaczące koszty społeczne, a woli zrównoważenia tych uciążliwości radykalnym ograniczeniem korupcji wciąż nie widać [2].

Nie bez znaczenia jest zaangażowanie Federacji Rosyjskiej w trwający konflikt na wschodzie Ukrainy. Działania ta mają na celu dalsze destabilizowanie sytuacji wewnętrznej w tym państwie, w wymiarze społecznym koncentrując się na umacnianiu w świadomości społeczeństwa ukraińskiego tożsamości wschodnioeuropejskiej jako elementu scalającego obie nacje [3, s. 26-28, 157 i nast.]

Ewolucja strategii politycznej Rosji wobec Ukrainy w kierunku neoimperialnego ekspansjonizmu odbywa się na kilku płaszczyznach [4, s. 105 i nast.]:

a) politycznej – konsekwentne wspieranie prorosyjskich sił politycznych na Ukrainie przy użyciu środków finansowych oraz zasobów ludzkich (zaangażowanie technologów politycznych i innych specjalistów z zakresu marketingu politycznego i Public Relations); praktyki te zostały określone przez Autora monografii jako „monitoring polityczny”

b) militarnej – początkowo w sposób nieoficjalny, a następnie jawny, wysyłanie żołnierzy, broni i innego rodzaju pomocy w celu wsparcia działań prorosyjskich separatystów na Krymie oraz we wschodniej części Ukrainy co doprowadziło do działań o charakterze militarnym z ofiarami wśród ludności cywilnej; zjawisko to zostało przeanalizowane, jako z elementów strategii wojny hybrydowej, której również poświęcono jeden z podrozdziałów w rozdziale czwartym;

c) energetycznej – strategia tzw. bicza gazowego [5 s. 117] wykorzystywana jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XX wieku i konsekwentnie realizowana także w okresie późniejszym, zwłaszcza gdy zawodziły inne możliwości realizacji strategii o charakterze bardziej agresywnym (jak chociażby po pomarańczowej rewolucji i zwycięstwie Wiktora Juszczenki w wyborach prezydenckich w 2004 roku)

Bibliografia:

1. Orzechowski M., Współczesna Ukraina – między europeizacją a tożsamością wschodnioeuropejską. Dualizm w polityce wewnętrznej i zagranicznej Ukrainy, [w:] Czas przemian. Społeczeństwa krajów Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji, red. A. Sosnowski, Olsztyn 2014, s. 89-100.
2. Olszański T.A., Iwański T., Ukraińska polityka w końcu 2015: niestabilna równowaga, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-12-30/ukrainska-polityka-w-koncu-2015-niestabilna-rownowaga> (25.04.2016).
3. Orzechowski M., Strategie polityczne Federacji Rosyjskiej wobec państw obszaru Europy Wschodniej w latach 1990-2005, Toruń 2013, ss. 227.
4. Orzechowski M., Od realnego pragmatyzmu do neoimperialnego ekspansjonizmu. Ewolucja strategii politycznej Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy, Szczecin 2015, ss. 309.
5. Orzechowski M., Российская Федерация и Украина – стратегическое партнерство или асимметричное сосуществование? Характеристика российско--украинских двухсторонних отношений на переломе веков, Szczecin 2014, ss. 182.

Aleksandra KUCZYŃSKA-ZONIK

*doktor,
Instytut Europy Środkowo-Wschodniej
(Lublin, Polska)*

STRATEGIE INTEGRACYJNE A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA MNIEJSZOŚCI W PAŃSTWACH BAŁTYCKICH

Ogólna sytuacja narodowościowo-demograficzna Litwy, Łotwy i Estonii oraz ich uwarunkowania polityczne (pozostawanie pod presją Rosji ze względu na czynniki historyczne i demograficzne) pozwalają tworzyć generalizacje w oparciu o badania komparatystyczne. Wszystkie państwa charakteryzuje znaczny odsetek mniejszości etnicznych. Chociaż na Łotwie (38,1%) [1] i w Estonii (29,9%) [2] mniejszości narodowe to ok. jedna trzecia mieszkańców, z czego przeważającą większość stanowią Rosjanie (lub szerzej – mniejszość rosyjskojęzyczna). W przeciwieństwie na Litwie, mniejszości stanowią 15,8% populacji, z czego 6,5% to Polacy, a 5,8% – Rosjanie. Proporcjonalnie jest bardziej zróżnicowana narodowo, a żadna z grup nie jest dominująca [3].

Po uzyskaniu niepodległości przez Litwę, Łotwę i Estonię, polityka narodowościowa tych państw zdeterminowana była przez ich doświadczenia historyczne związane z przynależnością do Związku Radzieckiego. Stosunkowo restrykcyjne strategie wobec mniejszości narodowych i etnicznych obrały Łotwa i Estonia. W tych państwach obywatelstwo przywrócono jedynie tym osobom, które posiadały je przed 16/17 czerwca 1940 r. oraz ich potomkom [4, s. 42-58]. Przedstawiciele mniejszości, zwłaszcza rosyjskojęzycznej, którzy znaleźli się na Łotwie lub w Estonii w wyniku polityki migracyjnej państwa sowieckiego otrzymali status „nieobywatela”. (łot. Nepilsoņi; est. Kodakondsusetaisik). Przyczyną takiego podejścia do praw mniejszości etnicznych i narodowych była próba zabezpieczenia się przed ewentualnymi tendencjami separatystycznymi mniejszości.

Ponieważ głównym problemem integracyjnym była (i jest w dalszym ciągu) słaba znajomość języka państwowego i dominacja języka rosyjskiego wśród mniejszości, strategie integracyjne władz łotewskich i estońskich skoncentrowane były właśnie na tej sferze. Od lat 90. głównym

zadaniem było podnoszenie kompetencji językowych, edukacyjnych oraz efektywność polityki naturalizacji. Bardziej efektywna okazała się polityka Estonii. Podstawowym celem było zwiększenie spójności społecznej, poprzez osłabianie (ale nie całkowite usunięcie) różnic między grupami. Działania dotyczyły zarówno integracji mniejszości (powstawały kluby językowe z bezpłatną nauką estońskiego), solidarności, jak i promocji tolerancji i różnorodności. Efekty były zadowalające: wzrósł poziom znajomości języka państwowego oraz poziom dostępności do mediów publicznych, podniósł się poziom zaufania społecznego między różnymi grupami etnicznymi, a także zmalał odsetek osób nieposiadających obywatelstwa. Ponadto zniwelowano różnice w dostępie do rynku pracy.

W przeciwieństwie do Łotwy i Estonii, rząd Litwy nie postrzegał mniejszości narodowych i etnicznych jako potencjalne zagrożenie dla stabilności kraju. Zdecydowano się zaakceptować tę różnorodność i włączyć język i kulturę mniejszości w dziedzictwo Litwy [5, s. 46-61]. W odróżnieniu od innych republik bałtyckich, w ustawie o obywatelstwie wybrano liberalny „wariant zerowy”. Była to elastyczna metoda, która pozwoliła zameldowanym na Litwie osobom na otrzymanie obywatelstwa po złożeniu wniosku o obywatelstwo (bez względu na grupę narodową i etniczną). Pozytywne zjawiska związane z ochroną mniejszości narodowych oraz spełnienie przez Litwę określonych kryteriów w celu włączenia w struktury europejskie, świadczyły o tym, że Litwa prowadzi optymalną i najbardziej efektywną politykę narodowościową w stosunku do Łotwy czy Estonii. Mniejszości znały język litewski, lepiej adaptowały się i integrowały z Litwinami [6, s. 33-41]. Litwę charakteryzuje także najmniejszy, spośród omawianych państw, odsetek bezpaństwowców (jedynie 0,1% populacji) [7, s.77]. Pomimo pozornie dobrych relacji między władzami litewskimi a mniejszościami narodowymi, sytuacja pozostaje napięta, a szereg kwestii wymaga rozwiązania. W ostatnim czasie Litwa zaczęła dostrzegać potrzebę zwiększenia intensywności procesów integracyjnych. To właśnie w związku z „wojną hybrydową” należy postrzegać propozycję opracowania strategii integracyjnej z lutego 2016 r., której celem jest wzmocnienie procesu budowania silnej wspólnoty społeczno-państwowej poprzez społeczną i instytucjonalną integrację mniejszości etnicznych i narodowych na Litwie.

Trudno jednoznacznie ocenić efekty polityk narodowościowych wdrażanych na Litwie, Łotwie i w Estonii. W państwach bałtyckich mniejszość rosyjska jest wewnętrznie zróżnicowana pod względem społecznym i ekonomicznym. W dalszym ciągu znaczny odsetek mieszkańców to osoby bez obywatelstwa. Od lat 90. XX wieku obserwuje się zmiany tożsamościowe wśród Rosjan. Renald Ch. Simonian nazywa ich Eurorosjanami, których takie cechy jak: efektywność, praktyczność, przemysłowość, znajomość języków zachodnioeuropejskich, autonomiczność, samodzielność, przedsiębiorczość, kontakty za granicą, odróżniają od tradycyjnych Rosjan [8, s. 60-79]. Do transnacionalizacji tożsamości przyczyniają się polityka narodowa państw bałtyckich oraz procesy europeizacji (przystąpienie państw bałtyckich do struktur europejskich, otwarcie granic, ułatwiona komunikacja, przepływ idei). W Unii Europejskiej zjawisko to ma charakter pozytywny, gdyż pluralizm tożsamościowy i multilateralizacja świadomości etnicznej i kulturowej są postrzegane jako wartość społeczna i gospodarcza. Zmiany środowiska międzynarodowego powodują osłabienie więzi mniejszości z Rosją, co oceniane jest przez pryzmat braku jedności społecznej i dewaloryzację rosyjskiej kultury, gdyż obecnie tożsamość europejska jest dominującą formą samoidentyfikacji wśród mniejszości rosyjskiej w państwach bałtyckich [9, s. 321-351].

Szczególną aktywność wśród mniejszości wykazują Polacy na Litwie, upominający się o prawo do podwójnego nazewnictwa ulic i miejscowości, jak również o prawo do polskiej pisowni imion i nazwisk. Mniejszość polska na Litwie wykształciła bowiem silną świadomość narodową, co może być przeszkodą w jej szybkiej integracji [10]. Ogromną rolę w podtrzymaniu tożsamości Polaków odegrało szkolnictwo funkcjonujące nieprzerwanie przez cały okres sowiecki. Obecnie mniejszość polska zorganizowana jest w szeregu stowarzyszeń społeczno-kulturalnych i sportowych [11, s. 99-114]. Polacy mają też swoją reprezentację polityczną, którą jest Akcja Wyborcza Polaków na Litwie (AWPL) i swoich przedstawicieli w parlamencie litewskim.

Na niską efektywność procesów integracyjnych mogą mieć wpływ: 1) aktywność partii politycznych i NGO mniejszości (rosyjskojęzycznych w przypadku Łotwy i polskich na Litwie) oraz 2) ingerencji Rosji, która jest przyczyną sporów między władzą a mniejszościami. Należy również

pamiętać, że podstawowym wyznacznikiem tożsamości mniejszości jest język. Utrudnienia w nauce języka polskiego wynikające z przyjętej strategii w dziedzinie polityki edukacyjnej mogą wpłynąć na samoidentyfikację i osłabić poczucie przynależności etnicznej. Wrażliwą kwestią pozostaje więc umiejętność przekonania mniejszości narodowych, że celem strategii integracyjnej nie będzie ich asymilacja, a ich prawa etniczne i religijne pozostaną respektowane.

Bibliografia:

1. http://data.csb.gov.lv/pxweb/en/tautassk_11/tautassk_11__tsk2011_provizor/TSK11-03.px/table/tableViewLayout1/?rxid=c8c8a0dd-6a8e-4e89-add7-718c9998db99 (23.04.2016).
2. <http://www.stat.ee/34267> (23.04.2016).
3. <http://osp.stat.gov.lt> (26.04.2016).
4. Hyndle J., Kutysz M., Rosyjskojęzyczni na Łotwie i w Estonii, „Prace OSW”, 2014, s. 42-58.
5. Barwiński M., Leśniewska K., The comparison of the contemporary situation of national minorities in Poland and Lithuania, “Geografijos metraštis” (“Annales Geographicae”) 2013, nr 46, s. 46-61.
6. Best M., The Ethnic Russian Minority: A Problematic Issue in the Baltic States, “Verges: Germanic & Slavic Studies in Review” 2013, nr 2/1, s. 33-41.
7. Lietuvos statistikos metraštis / Statistical yearbook of Lithuania, Wilno 2015.
8. Симонян Р.Х., Русскоязычное население в странах Балтии, „Вестник МГИМО-Университета” 2010, nr 3, s. 60-79.
9. Novikova I., The image of Russia in the „New Abroad”. The Russian-Speaking Diaspora along the Baltic” (w:) Beyond the Empire: Images of Russia in the Eurasian Cultural Context, I. Novikova (red.), Sapporo 2008, s. 321-351.
10. Kazėnas G. (i in.), Lietuvos lenkų tautinės mažumos identiteto tyrimas / Badania dot. tożsamości polskiej mniejszości narodowej na Litwie, Wilno, 2014.
11. Wołłejko M., Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie a relacje polskolitewskie, „Bezpieczeństwo Narodowe” 2011, nr 17, s. 99-114.

Оксана ВОЛИНЕЦЬ

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ІДЕЯ ЗНАКІВ ЧАСУ У ДОКУМЕНТАХ II ВАТИКАНСЬКОГО СОБОРУ

II Ватиканський Собор говорить про знаки часу в кількох документах: в Догматичній Конституції «Про Церкву в сучасному світі» (GS); в Декреті «Про служіння і життя пресвітерів» (OT); в Декреті «Про екуменізм» (UR); в Декреті «Про апостольство мирян» (AA). Собор стверджує, що «в подіях, потребах, прагненнях, в яких Церква разом з людьми бере участь, може розпізнати правдиві знаки присутності та замислів Божих» [5, с.510], через які проявляється Божа воля стосовно людей. Отже, поруч з об'явленням є ще інше джерело пізнання Божої присутності серед людей, а саме знаки часу.

Завданням Церкви є не тільки передавання Об'явлення, його пояснення та інтерпретація, але «Церква завжди має обов'язок досліджувати знаки часу і пояснювати їх у світлі Євангелії, щоб могли пристосуватися до ментальності кожного покоління і відповісти людям на одвідвічні питання стосовно сенсу життя як майбутнього, так і теперішнього» [5, с. 501].

До розпізнавання та інтерпретації знаків часу є покликана ціла Церква разом із священиками і мирянами, а Собор до цієї ділянки навіть зачисляє особливу співпрацю між духовенством і мирянами у житті, діяльності і прагненнях в яких вони особливо проявляються. В Декреті «Про служіння і життя пресвітерів» зазначається: „Нехай (священики) охоче слухають мирян, входячи по-братерськи у їх прагнення і пізнаючи їх досвід і компетенцію у різних ділянках людської діяльності, щоб разом із ними могли розпізнати знаки часу» [4, с. 470].

Розпізнавання знаків часу вимагає залучення до діяльності і починань, в яких вони проявляються. Тому Собор закликає вірних заангажуватися до екуменічної діяльності, оскільки екуменічний рух є особливим знаком часом для сьогодення: «Коли сьогодні в багатьох краях під натхненням ласки Святого Духа твориться стільки добрих наслідків

через молитву, слово і діяльність, щоб поєднатися як того хоче Ісус Христос, Собор заохочує всіх вірних Католицької Церкви, щоб, розпізнаючи знаки часу, брали пильну участь в справі єкуменізму» [3, с. 192].

Інший соборовий документ – Декрет «Про апостолят мирян» підкреслює, що невідворотне посилення у всіх народів почуття солідарності заслуговує в наші часи на особливу увагу [2, с. 353].

Як класичний приклад знаків часу можна назвати вже згадуваний єкуменічний рух, проте в Конституції «Про Церкву в сучасному світі» таких прикладів знайдемо більше. Їх аналіз дозволяє більш глибоко зрозуміти зміст та зробити певну класифікацію знаків часу.

Одним з типів знаків часу згаданим Собором у „*Gaudium et spes*” є глибокі і швидкі переміни, а саме їх розлогий територіальний обсяг. Ці переміни стосуються усіх ділянок людського життя, викликані діяльністю людського інтелекту і творчості, водночас спричиняють переміну самої людини.

Знаком часу є також і те, що людина втрачає контроль над своїм творінням. Як окремий тип знаків часу Конституція подає суперечності у сучасному світі і перераховує найважливіші та найосновніші серед них:

- суперечність між потужним економічним зростанням та злиднями і голодом, які терплять багато людей;
- суперечність між високим рівнем культури і засобів поширення освіти та величезною кількістю неграмотних;
- суперечність між вистражданим сьогодні почуттям свободи та постання щораз нових форм суспільної і психологічної неволі;
- суперечність між живим відчуттям єдності та гвалтовним розриванням людства силами, що постали на фоні расових, суспільних, політичних, економічних, ідеологічних поділів;
- суперечність між повсюдним прагненням миру та постійною загрозою війни;
- суперечність між пошуками щораз досконалішої раціональності у зовнішній діяльності та браком духовного і морального поступу [5, с. 501 – 503]

Іншим знаком часу є криза цінностей, яка полягає у «важкості вдалого розпізнавання одвічних цінностей і одночасно у належному погодженні їх із наново відкритими» [5, с. 501 – 503]. Це породжує гли-

бокий неспокій, який людина не в стані здолати, бо є дезорганізована різноманітними сумнівами.

В цих прикладах знаків часу спільним є те, що вони є явищами, процесами, подіями, перемінами створеними людиною. Якщо ж вони є справою Святого Духа, то Дух діє через своє внутрішнє натхнення і освячення стосовно людини, а не через якусь зовнішню інтеграцію.

Вислів «знаки часу», вжитий «Gaudium et spes» в пункті 4. Однак, ідея знаків часу виразно простежується у інших двох фрагментах Конституції: GS 4 і GS 11. Співставляючи ці два тексти, можна зауважити, що в пункті 4 йшлося про дослідження знаків часу, а в пункті 11 про розпізнавання в подіях, потребах та прагненнях правдивих знаків присутності та задумів Божих. Згідно першого тексту, їх пояснення має здійснюватися в світлі Євангелії, згідно другою – у світі віри. Між обома текстами простежується засадниче узгодження, при одночасній своєрідній особливості.

Третім текстом, що висловлює ідею знаків часу, хоча й без виразного вживання цього терміну є GS 44: «Справою всього Божого Люду, особливо душпастирів і теологів, є прислухання за допомогою Святого Духа до різних голосів сьогодення, розрізнення, пояснення, оцінювання їх у світі Божого слова, щоби об'явлена Правда могла б бути постійно відчутною, краще зрозумілою та відповідно представленою» [5, с. 552].

У цьому випадку об'єктом інтерпретації стають голоси сьогодення, а не знаки часу чи знаки присутності і задумів Божих. Натомість спільною із GS 4 є пасторальна мета: в GS 4 йдеться про розв'язання проблем, та про глибше і повніше виявлення Божої Правди.

В розумінні «Gaudium et spes» світ має динамічний характер. Реальність Церкви досліджується у стислому зв'язку із конкретною історичною ситуацією людства, яка у світі віри набирає глибшого значення. Роздуми над знаками часу сконцентровуються навколо Христа, який за нас помер і воскрес, спрямовуючи із середини цілу дійсність до щораз повнішого поєднання з Ним.

Попри розглянуту Конституцію «Gaudium et spes» та інші згадані Декрети, варто згадати такі важливі документи Собору, як Конституція «Про Святу Літургію» (SC) та Декларацію «Про релігійну свободу» (DH), де також функціонує вислів «знаки часу».

У Конституції «Про Святу Літургію» (SC) немає безпосередньо вислово «знаки часу», але вжито близький до нього «знак постанови Божого провидіння». Конституція говорить, що: «намагання поживати й обновити Святу Літургію, цілком слушно вважається немов знаком постанови Божого провидіння в нашому віці, немов подихом Святого Духа в Церкві, бо ця притаманна риса позначає її життя, а то й увесь спосіб релігійного думання і діяння під сучасну пору» [6, с. 27].

Декларація «Про релігійну свободу» зауважує такий важливий знак сьогодення, як прагнення людства до релігійної свободи: «Отож званою річчю є, що люди сучасного віку бажають мати спромогу вільно визнавати релігію... більше того, щоб релігійну свободу визнати вже в багатьох Конституціях як цивільне право...» [1, с. 391]. Далі у Декларації говориться про уряди, в Конституціях яких визнається свобода релігійного культу, проте насправді публічна влада намагається відвести громадян від визнання релігії та утруднити і розхитати життя релігійних спільнот. «Радо вітаючи ці щасливі знаки часу, а денунціюючи із смутком ці осудливі факти, Священний Собор закликає католиків, а всіх людей прохає, найуважніше розважити, як потрібна, особливо в сучасних обставинах, релігійна свобода» [1, с. 391].

Підсумовуючи, варто вказати кому саме Соборові документи доручають інтерпретацію знаків часу. Таке завдання належить до: цілої Церкви (GS 4); до Божого Люду (GS 11, 44); до священників і мирян (PO 9, AA 14); до всіх вірних (UR 4); особливо до душпастирів і теологів (GS 44). Згідно науки II Ватиканського Собору знаки часу це: явища, події, процеси, в яких проявляється діяння Святого Духа, що Своєю присутністю спонукає пробудження і освячення людських сердець. Водночас, це явища, котрі вимагають співставлення з євангельською наукою та залучення християн у напрямку поширення чи зміни тих явищ. Це також явища, події, процеси, яких ні Церква, ні окремі християни не можуть байдуже оминати, оскільки з них, або із співставленою з ними Євангелії випливає заклик до дії.

Література:

1. Декларація «Про релігійну свободу» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», 1996. – с. 375 – 392.
2. Декрет «Про апостолят мирян» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», 1996. – с. 333 – 371.

3. Декрет «Про екуменізм» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», 1996. – с. 187 – 210.
4. Декрет «Про служіння і життя пресвітерів» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», с. 449 – 498.
5. Душпастирська Конституція «Про Церкву в сучасному світі» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», 1996. – с. 499 – 620.
6. Конституція «Про святу Літургію» // Документи Другого Ватиканського Собору. – Львів: «Свічадо», 1996. – с. 9 – 60.

Tomasz GAJOWNICZEK
Katarzyna MACIEJEWSKA-MIESZKOWSKA
PhD Institute of Political Science
University of Warmia and Mazury in Olsztyn
(Olsztyn, Poland)

PUBLIC MEDIA AND THE INTERNET AS TOOLS FOR PRESERVING THE IDENTITY OF NATIONAL MINORITIES IN POLAND

One of the fundamental duties of public media in Poland is to implement the so-called social mission, within which the media are obliged, among other things, to broadcast programs for national and ethnic minorities. In order to determine the legal conditions which guarantee broadcasting for minorities and in order to compare the number of broadcasts and related costs, the national law and documents of the National Broadcasting Council (KRRiT) were subjected to research analysis (statements and reports for years 2012-2013). In the analysis the following methods were applied: descriptive, comparative and statistical. In April 2016 the analyses of websites of associations of national and ethnic minorities were carried out

for the presence of media on them both in traditional and electronic forms. The studies allowed to confirm the research hypothesis which assumes that the Polish state creates appropriate conditions for broadcasting for minorities, thanks to provisions of the law and funds transferred from subscriptions. However, equally important determinant in this field is the initiative and activity of the minority communities themselves.

According to the National Census of Population and Housing of 2011, the territory of Poland is inhabited by about 871 thous. people (2.26%) declaring both Polish and other than Polish national and ethnic identity. 597 thous. (1,55%) confirmed their national and ethnic identities as exclusively non-Polish, including 46 thous. respondents who declared two non-Polish identities [1]. At the same time it should be noted that the census considered all the nationalities and ethnic identities declared by the respondents, including those which are not listed in the Act on National and Ethnic Minorities and Regional Language of 6th January 2005. The Act lists only nine national minorities (Belarusian, Czech, Lithuanian, German, Armenian, Russian, Slovak, Ukrainian and Jewish) and four ethnic (Karaim, Lemko, Romani and Tatar), as well as Kashubian as a regional language.

According to the Act the only difference between the national and ethnic minorities is the fact that the first one ‘identifies itself with the nation organized in its own country’, while the other does not. The difference is a necessary condition for acknowledging a particular community as one of minorities (Art. 2.1).

The above Act not only clarified the concept of the national and ethnic minorities and stated their rights, privileges and responsibilities, but also introduced additional statements to several acts, including the Broadcasting Act of 29th December 1992. In the case of amendments to the Broadcasting Act, it is Art. 21, section 1a, point 8a which deserves a special attention, addition of which caused that one of the tasks of public media within implementation of social mission is nowadays, among other things, ‘broadcasting news programs in the languages of national and ethnic minorities and in regional languages’ [2].

It should be noted at the same time that in 2010 the National Broadcasting Council (KRRiT), in order to determine ‘which of the broadcasts adequately address the needs of national and ethnic minorities’

[3] clarified what conditions must be fulfilled by the broadcasts aimed at this group of audience.

According to the data provided by KRRiT in the years 2008-2013, 12 public regional and urban radio stations broadcast programs for minorities, and both the number of hours of broadcasts and their continuity changed over particular years.

In the year 2012 the number of radio stations broadcasting for minorities decreased to 10 and they were only regional stations. The leader in respect of the broadcasting time and diversity of the programs was undoubtedly the Polish Radio Białystok, because materials prepared by the station were broadcast in the following languages: Russian, Belarusian, Lithuanian and Ukrainian. Among the recipients of the broadcasts for minorities were also groups of Roms and Tatars of Podlasie region [4, p. 42]. Such a wide range of programs in the case of the station is mainly due to two factors: (1) the region is inhabited by a community which is very diverse in terms of ethnicity or nationality, (2) these communities are characterized by a high social activity, example of which is initiating and realization of radio broadcasts by representatives of the communities. In 2013, Radio Lublin prepared the first (since 2009) broadcasts for the Ukrainian minority (2 hours).

Public regional radio stations are mainly supported with funds generated from subscriptions and advertising. According to the data of KRRiT, in the case of regional radio stations, funds obtained from subscriptions comprise from 70% to 100% of their budget.

In the years 2008-2011 all regional branches of Polish Television S.A. broadcast programs for national and ethnic minorities and as in the case of radio stations, the leader in respect of the broadcasting time was the television branch in Białystok. It also should be noted that the total number of hours of materials broadcast by all the branches gradually increased from 179,6 hours in the year 2008 to 270,4 hours in the year 2011.

In the year 2012 the number of regional TVP centers broadcasting for minorities dropped to eight, while in 2013 to six. In the last year, programs for the Ukrainian and Russian minorities have been broadcast in Olsztyn and Białystok, for the Belarusian and Lithuanian minorities in Białystok, for the German minority in Katowice and Opole, and for the Kashubians in Gdańsk.

It should also be noted that broadcasts for national minorities transmitted via a national bandwidth constituted a very narrow margin of the program. In 2012 TVP 1 did not broadcast such programs at all, while on TVP 2 they took up only 1% of the total airtime and on TVP Info – 0.1% [4, p. 9, 12].

Out of the 9 national minorities and 4 ethnic minorities all of them are present on the Internet. Each minority publishes at least one periodical (weekly, biweekly, monthly or bimonthly) and all of them can be found on the internet. Most of them are widely available for free together with archive. Each can be entered directly by typing a suitable phrase in a search engine or through a website of minority societies. The periodicals are published either only in a minority language or in a minority language and Polish.

Media entities (not connected with direct activity of minority societies) publish also their own web portals. They are three portals run by newspapers: German wochenblatt.pl (the web portal of 'Wochenblatt' newspaper), Ukrainian www.nasze-slowo.pl (the portal of 'Nasze Słowo' newspaper) and nadbuhom.pl (the portal of 'Nad Buhom i Narwoju' newspaper) and four run by radio stations: Belarussian www.racyja.com (of Radio Racja), Lemko lem.fm (of Radio Lem.fm), www.radio-lemko.pl (of Radio Lemko) and German mitteendrin.pl (of Radio Mitteendrin). Another news portal is also www.punsk.com.pl (Polish-Lithuanian) run by Aušra Publishing House.

It is worth mentioning that the editors of 'Wochenblatt' also produce broadcasts of the German minority for public and private radio and television stations (e.g. TVP Opole, TVP Katowice, TV Silesia, Polskie Radio Opole).

The study does not refer to the activity of minorities in social networks. It seems that YouTube is particularly predestined to promote a language and culture.

Polish legal regulations allow national and ethnic minorities for realization and transmitting their own radio and television broadcasts. Their main carriers are regional branches of public media, which by emitting broadcasts for minorities perform obligations imposed on them under the so-called missionary activity. At the same time it should be noted that the right to broadcasting is guaranteed only to those minorities which fulfill the conditions laid down in the Act on National and Ethnic Minorities and Regional Language.

The factors that in the current legal situation decisively determine the formation of the programs for minorities and their broadcasting tend to be financial issues and the initiative and activity of the minority communities themselves. In majority, programs presented in public media are financed by subscription and with funds earned by broadcasters.

The other factor, namely the initiative and activity of minority communities, is particularly important not only for the initiation of broadcasts, but also for their realization, which is clearly indicated by KRRiT in the standards saying about properly prepared broadcasts. It depends primarily on people who realize a given broadcast which subject to choose for discussion and how to present it to the listeners/viewers, and thus gaining a loyal audience and maintaining the broadcasting continuity.

The hope for national and ethnic minorities is the Internet. While traditional media (including radio and television) have no future ahead of them, the use of the Internet creates an opportunity for the survival of culture. The Internet – through its freedom and low costs – gives a possibility of contact with the living word. The Internet portals, and the Internet radio and television channels are proof of this.

References:

1. GUS, Przynależność narodowo-etniczna ludności – wyniki spisu ludności i mieszkań 2011, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/Przynaloznosc_narodowo-etniczna_w_2011_NSP.pdf (20.04.2016).
2. Ustawa z dnia 29 grudnia 1992 r. o radiofonii i telewizji z późniejszymi zmianami (Dz. U. 1993, nr 7, poz.34, Dz. U. 1995, nr 66, poz. 335 i Dz. U. 1995, nr 142, poz. 701, art. 22 ust.2, art. 23 ust. 1).
3. KRRiT, Stanowisko Krajowej Rady Radiofonii i Telewizji w sprawie audycji dla mniejszości narodowych i etnicznych oraz społeczności posługującej się językiem polskim w publicznej radiofonii i telewizji, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/stanowiska/st2010/st_101027_mniejszosci.pdf (20.04.2016).
4. KRRiT, Media Publiczne 2012. Aneks do sprawozdania, http://www.krrit.gov.pl/Data/Files/_public/Portals/0/sprawozdania/spr2013/aneks_2013.pdf (20.04.2016).

Ігор ДОЦЯК

*кандидат політичних наук,
директор Центру соціальних досліджень
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», доцент кафедри політології
(м.Івано-Франківськ, Україна)*

ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ

Європейський поступ нашої держави передбачає, в першу чергу, глибинну трансформацію суспільної системи, формування демократичної моделі організації суспільства. У 1993 році Європейська Рада на своєму засіданні в Копенгагені визнала право країн Центральної та Східної Європи вступати до Європейського Союзу після виконання ними низки вимог за трьома критеріями: політичного: стабільність установ які гарантують демократію, верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин; економічного: дійова ринкова економіка; членського: зобов'язання, що випливають із факту вступу до ЄС, зокрема визнання його політичних, економічних та монетарних цілей [1, с.170].

В сучасному науковому дискурсі забезпечення відповідних умов, в більшості, розглядається через реформування існуючих політичних, соціальних та економічних інститутів, обмеження адміністративного тиску, децентралізацію влади, запровадження європейських стандартів щодо організації суспільних відносин. На нашу думку, недостатньо розкривається проблема формування нових ціннісних орієнтацій, що повинні лежати в основі євроінтеграційних процесів та стати основою для їх успішної реалізації. Дослідження суспільних цінностей в своїх особливих аспектах здійснюють всі соціогуманітарні науки, саме ціннісні орієнтації визначають мету, сенс, межі, засоби, завдання та способи самореалізації особистості та розвитку суспільства, вони виступають основою духовного та матеріального життя. В політичній науці цінності розглядаються як пріоритети політичної активності особистості, система орієнтацій що формує вибір моделі політичної діяльності та способ її реалізації. Будь-який інтеграційний процес є ефективний лише тоді, коли він

базується на спільній ціннісній основі. Демократія, забезпечення прав і свобод особистості, конкуренція та вільне підприємництво – ось базові цінності які стали світоглядною основою для формування Європейського союзу. Подальший розвиток українського суспільства вимагає формування нових морально-етичних пріоритетів як в системі організації політико-владних відносин, так і в соціальній практиці. Це складний, багатогранний та глибинний процес, що включає такі три складові: подолання рудиментів радянських цінностей, розвиток національних особливостей та пріоритетів та засвоєння світоглядних позицій європейської спільноти. Проте жодним чином, на нашу думку, не можна ратувати за механічне та повне перенесення цінностей сучасного західного способу життя на український ґрунт. Надмірний індивідуалізм, суспільний скептицизм, домінування споживацьких орієнтацій, криза духовних пріоритетів – такі ціннісні прояви в значній мірі стали основою для розвитку кризових явищ в соціально-економічному та політичному житті не лише Європи, але і всієї західної цивілізації. За період існування незалежної української держави відбулись значні трансформації і в системі суспільних цінностей. Сформувалось нове пострадянське покоління, глобалізаційні впливи сприяли утвердженню нових ціннісних пріоритетів і формуванню принципово інших життєвих траєкторій. Цінності вільного волевиявлення, свободи вибору власного майбутнього і майбутнього вектору суспільного розвитку стали спонукальною основою для таких глибинних зрушень в Україні як «Помаранчева революція» та «Революція гідності».

В соціальній практиці утвердились різючі прояви патріотизму, самопожертви, національної гідності та солідаризму. Саме така ціннісна основа дала можливість Україні вистояти в умовах наростання російської окупації та колапсу власних державних інституцій. Проте такі важливі світоглядні зміни не торкнулись критичної маси цілого суспільства і локалізовані в лише межах певних спільнот або мають тільки епізодичні особистісні прояви. Часто все це розбивається об каміння корупції, непотизму, демагогії, провінціалізму та меншовартості. Український політичний клас залишається найяскравішим уособленням перелічених негативних якостей. Утвердження нових ціннісних основ нашого суспільства, на нашу

думку, повинно відбуватись через формування нових інституційних відносин та соціальних практик. Теоретик нового інституціоналізму, лауреат Нобелівської премії Дуглас Норт визначає інститути як «правила гри» в суспільстві, створені людиною обмежувальні рамки, що організують суспільні взаємовідносини. Інституційні зміни визначають те, як суспільство розвивається в часі [2, с.17].

Вони покликані оптимізувати трансакції між людьми шляхом мінімізації витрат. Сучасне розуміння «інституту» виходить за межі суто формального, нормативного розуміння, як встановлених рамок і «правил гри», включаючи неформальні обмеження і регулятори взаємовідносин в суспільстві. Складний процес формування нових суспільних інститутів та реформування вже існуючих через утвердження нових політико-правових норм, еволюцію неформальних норм та засвоєння нових поведінкових моделей. Інститут волонтерства, об'єднані територіальні громади, окремі громадські, релігійні та суспільно-політичні спільноти, деякі засоби масової інформації та соціальні мережі вже зараз є носіями нових цінностей та моделей суспільно-політичної діяльності. Розширення такої практики на більшість суспільства створить умови для продовження європейського вектора трансформації. Повинні утвердитись такі ціннісні орієнтації що спонукають до конкуренції а не взаємного поборювання, солідарності а не групового чи регіонального егоїзму, послідовності та відповідальності а не демагогії та позерства. Соціум має усвідомити, що моделі поведінки засновані на демократичних та європейських цінностях, можуть привести до реалізації успішних життєвих траєкторій. Потребує поширення новий «інституційний індивідуалізм». Його розглядають як активність громадянина, у діяльності якого починає утверджуватись розуміння, що задоволення його власних інтересів залежить від демократичного функціонування суспільних інститутів. Самі вони також залежні у своїй ефективності від активності громадянина. Розвиток освіти та культури, запозичення найкращих зразків соціальних практик та наукових досягнень європейської спільноти, поєднання національних особливостей із перевагами глобалізаційних впливів дасть шанс утвердити нові ціннісні основи українського суспільства. Як вдало висловився видатний англійський соціолог Ентоні Гіденс : «жоден з нас не мати-

ме заради чого жити, якщо ми не мали бодай чогось, за що померти» [3,40]. Без зміни базових цінностей не можна говорити не лише про успішну європейську інтеграцію але і про подальший розвиток України як суверенної та незалежної держави.

Література:

1. Словник-довідник термінів з Європейської інтеграції / За загальною ред.: М. Бойцуна, Я.М.Мудрого, О.М.Рудіка. – К.: Мілленіум, 2009. – 588 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Норт; пер. с англ. А.Н. Нестеренко. — М. : Фонд экономической книги “Начала”, 1997. — 180 с.
3. Гіденс Е. Нестримний світ: як глобалізація перетворює наше життя / Ентоні Гіденс. – К.: Альтапрес, 2004. – 100с.

Зоряна КУНЬЧ

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЗАСІБ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ УКРАЇНЦІВ ДІАСПОРИ

Національна ідентичність – це ототожнення себе з певною нацією незалежно від громадянства [4]. Основним показником національної ідентичності особи, зокрема представника діаспори, є національна мова. Дослідженню проблем української мови поза межами України присвячували свої праці такі вчені, як Ю. Жлуктенко [2], Б. Ажнюк [1], Л. Козачевська, О. Сидоренко [3], О. Тараненко [9] та інші вчені. Основна мета цього дослідження – проаналізувати, якою мірою українці в різних країнах через вивчення рідної мови усвідомлюють свою національну ідентичність. У зв'язку з цим постає завдання

з'ясуватиможливості української діаспори задовольняти свою природну потребу спілкуватися рідною мовою, вивчати її, утверджувати у світовій спільноті.

Українці поза межами України є досить численною громадою. За різними даними, українська діаспора налічує 11-20 млн. осіб. Впродовж усієї історії свого перебування далеко від рідного краю етнічні українці дбали про збереження та плекання рідної мови, культури, народних звичаїв, своєї української самобутності. Українська діаспоровиробила цілу систему різноманітних заходів для збереження рідної мови, починаючи від двомовних і суботніх шкіл та закінчуючи постійним обстоюванням українськими спільнотами закордоном важливості вивчення рідної (етнічної) мови [3, с. 143].

У близькій до нас Білорусі мешкає 159 тис. українців, з них лише 46 тисяч визнають рідною українську мову. У сусідній державі немає жодної української школи, жодного культурного центру, бібліотеки чи церкви з українською мовою спілкування. Все українське життя зосереджено у восьми громадських організаціях та об'єднаннях українців, які діють у різних регіонах Білорусі та входять до Білоруського громадського об'єднання українців «Ватра» [6, с. 16].

Понад 85 % громадян українського походження у США не володіють мовою предків: за даними перепису населення 2000 р., з майже 900 тис. етнічних українців тільки 115 тисяч заявили, що знають українську мову. З 1953 року при Українському конгресовому комітеті Америки організовано шкільну раду, що курує навчання у світських школах українознавства. Крім суботніх шкіл, існують також приватні денні школи, де навчають української мови та культури. У них навчається близько 15-20 % дітей з українських родин.

У Канаді українську мову викладають у середніх школах кількох провінцій, зокрема Альберти, Манітоби, Саскачевани. Загалом приблизно 6 тис. дітей вивчають українську мову в початкових та середніх школах. У великих містах зі значним відсотком українського населення працюють факультативні вечірні класи для дорослих, які бажають вивчити українську мову. Незважаючи на розвиток українського шкільництва, кількість людей, які назвали українську мову рідною, зменшується: лише 35 відсотків канадців українського походження подали під час перепису українську мову як мову батьків.

У Польщі проживає велика етнічна українська громада, частина якої вже цілковито асимілювалась [7, с. 60]. Однак тут вивчення української мови має загалом сприятливі можливості: на території сусідньої держави діє п'ять комплексів загальноосвітніх українських шкіл та понад 80 пунктів навчання української мови й історії [10, с. 78]. Також у Польщі розвиваються осередки університетської освіти, найвідомішими з яких є кафедра україністики Варшавського університету, кафедри української філології та україністики Ягеллонського університету (м. Краків). Українська філологія розвивається Університеті ім. М. Кюрі-Склодовської в Католицькому університеті (Люблін), в Університеті ім. А. Міцкевича в Познані та у Вроцлавському університеті, а також у Вармінсько-Мазурському університеті (Ольштин). Викладання української мови та інших українознавчих дисциплін ведеться в Європейському колегіумі Університету ім. А. Міцкевича у м. Гнезно.

Поточна ситуація у сфері освіти українською мовою на території Румунії є незадовільною. Зокрема, результати другого етапу моніторингу на території Румунії, який відбувався в травні 2007 року в повіті Марамуреш (де мешкає близько 36 тис. українців), яскраво засвідчили наявність серйозних проблем у сфері забезпечення прав та свобод української громади. У п'яти селах повіту, де проводився моніторинг, загальна частка українського етнічного населення складає 94,7 %, проте у них немає жодного українського дитячого садка, жодної української школи. Існує 11 садків з румунською мовою виховання та 8 восьмирічних шкіл з румунською мовою навчання. У цих закладах викладається лише українська мова і література як предмет. У повіті є один український лицей (єдиний у Румунії), який не забезпечений дидактичною та навчальною літературою. У Румунії не існує жодної початкової або восьмирічної школи з повним циклом навчання українською мовою та жодного дитячого садка з повним циклом виховання українською мовою, немає також художніх / мистецьких шкіл з викладанням українською мовою. У вишах Румунії українська мова і література викладається як предмет в університетах Бухареста, Сучави і Клуж Напоки. Загалом українську мову як другу іноземну вивчають лише близько 60 студентів [8, с. 97-98].

Досліджуючи сучасну ситуацію в різних країнах, помічаємо низку спільних ознак. Насамперед відзначимо, що лише всередньому близько третини етнічних українців діаспори визнають українську мову рідною і вивчають її. Гадаємо, що така ситуація в сучасних умовах має тенденцію до подальшого спадання. Остання хвиля еміграції охопила чималу кількість українців, які не володіють або погано володіють українською мовою. Адже і в Україні є значний відсоток громадян, які, ідентифікуючи себе українцями, спілкуються російською мовою: «особливістю української ситуації дослідники й публіцисти називають несформованість національної ідентичності, вважаючи її наслідком тривалого перебування України в складі імперій і зумовленого ним високого рівня мовно-культурної асиміляції» [4].

На основі вивчення умов для поширення української мови поза межами України можна зробити висновок, що відсутність системної підтримки співвітчизників за кордоном сучасною українською владою спричинює низку проблем, які українська діаспора вирішити самостійно не може, зокрема, до прикладу, вкрай гостротою є проблема підготовки педагогічних кадрів та навчально-методичної літератури. Формальний характер мовної політики в українській державі, відсутність в українській мові реального високого соціального статусу призводить до експансії російської мови [5, с. 85], у тому числі в середовищі української діаспори. Утвердженню української мови поза межами України сприяло б запровадження можливості закордонним українцям навчатися в українських вищих навчальних закладах у межах квот, встановлених для іноземців та осіб без громадянства.

Література:

1. Ажнюк Б.М. Мовна єдність нації: діаспора й Україна / Б. Ажнюк. – К.: Рідна мова, 1999. – 451 с.
2. Жлуктенко Ю.О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / Юрій Жлуктенко. – К., 1990. – 176 с..
3. Козачевська Л. Мова української діаспори як віддзеркалення мовної свідомості та мовної діяльності носіїв білінгвів / Л. Козачевська, О. Сидоренко [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://philology.knu.ua/files/library/movni_i_konceptualni/46-2/20.pdf.

4. Кулик В. Світова мережа й національна ідентичність / Володимир Кулик [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://krytyka.com/ua/articles/svitova-merezha-y-natsionalna-identychnist#sthash.sKMLXOLR.dpuf>.
5. Куньч З.Й. Політичний контекст мовного питання в Україні / Зоряна Куньч // Сучасна Україна: конфлікт-трансформація-інтеграція / Матеріали I Українсько-польського наукового форуму (18-19 грудня, Olsztyn). – Olsztyn-Львів: ПП «Сорока», 2016. – С. 79-85.
6. «М'яка сила» України в Білорусі // «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/myaka_syła_ukr.pdf.
7. «М'яка сила» України в Польщі // «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/myaka_syła_ukr.pdf.
8. «М'яка сила» України в Румунії // «М'яка сила» України в регіоні: інструмент ефективної зовнішньої політики [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/myaka_syła_ukr.pdf.
9. Тараненко О.О. Мова українців західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні (на загальнослов'янському тлі) / Олександр Тараненко. – «Мовознавство», 2013, № 2-3 [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/MoZn_2013_2-3_7.
10. Турчин Я.Б. «М'яка сила» України в Польщі / Ярина Турчин [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.nowaukraina.org/ru_12_2012/07_Turchyn.pdf.

Роман ЛЕНДЭЛ

*магістр ДВНЗ «Прикарпатський
національний університет імені Василя Стефаника»
(м.Івано-Франківськ, Україна)*

ЕТНОПОЛІТИЧНІ ВІДНОСИНИ В УКРАЇНІ: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР

Розробка державної етнополітики, яка би пропонувала інструментарій вирішення етнонаціональних протиріч і сформувала сприятливі правові умови для національно-культурного і громадсько-політичного розвитку етносів та націй є необхідною передумовою для збереження соціальної стабільності у поліетнічних державах. Багатий досвід в цьому напрямку накопичений в країнах Центральної та Південно-Східної Європи. Дезінтеграція одних та формування нових держав, зміни у структурі політичних систем привели до виникнення та ескалації етнонаціональних конфліктів, наростання сепаратистських тенденцій. Проте ефективна європейська та євроатлантична інтеграція, запровадження демократичних норм та соціально-політичних практик дали можливість зняти гостроту етнонаціонального протистояння, локалізувати та навіть погасити конфлікти.

До сфери етнополітики, за визначенням українського дослідника О. Антонюка, входять «система законодавчих, організаційних та ідеологічних заходів, що здійснюють держава, партії, громадські організації, спрямованих на задоволення потреб суб'єктів етнополітичного процесу, пов'язаних зі специфікою їх етнокультурного розвитку; регулювання міжнаціональних (міжетнічних) відносин; усунення чинників міжетнічної напруженості й міжетнічних конфліктів» [1, с.23-24].

Для аналізу сучасного статусу та політичної суб'єктності етнічних громад в Україні, необхідно з'ясувати правові засади державної етнополітики Української держави. Етнокультурні та політичні права етнічних спільнот в Україні, крім ратифікованої Рамкової конвенції, забезпечують Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, а також згадувані вище національні правові акти, зокрема:

«Декларація прав національностей України», Закон України «Про національні меншини в Україні». Рамкова конвенція про захист прав національних меншин [2] увійшла у правове поле України 9 грудня 1997 року і з цього часу РЄ проводить моніторинг її імплементації та практичного застосування. Іншим міжнародним нормативно-правовим актом, адаптованим до законодавства України, є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [3] (ратифікована Законом України від 15 травня 2003 року). 20 січня 2010 року Україною була ратифікована Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [4], яка є важливою для меншин та корінних народів, позаяк передбачає свободу форм культурного самовизначення, гідність та повагу до всіх культур. Відповідно до цих документів, всім народам, національним групам надаються рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права, що передбачає рівне політичне представництво, працевлаштування, соціальну підтримку, створення належних умов для розвитку всіх національних мов та культур, тобто збереження традиційного розселення, традицій, релігії, символіки, забезпечення права рівного користування рідними мовами у всіх сферах суспільного життя, створення власних організацій.

Згідно українського законодавства стосовно прав меншин, громадяни мають право вільно обирати та відновлювати національність [5]. Виходячи з вище наведених фактів, вітчизняне законодавство у сфері забезпечення прав і свобод національних меншин відповідає міжнародним зобов'язанням України, але при цьому науковцями та правниками піднімається питання про змістовну недосконалість та неоднозначність трактування окремих положень нормативно-правових актів, що стосуються сфери регулювання і забезпечення прав і свобод громадян-представників етнонаціональних спільнот. Зокрема, мова йде про проблему визначення поняття «національна меншина» та відсутність правової процедури визнання чи надання цього статусу [6]. Доречним тут є приклад Польщі, де існує офіційно прописаний перелік національних та етнічних меншин, що знімає будь-які питання. Саме визначення правового статусу русинів є найбільш дискусійним питанням у їх відносинах з офіційними структурами. Крім того, у Конституції України, порівняно з основними законами

інших цільових країн, відсутнім є окремих розділ, який би безпосередньо стосувався питання захисту прав національних меншин, однак вони побіжно є зафіксованими у Розділі 2 «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [7].

Рада Європи здійснює постійний моніторинг виконання Україною міжнародних зобов'язань у сфері захисту прав національних меншин. Після здійснення трьох моніторингових циклів, у березні 2012 року Консультативний комітет РЄ Європи наголосив на потребі вдосконалення законодавчої бази у сфері захисту прав національних меншин, відновлення функціонування спеціалізованого органу влади, ліквідація якого привела до звуження можливостей для представників етнічних спільнот впливати на зміст етнополітики. На думку європейських фахівців, потрібними є більш чіткі процедури надання фінансової підтримки культурної діяльності меншин, вирішення мовних та освітніх проблем [8]. Занчним недоліком є відсутність єдиної державної етнонаціональної стратегії в Україні.

Підсумовуючи аналіз досліджуваної проблеми, необхідно відмітити нагальну необхідність удосконалення правової основи регулювання етнополітичних відносин в Україні. Недостатньо лише ратифікувати загальноєвропейські конвенції, треба закріпити практичним застосуваннями їх базові положення. Необхідно чітко визначити критерії набуття статусу національної меншини, достатньо ефективною була б практика закріплення на законодавчому рівні переліку етнічних меншин. Потребує удосконалення практика державної фінансової підтримки культурної та освітньої діяльності національних об'єднань. Проте, на нашу думку, найважливішим є цілеспрямоване політико-правове сприяння формуванню політичної суб'єктності етнічних спільнот через партійні об'єднання та процедури представницької демократії.

Література:

1. Антонюк О.В. Основи етнополітики : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Олег Вікторович Антонюк. – К. : МАУП, 2005. – 432 с.
2. Рамкова конвенція про захист прав національних меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_055

3. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_014
4. Конвенція про охорону та заохочення розмаїття форм культурного самовираження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/952_008
5. Закон України «Про національні меншини в Україні». Закон від 25.06.1992 №2494-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2494-12>
6. Рогач О.Я. Органи місцевого самоврядування в Україні : їх місце у процесі реалізації етнічних прав членів територіальних громад / Олександр Янович Рогач // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання конституційно-правового статусу національних меншин : український та зарубіжний досвід», від 17-18 травня 2007 р. / За ред. Ю.М. Бисаги. – Ужгород : Ліра, 2007. – С. 227-234. – С. 231., с. 231
7. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
8. Advisory committee on the framework convention for the protection on national minorities. Third opinion on Ukraine adopted on 22 march 2012 [Електронний ресурс]. – Strasbourg, 28 march 2013. – Режим доступу :http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/3_FCNMdocs/PDF_3rd_OP_Ukraine_en.pdf

Оксана П'ЯТКОВСЬКА

кандидат економічних наук, науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

МАКРОЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ МІГРАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ. РОЛЬ ПОЛЬЩІ

Активна інтенсифікація міжнародної міграції населення перетворила цей феномен на один із визначальних характеристик глобалізації ХХІ століття. Трансформація видів міжнародної міграції, розширення географії країн-донорів та реципієнтів, зміна форми міграційної взаємодії між державами зумовлюють необхідність пошуку нових концептуальних підходів до дослідження цього явища, особливо на міждержавному рівні, з метою виявлення нових якісних проявів інтеграційних процесів.

Незважаючи на постійні дебати серед науковців та коливання від оптимізму до песимізму міграційних теорій щодо впливу міграції на розвиток [5], гетерогенність висновків авторів обґрунтована емпіричними дослідженнями, які переважно враховують вплив міграції на вибрані соціально-економічні параметри країни походження чи призначення. На наш погляд, на сучасному етапі розвитку міжнародної міграції та інтеграційних процесів, що відбуваються у цілому світі та Європі зокрема, застосування теорії міграційних систем дозволить більш ґрунтовно підійти до аналізу процесу євроінтеграції України.

Оскільки теоретичні аспекти міграційних систем є достатньо новими для вітчизняної науки, то коротко зупинимося на характеристичі основних теоретико-концептуальних підходів та еволюції поглядів дослідників у цій сфері. А. Мабогундже (Mabogunje) у 70-х роках охарактеризував міграційну систему як набір певних місць, пов'язаних між собою потоками осіб, товарів, послуг та інформації, які сприяють подальшому обміну, зокрема активізації міграції між цими місцями [7]. Протягом 80-90-х рр. цю ідею використали та трансформували

для характеристики міжнародної міграції А. Портерс, М. Кірц, Г. Злотнік та ін. [6]. Натомість О. Бейквел, аналізуючи наукові підходи до дослідження міграційних систем, що виникли внаслідок трудової міграції (англ. – labor migration system), підкреслює актуальність праць П. Гуткінда (1962 р.), Дж. Саула (1968 р.) А. Річардза (1952 р.), яких можна трактувати основоположниками міграційної системи як саморегульованого механізму в межах ширшої соціальної системи [4]. Серед дослідників, які розвинули теорію міграційних систем на макрорівні, можемо виокремити П. Левітта, Дж. Фоусетта, Д. Гурাকা, М. Кріц, Л. Ліма та ін. Згідно їхнього трактування, міграційні системи складаються з країн (або регіонів певних країн), між якими відбувається відносно чисельний обмін мігрантів, і характеризуються наявністю відповідних механізмів, що забезпечують взаємозв'язок між активізацією потоків людей з потоками товарів, послуг, капіталу, ідей, інформації [6]. Отже, на наш погляд, сформованість міграційної системи між країнами, регіонами чи країною та регіоном, фактично, можна розглядати як істотний показник їхньої інтеграції.

У цій публікації ми проаналізуємо макроекономічні виміри інтеграції України до європейської міграційної системи (без урахування інших характеристик, які також є важливими для окреслення функціональності міграційної системи) та виявимо роль Польщі у цьому – окреслимо місце Польщі у міграційній системі, що формується між Україною та ЄС. У цьому аналізі Україну розглянемо в контексті країни-донора міграційних потоків.

Аналізуючи чисельність українських мігрантів у країнах ЄС (табл. 1), можемо помітити, що Польща знаходиться не третьому місці відносно інших країн за цим показником, що свідчить про високий міграційний потенціал та задатки до формування міграційної системи.

Таблиця 1

Чисельність українських мігрантів у країнах ЄС, кількість осіб, 2010 – 2015 рр.

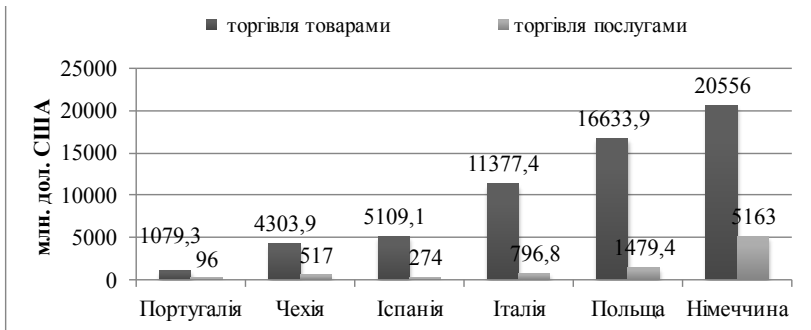
№ з/п	Країна призначення українських мігрантів	2010 р.	2013 р.	2015 р.
1	Німеччина	231 450	234 094	261 147
2	Італія	149 735	213 303	222 241

3	Польща	228 745	221 307	206 518
4	Чехія	124 742	127 239	97 474
5	Іспанія	77 299	82 956	77 420
6	Португалія	45 932	48 065	45 051
7	Угорщина	29 211	31 632	34 369
8	Латвія	43 674	36 106	33 493
9	Велика Британія	17 697	22 527	23 414
10	Естонія	21 805	21 014	21 683
11	Греція	13 694	14 174	19 457
12	Франція	14 739	15 236	15 880
13	Литва	19 405	13 322	12 248
14	Словаччина	10 309	9 398	10 001
15	Румунія	13 938	11 903	9 641
16	Австрія	7 038	7 357	8 232
17	Швеція	4 741	5 921	6 982
18	Данія	6 507	6 682	6 870
19	Болгарія	5 801	6 193	6 400
20	Бельгія	2 541	2 633	4 981
21	Ірландія	2 718	3 843	4 564
22	Норвегія	2 542	3 520	4 236
23	Фінляндія	1 003	1 272	1 822
24	Словенія	1 408	1 513	1 764
25	Нідерланди	686	887	1 208
26	Мальта	173	203	336
27	Люксембург	132	186	175

Складено за: [8].

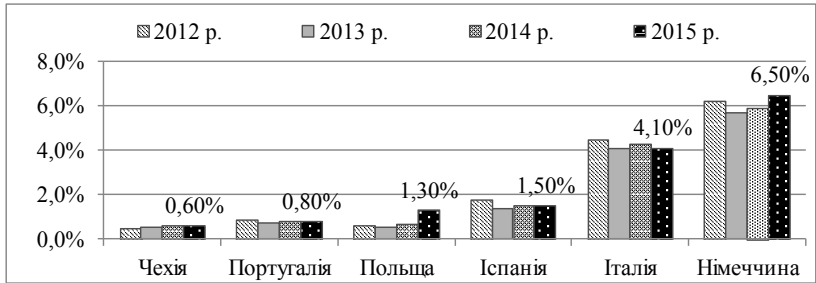
Обравши з представленого рейтингу 6 основних країн-реципієнтів українських мігрантів, проведемо аналіз за обсягами потоків товару, послуг та капіталу, як це передбачено теорією міграційних систем. Як видно з рис. 1, протягом 2013 – 2015 рр. років загальна сума обсягу товарообороту між Польщею та Україною склала більше 16 млрд. дол. США, вивівши Польщу на друге місце за цим показником

відносно інших аналізованих країн. Враховуючи сумарні показники експорту та імпорту послуг між Україною та Польщею протягом цього ж періоду, також помічаємо, що за цим показником Польща знаходиться на другому місці (рис. 1). Щодо обсягів прямих іноземних інвестицій з Польщі (акціонерний капітал в економіці України), то протягом останніх років спостерігаємо їх незначне падіння з 916,4 млн. дол. США у 2012 р. до 785,9 млн. дол. США у 2015 р. [1]. Однак, відносна частка прямих іноземних інвестицій з Польщі у загальному потоці акціонерного капіталу з ЄС за цей період зросла з 2% до 2,4%, що пояснюється загальним скороченням прямих іноземних інвестицій з країн ЄС до України загалом [1].

Рис. 1. Обсяг експорту та імпорту товарів та послуг між Україною та вибраними країнами ЄС, млн. дол. США, сумарно за період 2013 – 2015 рр. [1]

Зважаючи на те, що міграція з України до Польщі представлена переважно трудовими мігрантами, то для аналізу потоків капіталу важливо звернути увагу не лише на обсяги прямих іноземних інвестицій, але й грошових трансфертів. Згідно офіційних даних НБУ, найбільші обсяги грошових трансфертів до України серед країн ЄС надходять з Німеччини (від 423,1 млн. дол. США у 2012 р. до 269,6 млн. дол. США у 2015 р.) [3]. Щодо Польщі, то у 2015 р. вона зайняла 8-ме місце відносно інших країн ЄС та 16-те місце відносно усіх країн світу за обсягами грошових трансфертів до України [3].

Рис. 2. Динаміка приватних грошових переказів в Україну за вибраними країнами, у % до загального річного обсягу, 2012 – 2015 рр. [3]

Серед вибраних нами для аналізу країн Польща демонструє третє місце, при цьому спостерігається динаміка до зростання частки трансфертів з цієї країни на фоні скорочення трансфертів з Італії, Іспанії та Португалії (рис. 2). Враховуючи думку експертів, що близько 55% грошових трансфертів з країн ЄС до України трудові мігранти переправляють неофіційними каналами [2, с. 62], а також на той факт, що Польща лідирує серед країн ЄС як країна-реципієнт українських трудових мігрантів [2, с. 30 – 36], то можемо стверджувати, що реальні обсяги грошових трансфертів з цієї країни до України є значно вищими.

Підводячи загальний підсумок можемо зазначити, що аналіз макроекономічних вимірів інтеграції України до міграційної системи ЄС свідчить, що Польща відіграє надзвичайно важливу роль у цьому процесі. Крім цього, впродовж останніх двох років спостерігаємо тенденцію до активізації розвитку цієї міграційної системи, що проявляється у збільшенні потоків людей, капіталу, товарів та послуг. Перспективами подальших досліджень у цій сфері має стати комплексний аналіз потенційної міграції до Польщі, а також механізми транскордонної співпраці між Україною та Польщею.

Література:

1. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Міграція як чинник розвитку в Україні. Дослідження фінансових надходжень, пов'язаних з міграцією, та їхнього впливу на розвиток в Україні. – К. : MOM, 2016. – 116 с.

3. Приватні грошові перекази в Україну. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=19208357>
4. Bakewell O. Re-launching Migration Systems / O. Bakewell // Working Paper IMI. – 2012. – Paper 60. – 19 p.
5. Hein de Haas Migration and Development: a Theoretical Perspective / Hein de Haas // International Migration Review. – 2010. – V. 44. – Issue 1. – P. 227-264.
6. Hein de Haas North African migration systems: evolution, transformations and development linkages / Hein de Haas // Working Papers IMI. – 2007. – Paper 6. – 44 p., P. 5-6.
7. Mabogunje, A. L. (1970) Systems Approach to a Theory of Rural-Urban / A. L. Mabogunje // Migration. Geographical Analysis. – 1970. – № 2(1). – P. 1-18.
8. Trends in International Migrant Stock: Migrants by Destination and Origin / UN Population Division Department of Economic and Social Affairs. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/>

Павло ТЕЛІШ

*кандидат географічних наук,
завідувач лабораторії “Екологічної експертизи”*

географічного факультету

Львівського національного університету імені Івана Франка

(м. Львів, Україна)

КАЛЬВАРІЯ ПАЦЛАВСЬКА – МІСЦЕ ПАЛОМНИЦТВА ОБИДВОХ НАРОДІВ

На шляху інтеграції України та країн Європейського Союзу важливе значення має посилення культурних взаємин між українцями та нашими найближчими сусідами. Часто такі взаємини найкраще реалізуються у релігійній та туристичній сфері. Останніми роками значної активізації чи радше відновлення набув релігійний туризм.

Релігійний туризм – відвідування сакральних споруд з паломницькою або пізнавальною метою. Цей вид туризму включає паломницький і розвивається на основі збережених культових споруд чи місць поховання [1].

На території українсько-польського прикордоння протягом тривалого періоду перепліталися різні національні культури, які залишили численні культові пам'ятки та місця поховання. Це робить цей регіон унікальним з точки зору його туристичної привабливості. Однак, протягом бурхливого ХХ ст. значна частина унікальних сакральних пам'яток була або втрачена або перебуває у занедбаному стані. У Передкарпатті й Карпатському регіоні таких місць збереглося небагато – комплекси Лаврівського й Добромильського монастирів з українського боку й Кальварія Пацлавська відразу за українсько-польським кордоном. Обидва монастирі були дуже поруйновані у радянський час і лише зараз поступово відновлюються. Кальварія Пацлавська на сьогодні є місцем паломництва вірних лише римо-католицького обряду.

Наприкінці ХІХ – першій половині ХХ ст. найвідомішим і найбільш відвідуваним осередком паломництва греко-католиків була Кальварія Пацлавська. Відомості про це місце сягають дуже давніх часів. Слід зазначити, що це місце паломництва не лише українців але й поляків. Українські джерела свідчать, що вже на початку ХІV ст. стояла у Пацлаві (нині територія гміни Фредрополь у Перемиському повіті, Польща) стара дерев'яна церква Симона Стовпника. Відомо також що її ґрунтовно перебудовано у 1611 році й неодноразово ремонтвано протягом наступних століть [4]. У цій церкві була дуже давня ікона правдоподібно ще з ХІV ст. [3]. Щороку на це місце прибувало щораз більше прочан-паломників, тому наприкінці ХІХ ст. Апостольська столиця наділила це місце відпустами, найбільші з яких відбувалися 11–15 серпня та 11–14 вересня [4]. Щороку у час відпустів число паломників збільшувалось, тому наприкінці ХІХ ст. розпочалося будівництво нової більшої мурованої церкви, котре було завершено у 1913 р. Тоді ж сюди перенесли і чудотворну ікону.

Найбільший розквіт Кальварії Пацлавської, як відпустового місця, відбувся між двома світовими війнами за часів перемиського єпископа Йосафата Коциловського. У 1921 р. ґрунтовно відновлено

стару дерев'яну церкву, збудовано бараки, влаштовано криниці для освячення води. У 1923 р. одержано дозвіл від духовних властей на заснування Хресної дороги, яка мала вирішальне значення для подальшого розвитку цього відпустового місця. У міжвоєнний період Кальварія Пацлавська стала найвідомішим місцем паломництва греко-католиків у Підкарпатті й Карпатському регіоні. В окремі роки число греко-католиків перевищувало кількість римокатоликів.

Однак, перестоявши майже без втрат усю Другу світову війну Кальварія Пацлавська була знищена під час масового виселення українців з теренів повоєнної Польщі. У 1946 р. спалено стару церкву, знищено іконостас у новій церкві. У 1957 р. остаточно пограбовано і зруйновано нову церкву, матеріал з якої ужито до покращення дороги в селі [2]. Лише наприкінці 80-их рр. українські паломники і туристи поступово починають відвідувати місце зруйнованої святині.

На сьогоднішній день Кальварія Пацлавська – місце паломництва вірних римо-католицького обряду. До наших днів тут зберігся комплекс монастиря оо. Францисканців, який занесений до Реєстру історико-культурних пам'яток Підкарпатського воєводства [8]. Польські джерела пов'язують заснування монастиря з іменем Максиміліана Фредра (1620–1679). У 1665 р за його кошти тут було побудовано дерев'яний костел і монастир, до якого згодом прибули оо. Францисканці. Комплекс Кальварії Пацлавської зберігся до нашого часу завдяки іншому фундатору Стефану Юзефу Дверніцькому. У 1770–1775 рр. за його кошти було збудовано мурований костел Воздвиження Чесного Хреста, який був посвячений у 1776 р. На схилах гори було збудовано близько 20 мурованих і дерев'яних каплиць на взірць Хресної дороги у Єрусалимі [5, с. 93].

У костелі знаходиться чудотворна ікона Кальварійської Богоматері, яка згідно з переказами була перенесена сюди після захоплення Кам'янця-Подільського турками у 1672 р. У 1882 р. Апостольська столиця затвердила коронаційний акт і невдовзі ікона була коронована у присутності понад 100 тисяч паломників. Бурхлива історія, пов'язана з іконою у роки Другої світової війни. У 1939 р. її перевезли до Чижок коло Львова, згодом до Ясла і Кракова, де вона була замурована у фундаменти одного з костелів. Лише після війни ікону повернули на Кальварію. У 1968 р. сюди прибув тодішній краківський митрополит

Кароль Войтила, пізніший понтифік Іван-Павло II [].

Сучасна Кальварія Пацлавська – це найбільший паломницько-туристичний центр Підкарпатського воєводства Польщі, який часто називають “Голгофа Прикарпаття” чи “Ясна гора Прикарпаття”. Його розвитку сприяли не лише збережені сакральні споруди, а й сприятливі природно-географічні умови. Щороку весь літній сезон на території комплексу відбуваються багатолюдні заходи, в яких беруть участь не лише паломники, а й туристи з віддалених місцевостей, а часто й з-за кордону. У квітні тут відбувається Хресна дорога і відкриття сезону мотоциклістів. У травні – відпуст, регіональна проща для пожежників та урочистість з нагоди Вознесіння Господнього. Найбільша кількість туристів приїжджає сюди в літні місяці. Щороку у червні чимало туристів-паломників приймає участь у реколекціях для гірських провідників, урочистостях з нагоди Зіслання Святого Духа, і у відпусті до Св. Антонія. Крім цього, щороку, в останніх днях червня проводиться щорічна проща в наміренню тверезості. Багатолюдні урочистості у монастирі о. Францисканців відбуваються у липні – щорічна молодіжна зустріч “Месія –Воля”. Найбільший кальварійський відпуст відбувається тут щороку 11-15 серпня. У вересні – проща для донорів крові, малий відпуст (13-14 вересня), проща для працівників охорони здоров’я та урочисте відзначення річниці посвячення храму в Кальварії Пацлавській. У жовтні тут відбуваються урочистості присвячені Св. Франциску та закриття сезону мотоциклістів на Прикарпатті [7]. Річний цикл урочистостей триває всю теплу пору року і характеризується привабливістю не лише для паломників, а й для туристів.

Отже, завдяки сприятливим природнім умовам, цікавим історичним особливостям, збереженому монастирському комплексу Кальварія Пацлавська в останні десятиліття перетворилася у визначний регіональний культурний та паломницько-туристичний центр. Щороку у дні найбільших відпустів сюди приїжджають чимало не лише паломників, але й туристів. Наявність такого центру поблизу кордону сприяє розвитку прикордонних регіонів та посиленню співробітництва між українцями й поляками.

Досвід Кальварії Пацлавської варто використовувати під час відновлення та обґрунтування напрямків подальшого розвитку

Лаврівського й Добромільського монастирів. Адже вони знаходяться в аналогічних природно-географічних умовах, а тому мають всі підстави у майбутньому стати визначними регіональними культурними та паломницько-туристичними центрами.

Однак, зважаючи на те, що протягом тривалого історичного періоду Кальварія Пацлавська була місцем паломництва не лише поляків, але й українців, слід зберігати у регіоні українську ідентичність та поступово збільшувати там українську присутність. Цьому безумовно сприятиме скасування візового режиму для українців, чи відкриття нових пунктів пропуску (у тім числі пішохідних) на українсько-польському кордоні.

Література:

1. Безручко Л.С. Методика оцінки історико-культурних ресурсів: навч. посіб /Л.С. Безручко. – Львів, 2013. – 164 с.
2. Білий Б. Кальварія Пацлавська / Богдан Білий // Перемиські дзвони. – 1992. – №7–8. – С. 16.
3. На Кальварію // Бескид. – Ч. 6 (165) від 16 серпня 1931.
4. Пацлавська Кальварія. – Перемишль: Наклад т-ва “Перемиська єпархіальна поміч”, 1924. – 95 с.
5. Barcik J. Fundacja klasztoru franciszkanów w Kalwarii Pałacowskiej / Józef Barcik // Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny. – 1973. – №16/1–2. – С. 89–128.
6. Kalwaria Pałacowska. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kalwariapałacowska.pl/index.html>.
7. Nieistniejąca cerkiew p.w. Zaśnięcia Matki Bożej w Paławiu z 1913 r. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fotoforum.gazeta.pl/zdjecie/3209907,2,1,Paław.html>.
8. Rejestr zabytków Województwa Podkarpackiego. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bip.wuozprzemysl.pl/index.php?id=230>.
9. Zespół parków krajobrazowych w Przemyślu – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.zpkprzemysl.pl/index.php?fsid=1&t=informacje_ogolne.

Ірина ЧЕРВІНКА

*кандидат політичних наук,
асистент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

МІГРАЦІЙНА КРИЗА В ЄС: ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ ІДЕНТИЧНОСТІ ЧИ НАГОДА ДЛЯ НАЦІОНАЛІЗМУ

Міграційна криза в Європі спричинила негативні наслідки в різних сферах, зокрема економічній, політичній, культурній, створивши безпекові та інші загрози, з якими важко впоратися правлячим силам. Однак для правих та ультраправих партій європейських країн ця криза застала швидше позитивним, ніж негативним явищем. Як стверджує Ф. Траунер, професор Брюссельського вільного університету, партії націоналістів та євроскептиків знаходяться на підйомі, зокрема в країнах, що страждають від наслідків заходів жорсткої економії і погано функціонуючого європейського міграційного режиму [1]. Націоналісти і раніше у своїх програмах активно використовували проблему мігрантів, оголошуючи їх не лише джерелом соціально-економічних проблем, а і загрозою для національної ідентичності. Однак після активізації міграційних процесів, що викликали погіршення безпекової ситуації в країнах ЄС, зокрема через дедалі частіші прояви екстремізму, націоналістичні сили європейських країн отримали нові можливості для збільшення кількості своїх прихильників.

При цьому спектр аргументів, які вони можуть використовувати на захист своєї позиції щодо мігрантів, дуже широкий, однак потреба захисту національної ідентичності природно є серед них основним. Міграція з мусульманських країн, як і політика мультикультуралізму, яку проводили європейські країни, вже давно стали об'єктами критики націоналістичних сил, і сьогодні ця критика отримала нове підтвердження в світлі останніх подій. Як зазначає М. Бініон, «головна мотивація правих екстремістських партій – запеклий протест проти імміграції (особливо мусульманської), багатоетнічності та мультикультуралізму, що, на їхню думку, створюють загрозу для європейської культури та ідентичності»[2].

Що стосується власне ідентичності, то на сучасному етапі можна говорити про багаторівневність цього поняття для європейців. З точки зору націоналістів, ідентичність європейських націй зазнає загрози з двох напрямів. Адже поряд з національною ідентичністю в її класичному розумінні, тобто на державному рівні, в багатьох європейських країнах існують сепаратистські рухи, основною ціллю яких є досягти визнання власної самобутності. Як сепаратистські рухи, так і загалом процеси регіоналізації сприяють формуванню ідентичності на нижчих рівнях. З іншого боку, розвиток та поступове поглиблення європейської інтеграції призвели до формування ідентичності на вищому рівні – європейському. Вона має глибоке коріння і, перш за все, виявляється в спільності культури та релігії, маючи своїм фундаментом європейські цінності. З іншого боку, вагому роль у її формуванні відіграли процеси економічної інтеграції. Не маючи етнічної та мовної спільності, європейська ідентичність має дещо іншу природу, ніж національна, однак процес її формування теж може сприяти розмиванню національної ідентичності європейських країн.

Однак, на думку націоналістів, більш небезпечним чинником, що загрожує національній ідентичності європейців, є мусульманська міграція та мультикультуралізм, що створюють небезпеку для європейських цінностей. Використовуючи мігрантів у якості образу ворога та посилюючи риторику про загрозу з їхнього боку, праві партії сьогодні сприяють значній радикалізації суспільства. Наслідки цього можуть виявитися у зростанні рівня насильства на ґрунті націоналізму, що може призвести до загострення внутрішньополітичної ситуації в країнах ЄС. Радикальні націоналістичні настрої вже зараз стають дедалі більш поширеними та зумовлюють посилення ісламофобії, що може призвести до збільшення кількості схильних до застосування насильства осіб, які вважатимуть себе наступниками А. Брейвіка чи інших терористів ісламофобів, що вдавалися до терактів в ім'я власних ідеалів та цінностей.

Зрозуміло, що національна ідентичність для людини є важливою, тому заклики до її захисту завжди знайдуть підтримку серед населення. Як зазначає Е. Сміт, «багато людей відчувають, що національна ідентичність задовольняє їхні потреби в культурі, коренях, безпеці і братерстві. Багато людей досі готові відгукнутися на поклик нації

і покласти життя за її справу. Нарешті, нації пов'язані ланцюгами спогадів, міфів і символів із поширеним і тривким типом спільноти, етносом, і це те, що дає їм їхній унікальний характер і велику владу над почуттями й уявленнями багатьох людей». Наголошуючи таким чином на важливості національної ідентичності у житті кожної людини, Е. Сміт водночас відзначає, що «жоден з цих фактів не означає відкидання «темної сторони націоналізму», його здатності розділяти, дестабілізувати і руйнувати» [3, с. 220].

Справді, збільшення популярності націоналістичних партій є реакцією на події, що відбулися, зокрема, міграційну кризу та прояви екстремізму, однак навряд чи ті європейці, що підтримують націоналістів, усвідомлюють наслідки втілення в життя деяких їхніх радикальних ідей та можливого посилення їхнього впливу. При цьому прогнози щодо наслідків міграційних процесів можуть бути різними. Адже в даному випадку може виникнути своєрідний парадокс, коли міграційна криза замість того, щоб створити загрозу національній ідентичності, може, навпаки, сприяти її зміцненню шляхом посилення національних настроїв і почуттів. Однак, в будь-якому випадку, радикальні вияви цих настроїв суперечитимуть європейським цінностям, які є основою ідентичності європейців як на національному, так і на загальноєвропейському рівні.

Література:

1. Trauner F. The integrative power of the threat of disintegration [Electronic resource] / F. Trauner // European Policy Network. – Access mode: <http://politheor.net/the-integrative-power-of-the-threat-of-disintegration>.
2. Бініон М. Ультраправий марш: у Європі активізуються ультраправі [Електронний ресурс] / М. Бініон // Тиждень.ua. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/World/48680>.
3. Сміт Е. Д. Нації та націоналізм у глобальну епоху / Сміт Е. ; [пер. з англ. М. Климчука і Т. Цимбала]. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 320 с.

Уляна ЯЦИШИН

*кандидат політичних наук,
асистент кафедри соціології та соціальної роботи
Національного університету “Львівська політехніка”
(м. Львів, Україна)*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СЕКУЛЯРИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Україна є частиною європейського цивілізаційного простору. Красномовним доказом цьому є єднання українського громадянського суспільства в обстоюванні євроінтеграції після Революції Гідності, включаючи в це поняття не стільки економічні вигоди, скільки цінності (демократія, свобода, права людини тощо). Проте унікальна історія, яка сформувала в українців власну ідентичність, мотиви, специфічні культурно-релігійні зв'язки, не дає можливості проводити прямі паралелі між Україною та іншими країнами Європи. Обмежений формат статті не дає можливості провести порівняння, тому ми беремо собі за мету дослідження становища релігії в Україні з можливістю подальших порівнянь. Сучасна Європа за висновками сучасних соціологів є секуляризованою, натомість Америка проявляє ознаки високої релігійності. Оскільки дана проблема в контексті пострадянського соціального простору, тим більше в Україні, мало досліджена, очевидним було б зробити висновок про те, що модель секуляризації в Україні є європейською. Тому у даній статті ми намагаємось з'ясувати доцільність такого припущення.

Поняття “секуляризація” пов'язують із зменшенням впливу релігії на особисте та суспільне життя. Ранні дослідження секуляризації прогнозували витіснення релігії з суспільного простору. Пізніші дослідження особливостей становища релігії в різних європейських країнах та США показали, що секуляризація стимулює еволюцію релігії, яка пристосовується вченням та способами служіння до нових умов життя (глобалізації, урбанізації, науково-технічного прогресу, мультикультуралізму та перенасиченості інформаційного простору). Модернізація приносить релігійний плюралізм [6, с. 10-12], спричиняє диференціацію і спеціалізацію соціальних інституцій.

Секуляризація є складним і багатоаспектним явищем, тому для її дослідження необхідно розкласти поняття на складові. Саме цим шляхом пішли сучасні соціологи. Зокрема, Ч. Тейлор виділяє три ключові аспекти аналізу секуляризації. По-перше, це розуміння секулярності в термінах громадського простору. Він передбачає, що наше соціальне, економічне, політичне тощо життя не керується релігійними переконаннями. В даному випадку можна спостерігати законодавчо закріплене відокремлення церкви від держави. По-друге, на секуляризацію вказує занепад релігійних переконань і практик (зменшення кількості практикуючих віруючих в суспільстві). Третій аспект розуміння секуляризації певним чином дотичний до двох згаданих: становище віри в суспільстві. Мова іде про умови духовного пошуку, про вибір (віра в Бога чи невіра) у суспільстві, де допустимим є плюралізм думок і переконань [5, с. 15-17]. Отже, виділяємо три основні рівні секуляризації з метою їхнього пристосування до аналізу української ситуації:

I. Макро-рівень. Рівень усього суспільства, на якому увагу дослідника привертає взаємодія між релігійними організаціями і соціальними інститутами. Ключовими елементами даного рівня є освіта, державно-церковні відносини та вплив релігії на соціальні інститути.

Освіта. Церква втратила монополію на формування погляду людей на природу та суспільство. В Україні школа відокремлена від церкви, освіта є загальнодоступною, а масові комунікації перенасичені різного роду інформацією.

Державно-церковні відносини. В Україні законодавчо закріплене відокремлення церкви від держави. На індивідуальному рівні політики різного рівня прагнуть налагодити позитивні взаємини з церковними служителями, в основному, для покращення іміджу в очах виборців. Зовнішня і внутрішня політики країни підпорядковується світським, раціональним цілям. Всі громадяни є рівними перед законом, незалежно від релігійних переконань.

Вплив на соціальні інститути. В сучасній Україні політична, економічна, культурна та інші сфери є автономними від впливу церкви. Мотивація діяльності індивідів у позацерковному житті є прагматичною і раціональною.

II. Мезо-рівень. Рівень дослідження релігійних практик (кількість практикуючих віруючих, рівень участі віруючих у релігійних організаціях та користування послугами, які пропонують релігійні відділи, служби та групи, а також кількість церковних шлюбів та хрещень), стан самого релігійного інституту поза його взаємозв'язком з іншими соціальними інститутами. Для нашого дослідження використовуємо офіційні дані із Звітів про мережу церков і релігійних організацій в Україні саном на 1 січня 2010 р. та 1 січня 2016 р. [2; 3]. Показники узагальнено та порівняно нижче в таблиці.

Показник	01.2010 р.	01.2016 р.
релігійні громади (з них діючі/недіючі/незареєстровані),	31257/1826	34183/32497/588/1098
- центри,	82	86
- управління	246	292
монастирі	432	526
місії,	340	359
братства,	74	75
ченці і черниці	6685	6901
священнослужителі, у т.ч. іноземці	29892/783	31851/804
духовні навчальні заклади, в них слухачів (денна / заочна)	196 9012/8537	198 8195/11667
школи, у т.ч. загальноосвітні / недільні	12633 -/12633	12179 8/12171
мас—медіа, у т.ч. друковані / аудіовізуальні / електронні	377 377/-/-	484 329/29/133

Необхідно зазначити, що не поодинокими є випадки реєстрації релігійної організації, наприклад, монастиря, орієнтуючись не на потреби громади, а на потребу церкви покращити власний імідж в очах громадськості.

III. Мікро-рівень. Рівень релігійних практик на особистісному рівні, релігійні вірування і переконання членів суспільства, незалежно від залученості до життя релігійної громади. Для того, щоб дослідити секуляризацію на рівні індивідуальних вірувань, необхідно

зосередити увагу на поширенні віри в Бога (духовний світ, трансцендентне) в суспільстві, сприйнятті релігійних текстів, впливові релігії на прийняття буденних рішень людьми. Таку інформацію важко отримати, оскільки вона торкається глибинних пластів людської свідомості. Попри очевидні труднощі, соціологи намагаються пролити світло і на цю проблему. Деякі дані узагальнені у таблиці нижче [4, С. 15-21].

Показник	2000 р.	2013 р.
кількість віруючих	71%	67%
кількість невіруючих	8%	6%
вагаються в виборі між вірою і невір'ям	12%,	15%
відвідують релігійні служби		73 % віруючих, 35 % тих, хто вагається між вірою і невір'ям, 7 % невіруючих
виховувалися вдома в релігійному дусі	31%	34 %

Українці перебувають в становищі невизначеності стосовно рівня власної релігійності. Для багатьох відвідування церкви є результатом виховання або спосіб долучитися до традицій свого народу. Більшість українців відвідують традиційні для України християнські церкви: УПЦ (Київського та Московського патріархатів) та УГКЦ. У той же час, в складні суспільно-економічні часи, українці схильні звертатись по покровительство релігійних авторитетів та церковних служителів.

Х. Казанова зазначав: “Україна - чи не єдине європейське суспільство, яке наслідує північноамериканську модель...” [1]. До цього спричинило, зокрема, те, що в країні через багаторічне розділення між різними країнами (наприклад, католицькою Польщею та православною Росією) та проблемами з утвердженням автокефалії місцевої православної церкви, не відбулось передумов для гомогенної конфесіоналізації [1]. Україна є світською країною, що закріплено в Конституції. Соціальна, політична, культурна,

економічна та інші сфери є автономними від релігійних впливів. Соціальні інститути відокремлені від релігійних, проте в приватному житті громадяни країни виявляють значний рівень задекларованої релігійності. Виділені нами ознаки секуляризації можуть бути використаними для майбутніх досліджень даного явища.

Література:

1. Епоха секуляризму. Соціолог релігії Хосе Казанова про сучасні трансформації секуляризму в світі та унікальне місце України на релігійній мапі Європи // Український тиждень. - № 33 (301). - 15.07.2013 [Електронні ресурс]. - Режим доступу : <http://tyzhden.ua/World/87084>
2. Релігійні організації в Україні (Станом на 1 січня 2010 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2010>
3. Релігійні організації в Україні (Станом на 1 січня 2016 р.) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://risu.org.ua/ua/index/resources/statistics/ukr2016/63055/>
4. Релігійність українців: рівень, характер, ставлення до окремих аспектів церковно-релігійної ситуації і державно-конфесійних відносин // Національна безпека і оборона, 2013. - № 1. - С. 15-40.
5. Тейлор Ч. Секулярна доба. Книга перша / Пер. з англ. - К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. - 664 с.
6. Peter Berger, Grace Davie, Effie Fokas / Religious America, Secular Europe? A Theme and Variations. - Ashgate Publitiong Ltd., 2008. - 168 p.

Edyta ANDRZEJCZAK

doktorant Instytut Socjologii Uniwersytet Łódzki,
(Łódź, Polska)

OBRAZ EUROPY I EUROPEJSKA INTEGRACJA KULTUROWA W OCZACH UCZESTNIKÓW PROGRAMU ERASMUS

Referat poświęcony jest kwestii postrzegania Europy przez młodych Europejczyków oraz kształtowaniu wśród nich poczucia kulturowej i mentalnej wspólnoty. Wykorzystując przykład powołanego w celu wspierania interkulturowych relacji programu Erasmus, autorka zastanawia się, jak wpływa on na rzeczywistą integrację studentów oraz kształtowanie ich tożsamości. Tym samym nawiązuje do badań Siódmego Ramowego Programu Komisji Europejskiej pt. „Tożsamości Europejskie”, przywołując wypracowany w ich toku termin *European mental space*, zastępujący problematyczne pojęcie tożsamość europejska. Ponadto autorka odwołuje się do przeprowadzanych przez nią wywiadów biograficznych z uczestnikami Erasmusa oraz do swoich kulturowo-socjologicznych doświadczeń zebranych podczas wymiany studenckiej.

Chociaż idea zjednoczenia Europy istnieje od zarania dziejów, to przez wiele lat sprowadzana była głównie do współpracy polityczno-ekonomicznej, a nie do kształtowania mentalnej integracji państw europejskich [1, s.29]. Rozpoczętew latach 80. XX w., często krytykowane później próby odgórnego (z tzw. perspektywy *top down*) forsowania idei kulturowej wspólnoty i definiowania tożsamości europejskiej, nie brały pod uwagę głosu tzw. zwykłego obywatela i znaczenia jakie nadaje on Europie (z perspektywy *bottom up*) [2, s. 63]. Ten ignorowany długo punkt widzenia został dostrzeżony niedawno, szczególnie ze względu na pogłębiające się eurosceptyczne nastroje i coraz poważniejsze trapiące Europę gospodarczo-społeczne problemy [3, s. 65].

Kwestia ta była przedmiotem wspomnianych badań Komisji Europejskiej, których celem było m.in. odpowiedzenie na pytanie, jak mieszkańcy Europy postrzegają Stary Kontynent i jakie znaczenia nadają mu w zależności od doświadczeń biograficznych. W wyniku analizy serii

zebranych wywiadów narracyjnych (m.in. z uczestnikami Erasmusa), opracowano pojęcie europejska przestrzeń mentalna. Powstał więc projekt który miał na celu uchwycenie sztucznego, często niezrozumiałego, terminu tożsamość europejska w odmienny sposób, to znaczy nie jako narzuconą organizację polityczno-kulturalną, lecz jako proces budowania w osobistej perspektywie nowej, wielowymiarowej jakości funkcjonowania uwzględniającej życie i rozwój jednostki w więcej niż jednym państwie europejskim [4, s. 155]. Europejska przestrzeń mentalna jest zatem wytwarzana w wyniku spotkań z Europą w procesie osobistych doświadczeń obejmujących bezpośrednie interakcje z kulturowo odmiennym Innym [2, s.73].

Wywiadyprzeprowadzoneze studentami Erasmusa prowadzą do wielu interesujących wniosków. Mimo, iż doświadczanie europejskości przejawia się w różnych formach, to analizując indywidualne wypowiedzi,dotrzec można kilka wspólnych cech i motywów przebiegu i powrotu z zagranicznej przygody. Dla większości studentów Europa jawi się jako miejsce wolności i wyzwolenia, z często opisywanych jakoograniczające czy „duszące”, warunków domowych. „Spotykając” się z Europą studenci na ogółdostrzeżegają alternatywne schematy postrzegania rzeczywistości;odkrywają oni niezauważone przed wyjazdem możliwościw szerszym europejskim kontekście (np. pracę w międzynarodowych organizacjach, współpracę z ambasadami, kontynuację nauki poznanego za granicą języka). Prowadzi to na ogół do otwartości na dialog międzykulturowy i umiejętności poruszania się w tzw. „dużym świecie”. Dla innych (szczególnie dla tych, dla których wyjazd był pierwotnie formą ucieczki) wyjazd jest zaczątkiem intensywnej ewolucji zapatrywań, czyli na ogół adaptacji nieznanym wcześniej wzorów kulturowych i postrzegania codzienności z punktu widzenia Innego. Intensywna praca biograficzna wiąże się na ogół z łaskawszymspojrzeniem na miejsce pochodzenia i ponownym odkrywaniem jego wartości. Co istotne, analiza wywiadów biograficznych wyraźnie pokazuje, iż Europa nie stanowi w żaden sposób zagrożenia dla tożsamości narodowej studentów, a wręcz przeciwnie – wzmacnia ją przywraca poczucie związku z krajem pochodzenia. Dla większości badanych wymiana studencka,oprócz możliwości wzbogacenia zawodowego, stanowi pierwsze znaczące zderzenie zwielonarodościowym środowiskiem europejskim. Wątek

intensywnego budowania kontaktów interkulturowych z tzw. Innym, najczęściej odnosi się do pozostałych uczestników programu (o wiele rzadziej do lokalnych mieszkańców kraju, w którym studiują). Po powrocie do kraju relacje te są na ogół podtrzymywane, a wymiana studencka stanowi nie tylko zaczątek do dalszego eksplorowania Europy i otwartości na dialog, ale też świadomego podejmowania zmiany oglądu rzeczywistości z perspektywy tzw. Obcego.

Kolekcja zebranych wywiadów jest bezcennym źródłem wiedzy pokazującym jak Europa „rozgrywa” się w ramach odniesienia na poziomie lokalnym [3, s.256]. Analiza zebranego materiału wskazuje na to, że zderzający się z kulturową odmiennością uczestnicy wymian studenckich, (choć nie zawsze świadomi) wykazują znaczną chęć społecznego partycypowania w różnych obszarach europejskich, co nie tylko wzmacnia poczucie przynależności do Europy, ale też odbudowuje czy przywraca poczucie związku z krajem pochodzenia. Treści zawarte w zebranych wywiadach ewidentnie wskazują (niezależnie od tego jak narrator ocenia wpływ wyjazdu na swoje życie) na poszerzenie horyzontów poznawczych studentów, a co za tym idzie na zdobywanie przez nich bezcennej umiejętności orientacji w świecie.

Jak sugerują zatem zebrane wśród uczestników Erasmusa materiały badawcze, identyfikacje narodowe, etniczne czy kulturowe w połączeniu z poczuciem europejskości mogą stanowić niekonfliktowe ramy świata życia jednostki [2, s. 78]. Należy mieć nadzieję, iż krytyczne spojrzenie na odgórnie narzucaną ideę integracji europejskiej będzie skutkowało nie tylko intensywną debatą publiczną, ale też zwróceniem jeszcze większej uwagi na młodegoobywatela Europy, którego głos w kształtowaniu jedności europejskiej będzie coraz bardziej kluczowy.

Bibliografia:

1. Barburska O., Historia integracji europejskiej w zarysie, Warszawa 2013.
2. KaźmierskaK., WaniekK., Integracja europejska a przemiany kulturowe w Europie, Łódź 2011.
3. NowakA., Europeistyka w zarysie, PWE, Warszawa 2006.
4. MillerR., DayG., The Evolution of European Identities, Biographical Approaches, Palgrave Macmillan, England 2012.

Sara BLEJWAS

*student Wydział Nauk Społecznych
Uniwersytet Wrocławski
(Wrocław, Polska)*

SZCZYT RADY UE 18-19.02.2016R. – KRYZYS MIGRACYJNY

Kryzys migracyjny to w 2015 roku największy problem z jakim boryka się Unia Europejska, ponieważ z jednej strony dezintegruje od wewnątrz państwa członkowskie UE, a z drugiej – po raz kolejny ukazał, że nie jest ona spójna pod względem wyznawanych wartości.

Państwa członkowskie w erze tego kryzysu zaczęły nawzajem obrzucać się oskarżeniami. Niemcy, które uznały, że należy przyjmować imigrantów, wielokrotnie apelowały do innych państw UE, aby te pomogły im rozwiązać tę kryzysową sytuację. Państwa, które nie chciały podporządkować się dyktatowi Niemców często były narażone na krytykę. Twierdzono także, że potrafią one wyłącznie korzystać z dotacji unijnych, a nie potrafią zaangażować się w rozwiązywanie problemów Wspólnoty. Natomiast państwa, które były w opozycji do Niemiec (głównie państwa z grupy Wyszehradzkiej) twierdziły, że jest to jedynie sprawa Angelii Merkel, która zaprosiła uchodźców do swojego kraju, często za argument przeciw przyjmowaniu imigrantów podając fakt, że dla uchodźców ich kraje są mało atrakcyjne jeśli chodzi o sprawy socjalne.

Od 18 do 19 lutego 2016 roku trwał szczyt Rady UE, na którym oprócz kwestii wypracowania konsensusu w sprawie Wielkiej Brytanii, która nie wyklucza wystąpienia z UE, dyskutowano również o kryzysie migracyjnym jaki dotknął Europę. Podczas tego szczytu mówiono o podjętych współpracach w ramach zwalczania tej sytuacji z NATO oraz Turcją.

Jeśli chodzi o NATO, to intencją UE jest ścisła współpraca z FRONTEX. Pomoc NATO miałyby się sprowadzać do kontrolowania i monitorowania nielegalnego przekraczania granicy na Morzu Egejskim.

Jednak największą szansą dla zażegnania tego kryzysu jest współpraca na linii Unia Europejska-Turcja, ponieważ państwo to jest pierwszym, do którego w pierwszej kolejności przybywają uchodźcy. Z przyczyn ekonomicznych Turcy nie powstrzymują jednak emigrantów dopozostania

w ich kraju. Obecnie trwają negocjacje z Turcją, która być może upatruje w tym szansę do szybszego wejścia do UE. W ostatnim czasie wizytę do Turcji odbyła kanclerz Niemiec Angela Merkel [1]. Podczas tej wizyty poruszane były takie kwestie jak: przemysł ludzi oraz apelowano o zaprzestanie bombardowania Syrii przez Rosję.

Wiele czasu podczas tego szczytu poświęcono na rozmowy o uszczelnieniu zewnętrznych granic, stwierdzając, że należy skłonić państwa aby przestrzegały bardzo szczegółowo kodeksu granicznego Schengen. Chodziło tutaj głównie o to, żeby nie wpuszczać osób, które nie posiadają dokumentów oraz które nie złożyły wniosku o azyl, pomimo faktu, że mieli taką możliwość. Następną sprawą były „hotspoty” [2], które miały służyć do szybkiej rejestracji migrantów. Jednak jak zauważono, nie do końca spełniają swoją rolę, ze względu na brak precyzji.

Na następnym szczyt, który się odbył miał miejsce 7 marca 2016 roku, nie tylko dyskutowano na arenie Unii Europejskiej, ale również zaproszono do rozmów wspomnianą już wcześniej Turcję. Decyzje, które podjęto wówczas mogą zaskakiwać, ponieważ jak można zauważyć, taki bieg zdarzeń ukazuje nam, że Unia Europejska jest w stanie zrobić wszystko aby zażegnać kryzys migracyjny, co powoduje, że czasami rezygnuje ze swoich wartości i procedur.

Unia Europejska doszła do porozumienia z Turcją w kwestii zawracania nielegalnych migrantów z wysp greckich na terytorium tureckie. Jednak w zamian za to, na szczycie ustalono przyspieszenie realizacji planu zniesienia wiz obywatelom tureckim do krajów członkowskich Unii Europejskiej, co powoduje, że zamiast migracji z Syrii możemy spodziewać się ruchu migracyjnego na dużą skalę z Turcji do Unii Europejskiej, co także nie poprawi sytuacji w Europie. Zniesienie wiz ma najpóźniej nastąpić do czerwca 2016 roku [3].

Coraz częściej mówi się również o przyspieszeniu procesu akcesyjnego Turcji. Ta kwestia również została potwierdzona na szczycie marcowym. I w tej decyzji widać, iż Unia Europejska nie do końca przestrzega swoich wartości i procedur, ponieważ jeszcze przed kryzysem migracyjnym można było usłyszeć, że wiele państw członkowskich UE obawia się tureckiej akcesji. Rozszerzenie UE o Turcję mogłoby spowodować destabilizację, ponieważ byłby to kraj, który stanowiłby drugie co do wielkości populacji państwo we wspólnocie europejskiej. A to spowoduje,

że Turcja miałyby bardzo duży udział w procesie decyzyjnym. Miałyby więc podobne możliwości co Niemcy. Do tych dylematów dochodzi również kwestia poszanowania praw człowieka, ponieważ mimo tego, że formalnie Turcja to liberalny kraj muzułmański, to cały czas dochodzi tam do dyskryminacji kobiet oraz „honorowych zabójstw”. Do tego w dalszym ciągu nie funkcjonuje tam wolność słowa, o czym może świadczyć aresztowanie Orhana Pamuka, który miał rzekomo występować przeciwko tureckiej tożsamości narodowej [4].

Konkludując, podczas prowadzenia procesów integracyjnych w Unii Europejskiej mniej istotne są wartości oraz zasady oficjalnie wyznawane przez tę organizację, ustępujące pola interesowi politycznemu. Można nawet odnieść wrażenie, że wartości są tylko swoistą „przykrywką”. Dobrze ukazuje to kryzys migracyjny, ponieważ praktycznie w każdej wypowiedzi o nim pojawią się takie słowa jak humanitarność oraz pomoc osobom potrzebującym. Należy jednak zadać sobie pytanie, czy Europa naprawdę rozwiązuje problemy ludzi, którzy za wszelką cenę starają się do niej dostać, czy może jednak próbuje ten problem przenieść z dala od swoich granic.

Następną kwestią jest to czy możemy mówić o pełnej integracji europejskiej, ponieważ przy kryzysie migracyjnym łatwo jest zauważyć, że państwa członkowskie nie mówią jednym głosem, reprezentując głównie swoje partykularne interesy.

Bibliografia:

1. Romaniec R., Merkel szuka sprzymierzeńca w Ankarze. Ostro o Rosji., <http://www.dw.com/pl/merkel-szuka-sprzymierze%C5%84ca-w-ankarze-ostro-o-rosji/a-19034150> (28.02.2016).
2. Komisja Europejska, Podejście „HOTSPOT” do zarządzania wyjątkowymi przepływami migracyjnymi, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/2_hotspots_pl.pdf(3.04.2016).
3. Rada Europejska, Szczyt przywódców UE z Turcją, 7.03.2016, <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2016/03/07> (3.04.2016).
4. Jurkowska B., Perspektywy przystąpienia Turcji do Unii Europejskiej: szanse i zagrożenia, <http://dspace.uni.lodz.pl:8080/xmlui/bitstream/handle/11089/1478/Jurkowska.pdf?sequence=2> (3.02.2016).

Monika CHMIELIŃSKA

doktorant Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)

IMIGRANCY – ZAGROŻENIE DLA EUROPY?

Bezpieczeństwo międzynarodowe w potocznym rozumieniu jest postrzegane jako stabilność, przewidywalność, niezmiennosc. „Dictionaire Diplomatique” podaje następująca definicję: „idea bezpieczeństwa międzynarodowego wyraża właściwe każdemu narodowi, każdemu państwu, pragnienie bycia zabezpieczonym w razie agresji i opiera się na posiadanej przez państwo pewności, że nie będzie zaatakowane lub, że w przypadku ataku otrzyma natychmiastową i skuteczną pomoc ze strony innych państw” [1, s. 35]. Unia Europejska od 2004 roku boryka się ze wzmożoną migracją o charakterze ekonomicznym, gdzie w ramach wspólnej strefy Schengen nastąpił swobody przepływu osób, towarów i usług. Obywatele nowych państw członkowskich chętnie zaczęli wyjeżdżać do państw tzw. Starej Unii. Sytuacja ta była przez ekonomistów sygnalizowana i szybko znalazła uregulowania w prawie Unii Europejskiej. Migracja ekonomiczna wewnątrz Unii Europejskiej nie jest uznawana za czynnik destabilizujący bezpieczeństwo w państwach UE. Wymiana dóbr i usług pomiędzy państwami członkowskimi jest postrzegana jako konieczny etap w integracji oraz wyrównaniu poziomu życia obywateli nowych państw w strukturach UE. „Migracje międzynarodowe w postaci jaką znamy, są zjawiskiem relatywnie nowym i nierozzerwalnie połączonym z nowoczesną koncepcją państwa narodowego, którego racja bytu w dużej mierze opiera się na systemie kontroli granic i obywateli” [2, s. 14], które pod wpływem dużej grupy emigrantów nabierają zupełnie nowej jakości.

Kolejny problem jaki musiała rozwiązać międzynarodowa społeczność to kryzys ekonomiczny zapoczątkowany w 2008 roku w Stanach Zjednoczonych, który pociągnął za sobą cały szereg sytuacji i ujawnił niedoskonałość systemów opartych na wartości i sile pieniądza. Wspólne działania, jakie zostały podjęte przez państwa UE, przyczyniły się do szybkiego wyhamowania i przeciwdziałania skutkom kryzysu ekonomicznego. Termin „kryzys” używany jest potocznie dla określenia jakichś nieprzewidzianych sytuacji w stosunku do sfery politycznej, sytuacji wewnątrzpaństwowej, sceny stosunków międzynarodowych. Używa

się go również dla określenia różnych zjawisk w gospodarce, kulturze, życiu osobistym. Jest to zjawisko, które określa zagrożenie i wyzwania dla „systemów politycznych, integralności terytorialnej, stabilności ekonomicznej, dóbr, środowiska oraz życia i zdrowia ludzi” [3, s. 9].

Sytuacja społeczno-polityczna w Syrii, skłania międzynarodową opinię publiczną do głębszej refleksji nad poczuciem bezpieczeństwa mieszkańców Europy i granic solidarności z imigrantami pochodzącymi z terenów objętych działaniami wojennymi. „Kryzysy życiowe są zdarzeniami, które często mają tak duże znaczenie, że istnieje niebezpieczeństwo przerwania lub przynajmniej znacznej reorganizacji dotychczasowej linii życia i rozwoju” [4, s. 41]. Każda sytuacja, która wywołuje poczucie kryzysu u istoty ludzkiej może być czynnikiem, który skłania do podjęcia decyzji o migracji. Obecnie obszarem, który stał się „producentem” imigrantów jest Afryka. Destabilizacja tego obszaru powoduje również zawirowania w państwach Unii Europejskiej. Niedawny kryzys ekonomiczny wystawił na próbę cały system finansów państwowych, międzynarodowych, jak również spowodował zamknięcie się niektórych państw na imigrantów, jako na tych, którzy zabierają miejsca pracy. Ważne jest aby zrozumieć, że „bezpieczeństwo międzynarodowe należy traktować jako zmienny w czasie i przestrzeni proces. Jego istotą są w głównej mierze oddziaływania państw na rzecz ochrony swego bezpieczeństwa, tworząc swoistą wypadkową ich interesów w tym zakresie. Bezpieczeństwo międzynarodowe określić można jako wartość, ale zarazem warunki zapewniające nie tylko przetrwanie narodów, państw i ogółem społeczności międzynarodowej, lecz także ochronę ich pozostałych zasadniczych wartości, do których należą, ale zarazem są determinantami, swobodny rozwój i pokojowa współpraca międzynarodowa” [5, s. 41-42].

Ze względu na ogromny wzrost liczby uchodźców, Parlament Europejski w 2015 roku zaakceptował wniosek Komisji Europejskiej o zwiększenie środków z budżetu dla unijnych agencji w zarządzaniu napływem imigrantów do UE: Europejska Agencja Zarządzania Współpracą Operacyjną na Granicach Zewnętrznych UE z siedzibą w Warszawie, Europejski Urząd Wsparcia w dziedzinie Azylu oraz Europejski Urząd Policji. W maju 2015 roku Unia Europejska ogłosiła Europejską Agendę w Sprawie Migracji [6], której celem stała się reforma

strukturalna unijnej polityki migracyjnej oraz podjęcie natychmiastowych działań takich jak: a) zintensyfikowanie działań Europejskiej Agencji Zarządzania Współpracą Operacyjną na Zewnętrznych Granicach Państw Członkowskich we wspólnych operacjach noszących nazwę Tryton i Posejdon w latach 2015 i 2016, b) wdrożenie mechanizmów, których głównym zadaniem stała się pomoc krajom członkowskim konfrontującym się z intensyfikacją migracji, c) ustanowienie w ramach Wspólnej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony operacji morskich, które miały zapobiegać nielegalnemu przemytowi ludzi w basenie Morza Śródziemnego.

Państwa UE mają pełną autonomię w podejmowaniu decyzji o przyjmowaniu imigrantów na terytorium własnego państwa. Na początku napływu ludności pochodzącej przeważnie z Syrii, opinia publiczna była zgodna co do zasadności udzielania schronienia imigrantom pochodzącym z terenów objętych działaniami wojennymi. Liczba tych osób zaczęła gwałtownie wzrastać, a liczba nielegalnie przybywających na terytorium UE stała się trudna do oszacowania. Przymyś do UE stał się dla wielu bardzo dochodowym źródłem zarobkowania. Główne kanały przemytów osób to: zachodnio-śródziemnomorski wykorzystywany przez Syryjczyków, Gwinejczyków i Algierczyków; zachodnio-afrykański wykorzystywany przez Gambijczyków i Gwinejczyków; środkowo-śródziemnomorski wykorzystywany przez Eryteńczyków i Nigeryjczyków; wschodnio-śródziemnomorski wykorzystywany przez Syryjczyków, Algierczyków i Irakijczyków; zachodnio-bałkański wykorzystywany przez Syryjczyków i Algierczyków; wschodnio-europejski wykorzystywany przez Syryjczyków, Afgańczyków i Wietnamczyków; murmański wykorzystywany przez Syryjczyków [7]. Obywatele innych państw nieobjętych działaniami wojennymi przybywają na teren UE w poszukiwaniu lepszych warunków życia a tym samym utrudniają pomoc docelową dla tych, którzy uciekają przed wojną. Ofiary działań wojennych w Syrii stały się imigrantami szukającymi bezpiecznego miejsca dla siebie i swoich najbliższych. Pozostawienie rodzin oraz dorobku całego życia dla wielu z nich jest traumatycznym przeżyciem. Uzyskanie statusu uchodźcy jest dla nich jedyną drogą do normalności.

Na posiedzeniu w dniu 6 kwietnia 2016 roku Komisja Europejska podjęła się próby dyskusji na temat zmiany przepisów imigracyjnych. Unia Europejska widząc fiasko dotychczasowych działań podejmowanych

w ramach Konwencji Dublińskiej [8] stara się stworzyć nowe rozwiązania oparte na dwóch opcjach. Pierwsza z nich oparta na dotychczasowych zasadach: każde państwo członkowskie samo decyduje, ilu i których imigrantów przyjmie. Druga opcja to europejska instytucja azylowa, która przyznawałaby azyl w imieniu wszystkich państw członkowskich. Osoby ubiegające się o azyl byłyby rozdzielane na poszczególne kraje biorąc pod uwagę liczbę ludności i siłę gospodarczą kraju. Kraje UE i ich obywatele w celu ochrony bezpieczeństwa wewnętrznego coraz uważniej przyglądają się imigrantom. Prasa niemiecka komentując plany wprowadzenia takich rozwiązań w następujący sposób: „Trierischer Volksfreund” zaznacza: „W myśl traktatów, Unia Europejska musi przejąć jakieś zadanie, jeśli może rozwiązać je lepiej, niż suma jej członków. Od września cała Europa wyraźnie dostrzegła, że niektóre państwa członkowskie bardzo daleko posuwają się w swoich egoizmach. Dlatego UE musi teraz przejąć stery” [1]. Natomiast „Reutlinger General- Anzeiger” pisze: „Tak zwana Konwencja Dublińska nie zawiera sprawiedliwych zasad. Jest ona korzystna dla krajów, które mają wokół siebie unijnych partnerów, posiadających zewnętrzne granice, ponieważ imigranci muszą występować o azyl tam, gdzie po raz pierwszy postawili stopę w UE. Jednocześnie krzywdzi ona państwa jak Włochy czy Grecja, gdzie z reguły najpierw dociera gros imigrantów. Największym błędem Konwencji Dublińskiej jest jednak to, że nie zawiera ona żadnych reguł koniecznego potem rozdziału migrantów. Błąd ten ma teraz zostać wyrugowany, choć nie wiadomo, w jaki sposób. Ale jedno jest jasne: Unia Europejska nie będzie funkcjonować bez solidarności” [1].

Wśród tych, którzy szukają schronienia przed wojną są osoby, które w obrębie demokratycznych i tolerancyjnych społeczności stawiają za cel szerzenie niebezpiecznego, fanatycznego islamu. W państwach udzielających azylu uchodźcom z Syrii dochodzi do wielu niebezpiecznych zachowań pomiędzy muzułmanami a chrześcijanami. Doniesienia ze Szwecji, w której radykalni muzułmanie, zwolennicy Państwa Islamskiego (IS), terroryzują mieszkających tam syryjskich chrześcijan. Na budynkach zamieszkałych przez wyznawców Chrystusa w Göteborgu, drugim co do wielkości miast kraju, regularnie pojawiają się graffiti wzywające do „zabójstwa chrześcijan” i wyrażające poparcie dla powstania islamskiego kalifatu w Syrii oraz Iraku [9].

Według społeczności asyryjskiej, liczące 500 tys. mieszkańców miasto Göteborg wraz z napływem uchodźców z Syrii i Iraku „zamieniło się w główny ośrodek rekrutacyjny IS” [9]. Wypowiedź jednego z chrześcijan nie pozostawia złudzeń: „Proszę sobie wyobrazić, że uciekliście przed islamistami w Syrii, tylko po to, by żyć z nimi teraz drzwiami w drzwi w Szwecji. A oni was nienawidzą i grożą wam śmiercią. Nigdzie nie jesteśmy bezpieczni”.

Konflikt z terenów Syrii rozprzestrzeniła się na kraje Unii Europejskiej i stanowi nowe ognisko zapalne. Społeczności chrześcijańskie zachęcają do ratowania braci w wierze, solidaryzowania się z nimi i niesienia pomocy współczesnym męczennikom wiary. Osoby bardziej tolerancyjne w swoich poglądach chcą aby udzielono pomocy ze względów humanitarnych ofiarom wojennym.

Przyjmując imigrantów państwa UE liczą na szybkie zasymilowanie się ze społeczeństwem i przestrzegania praw obowiązujących w danym państwie. Wartości jakimi dla Europejczyka są prawa człowieka, wolność, demokracja, kultura zachodu mająca swoje korzenie w religii chrześcijańskiej są bardzo ważne. Muzułmanie napływający z Syrii są postrzegani jako potencjalne zagrożenie dla kultury zachodu i bezpieczeństwa wewnątrzpaństwowego. Pokojowo nastawione bractwa muzułmańskie są w opozycji dla terroru i bezprawia jakiego dopuszczają się niektórzy muzułmanie w Syrii i Bliskim Wschodzie. Apel jaki został umieszczony na stronie muzułmanie.com jest głosem, który zawiera przesłanie: „Wyrażamy głębokie współczucie i pragniemy dać wyraz swojej solidarności ze wszystkimi pokrzywdzonymi, prześladowanymi, terroryzowanymi i zniewolonymi z powodu swoich przekonań, przynależności religijnej czy pochodzenia etnicznego. Jesteśmy oburzeni wszelkimi próbami niszczenia więzi społecznych oraz zakłócania koegzystencji wspólnot lokalnych” [10]. Głos ten jest zagłuszany przez islamskich fanatyków religijnych. Kraje europejskie zaczynają rozumieć jakie rozmiary może mieć imigracja uchodźców z Syrii, jakie niesie ze sobą zagrożenia i jak złudne było poczucie bezpieczeństwa w ramach Unii Europejskiej. Europa musi stanąć na straży swojej tożsamości i wolności aby porządek wypracowywany przez pokolenia nie przerodził się w walkę w obronie tych wartości.

Bibliografia:

1. Stańczyk J., Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa, Warszawa 1996.
2. Buchowski M., Kołbon I., Współcześni wędrowcy: od cudzoziemca do obywatela, „Czas kultury” 2008, nr 4.
3. Gryz J., Kitler W., System reagowania kryzysowego, Toruń 2007, s. 9.
4. Adamczak M., Krytyczne zdarzenia życiowe i radzenie sobie z nimi- wybrane zagadnienia, [w] B.Waligóra, Elementy psychologii klinicznej, t.II, Poznań 1992.
5. Matzke M., Niemiecka prasa: UE nie będzie funkcjonować bez solidarności, <http://www.dw.com/pl/niemiecka-prasa-ue-nie-będzie-funkcjonować-bez-solidarności/a-19170179> (24.04.2016).
6. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Europejskich. Program w zakresie migracji, http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/background-information/docs/communication_on_the_european_agenda_on_migration_pl.pdf (24.04.2016).
7. Risk analysis for 2016, http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/Annula_Risk_Analysis_2016.pdf (24.04.2016).
8. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady w kierunku reformy wspólnego europejskiego systemu azylowego i zwiększenia liczby legalnych sposobów migracji do Europy, <https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2016/PL/1-2016-197-PL-F1-1.PDF> (23.04.2016).
9. „Muzułmanie terroryzują syryjskich chrześcijan w Szwecji. „Przejdziecie na islam albo zginiecie”, <http://wpolityce.pl/swiat/268759-muzulmanie-terroryzuja-syryjskich-chrzescijan-w-szwecji-przejdziecie-na-islam-albo-zginiecie> (24.04.2016).
10. Oświadczenie dotyczące obecnych wydarzeń w Iraku i Syrii, <http://www.muzulmanie.com/index.php/oswiadczenie-dotyczace-obecnych-wydarzen-w-iraku-i-syrii> (23.04.2016).

Sylwia IWANEK

doktorant Wydział Nauk Humanistycznych
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
(Warszawa, Polska)

MĄDROŚĆ VINCENZA I MYŚL MIĘDZYKULTUROWA

Choć literacka twórczość Stanisława Vincenza od wielu lat cieszy się zainteresowaniem badaczy, jej mądrościowy wymiar doceniono dopiero niedawno. To właśnie dzięki nim autor tetralogii *Na wysokiej połoninie*, stał się dla nas nie tylko interesującym pisarzem, ale właśnie mędrcom – przewidującym choroby Europy XX i XXI w. Jego dzieło życia zdaje się przeistaczać na naszych oczach w księgę mądrości, po którą sięgamy w chwilach niepokoju o los naszej kultury i cywilizacji. Nie lekceważąc wagi poczynionych już rozpoznań, autorka pragnie zwrócić uwagę na fakt, że współczesna filozofia międzykulturowa rzuca nowe światło na ów mądrościowy wymiar dzieła pisarza. Pytania, które w jej ramach są zadawane, współbrzmia z tymi, których echa odnajdujemy u Vincenza. Czy gwałtowna ekspansja okcydentalnych form życia jest jedyną i czy na pewno słuszną drogą przemian współczesnej cywilizacji? Czy postępujący proces przykrawania kultur tradycyjnych do ram zachodniej wizji świata, jest tym, co sprzyja rozwojowi ludzkości? I w końcu: czy globalizacja musi łączyć się z uniformizacją wszelkich kultur życia? Każde z tych pytań nurtowało mędrca z połonin. Wyrósł wszak wśród górali Karpat Wschodnich, na pograniczu wielokulturowym, był głęboko zakotwiczony w lokalnej przestrzeni kulturowej, obserwując, jak stopniowo wdzierają się w nią elementy cywilizacji industrialnej. Co mówił w swych utworach o cywilizacji i nadchodzących zmianach?

Człowiek Vincenza zawsze jest zakotwiczony w przyrodzie, pewnym miejscu, ale również w czymś, co przekracza nasz materialny świat, co jest ponadczasowe. Tymczasem postęp cywilizacyjny wywłaszcza go nie tylko z przestrzeni natury, ale także z przestrzeni nadprzyrodzonej. Piotr Nowaczyński pisze, iż świat nowoczesny to dla bohaterów tetralogii „cywilizacja, której oświeceniowy jeszcze program podboju natury i budowy rajy na ziemi doprowadził do wykształcenia się społeczeństw zagonionych termitów, gdzie wykorzeniony z przyrody i własnej tradycji

człowiek sprowadzony zostaje do roli siły roboczej, gdzie pękają naturalne więzi międzyludzkie przez zapośredniczenie ich we wszechwładnym pieniądzu i gdzie w wyniku tendencji antyreligijnych człowiek doświadcza poczucia metafizycznej pustki i lęku przed wszystkopochłaniającą śmiercią [1, s. 6].

Do spostrzeżeń lubelskiego badacza warto dodać tezy współczesnych filozofów międzykulturowości. Raul Betancourt – jeden z twórców filozofii międzykulturowej – odnosząc się do tez Domingo F. Sarmiento, wskazuje że aktualnie mamy do czynienia z barbarzyństwem „post-cywilizacyjnym”. Nie jest to jednak zdziczenie poprzedzające nadchodzący postęp, ale istniejące równoległe z nim, będąc niejako jego wytworem. Ów „huragan globalizacji”, wciąż niszczy poszczególne kultury (niektóre już zupełnie unicestwił) redukuje ich bogactwo i różnorodność. Co więcej: rodzi głód, niedożywienie, generuje rozmaite procesy wykluczenia. Oddziałuje też na sferę poznawczą: zacieśnia nasz obraz rzeczywistości do tego, co przekazują nam mass media [2]. Człowiek w zalewie wciąż niepomyślnych informacji, które sączą się z telewizji, radia czy internetu, zubożał na potrzeby bliźnich czy zło, które dzieje się obok niego. Żyjąc w globalnej wiosce doświadczamy również rozbicia bliskich relacji międzyludzkich. Nie żyjemy razem, żyjemy obok siebie. Zwraca na to uwagę również Franz Martin Wimmer. Wskazuje, że w tworzeniu kultury globalnej, możemy obrać dwie ścieżki: jedna prowadząca do ekspansji i dalszego rozwoju kultury okcydentalnej, druga zaś prowadzi do źródeł uwzględniając również te spoza tradycji europejskiej [3, s. 174].

Podobnie postrzegał to Vincenz. Świadomy tego, że inne obszary kulturowe są ogromnymi pokładami mądrości i myśli, które w pewien sposób zbiegają się z myślą europejską, chętnie sięgał po twórców spoza tradycji europejskiej. Za przykład mogą tu posłużyć eseje poświęcone Gandhiemu, w którego postawie odnajdywał wiele tych wartości, które sam popierał. Nie obawiał się zatem sięgać do źródeł pochodzących z nieeuropejskich obszarów kulturowych, wszędzie szukając tego, co wspólne dla wielu różnych tradycji. Wyjątkowe miejsce jednak oddawał tym formom życia społecznego, w których ludzie nie są masą złączoną jedynie prawem państwowym. Wskazywał, że to właśnie mała ojczyzna jest źródłem, z którego wypływają kolejne istnienia ludzkie. Podkreślał, że to tradycyjne kultury, jawiące się jako wspólnoty społeczne połączone ze sobą

bliskimi więziami, są tym, co pomaga człowiekowi rozwijać się, otwierać na sąsiadów – zarówno z innej miejscowości, jak i z innego państwa.

Przypomnijmy: Betancourt zwraca uwagę na niebezpieczeństwo przychodzące wraz z cywilizacją, zaś Wimmer podkreśla wagę dialogu między filozofiami i tradycjami. Vincenz, łącząc dwa powyższe postulaty, idzie o krok dalej: zwraca uwagę również na wartości duchowe, które wraz z okcydentalną wizją świata, zostały usunięte, zaś na ich miejsce został wprowadzony kult postępu i szeroko rozumianego rozwoju człowieka i całych społeczeństw. Ten prometejski projekt ma u swych źródeł przekonanie, że to człowiek jest władcą tego świata i może dowolnie kształtować cywilizację. Autor Powojennych perypetii Sokratesa postrzegał jednak kulturę, by tak rzec, holistycznie. Zwracał uwagę nie tylko na to, co fizyczne, ale i na to, co duchowe: „Dąży do świata wartości, ale przestrzeń fizykalną i to co się w niej dzieje, w przyrodzie oraz wśród ludzi, traktuje także jako znak odsyłający do tego co poza czasem i przestrzenią” [4, s. 13].

Był zatem Vincenz dość sceptycznie nastawiony wobec cywilizacji przemysłowej i, co się z tym wiąże, do okcydentalizmu. Postrzegał rozwój nowoczesności, podobnie jak myśl międzykulturowa, jako siłę niosącą duże zagrożenie dla małych, rodzimych kultur, ich dorobku umysłowego i duchowego. Autor Dialogów z Sowietami przestrzegał przed tym już na początku XX w., słusznie wskazując rezultaty, jakie może przynieść zachłyśnięcie się cywilizacyjnym postępem. Filozofia międzykulturowa boryka się już ze skutkami procesów, o których mówił Vincenz. Głosy filozofów międzykulturowości i polskiego myśliciela łączą się ze sobą, wskazując na rozpad więzi międzyludzkich oraz więzi międzykulturowych.

Widoczne zbieżności myśli Vincenza ze współczesną myślą międzykulturową mogą sugerować, iż autor doskonale zdawał sobie sprawę z tego, że nikt z nas nie jest samotną wyspą – każdy potrzebuje partnera, któremu będzie mógł powierzyć swe sądy czy uczucia. Przekonanie to pozwala mu w spotykanych osobach czy obcych kulturach widzieć równego sobie interlokutora. Nie obawiał się wyjścia poza własny obszar tradycji, co możemy zobaczyć w jego licznych esejach. Pomagało mu w tym niewątpliwie specyficzne podejście do czasu, który, podobnie jak dla Huculów, jawił się jako „wieczne trwanie”. Vincenz zamknął niejako w sobie pamięć o przodkach, wchłonął ogromną część tradycji europejskiej.

Nie wahał się podróży wstecz, wyjścia poza ramy otaczającego świata, aby wysłuchać mędrców wciąż aktualnych. Podobne postulaty wysuwa dziś filozofia międzykulturowa – m.in. Ram Adhar Mall, który pisze o konieczności jednoczesnego pozostania i wyjścia ze swojej tradycji kulturowej (topiczna a-topiczność), tak aby móc konfrontować i zarazem przydać naszemu sposobowi postrzegania rzeczywistości wielości perspektyw. Filozof ów twierdzi, że philosophia perennis występuje we wszystkich kulturach świata.

Autor Na wysokiej połoninie był mocno zakorzeniony w lokalnej społeczności. Jednak nie przeszkadzało mu to w budowaniu odniesień nie tylko do całej tradycji europejskiej, ale również do innych kręgów kulturowych. Jak wiemy, autor tetralogii studiował sanskryt oraz uczył się języka arabskiego, zapoznawał się z religiami Wschodu, w tym wierzeniami hinduskimi. Pozostawał zatem Vincenz w swym miejscu, jednocześnie z niego wychodząc. Wydaje się zatem, że zasada topicznej a-topiczności była mu doskonale znana i stale przez niego praktykowana, jak gdyby od początku towarzyszyło mu przekonanie, że prawdziwą mądrość możemy odnaleźć nie tylko w kręgu naszej kultury. Choć był niezwykle oddany całej spuściznie tradycji europejskiej, nie wahał się sięgać po myśli spoza niej, poszukując zbieżności między tym, co reprezentuje Europa i nie-Europa. Myśl międzykulturowa domaga się krytyki Zachodu i słusznie. Warto jednak zwrócić uwagę także na fakt, że kultura europejska od dawna mieści w sobie nie tylko elementy takiej krytyki, ale także rozmaite wizje alternatywnych dróg rozwoju naszej cywilizacji. Jedną z nich przedstawił w swych dziełach Stanisław Vincenz. Warto uwzględnić również jego głos w naszych licznych próbach rozwiązania problemów dzisiejszego świata.

Bibliografia:

1. Nowaczyński P., Mądrość Vincenza, Lublin 2003.
2. Betancourt R.F., Philosophical Presuppositions of Intercultural Dialogue, <http://them.polylog.org/1/ffr-en.htm> (27.06.2014).
3. Wimmer F.M., Tezy, warunki i zadanie filozofii o orientacji interkulturowej, „Kwartalnik filozoficzny” 2000, t. XXVIII, z. 1.
4. Ołdakowska-Kuflowa M., Wypowiedzieć SŁOWO. Stanisław Vincenz wobec dziedzictwa kultury, Lublin 1997.

Іван ЗЕЛЬМАНОВИЧ

аспірант кафедри політології
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ПОЛІТИЧНО-ЦІННІСНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Євроінтеграційні процеси, які сьогодні відбуваються в Україні, крім інституціональних, політико-правових, соціальних та економічних змін, повинні передбачати також політично-ціннісну трансформацію українського суспільства. Адже в період, коли трансформуються інститути влади, формуються нові принципи політичних відносин, змінюється співвідношення політичних сил, надзвичайно важливою умовою, що сприятиме консолідації та демократизації суспільства - є процес формування нової системи політичних цінностей. Це слугуватиме побудові правової, демократичної та по-справжньому європейської держави.

Проблемі політично-ціннісних орієнтацій приділяло значну увагу багато зарубіжних дослідників: Т.Парсонс, Г.Спенсер, М.Вебер, Г.Ріккерт, Е.Дюркгейм, Е.Тофлер, К.Боулдінг, А.Маслоу, Дж.Роулз та багато інших. Серед сучасних дослідників проблем аксіології слід відзначити таких українських вчених: В.Андрущенко, О.Бабкіну, В.Климончука, В.Горбатенка, В.Денисенка, І.Кресіну, Г.Щедрову та інших.

Мета і завдання роботи полягає в дослідженні змісту політичних цінностей, розкритті їхньої ролі в процесі трансформації українського суспільства в сучасних умовах.

Для того, щоб визначити сутність політичних цінностей, необхідно зважати на те, що останні є складовими певного соціуму, тобто мають соціальний характер. Проте виокремлення політичних цінностей серед безлічі соціальних пов'язане з специфікою процесів які вони відтворюють, та на які вони впли-

вають, а саме з політикою, політичними явищами, та й взагалі зі сферою політичного життя суспільства. Тому говорячи про спеціальне політологічне трактування цінностей, на нашу думку його можна звести до наступного положення: політичні цінності - це «соціальні, економічні, політичні, моральні, релігійні, естетичні, гносеологічні, онтологічні та/або ідеологічні засади оціночних суджень суб'єкта про навколишню дійсність, ті чи інші її сторони, сфери, об'єкти, які утворюють змістову сторону спрямованості особистості» [3, с.19]. Крім того, під цінностями ми розуміємо певні ідеали, основоположні принципи, які закріплюють основні правила формування та функціонування політичної системи суспільства.

Для незалежної України, що обрала шлях інтеграції до європейської спільноти, утвердження демократичних цінностей означає цивілізаційну спрямованість та перспективу подальшого суспільного розвитку. Це особливо слід підкреслити з огляду на події останніх років, коли на шляху до європейського майбутнього наша країна і суспільство переживають значні випробування та долають непрості виклики [2, с.4].

Саме тому, нині перед українським суспільством стоїть важке завдання - органічно вписатися в систему цінностей західного світу, при цьому не втратити своєї самобутності [1, с.622].

Слід відзначити, що такий перехід не може відбутися миттєво. Як відомо, формування усталеної демократії і розвиток громадянського суспільства в державах Західної Європи та Північної Америки має доволі тривалу історію. Проте, поступ держав західного ареалу, особливо останнього періоду, є показовим і свідчить про те, що демократичні цінності дедалі відчутніше беруть гору, а розвиток цих держав ґрунтується на цінностях свободи і демократії. Демократичні цінності сформувалися в епоху Просвітництва й були політично заявлені ще під час Великої французької революції 1789 року. «Свобода» (Liberte), «Рівність» (Egalite), та «Братерство» (Fratarnite) стали провідними гаслами і цінностями тієї революції [2, с.4].

Що стосується України, сьогодні ми спостерігаємо повільний, суперечливий, але розвиток демократичних інститутів та громадянського суспільства загалом. Свідченням цього є Революція Гідності, і поява потужного волонтерського руху. Можемо впевнено констату-

вати, що за останні 3 роки українське суспільство суттєво змінилося. Українці «до» і «після» Майдану та неоголошеної війни, яка триває на сході нашої держави, якщо і не зовсім різні, то їх політичні, а що найголовніше духовні та культурні цінності вочевидь еволюціонували. Пам'ятаємо, що відмова Януковича від підписання Угоди про асоціацію з ЄС, і відповідно зовнішньополітична переорієнтація країни в бік радянського минулого, для багатьох громадян стала перш за все відкиданням владою європейських цінностей, що власне і стало однією з складових масових протестів по всій країні. Таким чином, можна зазначити наступне:

Основний вектор ціннісної трансформації українського суспільства можна визначити, як відхід від залишків комуністичного та постколоніального минулого до утвердження європейської ідентичності як базової, та інтеграції до європейської та євроатлантичної спільноти.

Події Революції Гідності є свідченням значного поширення в громадянському суспільстві демократичних політичних цінностей пов'язаних із захистом прав і свобод людини, вільного та свідомого вибору, контролю за діяльністю влади, відповідальності за майбутнє країни та суспільства. Проте ціннісні орієнтації українських політичних еліт в своїй більшості залишаються такими, що не відповідають завданням демократизації суспільно-політичного життя та європейської інтеграції України.

Анексія Криму та війна на сході України кристалізували ціннісний розкол українського суспільства, який виявився набагато глибший за мовний та етнокультурний. Частина українських громадян зробили свій вибір на користь радянського минулого та патерналістичних цінностей. Прагнення російських пенсій та зарплат, орієнтація на авторитарну модель організації суспільного життя з сумнівними цінностями «русского мира», «православних скреп» та «культу лідера» привело до прямої зради національного суверенітету та територіальної цілісності України. Проте, такі ціннісні трансформації є хибними та безперспективними в умовах сучасного глобалізаційного розвитку людства.

З огляду на це, політично-ціннісна трансформація українського суспільства повинна передбачати перехід до домінування принципів

відкритої та відповідальної політики, а духовне відродження, як державна ідеологія, як національна ідея, на практиці має означати верховенство права, законність, демократію, чесні й прозорі правила в бізнесі, свободу слова і гарантований судовий захист конституційних прав людини і громадянина, соціальну справедливість і захищеність особи, тобто всі необхідні умови для побудови успішної європейської держави.

Список літератури:

1. Бурдяк В.І. Політичні цінності в цивілізаційному розвитку сучасної України / В.І.Бурдяк, Л.А.Руда // Гілея.- 2012.- №5.- С.622.
2. Кудряченко А. Зasadничі демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи / А.Кудряченко // Віче.- 2015.-№2.- С.4.
3. Мороз А. Динаміка зміни ціннісно-політичних орієнтацій в умовах нестабільної політичної ситуації в Україні / А.Мороз // Трибуна.-2008.- №11-12. С.19.

Bożena KALISZ
doktorant Instytut Organizacji i Zarządzania
Wojskowa Akademia Techniczna
im. Jarosława Dąbrowskiego w Warszawie
(Warszawa, Polska)

TOŻSAMOŚĆ EUROPEJSKA - CZY RZECZYWIŚCIE ISTNIEJE?

Problematyka związana z zagadnieniem tożsamości europejskiej stanowi prawdziwy węzeł gordyjski w odniesieniu do jego analizy semantycznej. Brak jednoznacznych rozstrzygnięć w tym obszarze i zgodności co do zakresu znaczeniowego pojęcia tożsamości europejskiej oraz metod badania owego zjawiska, nastęrczają wiele trudności w jego konkretnym zdefiniowaniu. Odpowiednie określenie, czym jest owa tożsamość stanowi proces in statu nascendi, który wiąże się przede wszystkim z ciągłymi zmianami w środowisku europejskim. Gwałtowne przemiany cywilizacyjne związane m.in. z: tworzeniem jednego, globalnego rynku, znacznym postępem technicznym, propagowaniem liberalnej demokracji, rozwojem nowych metod komunikacji wśród społeczeństw, skutkują potrzebą określenia na nowo własnej tożsamości przez daną jednostkę, grupę, naród czy społeczeństwo. Dodatkowym impulsem dla zidentyfikowania tożsamości europejskiej jest aktualny kryzys migracyjny w Europie, kryzysy ekonomiczne, konflikty zbrojne, ataki terrorystyczne, kryzys demograficzny oraz postępująca integracja wśród muzułmanów, którzy dążą do podkreślenia swojej odmienności cywilizacyjnej względem Zachodu.

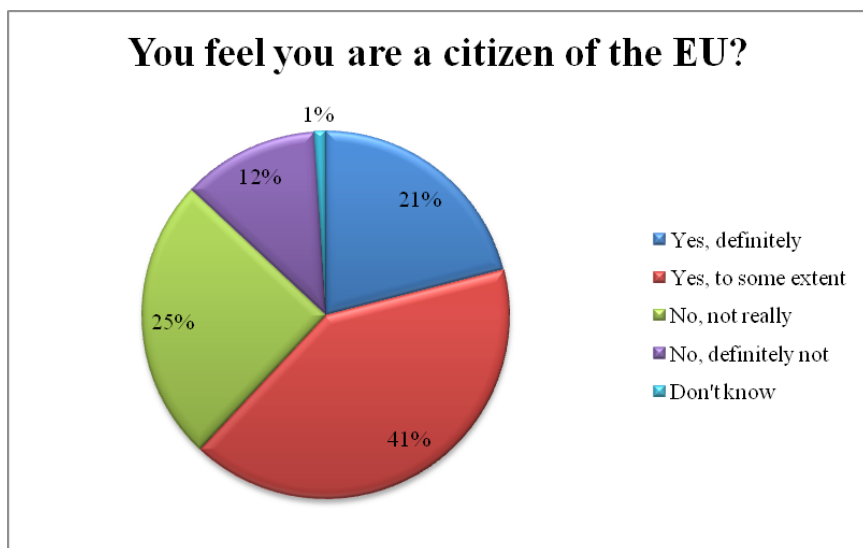
Mimo wielu czynników wpływających na wymiar znaczeniowy pojęcia tożsamości europejskiej, autorka zdecydowała się przyjąć następującą definicję: tożsamość europejską należy rozumieć jako odczuwanie związku z Europą, posiadanie świadomości bycia Europejczykiem i uznawanie wartości propagowanych przez wspólnotę europejską takich, jak: poszanowanie praw człowieka, wolności, praworządności, demokracji, tolerancji, etc [1, s.170].Warto jednak podkreślić, że tożsamość europejska różnie jest rozumiana w zależności od danego regionu, kraju, przynależności do Unii Europejskiej i wielu innych zmiennych. Co więcej, określone społeczności, narody czy jednostki

postrzegają tożsamość europejską w zgoła odmienny sposób. Dla jednych determinantami będącymi fundamentem tożsamości europejskiej mogą być względy polityczne, ekonomiczne lub społeczne, z kolei dla drugich czynniki, które stanowią o wyjątkowości społeczności europejskiej na tle innych cywilizacji światowych. Jak zatem właściwie zrozumieć istotę tożsamości europejskiej? Czy jest to tylko przedmiot służący teoretycznym rozważaniom czy rzeczywistą ideą zakorzenioną w świadomości społeczności europejskiej?

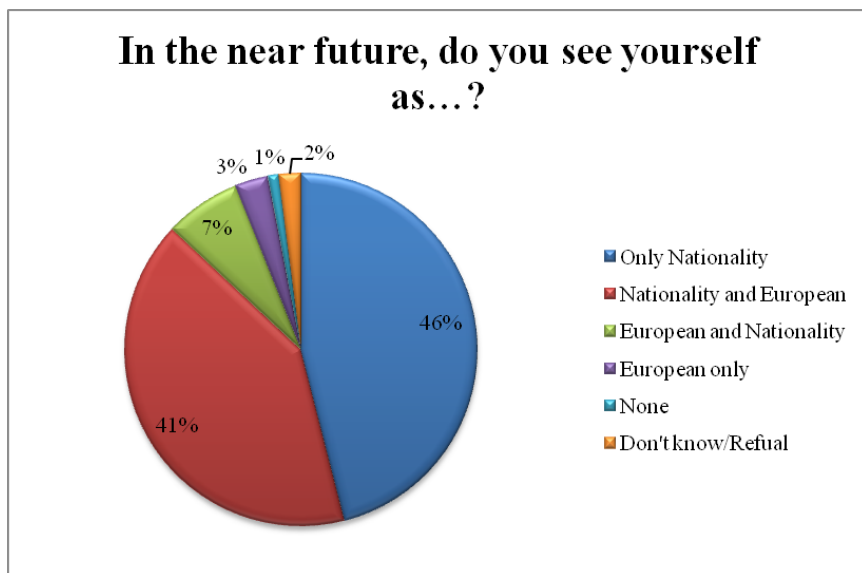
Próbie odpowiedzi na wyżej postawione pytania stanowią analiza materiału badawczego dostarczonego przez Eurobarometr. Mimo że poniżej przedstawione dane nie odnoszą się do opinii mieszkańców całej Europy w sensie geograficznym, lecz wyłącznie do obywateli krajów należących do Unii Europejskiej, dane te stanowią wartościowy materiał, który umożliwi w pewnym stopniu identyfikację kwestii tożsamości europejskiej.

Wykres 1. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie, czy czujesz się obywatelem Unii Europejskiej [2, s.117]

Pomimo wyraźniej przewagi osób deklarujących poczucie bycia obywatelem Unii Europejskiej (patrz: wykres 1), wyniki badań Eurobarometru (patrz: wykres 2) jasno wykazują, że Europejczycy w pierwszej kolejności definiują siebie przez pryzmat swojej narodowości: 46% obywateli Unii Europejskiej identyfikuje się wyłącznie ze swoją narodowością, natomiast 41% osób badanych opowiedziało się za przynależnością zarówno do społeczności zamieszkiwanego państwa, jak i do wspólnoty europejskiej z naciskiem na kraj pochodzenia. Dopóki nie zostanie wprost zadane pytanie o poczucie bycia obywatelem Europy, dopóty Europejczycy nie będą postrzegać siebie jako części „europejskiej rodziny”.

Wykres 2. Procentowy rozkład odpowiedzi na pytanie: *In the near future, do you see yourself as...?* [2, s.113]

Badania wskazują, że obywatele Unii Europejskiej mimo deklarowania europejskiej tożsamości, nie przywiązują do niej istotnej wagi. Zdecydowanie większą wartość ma dla nich identyfikacja narodowa, która jest swoistym wyznacznikiem ich statusu i tożsamości wśród społeczności międzynarodowej.

Biorąc pod uwagę powyższe rozważania na temat tożsamości europejskiej i stosunku Europejczyków do owej kwestii, można zaryzykować wysunięcie pewnych scenariuszy tendencji, jakie mogą stać się możliwymi do zaobserwowania w najbliższej przyszłości:

- wśród społeczności europejskiej dominować będzie tożsamość narodowa, a Unia Europejska będzie postrzegana wyłącznie jako organizacja polityczna i gospodarcza zrzeszająca kraje europejskie [3, s.39];

- wzrost zagrożeń o charakterze terrorystycznym ze strony fundamentalnych islamistów oraz fala imigrantów o odmiennych tradycjach i wyznawanych wartościach doprowadzi do pojawienia się potrzeby przedłożenia tożsamości europejskiej nad tożsamość narodową przez społeczność europejską;

- zgodnie z ideą „jedności w różnorodności” obok silnie zakorzenionej w świadomości Europejczyków tożsamości narodowej, będzie rozwijać się i zdobywać pozycję tożsamość europejska [3, s. 40].

Konkludując, warto podkreślić, że zjawisko tożsamości europejskiej (mogłoby się zdawać znane od wielu wieków) znajduje się w fazie ciągłego rozwoju i krystalizowania, bowiem jej granice nie zostały jak do tej pory jasno określone. Dzisiejsza Europa, znajdująca się w fazie dynamicznie postępujących procesów globalizacyjnych, stojąca przed szeregiem wyzwań i niepewna co do własnej przyszłości, dodatkowo komplikuje proces usystematyzowania zagadnienia tożsamości europejskiej i określenia jego miejsca i pozycji wśród społeczności europejskiej.

Bibliografia:

1. Cholawo-SosnowskaK., KarbowskaK., WnukowskaA., Unia Europejska. Słownik terminów i pojęć, Warszawa 2014.
2. Public Opinion in the European Union, Standard Eurobarometr 73, vol. 2, November 2010, http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/eb/eb73/eb73_vol2_en.pdf (21.04.2016).
3. Wiktorska-ŚwięckaA., Wyznaczanie granic i konstruowanie tożsamości Europy, (w:) Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie, red. A. Pacześniak, M. Klimowicz, Wrocław 2014.

Ігор КУЦИНА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЄВРОПЕЙСЬКА МІГРАЦІЙНА КРИЗА: НЕБЕЗПЕКА ГЕНОЦИДУ БІЛОГО НАСЕЛЕННЯ ЄВРОПИ

Європейська міграційна криза, що виникла на початку 2015 року у зв'язку з неконтрольованими потоками біженців і нелегальних мігрантів в країни Європейського союзу з країн Північної Африки, Близького Сходу та Південної Азії. Відмінною рисою цих кризових процесів було те, що вони проходили тільки в білих європейських країнах та завдали серйозної демографічної шкоди корінному населенню цих країн. Через таку необережну політику відкритих кордонів, білі європейці вже на шляху стати меншинами у власних країнах [5].

Так, білі британці вже становлять меншість в столиці власної країни, і якщо на початку 2005 року білі британці складали 64% та 75% новонароджених відповідно в Англії та Вельсі. За збереження існуючих тенденцій корінні британці стануть меншиною в своїй країні до 2066 року [7], решта країн Західної Європи підуть слідом з невеликим відставанням.

Нові невтішні дані зі столиці Норвегії свідчать: корінному народові цієї країни залишилось недовго. Так, згідно з результатами нової статистики, в 1/3 школах столиці країни, Осло, етнічних норвежців меншість, а в 7 з цих школах, етнічних норвежців взагалі менше 10% [3].

За оцінками ООН, населення Європи, включаючи не білих іммігрантів та їх нащадків до 2100 року зменшиться з 738 млн до 646 млн. Натомість, населення Африки збільшиться в чотири рази і сягне 4,4 мільярди чоловік. Дана демографічна тенденція означає по суті смерть корінних європейських народів [2].

Спостерігаючи такі небезпечні тенденції, цікаво зробити ретроспективу світової преси за останні кілька років. Наприклад, ознай-

омитись з програмними закликами, які лунали з вуст очільників глобалістських структур. Не потрібно навіть вдаватись до конспірології, достатньо просто прочитати матеріали оприлюднені широковідомими і визнаними авторитетними засобами масової інформації. Так, наприклад, можна виділити конкретних винуватців, що докладали зусиль для початку міграційної кризи.

Так, ще в 2012 році на сайті BBC [6] було оприлюднено короткий виклад виступу уповноваженого ООН з питань міграції, голови Глобального фонду міграції та розвитку Пітера Сазерленда. Даний високопосадовець міжнародного рівня за дивним збігом обставин також являвся колишнім керівником нафтової суперкорпорації BP та чинним членом ради директорів транснаціональної фінансової корпорації Goldman Sachs International.

Так, Пітер Сазерленд виступаючи на засідання Комітету з міграції Палати лордів Великобританії, запевняв, що заселення Європи іммігрантами принесе «разючу динаміку економічного зростання», якщо місцеве населення в багатьох країнах погодиться на заселення їхніх земель чужинцями [6].

Також відчутний внесок, для спричинення міграційної кризи зробив медіамагнат та мільярдер, засновник багатьох «благодійних фондів» ультраліберального спрямування, а також дуже впливова персона в міжнародному політикумі Джордж Сорос.

Так, на своєму офіційному сайті Сорос оприлюднив власну статтю під назвою «Перебудувати систему притулку», де закликає ЄС створити систему організованого прийому «біженців», передовсім з Близького Сходу, дорікаючи і без того ультраліберальним країнам-членам ЄС за «егоїстичне зосередження на власних інтересах». Більше того, заходи за контролем потоків нелегальних мігрантів на думку міжнародного олігарха «сіють паніку серед осіб, які шукають притулку» [4].

Основну увагу Сорос зосереджує на «біженцях» з Сирії, зауважуючи, що «інші особи, що шукають притулку, і мігранти не повинні бути забуті». Європейський план розселення біженців на теренах самої Європи повинен відбуватись під егідою Організації Об'єднаних Націй та має розподілитись на більшу кількість держав, у той же час встановити глобальні стандарти для вирішення проблем вимушеної міграції в цілому. По суті мова йде про те, що всі країни-

члени ЄС та їх сусіди мають підпорядкуватись міжнародним органам (які зауважимо не обираються громадянами європейських країн) і в організованому порядку приймати будь-кого, на кого буде вказано.

Далі Джордж Сорос описує план з шести пунктів по перебудові системи притулку для біженців, але по суті його можна оцінювати, як план по заміщенню корінного населення Європи.

По-перше, ЄС повинен прийняти принаймні, мільйон осіб, які шукають притулку, щорічно в найближчому майбутньому, а відтак розподілити цю кількість між всіма країнами-членами.

Крім цього ЄС повинен забезпечити виділення 15000 € (\$ 16,800) для кожного біженця на перші два роки. Тобто всі європейці будуть змушені ще й утримувати їх за свій рахунок. Сорос також зазначає, що важливо розміщувати біженців, в тих країнах, де вони більше хотіли б самі опинитись.

По-друге, ЄС повинен вжити глобальні зусилля, щоб забезпечити адекватне фінансування Лівану, Йорданії, Туреччини і підтримати чотири мільйони біженців, що проживають в даний час в цих країнах. На це європейські держави мають видати за розрахунками Сороса близько 20 мільярдів євро.

В третьому пункті Сорос висловлює обурення, що замість «єдиної і централізованої» системи турботи про біженців в ЄС існує 28 місцевих. Звісно, ж глобаліст хоче остаточно забрати в країн право самим вирішувати як і до кого ставитись на їх власній території.

Особливо цікавий четвертий пункт. Де Сорос закликає створити канали для «осіб які шукають притулку», починаючи з їхнього прибуття до Греції чи Італії, і закінчуючи країною, де вони мають утримуватись. Логічним кроком буде розширення безпечних шляхів для прифронтових зон, що зробить безпечнішою переправу через море.

Далі по плану створення «оперативних та фінансових механізмів» для лікування осіб, які шукають притулку і мігрантів.

І нарешті, кінцевий пункт, щоб інтегрувати більше мільйона осіб, які шукають притулку, ЄС повинен мобілізувати приватний сектор – громадські організації, церкву і бізнес, щоб вони виступили у ролі спонсорів та пропагандистів даного процесу. Простими словами, Сорос закликає цілковито асимілювати та замістити корінне населення іммігрантами [4].

Підбиваючи підсумки, потрібно зазначити, що безперечно проблема біженців з Третього світу дуже серйозна і потребує як найшвидшого вирішення. Проте, дуже дивним є те, що біженці оминають багаті арабські країни, Ізраїль, Китай, Японію і централізовано збираються до Європейських країн. Ще більше занепокоєння викликає, те що ці процеси активно лобіюють та сприяють їм впливові європейські політики та бізнесмени. Так під лозунгами про «права людини», «мультикультуралізм» та «різноманітність» відбувається форсована інтеграція чужоземців та заміщення ними корінного білого населення, що може спричинити геноцид, як це визначено в статті II розділу (с) Міжнародної конвенції ООН про попередження і покарання злочину геноциду: «Під геноцидом розуміються наступні дії, вчинені з наміром знищити, повністю або частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: навмисне створення для групи життєвих умов, розрахованих на фізичне знищення її в цілому або частково» [1].

Література:

1. Конвенция о предупреждении преступления геноцида и наказании за него от 9 декабря 1948 года [Електронний ресурс] / – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_155
2. Modern Immigration Wave Brings 59 Million to U.S., Driving Population Growth and Change Through 2065 [Електронний ресурс] // Pew Research Center – Режим доступу: <http://www.pewhispanic.org/2015/09/28/modern-immigration-wave-brings-59-million-to-u-s-driving-population-growth-and-change-through-2065/>
3. Oslo, Norway, is facing White genocide, as schools become less White [Електронний ресурс] // <http://whitegenocideproject.com> . – Режим доступу: <http://whitegenocideproject.com/oslo-norway-is-facing-white-genocide-as-schools-become-less-white/>
4. Soros G. Rebuilding the Asylum System [Електронний ресурс] / George Soros // – Режим доступу: <http://www.georgesoros.com/essays/rebuilding-the-asylum-system/>
5. What is Happening – A Basic Overview On Current Policies [Електронний ресурс] // This is Europa. – Режим доступу: <http://thisiseuropa.net/overview/>

6. Wheeler B. EU should ‘undermine national homogeneity’ says UN migration chief [Електронний ресурс] / Brian Wheeler // BBC News – Режим доступу: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-18519395>
7. White Britons ‘will be minority’ by 2066, says professor [Електронний ресурс] // The Telegraph. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/uknews/immigration/10032296/White-Britons-will-be-minority-by-2066-says-professor.html>

Diana Marta MOŚCICKA

doktorant Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)

CHARAKTERYSTYKA MNIEJSZOŚCI UKRAIŃSKIEJ W WÓJEWÓDZTWIE WARMIŃSKO-MAZURSKIM

Warmia i Mazury są ciekawym regionem nie tylko ze względu na piękną naturę (interesujące krajobrazy oraz ciągle jeszcze „dziką” przyrodę), położenie geopolityczne, historię, ale i ze względu na dużą różnorodność narodowościową i etniczną, kulturową oraz religijną. Na terenie województwa warmińsko-mazurskiego mieszkają przedstawiciele wszystkich dziewięciu mniejszości narodowych. Oznacza to, że region ten wyróżnia się największą mozaiką narodowościową w kraju. Według spisów powszechnych 1,1 % mieszkańców tego regionu należy do którejś z mniejszości narodowych. Natomiast z wyników szacunkowych od 7 do 10 % z ponad 1 400 000 mieszkańców Warmii i Mazur stanowią osoby innej niż polska narodowości [1, s. 67]. Najliczniejszą grupą narodową są właśnie Ukraińcy, z czego najwyższy procent ogółu obywateli deklarujących narodowość ukraińską ma powiat węgorzewski [1, s. 69].

Podczas Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań w 2002 r., niemal 31 000 obywateli Polski zadeklarowało narodowość ukraińską [2], z tej liczby 12 000 zamieszkuje Warmię i Mazury. Ostatni Spis Powszechny z 2011 r. uwidoczniał wzrost identyfikacji narodowościowej

społeczności pochodzenia ukraińskiego. Najnowsze dane wskazują, że w Polsce żyje 38 795 Ukraińców (w tym 28 000 wskazało tą narodowość, jaką pierwszą) [3, s. 91]. Z kolei inne źródła podają, że mniejszość ukraińska w Polsce liczy od 200 do nawet 300 tysięcy osób [4, s. 43], z czego połowa zamieszkuje obecne województwo warmińsko-mazurskie, jednak wyliczenia te wydają się być zdecydowanie wyolbrzymione.

Interesujący jest fakt, że jednym z najpopularniejszych języków niepolskich, którymi mieszkańcy Polski najczęściej posługują się w domu jest właśnie język ukraiński [5, s. 47-60], którego używa 24 500 osób, a około 5 000 mówi nim, jako jedynym.

Ukraińcy przesiedleni na Warmię i Mazury w 1947 r. w wyniku akcji „Wisła” [6, s. 34] zamieszkali głównie północną część województwa od granicy z Obwodem Kaliningradzkim do Olsztyna, gdzie najokazalszymi skupiskami są tereny od Braniewa po Banie Mazurskie. Wśród przesiedleńców początkowo panowało przekonanie o tymczasowości i możliwości powrotu w rodzinne strony. Niestety ludność ukraińska musiała zaadoptować się w nowym środowisku [7, s. 1]. Takie rozmieszczenie ludności ukraińskiej było efektem prowadzonej przez komunistyczne władze polityki osiedleńczej. Na tereny obecnego województwa warmińsko-mazurskiego przesiedlono około 56 000 Ukraińców [1, s. 69].

Bardzo istotnym punktem scalającym „polskich Ukraińców” jest religia. Należą oni głównie do dwóch Kościołów: grekokatolickiego, czyli Kościoła Katolickiego Obrządku Bizantyjsko-Ukraińskiego oraz Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego.

Ukraińcy są mniejszością narodową, która posiada bardzo dobrze rozwinięte nauczanie i szkolnictwo na każdym etapie edukacji. Należy wskazać dwie szkoły: Zespół Szkół z Ukraińskim Językiem Nauczania w Bartoszcach (szkoła podstawowa i gimnazjum, w którym uczy się około 150 uczniów) oraz Zespół Szkół z Ukraińskim Językiem Nauczania w Górowie Haweckim (gimnazjum i liceum ogólnokształcące mające 160 uczniów) [8]. Placówki te są szkołami dwujęzycznymi, gdzie wszyscy obowiązkowo uczą się jednocześnie języka polskiego i ukraińskiego [zob. 9]. Oprócz wymienionych szkół na terytorium województwa warmińsko-mazurskiego funkcjonuje ponad pięćdziesiąt szkolnych i międzyszkolnych zespołów nauczania języka ukraińskiego, głównie w powiatach: elbląskim, kętrzyńskim, bartoszyckim, gołdapskim, węgorzewskim, braniewskim

i ostródzkim. To właśnie na szkołach kształtujących umysły młodzieży ciąży zadanie: nauki, podtrzymywania i rozwijania tożsamości narodowej i kulturowej nowych pokoleń [10, s. 13]. Szkoły te od wielu lat próbują zahamować proces asymilacji oraz odkłamują zaszłości historyczne narodu polskiego i ukraińskiego. Ukraińcy bardzo dbają o naukę języka ojczystego [11], jak i polskiego, a w w/w szkołach zwraca się na to szczególną uwagę.

W przypadku Ukraińców na Warmii i Mazurach można mówić o ich większej kompletności instytucjonalnej niż w jakiejkolwiek innej grupie mniejszościowej. Dlatego część przedstawicieli tej mniejszości skupiona i zorganizowana jest w Związku Ukraińców w Polsce, liczącym w województwie warmińsko-mazurskim około 2 500 członków. Główne ukraińskie organizacje, które uaktywniły się po 1990 r. to m.in.: Ukraińskie Towarzystwo Lekarskie, Ukraińskie Towarzystwo Nauczycielskie, Ukraińskie Towarzystwo Historyków oraz Stowarzyszenie Ukraińców-Więźniów Politycznych Okresu Stalinowskiego. Regionalny Oddział Związku Ukraińców w Polsce prowadzi szeroką działalność społeczną i kulturalną.

W województwie warmińsko-mazurskim organizowane są cykliczne imprezy kulturalne o zasięgu lokalnym, regionalnym, ogólnopolskim a nawet międzynarodowym. Warto wymienić Ogólnopolskie Dni Teatru Ukraińskiego w Olsztynie, ale także Regionalny Jarmark Folklorystyczny w Kętrzynie, Festiwal Twórczości Dziecięcej w Elblągu, Spotkania Pogranicza w Głębocku, Regionalne Inauguracje Sezonu Kulturalnego Mniejszości Ukraińskiej w Srokowie, Międzynarodowy Festiwal Dziecięcych Zespołów Mniejszości Narodowych w Węgorzewie, Polsko-Ukraińskie Spotkania Literackie w Górowie Iławeckim, Dni Ukraińskiej Kultury w Giżycku, Noce Iwana Kupały w Kruklankach oraz spotkania integracyjne młodzieży w całym województwie. Ukraińcy zapraszają na swoje imprezy nie tylko ukraińskich i polskich wykonawców, ale również przedstawicieli innych mniejszości.

Ukraiński ruch artystyczny rozwija się głównie przy szkołach oraz w takich miastach, jak: Olsztyn, Elbląg, Ełk, Węgorzewo, Bartoszyce oraz Górowo Iławeckie, skupiających większe grono Ukraińców. Mniejszość ta, najbardziej ceni sobie dobrą muzykę folklorystyczną i imprezy festiwalowe. Ostatnio powstaje coraz więcej zespołów muzycznych, mających swoje korzenie w rytmach ukraińskich, z czego do najbardziej znanych zaliczamy: Horpyna, Berkut, Enej oraz Dumka. Występy osób

związanych z mniejszością ukraińską to również przedstawienia w amatorskich teatrach, występy zespołów tańca ludowego – „Czeremosz” oraz „Dumka”. Prócz działalności estradowej ukraińska mniejszość narodowa na Warmii i Mazurach ma własne audycje w regionalnym radiu i telewizji oraz rozprowadzana jest gazeta „Nasze Słowo”.

Jedną z najbardziej znanych postaci mniejszości ukraińskiej tego regionu jest Miron Sycz – były dyrektor ZSZUJN w Górowie Haweckim i poseł RP, a obecnie wicemarszałek województwa warmińsko-mazurskiego.

Mniejszość ukraińska na tle pozostałych mniejszości narodowych i etnicznych zamieszkujących województwo warmińsko-mazurskie stanowi ważny element życia kulturalnego oraz społecznego tego regionu Polski. Ponadto aktywność i zaangażowanie tej mniejszości oraz chęć współpracy z lokalnymi środowiskami i społecznościami Warmii i Mazur przyczynia się do niwelowania krzywdzącego stereotypu Ukraińca wykreowanego jeszcze w Polsce Ludowej oraz pomaga „odczarować”, niełatwą wspólną historię Polaków i Ukraińców.

Bibliografia:

1. Panius M., Ukraińcy na Warmii i Mazurach, (w:) W cieniu Akcji Wisła. Ukraińcy we współczesnej Polsce, red. M. Melnyk, Olsztyn 2008, ss. 63-68.
2. http://www.stat.gov.pl/gus/8185_PLK_HTML.htm (25.03.2016).
3. Ludność. Stan i struktura demograficzno-społeczna, Wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2011, Główny Urząd Statystyczny, Warszawa 2013, s. 91, http://www.stat.gov.pl/gus/5840_14076_PLK_HTML.htm (15.01.2016).
4. Mniejszości narodowe w Polsce, red. Idzik I., Ptaszkiewicz M., Stowarzyszenie „Jeden Świat” - Service Civil International Polska, Poznań 2001.
5. Domagała B., Ukraińcy na Warmii i Mazurach. Studium procesów asymilacji, Olsztyn 2009.
6. Korzeniewska-Lasota A., Ukraińska działalność społeczno-kulturalna na Warmii i Mazurach (1952-1970), W cieniu Akcji Wisła. Ukraińcy we współczesnej Polsce, red. M. Melnyk, Olsztyn 2008, ss. 69-76.
7. Raport pt. Rola mniejszości narodowych i etnicznych na Warmii i Mazurach po 1989 roku, oprac. W. Leyk, Komisja Sejmiku Województwa

Warmińsko-Mazurskiego ds. Mniejszości Narodowych i Etnicznych.

8. Mniejszość Ukraińska na Warmii. Dane i edukacja, <http://mnarodowe.blogspot.com/p/mniejszosc-ukrainska-na-warmii.html> (15.03.2016).
9. Mościcka D., Sytuacja mniejszości ukraińskiej w województwie warmińsko-mazurskim, (w:) *Przeobrażenia ponowoczesnego społeczeństwa*, red. S. Terepishchy, O. Yaremchuk, R. Kordonsky, K. Sygidus, Kijów 2015, ss. 245-255.
10. Lewandowska A., Mniejszości narodowe w szkołach, „Monitor Prawny Dyrektora – Miesięcznik dyrektora szkoły” 2005, nr 8/9, s. 13.
11. Brzezicki A., Większość w mniejszości: konflikt i koegzystencja dwóch języków, „Tygodnik Powszechny”, nr 51, 12/2005, s. 11.

Юрій МАРУСИК

молодший науковий співробітник
Міжнародного інституту освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

ВПЛИВ ІММІГРАЦІЇ НА ПОЛІТИЧНИЙ ЛАНДШАФТ ЄВРОПИ

В другій половині ХХ ст. для післявоєнної відбудови європейських економік масово використовуються іммігранти, зокрема з Південної Європи. З початку 1950-х років хвилю імміграції посилили неєвропейські країни Середземномор'я та колонії (в тому числі й колишні), що призвело до збільшення різноманітності населення в країнах, які досі були етнічно однорідними [1, с. 5].

У 1948 р. з причин, не пов'язаних з міграцією, було впроваджено законодавство Великобританії, яке трансформувало всіх підданих колоній в повноправних підданих, що мали право необмеженого переселення в метрополію [2, с. 26]. Обмеження на імміграцію були введені аж в 1962 р. Аналогічною була ситуація і з Алжиром, що позиціонувався не як колонія, а як один з невіддільних департаментів

Франції – аж до отримання незалежності в 1963 р. [2, с. 27]. Подібні тенденції спостерігались і в інших метрополіях, що переживали деколонізацію [1, с. 10]. Тобто, цей процес почався стихійно, а законодавство протягом десятиліть відставало від нього.

Країни, що не володіли колоніями, активно залучали працівників з периферії Європи, Середземномор'я, а також з Туреччини [1, с. 7]. Імігранти розглядалися як тимчасові і повинні були повернутись у разі економічного спаду. Характерним було те, що не було сформовано відповідної довгострокової стратегії для їхньої інтеграції у європейські суспільства. Водночас будь-які договірні чи правові механізми для врегулювання їхнього тимчасового статусу не були сформовані [1, с. 7]. Неврегульованість цих питань була одним із чинників відсутності повноцінної інтеграції імігрантів у нові суспільства, що сприяло їхній анклавізації.

Тобто, в період післявоєнної відбудови, деколонізації та економічного піднесення Європи були закладені протиріччя, що пізніше стали фундаментом для нових конфліктів, невирішеність яких спричинятиме не лише зміни в європейських електоральних процесах, а й розхитуватиме єдність та солідарність на рівні ЄС. Несформованість інтеграційної політики та закономірності розселення імігрантів призводили до посилення процесу анклавізації. [3]. Протягом кінця ХХ ст. – поч. ХХІ ст. наступні хвилі загострили проблеми, які з'явилися в попередні періоди. Політика мультикультуралізму, що поступово та не завжди послідовно [5] впроваджувалась у європейських країнах, не змогла вирішити цих проблем. Загалом, ідеї, що є близькими до мультикультуралізму, пропонують пом'якшене входження нових імігрантів до суспільства, однак проблема уже сформованих анклавів залишається невирішеною. На сьогодні в Європі спостерігається поступове зростання чисельності імігрантів. Найбільша їх частка проживає у Люксембурзі (42,4%), Швейцарії (27,8%), Австрії (16,7%), Франції (12,6%), Великобританії (12,9%) і фіксується тенденція до подальшого зростання [14].

Міграція значною мірою змінила етнічний склад населення європейських країн та створила нові ситуації, зокрема і проблемні. Якщо найбільші традиційні партії тривалий період часу не реагували на ці зміни, то нові праві та ліві партії поступово заповнили

відповідні ніші та почали активно використовувати міграцію як новий соціополітичний поділ. Серед цих нових партій крайні ліві критикують сучасну міграційну політику за надмірну консервативність (CIPISA, Podemos), водночас, крайні праві (Національний Фронт, UKIP, Альтернатива для Німеччини) активно використовують антиімміграційні настрої, продемонструвавши значні електоральні успіхи.

В той час як традиційні партії експлуатують старі соціополітичні поділи, нові ультраправі партії поєднують старі з новими. Теми міграції та антиглобалізму поєднуються з питаннями традицій, соціального забезпечення, співвідношення права власності у економіці та ін. Тому, в нових умовах, коли, як доводить М. Доган, в Європі відстежується нова електоральна поведінка, що здійснюється не стільки згідно з традиційними соціополітичними поділами, а більш індивідуалізовано, у відповідності з актуальними політичними проблемами [4, с. 390], відбувається зміна співвідношення соціополітичних поділів та інших факторів, що впливають на волевиявлення виборців.

Імміграція стала одним із ключових факторів, що дозволила новим партіям ефективно заповнити крайні праві позиції, які звільнили впливовіші партії, орієнтуючись на «медіанного виборця», тобто поступово наблизились до центристських позицій та стали ближчими між собою ідеологічно.

Новий тип партій є більш гнучким та відповідає широкому спектру запитів громадян. Ці молоді партії, які загалом називають новими ультраправими, праворадикалами, правими популістами і т. д., насправді, значно різняться між собою. Так, програма французького Національного Фронту містить у собі елементи лівих ідеологій, незвичні для типових правих партій, як-от: обмеження централізації виконавчої влади, посилення державної участі в соціально-значимих сферах економіки та інфраструктури, послідовне слідування принципу секуляризму [6]. За роки активної парламентської діяльності французькі націоналісти досить швидко пом'якшили свою риторику. Британська UKIP у своїй програмі поєднує ліві гасла щодо підвищення частини соціальних виплат та звичні для сучасних правих пропозиції послаблення податкового навантаження, зокрема і на великий бізнес

[7], антиімміграційну риторичу та, на відміну від НФ, критично ставиться до секуляризації [8]. «Альтернатива для Німеччини» – партія, що з часу створення звертала найбільше уваги на відмову від євро (як грошової одиниці) та критику антикризових заходів під час боргової кризи [9], однак під впливом міграційної кризи звернула значну увагу саме на обмеження потоку біженців. В складі партії можна виділити умовних роялістів, клерикалів та уже звичних для Європи правопопулістів. Так, німецький дослідник Гендрік Трегер «Альтернативу для Німеччини» визначає гетерогенною протестною партією, яка носить характер збірного руху [10]. Тобто, ці партії значно різняться між собою, але водночас їх поєднує експлуатація тих тем, які відносно недавно стали актуальними для європейських суспільств, але не відображені, або недостатньо чітко проявляються в програмах найбільших традиційних партій. Це євроскептицизм, критика міграційної політики та мультикультуралізму. Їх співвідношення постійно змінюється в залежності від поточної політичної ситуації.

Отже, значні зміни в характері електоральної поведінки, становлення нових соціополітичних поділів (зокрема, з приводу міграції) призвели до того, що найвпливовіші партії, які поступово наблизились до центристських позицій, не відповідають всьому спектру політичних запитів громадян. Тому, сформувались політичні ніші, які змогли зайняти нові крайні праві та ліві партії. В умовах серії криз, що вразили Європу, та невирішеності низки проблем загальноєвропейського масштабу найпомітнішою новою нішею стала крайня правниця. Під умовною назвою крайніх правих криється група досить відмінних партій, які об'єднує антиімміграційна риторика, євроскептицизм та протестна спрямованість. Про вагомість відповідних тенденцій у європейських суспільствах свідчать значні успіхи цих партій, а отже, вони виявились достатньо гнучкими, щоб стати свідченням неоднозначних настроїв європейців. Нові успіхи крайніх правих партій на фоні кризи біженців показують неефективність сьогоденної політики у цій сфері та її несприйняття значною часткою електорату. Тому, після тривалого процесу наближення основних європейських партій до позицій близьких до централізму, відбувається нова диференціація політичного ландшафту за участі молодих політичних сил.

Література:

1. Immigration: The European Experience Christian Dustmann and Tommaso Frattini № 2012-01 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_01_12.pdf
2. Hansen R. Migration to Europe since 1945: Its History and its Lessons. [Електронний ресурс] . / Hansen R. – Режим доступу: http://homes.chass.utoronto.ca/~rhansen/Articles_files/20031.pdf
3. Brutel C. La localisation géographique des immigrés [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.insee.fr/fr/themes/document.asp?ref_id=ip1591#inter6
4. Хрестоматія. Політологія / Сост. Б. А. Исаев, А С. Тургаев, А. Е. Хренов. – Спб.: Питер, 2006. –464 с.
5. Immigrant minorities. Results // Multiculturalism Policy Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.queensu.ca/mcp/immigrant-minorities/results>
6. Le Projet du Front National [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.frontnational.com/le-projet-de-marine-le-pen/>
7. The UKIP Manifesto 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukip.org/manifesto2015>
8. The constitution: UKIP policy <https://web.archive.org/web/20120805201844/http://www.ukip.org/content/ukip-policies/1454-the-constitution-ukip-policy>
9. Бляйкер К., Завгородня І. Німецькі противники євро заснували свою партію [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/німецькі-противники-євро-заснували-свою-партію/a-16662414>
10. Шольц К-А., Тейзе Є. «Альтернатива для Німеччини»: збірна солянка популізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/альтернатива-для-німеччини-збірна-солянка-популізму/a-19106402>
11. Immigrant and foreign population / OECD Factbook 2014: Economic, Environmental and Social Statistics, OECD Publishing. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/factbook-2014-6-en>

Роман ПАСІЧНИЙ

*старший викладач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Питання національної ідентичності набули важливого значення в Україні в останні роки. Причина цього - окупація АР Крим та сепаратистські настрої на східних теренах України, під час яких частина населення України підтримала ідеї «руського мира» та сприяли поширенню «русской весны». Неприйняття, а іноді й заперечення української державності, та тяжіння до держави-сусіда можемо охарактеризувати як кризу ідентичності, коли громадяни України (формально за паспортом), не ідентифікують себе з нею. Саме тому дана тема є не просто актуальною, а болючою для українського суспільства. Необхідність аналізу поточних змін і політичного майбутнього нашої держави не тільки вимагає поглиблених наукових досліджень, але й ставить питання про формування національної ідентичності на державному рівні.

Поняття ідентичності або ототожнення, в науковий обіг було введено З. Фрейдом і у політології під ідентичністю розуміється «... почуття приналежності особи до певної групи, згода з певними політичними цінностями, вираз симпатії до певної партії, лідера, надання їм підтримки» [4, с. 140]. Безперечно, що ідентичність тісно пов'язана зі свідомістю, відповідно політична ідентичність (як ототожнення індивіда з групою та сприйняття норм та цінностей цієї групи) знаходиться в залежності від політичної свідомості (як сукупності орієнтацій та установок індивідів щодо політичної системи та свого місця в ній). Звідси впливає потреба політичної соціалізації особи - засвоєння індивідом політичних знань, цінностей норм суспільства до якого він належить.

Таким чином утворюється логічний ланцюжок причинно-наслідкових зв'язків «політична соціалізація - політична свідомість

- політична ідентичність» у якому політична ідентичність виникає через формування політичної свідомості, внаслідок політичної соціалізації. Сучасна криза політичної ідентичності в Україні, на нашу думку, виникає внаслідок недостатньої участі держави в політичній соціалізації громадян, що спричинило відсутність у них громадянської свідомості. Розпад Радянського Союзу та становлення незалежності спричинили певний «ідеологічний вакуум» який в той час потрібно було заповнити. Громадян, тепер вже незалежної України, необхідно було політично соціалізувати, щоб вони себе відчули громадянами України (тобто мала б відбутись національна ідентифікація), а не громадянами СРСР. під національною ідентичністю розуміємо «об'єктивну належність людини чи групи до національної спільноти. ... основними ототожнюючими показниками є свідомість громадянство, територія, мова, історія, культура» [4, с. 246]. Саракун Л. посилаючись на російського дослідника Н.А. Хренова трактує національну ідентичність як: «... завершальний акт процесу усвідомлення індивідом чи соціальною групою своєї приналежності до певного національного утворення як підсумок прийняття ними цінностей, норм, ідеалів, якими керується ця нація, як результат оволодіння індивідом сукупністю знань про історичний шлях, яким пройшла та чи інша нація, про її долю і призначення, про місце серед інших націй» [6, с. 72], а процес національної ідентифікації - «індивід ототожнює себе перш за все з державою, яку він розглядає як гарант збереження й примноження національних, духовних і матеріальних цінностей, як вищу форму організації соціуму, що дозволяє зберегти якісну визначеність нації» [Там само].

На жаль, цього не було зроблено, і за словами Президента України Л. Кучми «українська національна ідея не спрацювала». В.Солома аналізуючи причини «поразки» української національної ідеї вважає: «Вона і не могла втілитись у життя при дуже малочисельній патріотично налаштованій національній еліті, при тій системі управління суспільством, яку створив президент Кучма, при відсутності єдності між Сходом і Заходом України» [7].

Цей «ідеологічний вакуум» незаповнений українською державою, був заповнений країною-сусідом, Росією і як наслідок частина громадян України продовжувала себе ідентифікувати «громадянами

СРСР» відчуючи емоційно-ностальгічну прив'язаність до Росії, як спадкоємиці радянського Союзу. Засобів впливу на свідомість громадян, для нівелювання ідентичності було багато, від збереження культу радянської епохи і небажання місцевих еліт його змінювати, до прямого впливу засобів масової інформації та етнічно-культурного чинника. Зокрема сприянню нівелювання української національної ідентичності та її розхитуванню сприяли процеси глобалізації та інформатизації сучасного суспільства. Розмитість та прозорість кордонів з Росією та творення єдиного інформаційного простору посилили процес втрати ідентичності частиною населення. Проблема конструювання української національної ідентичності спричинена не тільки пасивністю держави, але й прихованою конкуренцією з боку російської політичної нації, яскравим актуалізованим виразом якої є мовна проблема. Внаслідок певної схожості між українською і російською культурами, створюється ілюзія «нерозрізненості», єдності і тотожності. Це призводить до розмивання меж на «вливаннях» російської ідентичності в українську та її подальша підміна.

З метою посилити вплив на найближчих сусідів, політичне керівництво РФ офіційно декларує формування «єдиного гуманітарного простору» та розширення меж «руського мира» [5]. Правове затвердження цієї ідеологічної концепції конституювалось підписанням «Угоди про гуманітарне співробітництво державучасниць СНД» [8] та укладенням «Договору про Міждержавний фонд гуманітарного співробітництва держав-учасниць СНД» [3]. Цікавими, «Угоди про гуманітарне співробітництво державучасниць СНД», на наш погляд, є пункти 3 (встановлення єдиного освітнього простору), 5 (формування спільного інформаційного простору СНД), 10 (створення Ради з гуманітарного співробітництва СНД, що має визначати пріоритетні напрями та форми співробітництва). Вище зазначені пункти майже тотожні російському підходу до конструювання національної ідентичності – створення спільного мовного, культурно-символічного простору, уніфікація системи освіти; конструювання власного історичного нарративу; формування єдиного інформаційно-комунікативного поля і т.д.

Намагаючись захиститись від такого агресивного впливу, Україна підписала цю угоду з застереженням – за винятком вищезазначених

пунктів, проте спроба захисту на правовому рівні, не гарантує, що формування російської політики ідентичності не буде здійснюватись. Академік НАНУ В. Горбулін визначив цю ситуацію так: «Суттєво утрируючи, основним змістом сьогоднішньої української політики за останні 20 років можна назвати триваючу боротьбу двох націоналізмів, двох націоналістичних рухів: великоросійського та українського. Ці сили виступають під різними прапорами та в різних масках, вдягаються в тоги імперців та ліберальних космополітів, істинно православних та національно свідомих... У ідентифікації сил, що протистоять одна одній, важливе і принципове лише одне. Українські націоналісти різного толку розглядають Україну як окрему геополітичну суть і намагаються, безумовно, з далеко не однакою мірою послідовності, успішності і ефективності виходити з її інтересів. Тоді як великороси – свідомо або несвідомо – бачать в нашій країні більш-менш своєрідну провінцію Росії, незалежність якої – якесь історичне непорозуміння, помилка, яку, тим або іншим шляхом слід виправити щонайшвидше... Ця боротьба охоплює всі сфери суспільного життя» [2].

З огляду на вищевказане, в підсумку, погоджуємось з думкою вітчизняного науковця Ф. Барановського: «Україна, натомість, тримається за своє радянське минуле. Це відбувається тому, що значна частина населення має пострадянську ментальність. Ситуація зміниться на краще тільки тоді, коли відбудеться переворот у суспільній свідомості у бік справжнього патріотизму, який саме і передбачає сприйняття європейських цінностей свободи та демократії. ... якщо сьогодні пострадянська ідентичність візьме вгору, то наше майбутнє лежатиме у євразійському просторі. Іншими словами, Україна ніколи не досягне ядра європейської цивілізації, до якого дуже важко потрапити. Натомість вона назавжди залишиться на узбіччі цивілізаційного розвитку, де її місія полягатиме у захисті благополучної Європи від небажаних транзитних потоків емігрантів, зброї та наркотиків. З іншого боку, якщо Україна обере свідому стратегію орієнтації на Європу із перспективою на європейську ідентичність, то в неї ще залишиться шанс бути в єдиній Європі» [8].

Література:

1. Барановський Ф. Подолання кризи ідентичності в Україні як чинник переходу до органічної моделі модернізації політичної системи [Електронний ресурс] / Фелікс Барановський // Освіта Регіону. «Політологія Психологія Комунікації». – 2011. – Режим доступу до ресурсу: <http://social-science.com.ua/article/427>.
2. Біличенко С. Історія та майбутнє електоральної географії України [Електронний ресурс] / Станіслав Біличенко // Українська правда. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.prawda.com.ua/articles/2010/03/8/4835789/>.
3. Договор о создании Межгосударственного фонда гуманитарного сотрудничества государств-участников Содружества Независимых Государств [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал.. – 2006. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/997_c49.
4. Політологія: сучасні терміни і понятт. короткий навчальний словник-довідник для студентів ВНЗ I-IV рівнів акредитації. -3-тє видання, виправлене і доповнене/укладач В.М, Піча, наук.редакція Л.Д. Климанська, Я.Б.Турчин, Н.М.Хома. -Львів: Новий світ -2000, 2014. - 516 с.
5. Русский мир [Електронний ресурс] // Википедия. Свободная энциклопедия.. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%A0%D1%83%D1%81%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D0%BC%D0%B8%D1%80.
6. Саракун Л. П. Криза національної ідентичності: причини та прояви / Л. П. Саракун // Гуманітарний часопис. - 2012. - № 4. - С. 70–74.
7. Солома В. Про українську національну ідею [Електронний ресурс] / Василь Солома // Європейська Україна. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://eukraina.com/publ/human_development/pro_ukrajinsku_nacionalnu_ideju/6-1-0-198.
8. Угода про гуманітарне співробітництво держав - учасниць Співдружності Незалежних Держав [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. Офіційний веб-портал.. – 2012. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/997_f52.

Тетяна МАНДЗИК

аспірантка кафедри психології

Львівського національного університету імені Івана Франка

(м. Львів, Україна)

ОСОБЛИВОСТІ ЛОКАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В ОСІБ, ЯКІ ПОХОДЯТЬ З РІЗНИХ ТИПІВ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

Ідентифікація з місцем може використовуватися в якості загального поняття для опису стосунків людей з місцями, які мають значення для їхньої «моделі світу та їхнього місця в ньому». Ідентифікація з місцем має витoki з роботи Г.Прошанського, який посилається на праці Е. Еріксона, хто вперше вжив термін «просторова ідентичність». Це поняття використовувалось в літературі в стосунку до переривання проживання в певному місці. Покладаючись на це, Г.Прошанський визначає, що «під ідентифікацією з місцем ми маємо на увазі ті аспекти особистості, які визначають особисту ідентичність індивіда щодо фізичного середовища за допомогою складного візерунка свідомих і несвідомих ідей, переконань, переваги, почуття цінності цілі і поведінкові тенденції і навички, що мають відношення до цього середовища» та «ідентифікація з місцем є теоретичним конструктом, що є важливим в розумінні розвитку та вираженні субідентичностей» [4, с.156].

Автори (J. Fresque-Baxter, D. Armitage) розробили вдалий огляд підходів до розуміння ідентифікації з місцем в стосунку до кліматичних змін, деталізуючи декілька вимірів ідентифікації з місцем, які базуються на сучасних дослідженнях. Автори розглядають прив'язаність до місця як об'єднуючий конструкт ідентифікації з місцем та вважають що «всі інші конструкти впливають на ступінь емоційної прив'язаності» [2, с. 23].

Корисною теоретичною основою, яка використовувалася в контексті загроз ідентичності та місця є теоретична основа М. Брейквел. Автор припускає, що зміни в соціальному світі асимілюються, акомодуються та оцінюються відносно чотирьох основних принципів [1, 5].

Перший – самобутність (distinctiveness) - бажання зберегти особисту автентичність та унікальність. Дж. Спелер виявила, що в нових гірських селах, які були переміщені, люди показують свою самобутність через різноманітні декорації зовнішнього фасаду дому [5]. Самобутність підсумовує стиль життя та з'ясовує, що особа встановлює специфічний вид стосунків з своїм місцем проживанням, який чітко відрізняється від будь-якого іншого виду відносин.

По-друге, самоефективність (self-efficacy), яка є переконанням індивіда, що він/вона має здібності зустрітися з вимогами ситуації і яка вимірюється персональною силою. В термінах навколишнього середовища, почуття власної ефективності зберігається, якщо середовище сприяє чи, принаймні, не заважає, в повсякденному житті людини.

По-третє, неперервність (continuity), яка є прагненням зберегти протяжність між минулою і теперішньою Я-концепцією. Дім і його вміст може виступати в якості референта між минулим та діями, а також підтримання цього місця може забезпечити відчуття неперервності. Переселення може бути використане для розірвання зв'язку з старою Я-концепцією, але примусове переселення може поставити під загрозу неперервність.

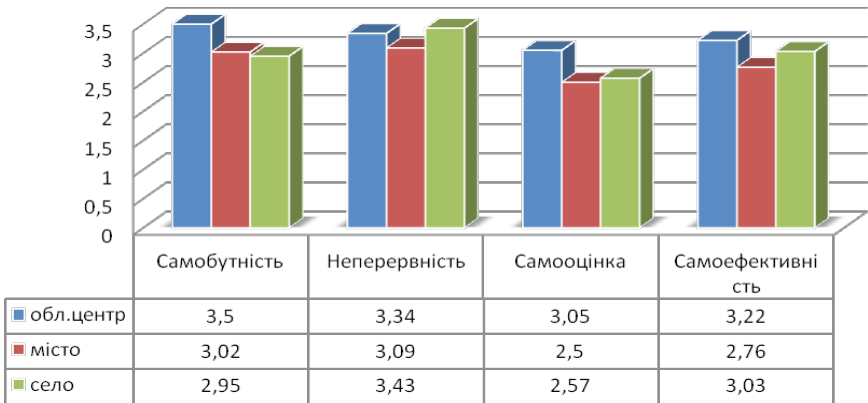
I, нарешті, самооцінка (self-esteem), яка відноситься до позитивної оцінки себе або групи, з якою вона себе ідентифікує, з точки зору дому, почуття гордості в цьому будинку чи життя в хорошому районі [1, 6].

У дослідженні особливостей локальної ідентичності осіб, які походять з різних типів населених пунктів, з метою подальшого аналізу взяли участь 150 осіб, віком від 18 до 33 років (M=22,5 років), з них 75 чоловіків та 75 жінок. Всі досліджувані на момент опитування проживають у м. Львів, серед них 89 осіб з вищою освітою, а 61 особа з незакінченою вищою освітою.

Для дослідження прив'язаності до місця проживання було використано шкалу «Локальна ідентичність» (Skala Lokalnej Tozsamosci) М. Левіцької, яка вимірює різні типи локальної ідентичності: самобутність, неперервність, самооцінку та самоефективність [3]. Досліджуваним пропонувалось оцінити твердження шкали, які стосувались місця, де вони провели дитинство та підлітковий вік (до 17

років). В дослідженні було виділено три типи населених пунктів: обласний центр, районний центр/місто та село.

Порівняльний аналіз за шкалою «Локальна ідентичність» показав наступні результати в різних групах досліджуваних (рис.1). Отож, можемо спостерігати статистично значимі відмінності в показниках самобутності в представників, які походять з обласного центру ($M=3,5$ при $p<0,05$), міста ($M=3,02$ при $p<0,05$) та села ($M=2,95$ при $p<0,05$). Особи, які народились в обласному центрі, демонструють вищі показники почуття самобутності, ніж представники, які походять з міста чи села. Отож, особи, які провели своє дитинство в великому місці, більшою мірою усвідомлюють свою відмінність, автентичність від представників інших типів населених пунктів, що проявляється в їхньому способі та стилі життя.

Рис.1. Порівняльний аналіз показників шкали «Локальної ідентичності» в осіб, які походять з різних типів населених пунктів.

Порівняння показників «неперервності» не виявило жодних статистично значимих відмінностей в виділених групах, проте, можна побачити, що найвищий рівень відчуття неперервності притаманний особам, які виростили в селі.

При порівнянні такої складової локальної ідентичності як «самооцінка» спостерігаємо, що особи, які походять з обласного центру, демонструють вищі показники «самооцінки» ($M=3,05$ при $p<0,05$), ніж представники з міста ($M=2,5$ при $p<0,05$) та села ($M=2,57$ при $p<0,05$). Це вказує на те, що особи, які виростили в великому місті, більшою мірою підтримують позитивне ставлення до себе за допомогою певних характеристик місця, в якому вони виростили. Це можна пов'язати з тим, що велике місто наповнене різноманітними активностями, можливостями тощо, а бути частиною цього в наш час має певні переваги.

В показниках «самоефективності» можемо спостерігати наступні відмінності: в осіб, які походять з обласного центру, спостерігаються вищі показники «самоефективності» ($M=3,22$ при $p<0,05$), ніж в представників, які народились і провели дитинство в місті ($M=2,76$ при $p<0,05$) та селі ($M=3,03$ при $p<0,05$). Це можна пояснити тим, що велике місто дає більше можливостей людині для розвитку та діяльності, а також шляхів для досягнення своїх цілей, що не завжди може запропонувати містечко. Проте, також можна спостерігати високі показники «самоефективності» в представників, які походять з сільської місцевості, що вказує на те, що в сільській місцевості та великому місті особи почуваються більш компетентно в управлінні середовищем.

Сьогодні, питання локальної ідентичності заслуговує особливої уваги. Молоді люди все частіше покидають своє місце народження та дитинства (села, маленькі міста), з метою отримання вищої освіти та пошуку кращого життя в великих містах. Така тенденція веде до перевантаження міст, їх розростання в мегаполіси, що сприяє втраті їхньої автентичності, та занепаду сіл та малих міст, які через нестачу молодих людей просто не можуть розвиватись та розширюватись. Це двосторонній процес, який потребує особливої уваги та дослідження. Разом з тим особи, які покидають місце дитинства, вже мають певний емоційний стосунок з тим місцем, і воно, швидше за все, є частиною їхньої ідентичності. Для кращого розуміння того, яку роль відіграє місце на різних його рівнях, слід продовжувати дослідження локальної ідентичності в представників різних типів населених пунктів, що може стати основою для розробки програм з метою збереження спадщини села та міста.

Література:

1. Bonaiuto M. Identity processes and environmental threat: The effects of nationalism and local identity upon perception of beach pollution/ M. Bonaiuto, G. M. Breakwell, I. Cano // *Journal of Community and Applied Social Psychology*. – 1996. - №6 (2). – P. 157 - 175.
2. Fresque-Baxter J. Place identity and climate change adaptation: a synthesis and framework for understanding / J. Fresque-Baxter, D. Armitage // *WIREs Clim Change*. – 2012. - № 3. – P. 251–266.
3. Lewicka M. *Psychologia miejsca*/M. Lewicka. – Warszawa: Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, 2012. – 637 s.
4. Proshansky H. *An introduction to environmental psychology* / W. H. Ittelson, H. Proshansky, L. G. Rivlin, G. H. Winkel. - Oxford, England: Holt, Rinehart & Winston, 1974. - 406 p.
5. Speller G.M. A community in transition: the relationship between spatial change and identity processes / G.M. Speller, E. Lyons, C. Twigger-Ross // *Social Psychological Review*. – 2002. - №4(2). – P. 39-58.
6. Twigger-Ross C. L., Bonaiuto M., Breakwell G. M. Identity theories and environmental psychology / In book: M. Bonnes, T. Lee, M. Bonaiuto «Psychological theories for environmental issues». - UK: Ashgate Publishing, 2003. - P. 203 - 234.

Maria PROTSYUK
*PhD Student Department of International Relations
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
(Chernivtsi, Ukraine)*

**«SOFT POWER» AS A MEAN OF ADOPTION
THE NATIONAL IDENTITY OF UKRAINIANS
IN THE CONTEXT OF EUROPEAN
INTEGRATION OF UKRAINE**

Integration processes in general, despite which sphere of life do they touch, always is to be considered in terms of positive and negative aspects of their impact on the national state. Apart from the obvious positive, such as cooperation to achieve common goals, separate state entity of integration faces up such challenges as delegation of national sovereignty in favor of created supranational body as well as the likelihood evening out of national identity with the advent of cosmopolitanism and westernization.

From this perspective, Ukraine is not an exception, as its dispersed multi-vector foreign policy at last has logically and completely been exhausted thanks to the Revolution of dignity and, unfortunately, the annexation of the Crimea and ongoing ATO in the East. So nowadays the main declared vector of the foreign policy development, which our country follows, is European and Euro-Atlantic integration. And whether there are challenges for Ukrainians as offensive on their national identity?

First of all, it should be noted that Ukrainian identity is not monolithic and homogeneous phenomenon, due to the historical retrospective of formation the Ukrainian ethnic nation and continued creation of modern Ukrainian political nation along with conscious civil society.

Yes, there are thoughts about the incompleteness of the process of creation the Ukrainian nation, because it cannot be united neither by a common language nor by a common historical memory, or religion, but these are the three key elements that are formative when it comes to national identity [7, p. 31–49].

On the other hand, in contrary to the abovementioned point of view, there should be distinguished local, national and transnational identities. They can both complement and exclude each other. For example, scientist

M.Kozlovets is convinced that local identity is more connected with ethnic identity, with a regional affiliation. The development of each economic or historical region may contribute to the development of the country. National identity is primarily relates to the concept of «political nation», because it is a political identity [4, p. 406–407].

However, the mechanism of formation the national identity of population in Ukraine increasingly becomes to resemble such mechanism in many EU countries – there is a predominance of local identity. At the same time European integration is not opposed to national state. Integration processes on the territory of Europe, of course, have to be combined with harmonious development of multinational regions that are the basis of democracy, support of cultural diversity (known motto «Unity in diversity»), partners in the economic, social and cultural development [3]. Therefore, the rising popularity and influence of the motto «Europe of regions» instead of the motto «Europe of nations» is one of the signs of the need for change the organizational structure and strategy of internal development of the EU [6]. So the creation of political institutions and economic space became after the presence of the common culture that created the necessary solidarity and was a unifying factor for the Europeans.

So when it comes to EU enlargement and the likely accession of the Ukraine, the cultural component is no less important than political stability, economic development and the fight against corruption. In this context, Ukraine appeals to all the available arsenal of tools of the concept of «soft power» – above all, to public and cultural diplomacy.

The phenomenon of «soft power» is a combination of three components: the culture of the state (to what extent does it engage others), its political values (does it hold them in its domestic and foreign policy) and external relations (whether they are perceived as legitimate and morally justified) [8]. Consistent implementation of instruments of «soft power» in its foreign policy inevitably leads to improving the international image of the country abroad. Because integration into the EU is not only the adoption by the European Parliament and national parliaments of the member states, but also at the level of public consciousness, the perception of the general public and civil society in different European countries. And the activity and effectiveness of the «soft power» of Ukraine could be better, as it was shown by the recent referendum in the Netherlands on the so-

called «Ukrainian question» which was the top topic in many Ukrainian and European media discourses.

Indeed, today the world has diverse experience of the powerful usage of «soft power» and its instruments. Thus, the European Union through the use of «soft power» policy has made it attractive the idea of integration the European states. Many EU member states through the same instruments continue to maintain its unique national and cultural identity and firmly defend national interests [2]. Instead, Ukraine through the using of «soft power» can make it attractive to Europeans the idea of integrating our country into the EU, appealing at the same time, among other things, to the issue of Ukrainian national identity.

Integrating the EU, objectively Ukraine has no chance yet to occupy a prominent place among the developed economies in the organization. However, in this space of prosperity and well-being we should still have a solid cultural basis. On this occasion it is quite reasonable the idea of S.Krymsky, according to which the most important means of preserving the national identity is the development of the culture [5, p. 4]. So it is more relevant than ever Ukrainian «soft power» concept, besides, not only its external, but also internal dimension. Indeed, in terms of total «openness of the world» and global challenges only deep national self-consciousness and self-identification as a political nation can be the basis of existence of the state, and cultural self-affirmation also is extremely important in this context.

Again, besides external factors (such as cosmopolitanism of the culture, the dominance of popular culture), socio-cultural and paradigm transformations of the Ukrainian society have a significant impact on the formation of national identity, its nature and content [4, p.410].

When it comes to the nation's identity with a complex originality and diverse historical experience, one can extremely rare observe the internally contradictory combination of different historical traditions, myths, cultural patterns, as it is in Ukraine. Cultural diversity and existence of many identities is a source of wealth of culture, but it can also cause a deep conflict and clash of identities.

M.Kozlovets expresses concern, but we see strategic task for the policy of «soft power» in such an assertion of the abovementioned scientist: «European integration can, on the one hand, erode the cultural and ethnic

identity, on the other hand, can expand the cultural horizons of Ukrainian society, strengthen its capacity» [4, p. 420].

But one should not be a pessimist. The unique model of European integration from the beginning of its origin has been improving as a model of international relations. The basis of European integration is «Europe doesn't dismantle, but deepen the national and social identity of every nation». It is the European «soft power», isn't it? Europeanization brings new logic on which national legal and political culture continues to exist, while deeper into the European culture [1, p.268–288].

That comes to national identity «European», which is inherent to us, Ukrainians, and does not run counter to the very national identity «Ukrainian» or local identity, for example, «Bukovinian». On the contrary, all these identities in various meaningful levels complement each other. And when you've been asked, whom you identify yourself with, what level of identity you would choose to respond – local, national or supranational? The answer to the question depends on whose «soft power» (European or Ukrainian) and at what level you've felt greater impact, which one was effective. But the obvious fact that the Ukrainian national identity is not sprayed, but rather deepens when it comes to prospects and Ukraine's European integration, confirming events of the last two years in our country.

References:

1. Гальчинський Анатолій. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи. Методологічні аспекти: Наук. вид. К.: Либідь, 2006. – 312 с.
2. Горбатенко В. «М'яка сила» як основа сучасної геополітичної стратегії / Національна бібліотека України ім. В.Вернадського[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Spur_2014_4_5.
3. Декларація щодо регіоналізму в Європі. Асамблея європейських регіонів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.aer.eu/fileadmin/user_upload/PressComm/Publications/DeclarationRegionalism/.dam/110n/ua/DR_UKRAINE%5B1%5D.pdf
4. Козловець М. Феномен національної ідентичності: виклики глобалізації. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2009. – 558 с.

5. Кримський С. Як Україні зберегти свою ідентичність та одночасно не закритися від іншого світу? // *День*. – 2000. – 11 жовтня. – С. 4.
6. Круглашов А.М. Від «Європи націй» до «Європи регіонів» // *Політика і час*. – 2003. – №10. – С.69.
7. Черкес Б. С. Національна ідентичність в архітектурі міста: Монографія. – Львів: Вид-во Національного ун-ту «Львівська політехніка», 2008. – 268 с.
8. Nye J. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004, pp.175.

Ірина СУХОВЕРСЬКА

*аспірант кафедри археології та спеціальних історичних галузей
Львівського національного університету імені І. Франка
(м. Львів, Україна)*

ДЕНЬ ПЕРЕМОГИ У ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ПАМ'ЯТІ УКРАЇНИ ТА РОСІЇ ЯК СПРОБА ЛАВІРУВАННЯ МІЖ ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИМИ ЦІННОСТЯМИ ТА РАДЯНСЬКИМИ ТРАДИЦІЯМИ

Після розпаду Радянського Союзу в Україні і Росії точиться боротьба за колективну пам'ять, особливе місце в якій посідає німецько-радянська війна, яку за радянською традицією прийнято називати Великою вітчизняною війною. В кожній з цих держав тема війни та здобутої у ній перемоги залишається центральною для політик пам'яті та забуття, а міф про «Велику вітчизняну війну» зазнає націоналізації і адаптації до локальних очікувань і потреб. Причетність до загальної перемоги над німецьким нацизмом залишається останнім оплотом колективної месіанської свідомості росіян. «Велика Вітчизняна війна» зафіксувалась у пам'яті російського народу як еталон справедливої народної війни. В Україні історична пам'ять про німецько-радянську війну стала ареною боротьби двох міфів: радянського міфу про «Ве-

лику вітчизняну війну» та українського національного міфу про боротьбу ОУН та УПА за незалежність Української держави збезумовною перевагою другого міфу. Різне сприйняття німецько-радянської війни у названих пострадянських республіках найкраще можна простежити через особливості комеморативних практик відзначення Дня перемоги.

Особливості відзначення Дня перемоги в Україні та Росії й розроблені комеморативні стратегії державної політики пам'яті цих країн є проблемною та багатоаспектною темою у сучасній історичній науці. Її складність та актуальність зумовлює значне зацікавлення зарубіжних та вітчизняних істориків до інтенсивного обговорення вказаної проблематики у монографіях та періодичних виданнях, зокрема дослідженням займаються А. Портнов, Т. Журженко, Я. Пилявечь, М. Копосов, М. Феретті та інші.

Мета доповіді – охарактеризувати комеморативні практики відзначення Дня Перемоги в Україні та Росії, окреслити вплив державної політики пам'яті на їх реалізацію, визначити особливості традицій святкування кожної з держав.

Комеморативні стратегії є надзвичайно потужними елементами державної політики пам'яті України та Росії, оскільки історики, політики та громадські діячі спільно працюють в умовах наперед сформованого суспільного замовлення на певну визначену модель історичної пам'яті. За таких умов державні інститути безпосередньо формують комеморативні практики, оскільки фінансовий ресурс держави є визначальним у цій діяльності, бо за державою залишається функція розподілу коштів [3, с. 104].

У Росії День Перемоги відзначають з особливим розмахом. Цього дня відбуваються урочисті паради, серед яких найбільшим є традиційний парад Перемоги у Москві. Перший такий парад відбувся у 1995 р. за участю Президента Російської Федерації Б. Єльцина та інших високопосадовців [7]. Після 1995 р. парад Перемоги став державною традицією організації широкомасштабних заходів на Красній площі. Особливого значення парад Перемоги набуває під час президентства В. Путіна, який надав великого політичного контексту параду Перемоги. В. Путін ретельно підбирав гостей параду, оскільки святкування Дня Перемоги мало міжнародне значення і його

організація визначала зовнішню політику Росії. Свідченням цього є парад Перемоги 2005 р., коли російська держава прагнула продемонструвати своє прагнення інтегрувати власні цінності у цивілізаційний потік західних держав, а тому скасувала показ військової техніки на урочистостях. На парад були запрошені високопосадовці, переважно глави та керівники урядів європейських держав і США, зокрема Дж. Буш, Г. Шредер, Ж. Ширак, С. Берлусконі та інші [5]. Певну місію на параді Перемоги виконувала промова президента Росії В. Путіна, який вказав, що російська держава ніколи не ділила перемогу на свою і чужу, а російський народ завжди пам'ятає про допомогу країн антигітлерівської коаліції, німецьких та італійських антинацистів. В. Путін підкреслив, що Російська Федерація прагне миру і спокою в Європі [1]. Відмінність між намірами президента і його заявами можна виявити у статтях ЗМІ, присвячених висвітленню параду Перемоги 9 травня 2005 р. Журналісти зазначили, що участь у параді іноземних делегацій засвідчує визнання високопосадовцями західних держав вирішальної ролі російського народу у боротьбі з нацизмом і його величезного місця у світовій історії у теперішньому [8].

Велике політичне значення державні діячі Росії надавали 65-й річниці Перемоги, оскільки ключовим завданням було утвердження думки про демократичні цінності Росії та її прагнення інтегруватися у загально цивілізаційний потік. Саме тому на святкування були запрошені більше тисячі військових з країн антигітлерівської коаліції за винятком Грузії. Ігнорування цієї держави і теза президента Росії Д. Медведева про те, що росіяни завоювали мир для своєї країни і всієї планети [2], завадили показовій ілюстрації демократичних цінностей у Росії. Разом з тим, вони знайшли позитивний відгук у російській громадськості, яка схвально поставилася до комеморативних стратегій державної влади завдяки ЗМІ та зовнішнім атрибутам свята.

У Росії важливі функції виконують атрибути урочистостей з нагоди Дня перемоги, до яких належать святковий салют, прапор Перемоги та георгіївська стрічка. Вони виконують не лише символічне значення, а й засвідчують особливості святкування Дня Перемоги у Росії. Європейські держави відзначають День Перемоги 8 травня, тоді як у Росії – 9 травня, коли прапор Перемоги був установлений над будинком рейхстагу в Берліні. Також серед відмінностей відзначення

Дня Перемоги у Росії є його зміст. Для європейських держав День Перемоги – це примирення та прощення. У Росії День Перемоги – це «свято зі сльозами на очах». Перевагу свята над скорботою ілюструє яскравий атрибут – святковий салют. Використання святкового салюту під час святкування Дня Перемоги у сучасній Росії не лише підкреслює її героїчне минуле, але й демонструє суспільству сучасну військову могутність держави.

У 2005 р. у Росії з'явився ще один атрибут свята – георгіївська стрічка, особлива відзнака солдата, якою обтягнута колодка почесного солдатського ордену Слави. Російські державні інформаційні агентства і російські провладні молодіжні рухи «Студентська громада», «Наші» організували навколо цього атрибута широкомасштабну акцію «Георгіївська стрічка. Я пам'ятаю. Я пишаюся» для святкування Дня Перемоги. Метою акції стало прагнення не дати забути молодому поколінню, хто і якою ціною виграв німецько-радянську війну. Саме тому всім бажаючим з 22 квітня по 9 травня на центральних вулицях та площах російських міст роздають невеличкі георгіївські стрічки – як символ пам'яті і поваги до народу, який отримав перемогу над нацизмом [7].

До 2015 р. День Перемоги в Україні відзначали 9 травня за закоренилим радянським зразком, який не відповідав історичній пам'яті українського народу і загальноєвропейським традиціям, закріплюючи в свідомості українців культ війни. Наслідком цього стало переважання радянських міфів над історичною правдою, постійне протистояння радянського міфу «Великої вітчизняної війни» й національних міфів у суспільстві та посилення впливу Російської Федерації на громадське та політичне життя в Україні [6]. Революція Гідності та військовий конфлікт на сході України засвідчили помилковість змісту відзначення Дня Перемоги за радянськими традиціями в історичній пам'яті українців, а також зумовили необхідність створення нових національних символів та гасел Дня Перемоги. Указ Президента України «Про заходи з відзначення у 2015 році 70-ї річниці Перемоги над нацизмом у Європі та 70-ї річниці завершення Другої світової війни» та Закон «Про увічнення перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945 років» започаткували нові традиції відзначення Дня Перемоги в душі європейських

традицій пам'яті та примирення. Відповідно до зазначених законодавчих актів 8 і 9 травня проголошені Днями пам'яті та примирення. Вперше в історії незалежної України визначено національний символ Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги — червоний мак, а також власне відмінне від російської традиції гасло: «1939—1945. Пам'ятаємо. Перемагаємо». Вказані зміни зумовили зміну суті відзначення Дня пам'яті та примирення і Дня перемоги, яка включає в себе: переосмислення подій Другої світової війни, зокрема німецько-радянської, руйнування радянських історичних міфів, відкритий діалог навколо складних сторінок минулого; вшанування пам'яті кожного, хто боровся з нацизмом, підкреслення солідарності та бойового братерства усіх Об'єднаних Націй, як держав, так і бездержавних на той час народів; перенесення акценту з історії військових дій на долі конкретних людей, а відтак відмову від радянського святкування на користь європейського вшанування. Допомагають реалізувати новий зміст вшанування пам'яті жертв війни методичні матеріали до відзначення Дня пам'яті та примирення, які зобов'язують українців адаптуватися до європейських традицій відзначення Дня Перемоги [4].

Отже, комеморативні практики України та Росії, присвячені Дню Перемоги, контролюються і регламентуються державною політикою пам'яті. Спогади про воєнні дії та перемогу у них залишаються актуальними у суспільній свідомості, як українців, так і росіян. Однак українське суспільство під впливом історичних обставин перестало лавірувати між західноєвропейськими цінностями вшанування жертв війни та радянськими традиціями і усвідомило, що для України День Перемоги – не свято, а національна трагедія. Російське суспільство продовжує консервувати радянські традиції відзначення Дня Перемоги, перетворюючи трагедію співвітчизників на гучне святкування, на якому формально й показово декларуються європейські ідеали та цінності.

Література:

1. Выступление Президента России В.В. Путина на военном параде, посвященном 60-летию Победы в Великой Отечественной войне [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.patriarchia.ru/db/text/7387.html>. – Назва з титулу екрану.
2. Выступление Президента России на параде, посвященном 65-летию Победы в Великой Отечественной войне. – Режим доступа : <http://kremlin.ru/transcripts/76855>. – Назва з титулу екрану.

3. Журженко Т. «Чужа війна» чи «Спільна перемога»? Націоналізація пам'яті про Другу світову війну на україно-російському прикордонні / Т. Журженко // Україна модерна. – 2011. – № 18. – С. 100–126.
4. Методичні матеріали до відзначення Дня пам'яті та примирення та 70-ї річниці Дня перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (8-9 травня 2015 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.memory.gov.ua/news/metodichni-materiali-do-vidznachennya-dnya-pam-yati-ta-primirennya-ta-70-i-richnitsi-dnya-perem>.
5. Парад в честь 60-летия Победы прошел на Красной площади [Електронний ресурс] . – Режим доступу : <http://www.newsru.com/arch/russia/09may2005/parad.html>. – Назва з титулу екрану.
6. Пилявець Я. Друга світова війна у суспільній свідомості українського народу: соціологічний вимір (Аналітичний огляд) [Електронний ресурс]. / Я. Пилявець.– Режим доступу :<http://www.memory.gov.ua:8080/ua/publication/content/1661.htm>.
7. Сайт праздника День Победы России в Великой Отечественной войне [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://victory-day.ru/>. – Назва з титулу екрану.
8. Ферретти М. Непримирая память : Россия и война : заметки на полях спора на жгучую тему / М. Ферретти // Неприкосновенный запас. – 2005. – № 2–3. – С. 76–83.

Jarosław TONDERA

*wykladowca
Wyższa Szkoła Informatyki Stosowanej i Zarządzania
pod auspicjami Polskiej Akademii Nauk
(Warszawa, Polska)*

MIEDZY SWOIM A OBCYM. TRUDNOŚCI ADAPTACYJNE MŁODZIEŻY UKRAIŃSKIEJ W POLSCE

Polska na tle większości krajów Unii Europejskiej nie jest postrzegana jako państwo szczególnie przyjazne imigrantom z państw trzecich. Świadczy o tym chociażby ich procentowo niski udział w polskim społeczeństwie. Według danych Urzędu ds. Cudzoziemców, w roku 2013 polską kartę pobytu posiadało jedynie 121 tysięcy cudzoziemców, wśród których najwięcej było studentów pochodzących z państw byłego ZSRR, zwłaszcza Ukrainy. Obecnie młodzież ukraińska stanowi największą liczebnie grupę narodowościową wśród cudzoziemców studiujących na polskich wyższych uczelniach. W ostatnich latach liczba ta ulegała systematycznemu wzrostowi od 2 tysięcy w roku 2005 do około 24 tysięcy w roku 2015. Jednak mimo pokrewieństwa językowego i kulturowego tylko w nielicznych przypadkach można mówić o integracji młodych Ukraińców z polskim społeczeństwem.

Sam proces integracji cudzoziemców zależy w dużej mierze od trzech podstawowych czynników: polityki imigracyjnej państwa, świadomości społecznej obywateli i ich otwartości kulturowej oraz postawy samych cudzoziemców wobec integracji. Poczynając od roku 1989 żaden polski rząd nigdy w sposób jasny i przejrzysty nie wyraził swego stanowiska wobec zjawiska imigracji. Nigdy też nie zdefiniowano oficjalne terminów „integracja” i „asymilacja” cudzoziemca. Co prawda od chwili wejścia do UE Polska zobligowana jest prowadzić wspólną europejską politykę imigracyjną, ale ostatnie wydarzenia związane z niekontrolowaną falą imigracji z Afryki Północnej i Azji dość poważnie ją podważyły. Ograniczeniu bądź wręcz zahamowaniu uległy także wszelkie procesy integracyjne, które w dużej mierze są efektem polityki imigracyjnej państwa. W publikacji wydanej jeszcze w 2005 roku przez ówczesne

Ministerstwo Polityki Społecznej, a dotyczącej stworzenia kompleksowej polityki integracji cudzoziemców w Polsce podkreślono, że zarówno polskie jak i międzynarodowe doświadczenia wskazują na wieloaspektowość problemu integracji imigrantów. Złożoność samego procesu integracji cudzoziemców znajduje swe odbicie także w wymiarze politycznym. Każdy bowiem obszar procesu integracyjnego wymaga zaangażowania sił państwa, które stanowiąc będą całościowy system pomocy integracyjnej [1, s. 5]. Władze polskie stanowczo opowiadając się przeciwko obecnym procesom migracyjnym w Europie, nie tworzą żadnych alternatywnych ram polityczno-prawnych ułatwiających pożądanym z punktu widzenia państwa grupom emigrantów możliwości osiedlenia się w Polsce, a także nie ułatwiają integracji i adaptacji cudzoziemcom już tu osiadłym. W ostatnich latach w Polsce niewiele mówi się o integracji imigrantów. Wyjątkiem jest kilka organizacji pozarządowych, które zajmują się tym tematem. Wobec braku znaczącej liczby imigrantów temat ten jest nieobecny w dyskursie publicznym (politycznym czy prasowym). Jedynymi kategoriami przybyszów, które pojawiają się w polskim prawie w kontekście tego zagadnienia są uchodźcy [2, s. 29]. Obecnie wszelki dyskurs na temat migracji został całkowicie zdominowany przez bieżące wydarzenia związane z kwestią nielegalnej migracji i utożsamianego z nią terroryzmu.

Polityka państwa i postawa osób odpowiedzialnych za państwo (posłów, senatorów, decydentów medialnych) wobec migracji i cudzoziemców wywołuje i uruchamia typowe zachowania społeczne, które są odzwierciedleniem tejże polityki. W warunkach polskich istotne jest też stanowisko kościoła katolickiego i jego hierarchów. Obecnie suma tych postaw powoduje, że społeczeństwo zaczyna coraz bardziej otwarcie wyrażać swe skrajne niezadowolenie wobec zjawiska migracji, a stosunek do cudzoziemców staje się coraz bardziej ksenofobiczny, a niekiedy wręcz agresywny. Takie zachowania społeczne powodują z kolei usztywnienie stanowiska polityków w kwestii migracji i wypracowania stosownych procedur migracyjnych w stosunku do cudzoziemców zainteresowanych osiedleniem w Polsce. Na stronach internetowych Stowarzyszenia Przeciw Antysemityzmowi i Ksenofobii można przeczytać znamienne słowa, że przyjmowanie cudzoziemców to wyzwanie, ponieważ polskie społeczeństwo pozostaje dziś w dużej mierze ksenofobiczne i niechętnie

wobec „inności”: reaguje na nie często wręcz agresywnie. Poczucie to opiera się o kategorię „odmienności”, definiowanej w odniesieniu do wzorca tak zwanego prawdziwego Polaka. Przyjmowanie imigrantów pozostaje w jaskrawej sprzeczności z chętnie przywoływanym przez „prawdziwych Polaków” historycznym obrazem Polski – mocarstwowej, rozległej Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Faktycznie, w całej swojej historii Polska była państwem wielonarodowym, wieloetnicznym, państwem obywateli wielu wyznań. Dopiero za sprawą Hitlera i Stalina od 70 lat Polska stała się państwem w zasadzie jednonarodowym i jedno-etnicznym, w którym „90% obywateli to katolicy”. Szczycimy się tą naszą historią z jej różnorodnością, otwartością i tolerancją, a zarazem pozwalamy, by najlepiej słyszany był głos ksenofobicznych, nacjonalistycznych środowisk głoszących zagrożenie przed „obcymi” [3]. Powyższe zjawisko obserwować można również w kilku innych krajach Unii Europejskiej, ale w Polsce jest ono szczególnie wyraziste.

Młodzież ukraińska decydując się na studia w Polsce kieruje się jednak przesłankami czysto praktycznymi, choć polityka migracyjna polskiego rządu i ksenofobia polskiego społeczeństwa są jej całkowicie nieznane. Zainteresowanie Polską nie wynika też z jej atrakcyjności jako renomowanego europejskiego ośrodka akademickiego. Studia w Polsce postrzegane są najczęściej jako droga do dalszej kariery zawodowej bądź naukowej w innych krajach Unii Europejskiej. Fakt, że Polska graniczy z Ukrainą, studia w Polsce są stosunkowo tanie, zaś osoby ubiegające się o status studenta, o ile spełniają tylko warunki formalne, status taki otrzymują, powoduje, że młodzi Ukraińcy decydują się na studia na polskich wyższych uczelniach mimo całkowitej nieznanomości polskich realiów, tak politycznych jak i ekonomicznych. Takie podejście nie ułatwia młodym Ukraińcom szybkiej adaptacji do polskiej rzeczywistości. Przybywają oni na polskie uczelnie w grupach, bądź też nawiązują pierwsze kontakty z Ukraińcami już tu studiującymi i początkowo nie są zainteresowani zacieśnianiem więzi z Polakami. Wynika to w dużej mierze ze słabej znajomości języka polskiego. Wydawać by się mogło, że podobieństwo języków nie będzie przeszkodą w nawiązywaniu kontaktów, jednak praktyka pokazuje, że osoby posługujące się językiem polskim w ograniczonym zakresie nie są atrakcyjne dla swoich polskich kolegów, oni zaś sami wolą codzienne kontakty ze swoimi rodakami bądź

innymi cudzoziemcami, kiedy nie czują stresu wynikającego z ograniczeń językowych. Mimo formalnego wymogu dla studentów obcokrajowców znajomości języka polskiego na poziomie B2, w stosunku do Ukraińców przepis ów jest często pomijany, bądź też akceptowane są różnego rodzaju zaświadczenia z ukraińskich szkół językowych potwierdzających znajomość języka polskiego, co w wielu przypadkach jest fikcją. Bardzo często, głównie z powodów ekonomicznych, uczelnie wyższe nie są zainteresowane organizacją dla studentów z Ukrainy ani lektoratów z języka polskiego, ani tym bardziej zajęć dotyczących kultury i historii Polski. W poznawaniu Polski, języka polskiego i polskich realiów student z Ukrainy jest w większości przypadków zdany tylko na siebie.

Postawom integracyjnym nie sprzyja też wbrew pozorom nowoczesna technologia. Powszechny dostęp do Internetu, telefonia komórkowa i programy społecznościowe pozwalają na stały kontakt z bliskimi i znajomymi na Ukrainie i nie wywołują chęci nawiązywania nowych kontaktów i znajomości w innym i obcym sobie środowisku.

Kolejnym czynnikiem ograniczającym możliwości adaptacyjne studiującej w Polsce ukraińskiej młodzieży jest również postawa ich polskich rówieśników, często niezainteresowanych jakimikolwiek kontaktami z obcokrajowcami, a w niektórych przypadkach traktujących cudzoziemców zza wschodniej granicy wręcz z niechęcią.

Mimo licznych problemów związanych z adaptacją młodzież z Ukrainy jest wciąż zainteresowana studiami w Polsce, a dla wielu polskich uczelni ukraińscy studenci są znaczącym remedium na ogólnopolski niż demograficzny.

Bibliografia:

1. Propozycja działań w celu stworzenia kompleksowej polityki integracyjnej cudzoziemców w Polsce, Ministerstwo Polityki Społecznej, Warszawa 2005.
2. Bieniecki M., Kaźmierkiewicz P., Smoter B., Integracja cudzoziemców w Polsce. Wybrane aspekty, ISP, Warszawa 2006.
3. Stosunek społeczeństwa polskiego do imigrantów – stanowisko Otwartej Rzeczypospolitej w TVP1, <http://www.otwarta.org/stosunek-społeczenstwa-polskiego-do-imigrantow-stanowisko-or-w-tvp1/> (10.04.2016).

Аліна ЯСІНСЬКА

*аспірантка кафедри міжнародних відносин
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(м. Чернівці, Україна)*

ЕЛЕКТОРАЛЬНА КУЛЬТУРА УКРАЇНСЬКИХ ТА ПОЛЬСЬКИХ ГРОМАДЯН В КОНТЕКСТІ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРАГНЕНЬ

Польща та Україна є не лише сусідами з географічної точки зору. Від самого початку незалежного життя кожна із них мала приблизно однакові стартові можливості. Попри те, що їх розвиток відбувався за індивідуальним шаблоном і в багатьох сферах їхні шляхи кардинально розходилися, все ж таки структура економіки, непросте геополітичне становище і тривале перебування під впливом радянської ідеології формували в суспільствах обох держав подібні культурні особливості та шаблони мислення. Проте диверсифікація шляхів та методів, які використовувалися обома країнами в контексті трансформаційних перетворень принесли як Польщі, так і Україні свої результати.

На сьогоднішній день Польща, отримавши членство в ЄС, намагається культивувати у суспільстві демократичні європейські норми поведінки та сприйняття. В той час, як Україна після досить тривалого часу невизначеності також зупинилася на євроінтеграційному векторі. Проте ще не виконала ряд умов для того, щоб бути повноцінним членом європейської спільноти і в якійсь мірі зупинилася перед цілим рядом викликів в різних сферах життя.

Безумовно, не можна відкидати економічний та політичний аспекти євроінтеграції України, проте в нашому аналізі спробуємо більш детально зацентрувати увагу на соціокультурних процесах.

В певній мірі повністю підлаштуватися до європейського соціуму Україні заважають пережитки соціалізму і це особливо яскраво проявляється в соціокультурній сфері. Виявилось, що економічні показники це далеко не все, що потрібно налагодити і покращити в країні для того, щоб відчувати себе європейцями. Існує ряд важливих мен-

тальних проблем, які теж порушують рівний процес євроінтеграції України та змушують її балансувати між Сходом та Заходом.

Культуру завжди пов'язували з владою, становищем, авторитетом. Тож цілком природно, що влада використовує культурні ресурси для формування свого позитивного образу у себе в країні і за кордоном. Також культура невіддільна від ідентичності: в багатьох відношеннях культуру дійсно можна назвати зовнішньою ознакою ідентичності [1]. Коли ж мова йде про євроінтеграцію, то культурний аспект є вагомим чинником. Існує багато підходів, які пояснюють ідею об'єднання європейських країн. Один із них робить акцент саме на соціокультурній інтеграції європейських країн. Європа мала об'єднатися та створити загальноєвропейську спільноту, члени якої не бачили б “чужого” один в одному. Для цього націоналізми та національні ідентичності громадян європейських держав-націй мали бути розмитими, а з часом в об'єднаній Європі мав бути вихованим такий індивід, який би володів загальноєвропейською ідентичністю, та відчував свою приналежність не тільки до власної нації, а й до спільноти більшої ніж національна – європейської [2].

Виходячи з вищезазначеного не можна стверджувати, що кожен українець на даному етапі відчуває себе європейцем та готовий до такої інтеграції. Перш за все, нам так і не вдалося виховати в собі громадянське суспільство. Приклади цього регулярно зустрічаються в повсякденному житті, але є також проблеми державного рівня, які демонструють нашу “недозрілість”. Заслуговує уваги в даному контексті електоральна (виборча) культура українців.

Низька явка, невизначеність та абсентеїзм є тими неприємними сторонами виборчої культури громадян, які присутні в більшості демократичних країн. Проте разом із цим Україна демонструє низький рівень правової культури власних громадян та незацікавленість більшості у виборчих процесах. Така поведінка спостерігається протягом усієї історії незалежної України. Але недавній приклад місцевих виборів, які відбулися восени 2015 р., вніс свою лепту розчарування. Оскільки після відомих подій “Революції гідності” з'явилася надія на зміну свідомості в значній частини населення.

Відомо, що вибори відбувалися за новими правилами, наблизившись до європейських стандартів. Зокрема українська влада

зробила спробу запозичити особливості польської та німецької моделей відкритих списків. Нововведення стали несподіванкою як для виборців, так і для багатьох представників влади. Як показує дослідження, проведене Фондом “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва та Київським міжнародним інститутом соціології, 12% населення знали про закон і ще 48,5% “щось про це чули”, проте 38% не знали про це нічого. Знали, як саме проходить голосування, 20% населення, ще 48% – “щось про це чули”, а 23% - не знали взагалі. Найменше обізнаних з виборчими новаціями було на Донбасі, де лише 6% опитаних знали про новий закон (не знали зовсім – 51%) і лише 10% були ознайомлені з тим, як проходить голосування (зовсім не знали 49%) [3]. Склалася ситуація, в якій обидві сторони (як держава, так і населення) доклали мінімум зусиль для того, щоб розібратися в новій системі голосування. В сусідній Польщі більш налагоджена виборча система. У випадку запровадження нововведень ведеться завчасна інформаційна кампанія, метою якої є інформування та тлумачення, а передвиборча агітація – дозована. Країна не живе лише виборами та політичною рекламою. Прослідковується і більш розсудливе ставлення польських громадян до власних прав та обов’язків.

Нова система була гібридом декількох виборчих систем і знаходилася ще далеко від відкритих списків. Передбачалося, що її використання допоможе прибрати політичну корупцію в Україні. Проте вибори показали, що підкуп громадян та різного роду махінації продовжують мати місце. Надалі спостерігалось ряд порушень: численні маніпуляції, необ’єктивне висвітлення інформації в ЗМІ, зловживання адмінресурсом та ін. В той час, як для польського соціуму найсерйознішим порушенням є підкуп виборців. Так, громадянам можуть пропонувати гроші чи алкоголь за голос (йдеться про суму приблизно 200 злотих чи пляшку горілки). У Фонді Штефана Баторі (неурядова організація, що реалізує низку проєктів із розвитку демократії) стверджують: якщо порушення доведено в судовому порядку, кандидата знімають із виборчих перегонів. Під час виборчої кампанії розгляд порушень відбувається у формі експрес-судів, тобто суд повинен розглянути скаргу впродовж одного-двох днів. Підкуп виборців - злочин, що карається тюремним ув’язненням.

Тим не менш, представники Фонду, які стежать за перебігом виборів, не змогли пригадати жодного випадку за останній час, коли би кандидата було покарано вироком суду [4]. Оскільки в Польщі вибори прозорі та чесні, в країні не стільки контролюється легітимність виборів, скільки намагаються активізувати виборців.

Таким чином, аналізуючи важливість соціокультурних аспектів євроінтеграції, а зокрема електоральну культуру українців можна зазначити, що все ж таки продовжує існувати тісний зв'язок українського соціуму з радянським минулим. Це провокує своєрідний дисбаланс поміж владою та населенням, не сприяє формуванню чітких ідеологій, провокує високий рівень недовіри до політичних інституцій. Проте український виборець, прагнучи до європейських стандартів має приклади високої електоральної культури та належного рівня громадянського суспільства. Зокрема, на даному етапі таким прикладом є Польща. Оскільки в міру подібності історичного минулого та ментального аспекту, наслідуючи польський приклад, український громадянин здатен навчитися бути свідомим виборцем та активним учасником життя власної держави.

Література:

1. Матарассо Ф., Лендрі Ч. Пошук рівноваги: двадцять одна стратегічна дилема культурної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.azh.com.ua/lib/21-dylema-kult-polityky>
2. Пелагеша Н. Інтеграція України у європейський соціокультурний простір: стан та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://old.niss.gov.ua/Monitor/November09/01.htmr>
3. Україна напередодні місцевих виборів: жовтень 2015, Портал Фонду “Демократичні ініціативи” імені Ілька Кучеріва, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/ukraina-naperedo5.htm>
4. М. Дорош, Вибори у Польщі: про джінсу й підкуп виборців, Портал Media Sapiens, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://osvita.mediasapiens.ua/media_law/government/vibori_u_polschi_pro_dzhinsu_y_pidkup_vibortsiv/

Dorota CZERWIAK

*student Wydział Prawa,
Prawa Kanonicznego i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II
(Lublin, Polska)*

EUROPEIZACJA A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA

Proces integracji europejskiej ma istotny wpływ na tożsamość narodów Europy. Przystąpienie nowych państw do Unii Europejskiej w 2004, 2007 oraz 2013 roku przyczynia się również do zmian etnicznych i narodowych w całym ugrupowaniu integracyjnym [1, s. 115]. Proces migracji prowadzi do konfrontacji ludności z innymi kulturami, tradycjami, a także religią [1, s.115]. Obecnie Polska, podobnie jak pozostałe państwa członkowskie Unii Europejskiej, staje przed problemem niekontrolowanego napływu imigrantów i uchodźców. Mówi się o zagrożeniu zatracenia własnej tożsamości, a nawet ograniczaniu suwerenności Polski lub prowadzeniu do zrzeczenia się jej przez RP w przypadku traktatu lizbońskiego [2, s.186]. Dodatkowo pojawia się problem konfliktu na Ukrainie, która czyni kroki w stronę integracji z UE. 1 stycznia 2016 r. weszła bowiem w życie handlowa część umowy stowarzyszeniowej (DCFTA) Unii Europejskiej z Ukrainą. Co prawda, umowa ta nie stanowi gwarancji przyjęcia państwa w przyszłości do Unii Europejskiej, jednakże jest początkiem tego długiego procesu [3]. Przedmiotowa umowa ma skutkować głęboką integracją z Unią i prowadzić do wzrostu inwestycji zagranicznych na Ukrainie [3]. Należy jednak spojrzeć na członkostwo w UE również z perspektywy dostosowywania systemów prawnych poszczególnych państw do „standardów” europejskich, wdrażania unijnych procedur i mechanizmów regulujących funkcjonowanie w nowej rzeczywistości „obywateli Europy”. W związku z powyższym, warto zastanowić się nad wpływem europeizacji na tożsamość narodową państwa.

Co zatem oznacza pojęcie europeizacji? W polskiej literaturze przedmiotu, pojęcie to rozumiane jest zazwyczaj w perspektywie społeczno- kulturowej i oznacza przekazywanie cech charakterystycznych dla Europejczyków, kultur i krajów europejskich, czy nadawanie cech europejskich [4, s.22]. J. Ruszkowski definiuje europeizację jako transfer wartości lub standardów z poziomu europejskiego na poziom narodowy,

następnie ich zastosowanie i efekt wywołany taką implementacją [5, s. 48]. Europeizacja zakłada uznanie społeczeństwa europejskiego za jeden zbiorowy podmiot [6, s. 135]. Powyższe ma nastąpić, jeśli nie w chwili obecnej, to w bliższej lub dalszej perspektywie [6, s. 135]. Proces poszerzania wspólnoty obejmuje zatem zmiany dokonujące się nie tylko w sferze gospodarczej i politycznej, ale również kulturowej czy społecznej [7, s.14-15]. To właśnie czynniki kulturowe, psychologiczne i społeczne odgrywają szczególną rolę w kształtowaniu poczucia tożsamości [7, s. 15]. Zasadnym jest zatem twierdzenie, iż rozszerzona Europa kształtuje nową tożsamość (tzw. tożsamość europejską), odmienną od narodowej [7, s. 15]. Tożsamość narodowa rozumiana jest jako gromadzenie się wspólnoty narodowej wokół pewnego rodzaju wartości (interesów), które łącząc, współtworzą swoistą dlagrupy duchowość (odczuwanie i przeżywanie wartości) [8, s.9]. Jak wskazuje Jerzy Mizgalski, na powstanie polskiego rozumienia narodu miało wpływ kształtowanie się wspólnoty narodowej przez kilka stuleci, w państwowości etnicznie, religijnie i kulturowo pluralistycznej [8, s.10]. Dodaje on jednak, że podobnie jak w przypadku narodu ukraińskiego istotnym czynnikiem było utracenie własnej państwowości i trwanie w ramach państwa narodowo obcego [8, s.10]. Obecnie stajemy natomiast przed obliczem tożsamości europejskiej, która od narodowej różni się tym, że stanowi typ społecznej konstrukcji opartej na przeświadczeniu, iż finalnie stracą na znaczeniu tradycyjne wyróżniki determinowane przez przynależność narodową [7, s. 15-16]. Z tożsamością europejską wiąże się również zagadnienie obywatelstwa europejskiego. Jeśli przyjąć, że każdy kto jest obywatelem państwa członkowskiego jest jednocześnie obywatelem Unii, to wtedy tożsamość kolektywna realizowana byłaby przez równoczesną przynależność do wielu wspólnot – lokalnej, narodowej, unijnej czy nawet globalnej [7, s. 16-17]. Możliwe jest zatem współistnienie obywatelstwa europejskiego z innymi jego formami. Obywatelstwo europejskie pojmowane jest obecnie jako formalne, pochodne i stanowiące uzupełnienie narodowych bądź lokalnych identyfikacji [7, s.17]. Pomimo tak rozumianej definicji obywatelstwa europejskiego oraz korzyści ekonomicznych wynikających z przystąpienia Polski do UE, słabnie społeczne poparcie dla członkostwa Polski w Unii Europejskiej. Wynika to z komunikatu z badań przedstawionego w kwietniu 2013 roku przez Fundację CBOS.

Odnosząc się do wyników tychże badań należy stwierdzić, iż od lutego do kwietnia 2013 roku niemal $\frac{3}{4}$ Polaków wyrażało poparcie dla obecności Polski w UE, pomimo spadku o 5 punktów procentowych [9]. Jednak Polacy rzadziej niż kilka lat wcześniej identyfikują się z Europą. Większość badanych (60%, od czerwca 2009 roku wzrost o 8 punktów) zadeklarowało, że uważa się wyłącznie za Polaków. Nieco więcej niż co trzeci ankietowany (35%, spadek o 10 punktów) stwierdził, że czuje się przede wszystkim Polakiem, a w drugiej kolejności Europejczykiem [9]. Tylko nieliczni (4%) zadeklarowali, iż przedkładają tożsamość europejską nad autoidentyfikację narodową lub czują się wyłącznie Europejczykami [9]. Warto dodać, że obecnie identyfikacja Polaków z Europą może kształtować się na niższym poziomie. Wynika to ze wspomnianego już problemu kontrolowanego napływu imigrantów i uchodźców do Europy, a także z opinii, iż największy wpływ na politykę UE mają rządy najsilniejszych państw unijnych [9].

Odnosząc się do współczesnej debaty nad europeizacją w aspekcie tożsamościowym należy odnieść się do kultury, ponieważ jest ona jednym z elementów koniecznych do rozpatrzenia w analizie tożsamości europejskiej [6, s.137]. Kultura często bywa synonimem społecznego dziedzictwa [6, s. 139]. Jak wskazuje Renata Dopierała, za współczesną kulturę należy uznać dynamiczny system interakcji symboli, wartości, norm, postaw składających się na różnorodne wizje świata [7, s.22]. Różnorodność kulturowa skutkuje wzrostem znaczenia wielowymiarowej i wielopłaszczyznowej komunikacji uwzględniającej intensywne interakcje międzykulturowe [7, s. 22].

Podsumowując, proces integracji europejskiej niewątpliwie zmienia nasze postrzeganie takich pojęć jak obywatel czy tożsamość narodowa. Nie utożsamiamy już pojęcia obywatela tylko jako członka społeczeństwa danego państwa. Wyróżniamy go również jako podmiot społeczności ponadnarodowej („obywatel Europy”). Co więcej, oprócz tożsamości narodowej wyodrębniamy też europejską. Na powyższe wpływa niewątpliwie funkcjonowanie Polski w Unii Europejskiej od blisko 12 lat. Charakterystyczna dla czasów współczesnych „wielowarstwowa tożsamość” odwołuje się do nowych warunków społeczno-kulturowych oraz dostosowuje się do nowych wyzwań [7, s.24]. Zjednoczona Europa oferuje rozwój tożsamości według indywidualnych upodobań

i preferencji, tzn. nie ogranicza jej tylko do jednonarodowego wymiaru identyfikacyjnego bowiem do nowych warstw tożsamości – które ciągle się zmieniają – doszła nowa: europejska [7, s.24]. Ostatniomóżna jednak zaobserwować coraz silniejsze postulaty państw członkowskich (zwłaszcza Europy Wschodniej) wzmocnienia pozycji parlamentów narodowych w UE oraz przeciwstawne koncepcje rozwiązania problemu napływu imigrantów i uchodźców do Europy. Są to trudności, z którymi Unia Europejska będzie musiała się zmierzyć, a od podjętych decyzji będzie zależała intensywność dalszej integracji w jej ramach.

Bibliografia:

1. Globalizacja a tożsamość narodowa i europejska Polaków po przystąpieniu do Unii Europejskiej, <https://horyzonty.ignatianum.edu.pl/index.php/HP/article/view/214/192>(18.03.2016).
2. Ryszka C., Traktat reformujący Unii Europejskiej przed Polski Trybunał Konstytucyjny, [w:] Tożsamość narodowa i suwerenność państwa a integracja europejska, red. ks. T. Guz, ks. R. Mazurkiewicz, R. Tłuczek, Lublin 2008, s. 185-191.
3. Ukraina wchodzi do strefy wolnego handlu UE, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/ukraina-wchodzi-do-strefy-wolnego-handlu-ue/> (18.03.2016).
4. Riedel R., Europeizacja – koncepcje i agenda badawcza, [w:] Europeizacja – mechanizmy, wymiary, efekty, red.A. Pacześniak,R. Riedel, Oslo-Toruń-Wrocław 2014, s. 21-37.
5. Ruszkowski J., Wstęp do studiów europejskich, Warszawa 2007.
6. Tomaszewski W., Riedel R, Europeizacja w wymiarze tożsamościowym, [w:] Europeizacja- mechanizmy, wymiary, efekty, red. A. Pacześniak,R. Riedel, Oslo-Toruń-Wrocław 2014, s. 133-149.
7. Dopierała D., Tożsamość wobec procesów cywilizacyjnych, [w:] Tożsamość kulturowa i polityczna Europy wobec wyzwań cywilizacyjnych, red. D. Walczak-Duraj, Łódź 2004, s. 9-25.
8. Mizgalski J., Tożsamość narodowa czy tożsamości narodowe w dobie globalizacji, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2009, nr 2.
9. Komunikat z badań CBOS, http://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2013/K_056_13.PDF (18.03.2016).

Соломія ДЖУДЖУК
*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПИТАННЯ МОЛОДІ: ХТО ВІДПОВІДАЛЬНИЙ ЗА ПЕРЕОРІЄНТАЦІЮ ЦІННОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Питання системи цінностей, на основі якої розвиватиметься країна, стали нагальними після подій 2013-14 рр. – каталізатора соціальних процесів у нашій державі. У молоді є можливість взяти відповідальність за майбутнє країни, варто лише подивитися на зміни, що відбуваються в Україні та світі, як на шанс.

Якщо застарі революції базувалися на певних інтересах, то нові – на цінностях. На думку Ярослава Грицака, професора Українського Католицького Університету, якщо ми хочемо зрозуміти сенс змін, треба побачити, як змінилися цінності. Наприклад, що спільного між сучасною молоддю та поколінням їхніх батьків? [1, с.4]

Відтак, важливо зрозуміти в чому полягають нові для українців цінності та яка роль молоді у процесі ціннісної переорієнтації. Під час Помаранчевої революції опозиційні маси обрали лідерів і йшли за ними. Натомість на Євромайдані маси не визнавали жодної зверхності. Він почався зі студентського мітингу. За даними Ініціативної групи соціологів, 27 % протестувальників майдану склали молоді люди віком до 25 років, а 23 % учасників сягали віком від 26 -35 років. Ці дані дають змогу зробити висновок, що Євромайдан 2014-го року був молодіжною революцією. Спираючись на соціологічне дослідження учасників Ініціативи «21 листопада», стає зрозуміло, що сучасна українська молодь у 2014-му дивиться на світ «горизонтально», а не «вертикально» – як у 90-х. Динаміка цінностей демонструє протиріччя пріоритетів 90-х років та 2014-го в Україні: на зміну патерналізму прийшли особиста відповідальність та ініціатива, лібералізм (свобода, незалежність, відповідальність) переміг егалітаризм (соціальний захист, пільги), з'явилася нетерпимість до корупції. Індивідуальні інтереси, особистісна автономія замінили колективізм, так звану самоідентифікацію через свою належність до групи. [2, с.4]

Як стверджує Богдан Гаврилишин, член Римського клубу :«Україна є понад світом. У світі таких цінностей, які з'явилися у нас після Майдану, ще немає». За даними дослідження European Social Survey, у протестувальників на Майдані готовність йти на ризик й важливість благополуччя кожного – вищі, ніж у середніх громадян будь-де в Європі. Пріоритетними цінностями революціонери вважають універсалізм і доброзичливість, а також самостійність і безпеку. Визначними для українців від початку виникнення ідеї української нації були гідність та свобода.

Спільна система цінностей – це те, що об'єднує усі цивілізовані європейські країни. У зв'язку із євроінтеграцією України європейські пріоритети лягли в основу реформ. Що таке Європа: чим вона відрізняється від всього іншого світу?

Європеєць поважає права і свободи суспільства, частиною якого він є, а суспільство поважає права і свободи кожного громадянина. Європа пройшла через демократію Давньої Греції, через формування Римського права, через формування критичного мислення. Але у підсумку прийшла до толерантності.

Зближення України та ЄС відбувається на основі спільних ціннісних орієнтацій. Той, хто є європейцем, він є європейцем за принципами, за розумінням своєї належності до Європи.

Бути європейцем – це розуміти свою історію, дивитися в майбутнє і вважати безпеку, самостійність, доброзичливість та універсалізм своїми ключовими цінностями(за даними Ініціативної групи соціологів, саме вони є спільними серед молодих респондентів з країн ЄС та України). Відповідальність за це готова взяти українська молодь, що вважає своїм мотто: «Хто, як не ми?». Вони розуміють, що бути європейцем означає в першу чергу бути свідомим та соціально орієнтованим громадянином, який знає свої права та обов'язки.

Передусім, соціологічне дослідження World Values Survey показує, що за своїми цінностями ініціативні молоді українці ближче до молодих поляків(у відсотковому співвідношенні їхні ціннісні інтереси збігаються на 53 %), аніж до своїх батьків чи дідів. Головна їхня мета полягає у можливості самовираження.[3, с.4]

З соціологічного дослідження «Молодь України 2015» , проведеного GfK Ukraine, яке було представлено на Всеукраїнському

форумі “Інновації та реформи молодіжної політики” можна побачити збільшення громадської активності серед молоді. 26% креспондентів готові захищати свою країну із зброєю в руках у разі, якщо їх мобілізують або виникне нагальна необхідність (серед чоловіків таких 34%, серед жінок 17%). Ще 3% опитаних вжебрали або беруть участь у військових діях. 44% опитаних представників української молоді хочуть жити в Україні і не планують емігрувати. Ще 38%, можливо, хотіли б повчитися або попрацювати закордоном якийсь час, але потім повернулися б до України. 17% молодих людей хотіли б емігрувати з України – 4% планують це зробити найближчим часом, 13% шукають відповідні можливості. Серед тих представників молоді України, хто хоче мігрувати, 58% пояснюють це тим, що в Україні зараз немає таких можливостей для роботи, як в інших країнах, ще 56% зазначають, що в Україні немає реальної демократії і законності.

Задля того, щоб здійснювати вплив на суспільно-політичне життя держави, молодь займається волонтерством та громадською діяльністю. 54% молодих людей брали участь щонайменше в одній з громадських ініціатив за останні 12 місяців (йшлося як про безпосередню участь, так і про фінансову підтримку). Найчастіше молодь брала участь в ініціативах, спрямованих на підтримку армії (36%), на розвиток інфраструктури в місці проживання (19%), на допомогу переселеним особам та/або жертвам воєнних дій (16%), на допомогу дітям та дорослим у кризових ситуаціях (крім переселених осіб – 16% і 15% відповідно), на політичні акції та екологічні акції (14% та 13% відповідно).

38% опитаних брали участь в діяльності організацій громадянського суспільства впродовж останніх 12 місяців, зокрема, 13% брали участь у діяльності волонтерських ініціатив, 11% – у діяльності благодійних або гуманітарних організацій, 10% у діяльності спортивних організацій або організацій, які пов’язані з проведенням дозвілля. Крім того, 2% опитаних є членами молодіжних громадських організацій, а ще 6% відвідують їхні окремі заходи.

36% молоді займалися волонтерською діяльністю будь-коли в житті, а 22% займалися волонтерством протягом останніх 12 місяців (19% чоловіків і 25% жінок), 14% не займалися протягом останніх 12 місяців, але раніше займалися. Найпоширеніші сфери волонтерської

активності – збір коштів для учасників АТО, участь в прибиранні та впорядкуванні території, допомога нужденним.

64% представників української молоді стежать за політичним життям в Україні [4, с.4].

Отже, формування ціннісних орієнтацій молоді в сучасному українському суспільстві проявляється у впливі на особистість молодої людини різних факторів – у даному контексті події революції Гідності та європейська інтеграція України. Саме перспектива зближення з Європейським союзом визначає цінності молодих українців. Самостійність, універсалізм, доброзичливість, толерантність – є центральними важливими для молоді як України, так і ЄС. Також нове покоління переживає розрив із поколінням їхніх предків, адже значно ближчими за цінностями до молодих ініціативних українців є не їхні батьки, а юні європейці. Молодь – двигун розвитку України, ініціатор її прогресу, тому що молоді люди сприймають зміни в державі, як шанс.

Література:

1. Ярослав Грицак про студентство [Електронний ресурс] / Studway – 2015. –Режим доступу: <http://studway.com.ua/bez-maibutniogo/>
2. Цінності українців після Майдану [Електронний ресурс]/ Ініціатива «21 листопада» – 2015. – Режим доступу: <http://2111.org.ua/files/project/upload/0/4/valuekinomania.pdf>
3. World Values Survey Wave 6: 2010-2014[Електронний ресурс]/ World Values Survey– 2014. –Режим доступу:<http://www.worldvaluessurvey.org/WVSONline.jsp>
4. Дослідження “Молодь України, 2015” [Електронний ресурс] – 2015. – Режим доступу: <http://www.gfk.com/uk-ua/insights/news/doslidzhennjamolod-ukrajini-2015/>

Agnieszka WOJCIECHOWSKA

*student Wydział Nauk o Bezpieczeństwie
Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych
im. gen. T. Kościuszki we Wrocławiu
(Wrocław, Polska)*

EUROPA NARODÓW CZY NARODY EUROPY? KRYZYS TOŻSAMOŚCI W UNII EUROPEJSKIEJ

Państwowość jest źródłem solidnej więzi społecznej, czy też narodowej. Ewolucja państwa w Europie, która ówczesnie następuje w wyniku procesów globalnych i postępującej integracji europejskiej, oddziałuje w dużej mierze na strukturę społeczną. Społeczeństwo jest skomplikowanym tworem o wielopoziomowym znaczeniu – nie występuje żadna ścisła terminologia odnosząca się do takiego zjawiska. Dość przewrotnie ten stan rzeczy określa Paweł Rybicki twierdząc, że „nie było i nie ma społeczeństwa w ogóle [...], były i są społeczeństwa historyczne, określone i dziejowo różne” [1, s. 76]. Taki pogląd sprawia, że samo istnienie definicji społeczeństwa globalnego (kompleksowego, ogólnego) jest poddawane wątpliwościom w analizach naukowych. Celowość używania dzisiaj takiego terminu nie jest jednak całkowicie odrzucana. Prosty uzasadnieniem tego jest fakt, że takowe pojęcie stosuje się do określenia coraz intensywniej kształtującej się zintegrowanej zbiorowości, która wybiega poza ramy narodu, państwa, plemienia – a więc dotąd historycznie ukształtowanych form społeczeństwa. Jest tak zwaną „społecznością nadrzędną” do tych już wcześniej uwzględnionych i w związku z tym, że jest coraz bardziej zauważalna, podlega pewnym procesom istotnym dla rozwoju ludzkości [2, s. 52-53].

Rozważania na temat społeczeństwa globalnego z powodu niejasności samego określenia zakrawa o pewną analityczną nieprawidłowość. Podobnie jest z określeniem tożsamości europejskiej. W wyniku zjawisk integracji europejskiej, kwestia narodów w nowej konstrukcji Europy została poddana wielu dylematom. Dla rozróżnienia społeczeństwa XXI wieku od innych zbiorowości, przywołać można założenie Ralpha Dahrendorfa, który pisze, że „grupy są to zbiory ludzi będące ze sobą w trwałej łączności lub kontakcie i posiadające wyraźną strukturę [...]”. Czynnikiem konstytuującym grupę jest bowiem poczucie przynależności

członków i minimum zorganizowania”[2, s. 60]. To stwierdzenie nie odzwierciedla ani społeczeństwa globalnego, ani społeczeństwa europejskiego. O ile instytucja Unii Europejskiej prowadzi do organizacji życia politycznego oraz gospodarczego, życie kulturowo-społeczne na poziomie zjednoczonej Europy nie ma wyraźnych struktur, tak jak nie ma wyraźnego poczucia przynależności członków. Uniwersalizm, jaki niesie ze sobą globalizacja, sprawia, że trudno mówić o przynależności z „globem”, a więc z planetą Ziemią. Podobnie jest w przypadku Europy. Bycie mieszkańcem Europy nie jest na tyle charakterystyczne, by się utożsamiać z nią. Każdy żyjący człowiek w Europie jest oczywiście Europejczykiem, ale samo to określenie nie świadczy jeszcze o poczuciu tożsamości – trudno bowiem utożsamiać się z tak wielorakim tworem jak Europa. Przewyciężenie różnic narodowych, które były kształtowane od zarania dziejów, jest więc rzeczą niebywałą. Dlatego też analiza kryzysu tożsamości narodowej w Unii Europejskiej nie odnosi się do problematyki narodowości Europy, gdyż ostatnie wydarzenia pokazują, że był to projekt, który nie miał żadnego mocnego spójnika, który mógłby rzeczywiście rozważać taką ideę panaeuropejską.

Pytanie zawarte w temacie – Europa narodów czy narody Europy? – nie dotyczy wartościowania tożsamości europejskiej wobec tożsamości narodowej, gdyż kwestia tożsamości europejskiej jest zbyt abstrakcyjna i niejasna. Sprawą wartą uwagi jest natomiast instytucjonalizacja integracji europejskiej pod postacią Unii Europejskiej. Zakładając, że mamy do czynienia z narodami Europy, postępowanie integracji w kierunku państwa federacyjnego jest rzeczą całkiem racjonalną. Kryzys gospodarczy, problemy Grecji, referendum w Wielkiej Brytanii, a także polityka migracyjna, ukazują jednak, że takie podejście było błędnym założeniem. Interes narodowy wciąż jest najważniejszym determinantem polityki każdego z państw europejskich. Jeśli zatem rzeczywistość europejska jest bliższa stwierdzeniu, że mamy dziś do czynienia z Europą narodów, to integracja europejska ma swoje granice, a jej przekraczanie powoduje zacieranie się granic, które w obszarze społeczno-kulturowego życia w Europie narodów wprowadzają chaos, a to natomiast wpływa na relacje między państwem a narodem. Z drugiej strony naród jest zjawiskiem, który też może mieć swój kres, a przynajmniej znacząco się przeobrazić, co byłoby zgodne z dziejami ludzkości i rozszerzaniem się

władzy od królów, przez szlachtę, do narodów. Pytanie, co będzie dalej?

Podsumowując kwestię relacji między narodami europejskimi a Europą, kryzys tożsamości w Unii Europejskiej ma coraz dotkliwsze skutki, a polityka wielokulturowości w Europie jest coraz mniej efektywna. Zasadniczą kwestią jest aktualnie to, jak mocno jesteśmy dziś przywiązani do narodów oraz jak długo taki stan ma rację bytu.

Bibliografia:

1. Rybicki P., Problemy ontologiczne w socjologii, „Studia socjologiczne” 1965, nr 2.
2. Turowski J., Socjologia. Wielkie struktury społeczne, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 2002.
3. Bauman Z., Europa niedokończona przygoda, Kraków 2005.
4. Kryzys tożsamości politycznej a proces integracji europejskiej, red. B. Markiewicz, R. Wonicki, Warszawa 2006.

Вікторія БОВТ

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

МІГРАЦІЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ: ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ВРЕГУЛЮВАННЯ

Проблема міграції робочої сили є актуальною від початку незалежності нашої держави, оскільки за інтенсивністю та масштабами цей процес має суттєвий вплив на ринок праці кожної країни. При цьому відбувається перерозподіл робочої сили між країнами, змінюються показники рівня зайнятості, безробіття, розмір заробітної плати та розподіл доходів. Усвіті склалась така ситуація, коли промислово-розвинуті країни характеризуються несприятливою демографічною ситуацією, старінням населення, збільшенням тривалості життя і, як наслідок, збільшенням витрат на пенсії, що не-

гативно впливає на економічний стан у цих країнах. Відповідно, ці держави прагнуть залучити додаткову робочу силу [1, с.2].

Вирішення проблеми трудової міграції України є надзвичайно важливе, оскільки вона може загостритись із вступом нашої держави до ЄС та спрощенням процедури перетину кордонів. Явище трудової міграції не є новим для України, адже цей процес здійснюється з давнього періоду: під час царського режиму, за часів СРСР, так і після здобуття незалежності Україна продовжує залишатися країною-експортером робочої сили.

Міграція трудових ресурсів викликана як зовнішніми факторами з боку країн-роботодавців, так і внутрішніми умовами соціально-економічного розвитку України. Зовнішніми факторами трудової міграції є: потреба країн-реципієнтів у додатковій висококваліфікованій робочій силі; все менше людей прагне виконувати малокваліфіковану важку роботу (поява вільних робочих місць); ємний ринок праці західних країн; приваблива матеріальна оцінка трудової діяльності; постійне зростання попиту розвинутих країн на працю іноземців.

Серед внутрішніх причин трудових міграцій українців за кордон: безробіття, що виникло внаслідок НТП (створено техніку, яка потребує менше обслуговуючого персоналу); низький життєвий рівень; невиважена соціальна політика; поширеність корупції; незадоволений попит на роботу всередині країни; неадекватно низька оцінка робочої сили; соціально-економічна криза [2].

Проблема міграції українців загострюється прогалинами в державному управлінні, зокрема, в Україні немає чіткого обліку трудової міграції та існує значна проблема нелегального заробітчанства. Статистика цього явища є досить розмитою. Щороку за кордоном працює від 1 млн. до 3 млн. українців; за іншими даними – від 2 млн. до 7 млн. Потоки трудових мігрантів спрямовані в основному до сусідніх країн – Російська федерація (43 %), Польща (14 %), Чеська республіка (13 %), та до країн з привабливішими умовами – Італія (13 %), Іспанія (5 %), Німеччина (2 %). На думку більшості дослідників проблеми, на чужині трудиться приблизно кожен третій працездатний українець (тобто 6,5-7 млн осіб) [1, с. 5].

За соціологічними даними компанії GFK Ukraine значиться, що

виїхати на роботу за кордон найближчим часом планує близько 3 млн українців. І для того, аби знайти роботу кожен п'ятий з них готовий перетнути кордон нелегально, працювати під замком або віддати роботодавцю свій паспорт [3].

Однією з країн, що тісно співпрацює з Україною та надає роботу українським мігрантам є Польща. Вона приваблює наших співвітчизників близьким менталітетом місцевого населення та не складною у вивченні мовою. Також польська влада не створює бар'єрів для зниження активності українців на польському ринку праці. Значною мірою це призвело до нелегальної праці у країні. Прикладом цього є практика роботи «на чорно», коли український мігрант може домовитись із польським працедавцем про оплату та робоче місце під виглядом «випробувального терміну». При цьому українець не стоїть в чергах за трудовою візою і не отримує спеціальний дозвіл на працевлаштування у польської влади. Але й польський працедавець звільняється від сплати податків за «випробувального» працівника і укладання з ним трудового договору. Тачасто така економія часу та засобів обертається для українців обманом, бо при цьому відсутні будь-які юридичні гарантії. Тому краще не ризикувати та витратити час і засоби для легального працевлаштування. Тим більше, що тут є свої переваги: отримання трудової гарантії, набору прав, які нічим не відрізняються від тих, якими користуються польські працівники. Також маючи спеціальний досвід на працевлаштування у Польщі, українець може безкоштовно користуватись медичними послугами та йти у лікарняну відпустку, отримувати гарантований мінімальний заробіток і, нарешті, розраховувати на компенсацію у разі травми на виробництві, що не може собі дозволити нелегал [4].

В загальному явище трудової міграції українців має як переваги, так і недоліки. Позитивними сторонами міграційних процесів є: зниження рівня безробіття, оскільки зменшується соціальна напруга та навантаження на ринок праці; значний грошовий (валютний) приплив (заробітчанські гроші); можливість матеріального утримання на Батьківщині сімей, зокрема дітей, фінансування їхнього навчання, покращення житлових умов, купівлі товарів довготривалого використання, оздоровлення родичів тощо; розширення світогляду, набуття свідомості та розуміння реальних умов ринкової економіки розвинутих

країн, вивчення іноземних мов. Та все ж основну увагу потрібно звернути на недоліки, які веде за собою явище трудової міграції. Такими негативними факторами є: виїзд частини трудового потенціалу, в тому числі висококваліфікованих працівників, які згодом втрачають свої професійні навички, оскільки за кордоном виконувана ними робота часто носить примітивний та неprestижний характер. Наявна серйозна проблема так званого «відпливу умів»: із збільшенням потоків інтелектуальних мігрантів починають уповільнюватися темпи розвитку сфери освіти і науки та економіки в цілому, що створює загрозу національній безпеці України. Однією з найважливіших проблем є порушення соціального та морально-психологічного аспектів: з одного боку - розпадаються сім'ї, часто залишаються бездоглядними діти та люди похилого віку, з іншого - працюючи на чужині, заробітчани втрачають власне здоров'я, не отримуючи при цьому кваліфіковану медичну допомогу, зазнають впливу важкої фізичної і часто ненормованої праці, насильства з боку роботодавців, важких побутових умов, крім цього, вони не мають гарантії щодо отримання зароблених грошей та правового захисту від злочинних елементів; зниження народжуваності у молодих сім'ях. Нарешті, загальна зневіра, втрата національної самосвідомості, набуття чужих звичаїв та невластивого менталітету, що гірко відбивається на стані самого суспільства та цілої держави [5, с. 19].

Для того, аби вирішити дані проблеми, потрібно здійснити конкретні заходи у політиці нашої держави. А саме: забезпечити ефективність і продуктивність роботи профспілок, слід покращити систему науки й освіти, унормувати та поліпшити міграційну політику. В цілому на сьогодні важливо запобігти стихійному «відпливу умів», акцентувати увагу на регулюванні інтелектуального обміну, створити методи, які б дозволили відслідковувати та запобігати нелегальній міграції, створити належний захист українських працівників за кордоном. Пріоритетом самої міграційної політики повинно стати заохочення повернення на батьківщину співвітчизників. Потрібно створити закон, який визначив би статус репатріантів, державну допомогу при здійсненні репатріації та облаштування на Батьківщині. Основою державної еміграційної політики мають стати міждержавні угоди з країнами – потенційними споживачами нашої робочої сили, які базуватимуться на міжнародному праві, що забезпечить політичні та

соціальні гарантії працівникам-емігрантам. Всередині самої України потрібно унормувати заходи щодо забезпечення робочих місць, належно оцінювати інтелектуальну частину населення, підвищити рівень інформованості громадян з питань трудової міграції, можливих ризиків та небезпек у процесі працевлаштування наших співвітчизників, залучати відповідні служби та громадські організації для роз'яснювальної роботи щодо способів мінімізації ризиків та небезпек трудових мігрантів [6, с. 314 – 315].

Отже, пошук кращої долі та більших заробітків десятиріччями спонукає українців до трудової міграції. Враховуючи загальний стан життя у державі, зрозуміло, що явище міграції трудових ресурсів веде до значних проблем, які негативно впливають на економічний, культурний, соціальний і інтелектуальний стани в Україні. Щоб вирішити дані проблеми, потрібно перш за все проводити чіткий облік чисельності населення, вияснити реальний рівень безробіття в країні та визначити сальдо міграції та кількість емігрантів. Значних реформ потребують робота профспілок, система освіти та науки, (належне оцінювання інтелектуальної частини населення, створення заходів, що запобігатимуть «відпливу умів» і забезпечуватимуть повернення на Батьківщину співвітчизників). На законодавчому рівні необхідно також врегулювати забезпечення статусу репатріантів. Якщо міграційні потоки неможливо зупинити, то їх необхідно систематизувати та взяти під контроль.

Література:

1. Сирочук Н.А. Міжнародна трудова міграція українців до країн Європейського союзу: фактори впливу / А. Сирочук Н. // Економічний вісник Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут”. – 2014. – № 11. – С. 110 – 118.
2. Ринок праці [Електронний ресурс] / Міжнародна трудова міграція. – Режим доступу: <http://library.oseu.edu.ua/files/StatSchorichnykUkrainy2012.pdf>
3. Трудова міграція: Україна втрачає людей і майбутнє [Електронний ресурс] / З України йдуть філії іноземних компаній і цінні кадри. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/mnenie/trudova-mihratsiia-ukraina-vtrachaie-liudei-i-maibutnie-269408.html>

4. Чому українці обирають Польщу?[Електронний ресурс] / проект UniversalAssistance. –Режим доступу :<http://www.volynpost.com/blogs/217-chomu-ukrainci-obyrajut-polschu>
5. Гнибіденко І. Проблеми трудової міграції в Україні та їх вирішення // Економіка України. – 2001 .– № 4. – С. 19.
6. Дем'янчук Ю. В. Концепція адміністративно-правових режимів / [Ю. В. Дем'янчук] // Актуальні проблеми держави і права. – 2014. – С. 314–315.

Хенріка ВІТРИЦЬОК
студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м Львів, Україна)

РОЗВИТОК ЄВРОСКЕПТИЦИЗМУ В ПОЛЬЩІ ТА В УКРАЇНІ

Рівень євроскептицизму почав бити рекорди в ЄС починаючи з 2008 року, коли світ накрила економічна криза. Ще десять років тому євроскептицизм вважали явищем суто британським, останні ж соціопитування показали, що євро недовіра вразила фактично усі країни ЄС, в тому числі і Польщу. Україна, хоча ще і не є членом ЄС, але вже має розвиток євроскептичних настроїв серед населення.

Сутність природи євроскептицизму демонструє опитування «Євробарометру» – жителі 28 країн ЄС відповідали, наскільки вони задоволені станом справ у своїй країні. У середньому 80% жителів скандинавських країн задоволені рівнем життя, натомість серед південних європейців спостерігається найвищий рівень незадоволення (у Греції цей показник сягає 98%). Очевидно, що євроскептицизм – це швидше колективна критика нинішнього стану речей. Він не зовсім заслужено має корінь «євро», оскільки часто під євроскептицизмом йдеться про протестний настрій, що не обов'язково може бути спрямований проти ЄС[1].

Розвиток євроскептицизму в Польщі має свої витоки та причи-

ни. Серед поляків останніми роками зростали масові невдоволення політикою уряду. Причиною стали реформи, які представляли інтереси Євросоюзу, а не самих поляків. Жителі країни зазначали, що проєвропейська влада псує їхнє законодавство. Вона змінювала систему освіти, зменшуючи кількість уроків польської мови та історії. Реформувала промисловість, зменшуючи кількість виробництв в Польщі, усунувши таким чином конкурентоспроможність Польщі для Німеччини та інших країн в деяких сферах. Складалося враження, що йде політика денационалізації. Євроскептики Польщі зазначають, що попередня влада робила з них європейців, намагаючись знищити поляків як самоідентифікацію. Наслідками такої політики стало зростання безробіття, частина поляків виїжджала за межі країни у пошуках високооплачуваної роботи. Збільшувалися масові протести, виникали демонстрації. Будь-які форми масового протесту придушувалися, з використанням затримань та засудження протестуючих.

Не так давно в Польщі змінилася влада. Ліберальна «Громадянська Платформа», яка зазнала слави сильної проєвропейської влади та правила 8 років, поступилася правій партії «Право і Справедливість», котра отримала більшість у сеймі. Фактично нині «ПіС» має монополію у законодавчій та виконавчій владі. Деякі європейські політологи вважають таку ситуацію небезпечною з точки зору можливої узурпації влади. Проте так само виглядала ситуація з правлінням «Громадянської платформи». Різниця полягала в тому, що тоді «Платформа» була в коаліції з Польською селянською партією і між ними не було жодних розбіжностей щодо реалізації спільних політичних цілей.

Існують певні побоювання з боку політиків Євросоюзу щодо нинішньої влади у Польщі. Тут важливо розуміти, що більшість таких думок йде з боку політологів Німеччини. Офіційна німецька влада натомість відмежовується від цього питання. Причина полягає в тому, що уряд «Платформи» дуже ефективно реалізовував німецьку політику, яка не завжди відповідала інтересам поляків.

Відповідно до рапорту GlobalFinancialIntegrity, Польща входить в групу 20 найбільш використовуваних країн світу – закордонні концерни виводять з Польщі аж 5% ВВП щороку в не заплачених податках. Діяльність польського уряду, спрямована на обмеження цих явищ і

тенденцій, однозначно порушує інтереси багатьох транскордонних корпорацій, а отже, і держав, з яких вони походять. Цей факт також спонукає побоювання щодо антиєвропейської політики Польщі.

Наступне, на що звертає увагу багато польських експертів, не пов'язаних з «ГП», це те, що європейські політики беруть інформацію про ситуацію в Польщі зі заангажованих джерел. Інакше б вони протестували раніше, коли попередня влада чинила неправомірні дії щодо власного населення. Існує організована інформаційна акція антиурядового характеру, в якій беруть участь найбільші польські ЗМІ, провідні політики і журналісти, які знають, що при новій владі втратять свій вплив та позицію.

Вони в інформаційних повідомленнях атакують польський уряд та звинувачують його в залякуванні, фашизмі, антиєвропеїзмі і знищенні досягнень в закордонній політиці. Частина науковців твердить, що «ПіС» насправді прагне вступити до Євразійського союзу, а сама структура «Права і справедливості» нагадує структуру «Польської об'єднаної робітничої партії» (колишні комуністи). Схожа ситуація і з питанням євроскептицизму цього уряду, що було вже неодноразово спростоване реальними діями прем'єра Беати Шидло[2].

Які можуть бути наслідки для Польщі? Прогнози робити поки що завчасно. Серед народу Польщі євроскептичні наміри затвердили досить сильну позицію, зважаючи на дії попереднього уряду. Нинішнє правління Польщі намагається балансувати між інтересами ЄС та національними інтересами, спростовуючи чутки про одностайний євроскептицизм уряду. Розвиток подій, насамперед, залежить від ситуації в ЄС, який зараз переживає внутрішню кризу ефективності інституцій, а також від подальших дій з боку ЄС стосовно Польщі. Очевидно, що Польща хоче встановити свій вплив у ЦСЄ, частково тому вона зацікавлена у вступі України в ЄС. Нинішній уряд Польщі більше не допустить нехтування національними аспектами народу, інакше він не матиме підтримки жителів країни. ЄС, в свою чергу, має зважати на такі тенденції, аби не допустити подальший розвиток євроскептицизму в Польщі, що може привести до непередбачуваних наслідків.

У випадку з Україною євроскептицизм небезпечний тим, що він до певної міри пов'язаний із україноскептицизмом в ЄС. Виразники євроненависницьких настроїв, наприклад, Марін Ле Пен з Франції

чи британець НайджелФарадж – у відкриті висловлювали своє захоплення політикою Владіміра Путіна. Щоправда, при цьому фахівці наголошують, що українці розчаровані не в європейській ідеї чи європейських цінностях, – українців турбує і дратує неквапна бюрократична машина ЄС. Внутрішньо-європейські бюрократичні процедури і політичні дискусії часто дратують і самих європейців, і українців. Тому серед українців побутує думка, що Євросоюз міг би зробити для підтримки України значно більше, ніж робить зараз [1].

Серед євроскептиків в Україні є також представники бізнесу, ті, хто не впевнений у рівних можливостях України вийти на європейський ринок і продавати свої товари або послуги.

Насамперед, варто розуміти, що українці не повинні критикувати європейську політику щодо Києва, шукати ворогів євроінтеграції України в ЄС – спершу європейську модель розвитку українці мають збудувати всередині власної держави. Політичні сили України в більшості є проєвропейські і російська агресія лише посилила проєвропейські настрої в Україні, відданість українців європейським цінностям [3].

Отже, євроскептичні настрої поки не мають вирішального впливу на конфігурацію політичних сил у Європарламенті. Але все-таки ігнорувати факт поширення євроскептичних настроїв не варто. І особливо Україні слід зважати на Південь Європи, де бракує правдивої інформації про Україну.

Сама громадська думка європейців теж далеко не одноманітна і не зовсім «про-скептична». Більшість європейців усе одно вірять у сильну Європу. Так, згідно з січевим опитуванням «Євробарометру», більшість європейців вважають, що ЄС буде більш впливовим у 2020 році, ніж інші світові потуги (за винятком Китаю і США). 59% європейців вважають, що ЄС буде сильнішим від Бразилії, 56% - від Індії. Більшість так само бачить ЄС сильнішим від Росії (47% проти 35%) і Японії (44% проти 41%). І найголовніше – 51% європейців оптимістичні щодо майбутнього Євросоюзу. Скептицизм – це до певної міри підживлення для розвитку сильнішого і стійкішого Євросоюзу.

Україна так само може посприяти зменшенню числа євроскептиків своїми подальшими перетвореннями. Під час подій Євромайдану українці виявилися готовими не лише масово відстоювати нову європейську якість внутрішнього розвитку. Україна

надала Євросоюзу можливість відчути свою привабливість, історичну необхідність. Фактично, Україна дала шанс європейським скептикам усвідомити, що в інших країнах за ту якість життя, яку вони мають завдяки членству в ЄС, люди готові пролити кров та віддати життя.

Україна наразі одна з ключових країн, від вектору розвитку якої залежить успіх не просто країн Східного партнерства, але й усієї Європи. Найстрашніше в євроскептицизмі те, що він починає отожднюватися з проросійськими настроями. Європейцям сьогодні потрібно максимально солідаризуватися, аби не дати змоги поширюватися цьому тренду [1].

Література:

1. Чи може Україна вилікувати путінофілію в ЄС? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://forum.pravda.if.ua/news-55984.html>
2. «У Польщі немає загрози демократії, є загроза журналістській об'єктивності». Інтерв'ю з польським експертом Адамом Лельоньком. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zaxid.net/news/showNews.do?u_polshhi_nemaye_zagrozi_demokratiyi_je_zagroza_zhurnalistskiy_obyektivnosti&objectId=1381266
3. Євроскептицизм – це «насліддя Москви» – Петренко. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.mobi/a/26622996.html>

Діана ГОРАЛЬСЬКА

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м Львів, Україна)*

ФАКТОР МЕНТАЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКІЙ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ

Зараз Україна стоїть на порозі доленосних змін, котрі мали б відкрити «вікно в Європу». На жаль, можна спостерігати багато факторів, які гальмують цей процес. До особливо важливих належить ментальність українського народу, яка не дає змінитися людям

і яку набагато важче використати, адже вона століттями зросталась зі світоглядом людей.

На сьогоднішньому етапі Україна як держава зробила певні політичні, економічні та культурні кроки в західному напрямку. На жаль, враховуючи такий проміжок часу і різноманітну допомогу від інших держав, їх було критично мало. Зі слів Яна Томбінського, посла ЄС в Україні, сьогодні ми не говоримо про членство України в ЄС, ми говоримо про Асоціацію. За скільки ми пройдемо період Асоціації – то інше питання. Треба подивитися, як Україна готова виконувати Угоду про асоціацію. Ви же бачили, що європейські міністри записали у своїх висновках Європейської Ради, що Асоціація – це не кінцева форма співпраці України і ЄС. Вона відриває можливості на майбутнє. Сьогодні не стільки Європейський Союз не готовий до приєднання України, сама Україна також не готова [1].

Так, політичну сторону інтеграції України масово розглядають журналісти, державні діячі, прості люди через призму Інтернету. Цікавим фактом є те, що при опитуванні про чинники, які найбільше заважають Україні вступити до ЄС, перевагу отримали політичні та економічні. Про небажання самих українців інтегруватися згадали лише 8,9% опитаних, причому десь в кінці списку факторів [2]. Це показує, що існує низка соціальних причин, які гальмують європейську інтеграцію України.

Першою причиною є сама «совкова» ментальність багатьох людей. Як би там не було, людям складно відпустити старе і звикнути до нового. Спочатку вимагати Майданами і численними жертвами зміни влади, а в результаті обрати здебільшого тих самих, лише помінявши їх місцями між собою.

Дивний феномен відбувається і зі старшим поколінням людей. З одного боку, вони кажуть, що Україна має бути для молоді, хочуть її розвитку і розквіту. З іншого, вони самі ледь не закликають до повернення колишніх порядків. Не одноразово можна почути з уст старших людей, що «при Союзі такого не було». Цим людям варто зрозуміти, що зараз теж не буде такого, як було «при Союзі». Потрібно переконатися, що у новому порядку є багато хороших речей, які імпонують молодому поколінню. Адже майбутнє – у руках молоді, як прийнято вважати.

Другою причиною є слабке усвідомлення того, що представляє собою ЄС. Згідно з даними ТСН, звичайне опитування на вулиці в одному з сіл поблизу столиці показало, що прості українці навіть не можуть відповісти, що таке ЄС, не кажучи вже про те, що несе їм членство в союзі [3]. Виходить так, що принаймні половина українців не знає, які зміни, переваги й перспективи несе членство в Євросоюзі і західний напрямок розвитку.

Наступною причиною можна вважати стереотипне сприйняття українського народу європейцями. До Революції Гідності українців зазвичай називали «Russian people». На щастя, зараз на Заході починають вбачати різницю між народами і доносити її широким колам людей. Згідно зі статтею А. Павлушко, свого часу типовий образ нашого в іноземному кіно був дуже простий – двометровий гевал із криміналу, красуня на утриманні й інші образи соціального дна. Але поступово європейські режисери починають розуміти різницю між росіянами й українцями. Поступово навіть про нас починають знімати серії, в яких показують що різниця між росіянами і українцями є, і вона разюча [4].

Останньою, але не менш важливою причиною проблеми ідентифікації є те, що поведінка українців не відповідає європейським стандартам. На жаль, поки що важко назвати українців європейським народом, і цьому є досить просте пояснення. Варто тільки подивитися навколо: повсюди багато сміття, неймовірна кількість шахраїв, люди не шанують те, що мають, але водночас хочуть кращого життя. Найгіршим є те, що змінювати себе заради ідеї, заради спільної мети готові одиниці. Політичні діячі тут ні до чого, вони можуть прийняти закон чи розпорядження, а виконувати повинні всі без винятку. Кожен громадянин мусить сам слідкувати за своїми діями, виховати європейця в собі. Зміни настануть тільки тоді, коли зміниться нація.

Отже, зі всього вищезгаданого можна зробити висновок: фактор ментальності є одним з найважливіших в інтеграції держави до Євросоюзу. Якщо люди перестануть віддалятися від європейських цінностей, приймуть і усвідомлять їх, змінять свій світогляд, то з впевненістю можна сказати, що українська нація – європейська. Європа має бути в голові, а не в газетних заголовках.

Література:

1. Посол ЄС в Україні: Ні ЄС, ні Україна не готові до вступу України до Євросоюзу[Електронний ресурс] / Ю. Бруняк— Режим доступу: <http://obozrevatel.com/interview/89157-posol-es-v-ukraini-ni-es-ni-ukraina-ne-gotovi-zaraz-do-vstupu-ukraini-do-evrosoyuzu.htm>
2. Україна обирає Європейський Союз, особливо – молодь[Електронний ресурс]— Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/ukr_es_1336477715.htm
3. Українці не знають, що таке ЄС [Електронний ресурс] — Режим доступу:<http://tsn.ua/ukrayina/ukrayintsi-ne-znayut-shcho-take-yes.html>
4. Європа й українці: крізь терни європейського маскульту з... огірками![Електронний ресурс] / А. Павлушко— Режим доступу:<http://uainfo.org/blognews/1456758891-evropa-y-ukrayintsi-kriz-terni-evropeyskogo-maskultu.html>

Валерія ФЕТІСОВА

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м Львів, Україна)*

ЦІННІСНІ ЗАСАДИ МІГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Протягом ХХІ століття Європа стала основним центром прийому мігрантів з різних частин світу. Економічний добробут та соціальне забезпечення приваблюють людей різних національностей, релігій та культур. Європейські інституції намагаються врегулювати міграційний процес, але водночас у своїх діях не порушувати права осіб, які перебувають на території Європейського Союзу. Таким чином, європейські ж цінності призводять до ситуацій на зразок міграційної кризи 2015 року, коли почався масовий наплив біженців з країн Близького Сходу та Африки. Отже, тема цінностей які лежать в основі міграційної політики ЄС є дуже актуальною, оскільки

Євросоюз перетворився в мультинаціональну спільноту, в якій з кожним днем все більше ставляться під питання ціннісні основи та прагнення до забезпечення прав людини.

Після розвалу СРСР велику кількість мігрантів приймали країни Південного регіону, такі як Італія, Іспанія, Португалія, але у зв'язку з економічною кризою лідерами стали Німеччина, Велика Британія, Франція. На сучасному етапі є три основні міграційні напрямки, пов'язані з європейським простором. Першим є потік із менш розвинених країн Східної та Південної Європи до успішних та сильних держав Західного та Північного регіонів. Тут виникає проблема нерівномірного розподілу висококваліфікованих трудових ресурсів. Другим є вплив із африканських та азіатських країн, що розвиваються. Тут дискусійною є проблема міграції з мусульманських країн, оскільки відбувається зіткнення двох релігій – ісламу та християнства. Третім є потік міграції з країн, які раніше були членами Радянського союзу [4, с. 228].

Причини міжнародної міграції можуть бути різні, але, зазвичай, вони мають економічний та політичний характер. Так, наприклад, у зв'язку з економічними мотивами багато громадян держав СНД за останні 20 років практично «заселили» Європу, оскільки їх уряди не забезпечили власний розвиток економіки [3, с. 116]. Також варто звернути увагу на політичні передумови кризи біженців з Африки та Близького Сходу до ЄС. Ідеться про воєнні події в Сирії та політичні переслідування.

Міграційний процес несе за собою низку загроз. Однією з сучасних загроз для європейського простору є ріст нелегальної міграції. З політичної точки зору нелегальна імміграція торкається ряду найважливіших соціальних сфер та проблем, таких як економіка, охорона здоров'я, рабство, проституція, правовий захист та права людини. Нелегальні іммігранти використовують незаконні методи, щоб дістатися до країни призначення. Одним із найвідоміших європейських нелегальних маршрутів є шлях з північних берегів Африки до Італії, а зокрема до Лампедузи. Згідно з інформацією, зібраною в міжнародній пресі у період між 1988 і 2008 роками в обсерваторії «Fortress Europe» щодо жертв імміграції, принаймні 12012 чоловіків, жінок і дітей загинули, намагаючись нелегально по-

трапити до Європи.

Міграційна політика Європейського Союзу у своєму розвитку виводувалася в рамках дотримання прав людини, зокрема права на вільне пересування. Її засади закріплені у багатьох європейських угодах, але через значні міграційні загрози європейська спільнота почала наголошувати на потребі у заходах обмеження в'їзду в їх країни низькокваліфікованої робочої сили, боротьби з нелегальною міграцією та рееміграції [5, с. 108]. Однак, не так легко знайти згоду щодо конкретних заходів, оскільки держави-члени ЄС у своїх діях щодо міграційної політики керуються не тільки принципами законодавства щодо міграції, а й власними інтересами безпеки. Наприклад, Німеччина володіє дуже ліберальним імміграційним законодавством, яке зараз пропонується переглянути, щоб вжити заходів для повернення біженців до країн, які Німеччина не вважає носіями репресивних режимів. У Франції ж політологи та експерти в сфері прав людини обговорюють можливість перевірки поліцією документів осіб, котрі мають азійську чи африканську зовнішність, і чи не є це расизмом. Однак після низки вибухів у французьких містах, пов'язаних із мусульманськими фундаменталістами, французи налякані та критично ставляться до імміграції. Усі європейські держави погоджуються, що зупинити тенденцію збільшення потоків міграції можна тільки шляхом перешкоджання еміграції, викликаній безробіттям і низьким рівнем розвитку найбідніших країн, допомагаючи їм в економічній сфері. На сьогоднішній день правлячі еліти Євросоюзу намагаються модернізувати та вдосконалити свою міграційну політику. Європейська комісія ухвалила рішення про виділення до 2021 року 2,4 млрд євро на допомогу країнам, які найбільше потерпають від напливу біженців [2].

За сучасних умов міграція починає розглядатися європейцями як загроза базовим цінностям суспільства. Серед громадян країн Західної Європи все більше розвиваються певні дискримінаційні погляди, оскільки східні європейці сприймаються як «безпечніші», ніж мігранти з Азії та Африки. Доказом може бути прийняте у 2015 році рішення Словаччини щодо надання притулку лише біженцям-християнам задля збереження єдності суспільства держави. Саме через мігрантів із Близького Сходу та Африки стабільність ЄС та його

майбутнє як єдиного простору ставиться під питання європейськими політиками. У зв'язку з цим канцлер Австрії Вернер Файман заявив, що на австрійській території будуть тимчасово призупинені деякі положення Шенгенських угод. Австрійський політик пояснив це неспроможністю ЄС захистити зовнішні кордони від масових міграційних потоків та поставив під сумнів майбутнє зони Шенгену.

В ЄС також зростають прояви расизму та ксенофобії, які можуть загрожувати внутрішній стабільності держави та порушити права людей, незважаючи на те, що багатокультурна Європа намагається забезпечити рівні права та свободи представникам різних національних, мовних, релігійних меншин та запобігти їх дискримінації. Відтак, Радою Європи було прийнято два документи – Європейська Хартія регіональних мов або мов меншин та Рамкова конвенція про захист національних меншин, які мають на меті забезпечення таких заходів: заборона дискримінації за мовними, культурними та гендерними ознаками; запобігання насильницькому нав'язуванню певної культури, релігії, мови і гендерної орієнтації; забезпечення прав меншин на свободу зібрань, асоціацій, слова і релігії [1, с. 19]. Одним з найактуальніших проявів дискримінації щодо мігрантів та расизму в Європі є група «Зупинимо ісламізацію Європи», метою якої є протистояння ісламу в рамках ЄС. З іншої сторони, європейське суспільство не втрачає своїх гуманітарних цінностей та прагне захистити права біженців. Так у квітні 2016 року багато громадян європейських країн зібралися на кордоні між Італією та Австрією у зв'язку з акцією щодо захисту прав мігрантів. Також Генсек Ради Європи Турбйорн Ягланд закликав європейські країни не дискримінувати мігрантів-мусульман, а проявити солідарність та співчуття.

Загалом збільшення обсягів міграції до Західної Європи спричиняє дві проблеми: що робити з мігрантами, які прагнуть європейських можливостей, прав та свобод, і як їх інтегрувати в суспільство, не завдаючи шкоди корінному населенню та його безпеці. Щоб стабілізувати ситуацію, яка супроводжується протиставленням безпеки правам людини, європейські інституції закликають держави втілювати «політику добрих відносин» між іммігрантами та приймаючим суспільством. Ці відносини мали б базуватися на принципах безпеки проживання іммігрантів, забезпечення рівних можливостей,

боротьби з расизмом, ксенофобією та дискримінацією, відкритості щодо культурного життя та звичаїв мігрантів, якщо вони не суперечать правам людини [6, с. 55].

Масовий міграційний процес змінює Європу, оскільки іммігранти привозять з собою неєвропейські цінності. На даному етапі вся увага європейського суспільства звернена на мусульман, більшість із яких активно намагається змінити місцеве культурне, релігійне та політичне довкілля. З іншої сторони, міграція культурно збагатила Європейський Союз та допомогла набрати велику кількість трудових ресурсів і завоювати високу позицію на міжнародному ринку праці. Зараз ЄС усіма силами намагається створити спільну політику, яка б захищала і мігрантів, і громадян держав-членів. Це пошук балансу між обмежувальними та гуманітарними заходами. Загалом Європа показала себе відкритою та чутливою до міграційної проблеми. Вона перетворилася в укриття для тих, хто не хоче жити посеред війни, бідності та терору, надала нові можливості молоді й працівникам із різних країн і послідовно дотримується засад лібералізму, демократії та толерантності.

Література:

1. Амельченко Н. Цінності об'єднаної Європи / Н. Амельченко // ГО «Лабораторія законодавчих ініціатив». – 2013. – С. 2-40.
2. Європейський Союз і «велике переселення народів» [Електронний ресурс] // UA Foreign Affairs URL. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/jevropeiskii-sojuz-i-velike-pereselennja-narodiv/>.
3. Ивахнюк И. В. Управление трудовой миграцией: противоречивые уроки глобального кризиса / И. В. Ивахнюк // Век глобализации. – 2011. – № 2. – С. 9-125.
4. Козак Ю. Г. Основи економічної теорії. / Ю. Г. Козак, М. А. Заєць // «Центр учбової літератури» – К.: МОН, 2012. – 262 с.
5. Костенко В. О. Актуальні проблеми міграційної політики та підходи до їх вирішення на прикладі Європейського Союзу / В. О. Костенко // Актуальні проблеми політики: зб. наук. пр. – Одеса: Фенікс, 2015. – Вип. 54. – С. 106-114.

6. Римаренко Ю. І. Міжнародне міграційне право / Ю. І. Римаренко. – К.: КНТ, 2007. – 640 с.

Krzysztof GŁADKOWSKI

profesor
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)

DZIEDZICTWO KULTUROWE A TOŻSAMOŚĆ NARODOWA – EUROPEJSKIE TRADYCJE NAUKOWE LWOWA

Wybór tematu referatu dziedzictwa kulturowego i tożsamości narodowej w kontekście europejskich tradycji naukowych Lwowa w moim wypadku nie był przypadkowy. Od początku moich badań naukowych właśnie Lwów i osiągnięcia naukowe uczonych z tym miastem związanych budziły nie tylko moje szczególne zainteresowanie, ale i podziw. W kręgu moich zainteresowań były zwłaszcza osiągnięcia ludoznawcze i etnograficzne lwowskich uczonych oraz szkoła filozoficzna, której twórcą był Kazimierz Twardowski, a która znana jest powszechnie w historii nauki jako Szkoła Lwowsko-Warszawska.

Lwów należał w XIX i XX wieku do najważniejszych wielokulturowych metropolii Galicji Wschodniej. Miasto było ważnym centrum kulturalnym, zwłaszcza naukowym. Pracujący tu naukowcy należeli do najwybitniejszych postaci ówczesnej nauki. Wieki XIX i XX to zarazem czas szczególnej kariery takich pojęć jak „narod” i „nacjonalizm”, ale też „socjalizm” i „komunizm”.

W kontekście tematu tego referatu warto zwrócić uwagę na wielokulturowy charakter ówczesnego Lwowa i Galicji Wschodniej i wtedy wiodące idee, by odsłonić w pełni istotny warunek sukcesów nauki tamtego czasu – wolności, która i dzisiaj jest niezbywalnym prawem człowieka, gwarantującym jego pełny rozwój.

Rozpoczniemy od wspomnianego wielokulturowego charakteru

galicyjskiej metropolii, następnie poświęcimy nieco miejsca lwowskiej historiografii i przejdziemy do związanej z nią etnografii we Lwowie, w związku z tym, że powstaje tu jedno z najstarszych towarzystw naukowych, jakim było Towarzystwo Ludoznawcze i jego organ wydawniczy „Lud”. Oba istnieją do dzisiaj. Zwrócimy uwagę obok naukowych instytucjonalnych zdobyczy tego środowiska naukowego również na tę wartość, jaką było badanie ludu i narodu w tamtym czasie w ogóle. Ostatnia część poświęcona będzie Szkole Lwowsko-Warszawskiej.

Jerzy Maternicki, podkreślając wielokulturowy charakter środowiska historyków, pisał: „Lwów był miastem szczególnym, w którym przez długie dziesięciolecia współżyli ze sobą badacze i popularyzatorzy historii reprezentujący różne nacje: Polacy, Ukraińcy, Ormianie, Żydzi. W tym tyglu narodowościowym i religijnym dochodziło nieraz do sporów i ostrych polemik, ale też i współpracy w niektórych przynajmniej przedsięwzięciach naukowych. Powstawały dzieła wartościowe, rodziły się nowe dzieła i koncepcje. Sprzyjał temu klimat tolerancji, poszanowania odrębności, tak charakterystyczny dla dawnego Lwowa” [1, s. 18].

Historyk ten zaznacza, że w jednej i tej samej uczelni zgodnie współpracowali uczeni różnych narodowości. Píše J. Maternicki: „Nie można zapomnieć, że w pierwszych dziesięcioleciach XX w. profesorami jednej i tej samej uczelni, tj. Uniwersytetu Lwowskiego byli Polak Oswald Balzer, Ukrainiec Michajło (Michał) Hruszewski i Żyd Mojżesz Schorr” [1, s. 21]. Maternicki potrafi jednocześnie ukazać skomplikowane poczucie przynależności narodowej w naukowym środowisku wówczas jakże europejskiego miasta. W takich słowach wyraża różnorodność identyfikacji narodowych środowiska historyków lwowskich. „O przynależności historyka do określonego środowiska >>narodowościowego<< decyduje wiele czynników, nie tylko jego pochodzenie, ale także język, w którym tworzył, głoszone poglądy itp. Związany ze Lwowem w początkach swej działalności naukowej Majer Bałaban był niewątpliwie historykiem żydowskim, ale jednocześnie polskim i za takiego słusznie jest uznawanym. Liczba historyków żydowsko-polskich czy ukraińsko-polskich jest całkiem spora. Fakt ten umyka uwadze wielu badaczy, zwłaszcza tych, którzy rozważają problemy historiograficzne z ciasnego, wyłącznie narodowego punktu widzenia.

Jeśli już przy tym zagadnieniu jesteśmy, warto pamiętać i o tym, że w pierwszej połowie XIX w., a nawet i później, aż do ok. 1870 r. na Uniwersytecie Lwowskim wykładali historycy niemieccy. To czwarta nacja obecna w dziejach lwowskiego środowiska historycznego” [1, s. 22].

Lwowska historia osiągnęła wyjątkowe miejsce. Pierwszoplanową rolę Lwowa w dziejach polskiej nauki historycznej, znawca tej problematyki opisuje następująco. „Tak było m.in. w dwudziestoleciu objętym latami 1845-1865, kiedy to historycy lwowscy – Karol Szajnocha, August Bielowski i Henryk Schmitt – w ogromnej mierze przyczynili się do zapoczątkowanej wówczas przebudowy historiografii polskiej i wejścia jej na tory nowoczesnego rozwoju. Czyż można sobie wyobrazić dzieje mediewistyki polskiej bez Tadeusza Wojciechowskiego, a dzieje polskich badań nowożytnych, w szczególności nad XIX stuleciem, bez Szymona Askenazego? Pierwszą postacią polskiej historii prawa był w swoim czasie Oswald Balzer, historii Kościoła – Władysław Abraham, historii gospodarczej – Franciszek Bujak, a historii kultury – Jan Ptaśnik. [...] Blisko jedna trzecia wybitnych badaczy stanowiących elitę polskiego środowiska historycznego w latach 1870-1939, związana była ze Lwowem” [1, s. 17]. Historycy lwowscy, jak wykazały badania kwantytatywne nad geografiami historyczną II Rzeczypospolitej, wyprzedzili wielkie ośrodki naukowe, a więc Warszawę i Kraków, a także Poznań, Wilno, Lublin i Łódź. Tu we Lwowie powstało Polskie Towarzystwo Historyczne – 1886 i Kwartalnik Historyczny – 1887.

Gdy podejmowano badania nad historią lwowskiego środowiska historycznego zwracano szczególną uwagę na to, by wśród wybitnych osiągnięć lwowskich historyków nie zabrakło przedstawicieli tej dyscypliny z innych niż polska nacji. „Wiadomo, że do 1939 r. liczbowo dominowali we Lwowie historycy polscy, trzeba jednak zadbać o to, aby w naszej >>Złotej księdze<< znaleźli się również badacze ukraińscy, ormiańscy, niemieccy i żydowscy” [1, s. 20].

Na koniec tych refleksji na temat osiągnięć historyków przytoczę słowa, które mogłyby stanowić motto nie tylko tego referatu. „Badanie wspólnych tradycji naukowych – obok wielu innych przedsięwzięć – służyć również może zbliżeniu naszych narodów: polskiego, ukraińskiego i żydowskiego. Wszystkim nam na tym zależy, wszyscy o to od dawna

zabiegamy” [1, s. 19].

Słowa te wybrzmiewają w harmonii z tematem dzisiejszego Forum: Integracja europejska a tożsamość narodowa: wymiar instytucjonalny oraz wartości. Obszar nauki, obok sztuki, pokazuje wyraźnie, że poszukiwanie prawdy – główny przedmiot i cel nauki – odnosi się zarówno do instytucjonalnego, jak i aksjologicznego (wartości) „wymiaru” integracji europejskiej i tożsamości narodowej. Nie będę zatrzymywał się nad złożoną kwestią integracji europejskiej i tożsamości narodowej. Ma ten problem bogatą literaturę. Pozwolę sobie wyrazić mój pogląd, iż w środowisku naukowym z jednej strony rozumiano wartość identyfikacji narodowej i dbano, by różnorodność etniczna czy narodowa nie była przeszkodą dla rozwoju nauki. Nie muszę dodawać, że antagonizowanie środowiska z powodów narodowościowych nie należało do standardów postaw uczonych, a było z nimi w ostrej sprzeczności.

Potrzeba badań historycznych wynika między innymi z tego, że mają one podstawowe znaczenie dla dojrzałego przebiegu jednoczenia Europy. Pochylenie się nad przeszłość ujawnia bowiem wspólną tradycję europejską w kulturze. W niej bowiem, a w tym i w nauce, trwałymi i powszechnymi okazują te wartości, które zostały sprawdzone w ogniu szeroko rozumianego doświadczenia ludzkiego. Doświadczenie to do kanonu wartości europejskich zalicza prawdę, dobro, piękno i sprawiedliwość jako nierozłączne. Można do nich dodać i inne, jak wolność, ale ona i te, które można wyróżnić jest/są ściśle związane z wymienionymi tu jako kanon.

Skoro już po raz kolejny mówimy o wolności, to chcemy podkreślić, że czas, kiedy nie było na mapie Europy ani Polski ani Ukrainy, był tu we Lwowie okresem wolności, która w porównaniu do rosyjskiego czy pruskiego zaboru, posiadała najszerszy zakres. Ta wolność zachęca do podjęcia tematu kontekstów – historycznego i kulturowego, które umożliwiły niebywały rozwój nauki w tym szczególnie wielokulturowym mieście.

Jak wykazują badania nad historią lwowskiego ludoznawstwa i etnografii oraz filozofii, elita naukowa tego ośrodka kulturalnego, wykształcona na najlepszych uniwersytetach europejskich, daleka była od uprzedzeń narodowościowych. Dyscyplina intelektualna oraz wielokulturowe środowisko, tak charakterystyczna cecha uniwersytetów

europcyjskich, w którym kształtowali swoje postawy jako adeptcy nauki były skutecznym antidotum na budzące się wówczas, a potem silnie rozwijane, nacjonalistyczne tendencje w kręgach politycznych.

W związku z badaniami historii nauki nasuwają się różne wnioski, z których dwa zasługują na szczególne podkreślenie. Pierwszy z tych wniosków to teza, że niedostateczna wiedza o przeszłości naukowych ośrodków, takich jak Lwów, przyczynia się do podtrzymywania negatywnych często fałszywych stereotypów. Przez to nie pozwala na ukształtowanie dojrzałej tożsamości współczesnym pokoleniom obywateli zamieszkujących takie miasta jak Lwów i przyczynia się do utrwalenia tożsamości zawieszanej [2, s. 49-57]. Drugi wniosek mówi o tym, że nawiązanie do naukowych tradycji Lwowa przełomu XIX i XX wieku to podtrzymanie europejskiej tożsamości lwowskiej nauki, a zarazem do otwartego stosunku do innych niż własna identyfikacji narodowych ludzi wspólnie zamieszkujących jeden obszar.

Bibliografia:

1. Maternicki J., Program badawczy „Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.”, w: Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w., red. J. Maternicki, Rzeszów 2004.
2. K. Gładkowski, „Suspended identity” as a necessary analytical category in research on the identity of communities of Western and Northern Lands after 1945, [in:] *Between Oblivion and the New Order. From research on relationship among memory cultures in former East Prussia after World War II. Studies and sketches*, ed. Krzysztof Narojczyk, Olsztyn 2014, Olsztyńska Biblioteka Historyczna, No. 20, p. 49-57.

СЕКЦІЯ III

III SEKSCJA

**ТЕНДЕНЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ТА
БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС В
СУЧАСНИХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ РЕАЛІЯХ**

**TENDENCJE POLITYKI ZAGRANICZNEJ I
BEZPIECZEŃSTWA WE WSPÓŁCZESNYCH
REALIACH GEOPOLITYCZNYCH**

Василь КЛИМОНЧУК

*доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри політології
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»
(м. Івано-Франківськ, Україна)*

АКСІОЛОГІЧНИЙ ВИМІР КОНФЛІКТУ В УКРАЇНІ:

ВНУТРІШНІ ТА ЗОВНІШНІ ВИКЛИКИ

Проблема трансформації суспільно-політичних та економічних відносин у сучасній Україні пов'язана не лише зі складністю реформування політичної системи, економічної бази, соціальної структури, а й з утвердженням нових засад духовного, культурницького, ідеологічного розвитку. Саме останні, з нашої точки зору, у найскладніші періоди якісних змін у державі стають тими системотвірними чинниками, що зумовлюють зміст, умови, темпи, способи прогресування суспільства.

Однією із найскладніших і найвирішальніших трансформаційних засад як сучасної Української держави, так і тих, що історично переживали або нині переживають подібні перетворення, є формування нової системи цінностей політичного, правового, економічного, соціального, культурницького характеру. Під цінностями ми розуміємо ті засади духовного й матеріального життя людини, що визначають мету, сенс, значення, наміри, нормативність, формальні межі тощо її самореалізації.

Як бачимо, складність формування нової системи цінностей у суспільствах, що трансформуються, зумовлена тим, що це не просто зміна матеріальних чи духовних обставин (явищ), у яких проживає людина за зразками вже наявних (тип держави, форма правління, тип виборчої системи тощо) чи раціонально змодельованими схемами, а зміна сутнісних основ буття самої людини, її ментальних характеристик, форм і способів діяльності. Саме цим, на нашу думку, і відрізняється, система цінностей, що формується в суспільстві, від здатності оцінювати факти, явища, об'єкти, відносини тощо),

а останнє в сучасному світі часто можуть відносити до системи ціннісних означень життя, що насправді таким не є.

Формування нової системи цінностей у політичній, соціальній сферах життя сучасної України ускладнене цілою низкою складових, що діють у різновекторних напрямках. Приблизно два роки тому Україна опинилася в умовах ціннісного розколу, які привели до Революції гідності (внутрішній конфлікт) та військового втручання Російської Федерації (зовнішній конфлікт), що стало загрозою цілісності і зрештою суверенітету.

Тотальна корупція, розграбування багатств країни й здача національних інтересів поставили під загрозу соціальний мир, добробут, громадян і саму незалежність. Маючи такі фундаментальні передумови до загострення конфлікту по лінії влада-народ, точкою неповернення стало рішення українського Уряду про відмову від підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у листопаді 2013 року. Ця подія вивела на центральну площу України значну кількість громадян (здебільшого молодь та представників середнього класу), які остаточно усвідомили відсутність довірливих відносин між владою та народом. Наступні події лише поглиблювали прірву недовіри та неприйняття між прибічниками Майдану та владою. Врешті-решт, розбалансування суспільних відносин та серія помилок влади стала для неї фатальною.

Структура Майдану розкривається через усвідомлення взаємозв'язку між його метою, передумовами виникнення та способами дії. Євромайдан виник як мирна, довготривала акція масового протесту з метою дотримання курсу на євроінтеграцію України, збереження і зміцнення її незалежності та спрямування на шлях правової демократичної держави. Майдан є актом утвердження суверенітету української нації та її консолідації через взаємодію громадян на Майдані, їхню солідарність у протистоянні з владою, їхнє наполягання на необхідності повної трансформації суспільно-політичного життя в країні. Майдан стверджує, що незалежність України як держави базується на волі народу і не може розглядатися керівниками держави як розмінна монета у досягненні ними своїх власних цілей у боротьбі за владу та збагачення.

Будь-яка держава тримається на балансі [1]. Рівновага у відносинах між державою та її громадянами, між владою та опозицією, між над-

ходженнями до бюджету та його видатками тощо. Одна з головних причин подій під загальною назвою “Майдан” є саме втрата рівноваги в державі. Концентрація ресурсів та влади в руках одного клану призвела до розбалансування суспільних відносин та налаштувало значну частину громадян проти влади.

Приводом для протестів послужила Постанова уряду про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію з ЄС від 21 листопада 2013 р., а потім і відмова Президента поставити свій підпис під Угодою на Вільнюському самміті 29 листопада. Це сталося після того, як угода була парафрована і Президент активно грав роль переконаного євроінтегратора. Дуже мало залишилось зробити для того, щоб угода була підписана. Напад на мітингуючих уночі з 29-го листопада на 1 грудня, що супроводжувалось жорстоким, варварським побиттям беззахисних молодих людей, тільки показало, в який саме бік хилить українська влада [2].

Події Революції гідності 2014 року, спрямовані проти спровокованої ззовні спроби ревізії європейського цивілізаційного вибору, відкрила перед Україною нові можливості для реформування публічних інститутів, оновлення державної влади, радикального перегляду системи відносин між громадянином, суспільством і державою. Російська Федерація в порушення фундаментальних принципів двостороннього права, двосторонніх угод, засад добросусідства і партнерства окупувала частину української території – Автономну Республіку Крим і місто Севастополь та розпочала проти України агресію з метою подальшого утримання нашої держави в політичній та економічній залежності.

Дії Російської Федерації стали брутальним порушенням усіх основних принципів міжнародного права, закріплених у Статуті ООН, Декларації про принципи міжнародного права 1970 р., Гельсінкському заключному акті НБСЄ 1975 р., на яких базується сучасний світопорядок.

Російська Федерація порушила принципи добросовісного виконання міжнародних зобов'язань (анексією Криму порушено зобов'язання перед Україною, що містяться в Будапештському меморандумі про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про не-розповсюдження ядерної зброї 1994 р. [3, с. 123], До-говорі про

дружбу та співробітництво між Російською Федерацією та Україною [4, с. 518], договорах щодо базування Чорноморського флоту РФ на території України 1997 р. [4, с. 18], Договорі між Україною і Російською Федерацією про українсько-російський державний кордон 2003 р.) [6, с. 293].

Події на Донбасі докорінно змінили соціо-психологічну ситуацію в Україні. Хоч би як вони розвивалися надалі, Україна вже ніколи не буде такою, якою була раніше, Донбас і Крим — також. Суспільство значною мірою поділене за ставленням до цих подій, до ролі в них місцевих жителів, регіональних еліт і Російської Федерації. Цей поділ необхідно долати, необхідно домагатися усвідомлення переважною частиною суспільства (в ідеалі — всім суспільством) важливості національної єдності, оскільки і безпека Української держави, і перспективи розвитку залежать не так від суто економічної ситуації і спроможності влади вирішувати поточні проблеми, як від загальних суспільних та національно-ціннісних настанов.

Доволі умовно стосовно Донбасу їх можна поділити на внутрішні та зовнішні. До внутрішніх належать особливості економічної, криміногенної ситуації та поширення проросійських (прорадянських) настроїв у регіоні, зрада національних інтересів регіональними елітами, ідеологічна монолітність Донбасу за принципом «свій-чужий», економічний прагматизм і «федералістські» настрої місцевого населення, переважання російської мови в побутовому спілкуванні. Зовнішні чинники визначаються специфікою політичної ситуації в країні, масштабною корупцією та неадекватним реагуванням силових структур на зовнішні загрози, неготовністю України до інформаційної війни і впливом анексії АР Крим Російською Федерацією.

Однак події на Донбасі, а радше — агресія Російської Федерації, спричинили істотне зростання в українців відчуття національної гідності. Відбуваються прискорене формування української громадянської нації, згуртованість довкола ідеї соборності і незалежності держави.

Література:

1. Дацюк С. Ступор правящего класса или ликбез для олигархов и правителей [Електронний ресурс] / С. Дацюк – Режим доступу: <http://blogs.pravda.com.ua/authors/datsuk/52e6204c5e52/>

2. Духнич Ольга. Почему я иду на Майдан? // Росбалт. 24 ноября 2013. –<http://www.rosbalt.ru/ukraina/2013/11/24/1203154.html>; Духнич Ольга Євгеніївна, доцент Таврійського НУ ім. Вернадського, канд. псих. наук, досліджує соціально-психологічні особливостей ідентичностей у Криму. Див. також її публікацію: Ольга Духнич. Майдан. Як це бачать із Криму // День, 10 грудня, 2013. –<http://www.day.kiev.ua/uk/profile/olga-duhnych>
3. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї від 05.12.1994 р. // Офіційний вісник України. – 2007. – № 13.
4. Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією від 31.05.1997 р. // Офіційний вісник України. – 04.06.1999. – № 20.
5. Угода між Україною і Російською Федерацією про статус та умови перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на території України // Дипломатический вестник МИД Российской Федерации. – Август 1997. – № 8.
6. Угода між Україною і Російською Федерацією про параметри поділу Чорноморського флоту від 28.05.1997 р. // Дипломатический вестник МИД Российской Федерации. – 1997. – №

Ярина ТУРЧИН

*доктор політичних наук,
професор кафедри політології та міжнародних відносин,
директор Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»,
(м. Львів, Україна)*

ПЕРСПЕКТИВИ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА В УМОВАХ ГЕОПОЛІТИЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКОГО РЕГІОНУ

Важливим інструментом політики розширення ЄС є ініціатива «Східне партнерство», започаткована у 2009 році в рамках

Європейської політики сусідства. Вона охопила шість країн – Азербайджан, Вірменію, Білорусь, Молдову, Грузію та Україну, формально розділивши зовнішню політику ЄС у відносинах із південними та східними країнами-сусідами. Ініціатива реалізується як у двосторонньому, так і багатосторонньому форматі з метою підтримки реформ у країнах-партнерах, головню, шляхом укладання угод про асоціацію, створення зон вільної торгівлі та лібералізації візового режиму між ЄС та східними претендентами на вступ до Євросоюзу.

Варто зауважити, що пріоритети східної ініціативи Європейського Союзу змінювалися під тиском геополітичних викликів в європейському регіоні. Так, східна політика ЄС значно активізувалася після невдалих реформ із демократизації у колишніх державах соцтабору. Йдеться про системну політичну кризу в Україні в постмаранчевий період за часів президентства В. Ющенка, військовий конфлікт в Грузії, переслідування опозиційних політиків у Білорусі тощо. Тогочасні політичні реалії свідчили, що ЄС поступився своєю східною політикою на користь зовнішньополітичних інтересів Російської Федерації, яка різними способами намагалася відновити і посилити свій вплив на країни Східної Європи. В умовах, коли Європейський Союз почав втрачати контроль над східним виміром своєї зовнішньої політики, то внесена Польщею та Швецією ініціатива щодо створення Східного партнерства в 2008 році здобула необхідну підтримку серед європейських еліт, позаяк розумілася як дієвий спосіб зміни ситуації [5]. Вітчизняні науковці В. Копійка та В. Манжола правильно відзначають, що на початку свого функціонування Східне партнерство мало поглибити відносини із сусідами ЄС на Сході та збалансувати Союз для Середземномор'я, але згодом йому була відведена стратегічна роль, викликана активізацією діяльності Росії з відновлення свого впливу на пострадянському просторі. Намагаючись утримати східних сусідів в орбіті своїх інтересів, Євросоюз почав розглядати Східне партнерство як можливість зміцнення державності та територіальної цілісності запрошених до участі в ньому країн на засадах європейської солідарності [4, С. 30].

Упродовж останніх років в європейському середовищі все частіше відзначають потребу реформувати не лише ініціативу «Східне партнерство», а й політику ЄС щодо країн Східної Європи загалом.

Стало очевидним, що реалізація Євросоюзом усталеної моделі східноєвропейської політики не дала бажаного результату, бо містила низку суттєвих недоліків. Зокрема, не врахувала такі деструктивні чинники у своїй реалізації як політична, економічна та ідеологічна відмінність країн-партнерів, відсутність у них традицій регіонального співробітництва, диференційований рівень їхньої залежності від Росії, а також наявність вакууму безпеки, в якому опинилися держави-адресати СП [3, С.80].

На думку аналітика фінського інституту міжнародної політики К. Райк, слід виокремити три основних напрями, за якими існують обмеження для подальшого розвитку Східного партнерства. По-перше, Європейському Союзу так і не вдалося виробити спільну стратегію відносин із східноєвропейськими країнами. Зокрема, це стосується виконання зобов'язання ЄС із запровадження поглиблених і всеосяжних зон вільної торгівлі для тих країн-сусідів, які прагнуть інтегруватися до спільного ринку євросони. По-друге, Європейський Союз, реалізуючи східний напрям зовнішньої політики, так і не зумів гарантувати суверенітет і територіальну цілісність країн-партнерів, а, по-третє, трансформувати сусідні країни на стабільні демократії з реальними, а не бутафорними демократичними інститутами [6].

Українські вчені-політологи також виокремили підстави, які зумовлюють реформування політики Східного партнерства, як-от: неефективність, відсутність перспективи членства в ЄС, ігнорування національних особливостей, брак зацікавленості з боку країн Євросоюзу в посиленні інтеграції, слабкість безпекового компоненту та недостатню фінансову підтримку східної політики сусідства. Показово, що грузинські та молдовські респонденти зарахували сюди і виключення Росії із програми Східного партнерства [2]. Одночасно пропонуються конкретні механізми реформування Ініціативи, спрямовані на модернізацію її змісту та підвищення ефективності. Насамперед, йдеться про посилення безпекового компоненту Східного партнерства. Відзначається, що в умовах російської агресії ЄС повинен виробити політику відносин із східними партнерами з урахуванням новітніх загроз і реальних шляхів їх запобігання. Не менш важливою складовою зміни формату Ініціативи є забезпечення її мобільності, що передбачає посилення уваги з боку ЄС до тих

країнах, які прагнуть до повноцінного членства в євроспільці. Ці завдання пропонується розв'язати через запровадження безвізового режиму та надання країнам-адресатам СП чітких перспектив членства в Європейському Союзі для посилення підтримки демократичних реформ. Перегляду потребує й економічний напрям співпраці [2]. Подібно й за результатами аналітичного дослідження, проведеного Інститутом світової політики, виокремлюють п'ять ключових пріоритетів реформування Східного партнерства, а саме: посилення диференціації між асоційованими та неасоційованими членами ініціативи, відповідно до рівня імплементації європейських реформ; закріплення перспективи членства в ЄС для тих країн, які досягли найбільших успіхів у впровадженні європейських стандартів та практик; ширше застосування підходу «більше за більше» для країн-учасників СП; збільшення мобільності громадян як пріоритету діяльності Східного партнерства; посилення безпекового компоненту Ініціативи, зокрема у сфері енергетичної безпеки.

Беручи до уваги особливості зовнішньополітичного середовища регіону Східної Європи, на нашу думку, доцільно зацентувати увагу на проблемі безпеки Євросоюзу та можливостей Східного партнерства в її посиленні. Зважаючи на сучасну політичну ситуацію, реформування основних напрямів СП має відбуватися із врахуванням російського фактору, чітким розумінням усіх можливих загроз, пов'язаних із Росією та вироблення відповідних механізмів протидії їм. Не менш важливим є усвідомлення того факту, що ініціатива Східного партнерства вже набула геополітичного забарвлення, викликаного несумісністю інтересів ЄС, СП і Росії із важливих питань, головно безпекових. Відтак основні зусилля інституцій і провідних країн-членів ЄС у сфері зовнішньої політики повинні скеровуватися на протидію тим викликам і загрозам, які є похідними від деструктивної діяльності Росії на європейському напрямі й російської агресії щодо України.

Своєрідний підхід до реформування Східного партнерства, враховуючи російсько-український конфлікт, ініціювали керівники зовнішньополітичних відомств «Веймарського трикутника» ще у квітні 2014 року. Увага тут акцентується на розширенні співпраці в межах європейської політики сусідства в галузі безпеки і оборони.

Зміни у програмі співробітництва ЄС з країнами Східного партнерства пов'язується, насамперед, з поглибленням військово-політичної співпраці з Україною, що передбачає участь українського війська у створюваних за підтримки Євросоюзу «європейських бойових груп» [7]. Уже реалізованим прикладом такого підходу є створення в 2014 р. литовсько-польсько-української бригади, метою котрої є зміцнення військової співпраці між державами задля опанування передовими оперативними стандартами підготовки військ та досягнення оперативної взаємосумісності. До перегляду європейської політики сусідства в березні 2015 році закликала й Австрія, підкресливши в такий спосіб сумнівність ефективності Східного партнерства Євросоюзу. Під час Ризького саміту Східного партнерства міністр закордонних справ Австрії С. Курц відзначив нестабільність на сході і півдні ЄС і зазначив, що метою оновленої європейської політики сусідства має стати створення світу стабільності, а «не нових розділових ліній в Європі» [1].

У контексті цього питання варто врахувати думку Л. Чекаленко про те, що перспектива поєднання країн СП в єдиний безпековий формат є доволі сумнівною, якщо не застосовувати диференційованого підходу. Коли Україна, Молдова та Грузія до певної міри тяжіють до європейської інтеграції, то Вірменія та Білорусь, як правильно визначила Л. Чекаленко, в безпековому розумінні є васалами Росії, і навіть не розглядають можливість перегляду своїх національних безпекових концепцій у контексті євроінтеграції. Щодо Вірменії та Білорусі, то дослідниця пояснює це низкою причин, як-от: обидві держави перебувають під ядерною парасолькою РФ; на території обох країн розташовані значні контингенти збройних сил Росії; згадані держави є активними учасниками проросійських інтеграційних утворень (ЄврАзЕС, Митного союзу, ОДКБ та інших). Тому, зауважує Л. Чекаленко, говорити про спільний безпековий проєвропейський простір за програмою Східного партнерства недоречно [8]. Відповідно можемо зробити висновок про те, що трансформація Східного партнерства в нову інтеграційну безпекову модель може відбутися лише після суттєвого поглиблення диференційованого підходу до країн-адресатів СП у реалізації програми, а також зацікавленості держав-членів ЄС такими проектними змінами.

Отож, ініціатива Східного партнерства повинна переорієнтовуватися на безпекові питання, що, насамперед, пояснюється посиленням російського впливу на східноєвропейський регіон, який впродовж багатьох років залишався без належної оцінки з боку країн-членів ЄС. Повноцінне застосування Східного партнерства як складової європейського інтеграційного процесу можливе за умови спільної позиції країн-членів ЄС у виробленні пріоритетів цієї Ініціативи, зменшення російського фактору в її реалізації, а також внутрішніх демократично зорієнтованих реформ країн-адресатів СП.

Література:

1. Австрія закликає кардинально переглянути європейську політику сусідства [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://dt.ua/POLITICS/avstriya-zaklikaye-kardinalno-pereglyanuti-yevropeysku-politiku-susidstva-166319_.html
2. Гайдай Д. Яке майбутнє у Східного партнерства? / Дарія Гайдай [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://iwr.org.ua/ukr/public/1506.html>
3. Максименко І. Український чинник зовнішньої політики європейського Союзу відносно держав Східного партнерства: виклики 2014 року / І.Максименко // Вісник ОНУ ім. І.І.Мечникова. Соціологія і політичні науки. – 2014. – Т.19. – Вип. 2 (21). С. 78 – 87.
4. Манжола В.А. Європейська безпека та Україна / В. А. Манжола, О. Л. Хилько. – К.: Знання, 2010. – 85 с.
5. Нагорняк І. Ревізія Східного партнерства: Україну та Азербайджан варто нарешті розділити / Іван нагорняк[Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/05/18/7033849/>
6. Райк К. Україна та Європа: ближче до ЄС, але далі від членства? / КрістініРайк[Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/06/5/7034480/>
7. Східне партнерство може поширитися на галузі безпеки й оборони [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: [http://golosukraine.com/publication/politika/svit/23981-shidne-partnerstvo-mozhe-poshiritisya-na-galuzi-be](http://golosukraine.com/publication/politika/svit/23981-shidne-partnerstvo-mozhe-poshiritisya-na-galuzi-bezpeki-i-oboroni)

8. Чекаленко Л. Чи є програма Східного партнерства новою моделлю безпеки? / Людмила Чекаленко[Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.viche.info/journal/4723/>

Тетяна БЕССАРАБ

*кандидат політичних наук,
асистент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЗОВНІШНІ ЗАГРОЗИ ПЕРЕД ЛАТИНСЬКОЮ АМЕРИКОЮ - ОСНОВНІ ПЕРЕДУМОВИ ПОЛІТИЧНИХ ЗМІН

«Третя хвиля» демократизації, започаткована «революцією троянд» у Португалії 25 квітня 1974 р. й продовжена у країнах Південної Європи, поширилась на Латинську Америку й привела до краху диктаторських режимів, «запустила» процеси лібералізації та демократизації, результати яких, проте були відмінні від європейських. «Причини демократизації суттєво відрізняються від місця і часу», – стверджував С. Гантінгтон [4, с.49]. З'ясуємо чинники та передумови, які уможливили процеси демократизації в країнах Латинської Америки, учасниць МЕРКОСУР також. Адже коли не існує відповідних умов, зусилля, спрямовані на формування засад демократичного режиму та його консолідацію, можуть зазнати невдачі. Ф. Шміттер і Т.Л. Карл стверджують: «демократія не має чітко визначеного набору інституцій. Натомість існують різноманітні типи демократій, котрі мають власні неповторні особливості, що спричиняють такі ж особливі наслідки» [5]. Своєрідні й інваріантні шляхи переходу до демократії властиві й країнам-учасницям МЕРКОСУР.

Слід згадати, що досліджуючи передумови третьої хвилі демократизації С. Гантінгтон достатньо скрупульозно виокремив змінні, які використовувалось для пояснення демократизації різними

теоріями [4, с.48-49]. Серед них домінували загалом структурні (або ж контекстуальні) передумови, пов'язані з економічним розвитком, історичним минулим, соціально-класовою структурою, релігією та типом політичної культури, консенсусом щодо цінностей, а також етнічними та расовими характеристиками. Однак вчений зауважує, що кожна з цих змінних (передумов) «спрацьовувала» лише в певних випадках.

Підкреслимо: визначення конкретних умов й чинників, здатних вирішально впливати на перспективи демократизації є важливими для розуміння її розгортання та особливостей огляду на те, що вони опосередковують стратегії та діяльність акторів (політичних сил, лідерів) в процесі демократизації і створення інституційних та структурних передумов консолідації демократії. Очевидно, що не лише від «шляху» кінцевий результат демократизації, а й від чинників, які значно цей шлях визначають. В жодній країні Латинської Америки не існувало інституційних чинників, які б уможливили проходження усіх стадій на шляху до демократизації, а саме механізмів та правил узгодження демократичних інституцій конкурентної демократії, розвиненої громадянської культури, яка б сприяла їх формуванню.

Враховуючи особливості суспільно-політичного розвитку країн-учасниць МЕРКОСУР в межах «третьої хвилі», вважаємо за необхідне вирізнити особливу роль зовнішніх чинників. До таких зовнішніх чинників суспільно-політичних трансформацій латиноамериканських суспільств варто зарахувати: геополітичне розташування Латинської Америки. Географічний чинник може виступати окремою підсистемою, взаємопов'язаною таким чином, що зміни інших чинників трансформації зумовлюють зміни у всіх інших сферах. Так, наприклад, при великих змінах у політичній сфері докорінно змінюються і економічна, і соціальна системи. Однак без цієї взаємозалежності неможлива ні політична трансформація, ні економічна, ні трансформація в соціальному житті суспільства. Таким чином, підсистеми в суспільному устрої створюють одну цілісну систему, і, розглядаючи географічний чинник (геополітичний), ми оцінюємо не тільки його характеристики й зміст, а також його взаємозалежність та властивості у взаємодії із іншими чинниками [1]. Тому обставину, яку не можна не врахувати, доцільно назва-

ти геополітичне розташування і територіальну близькість країн-учасниць МЕРКОСУР до світового лідера США. Ця обставина спричинила достатньо вагомий вплив на трансформацію Латинської Америки. Як уже зазначалось, США тривалий час здійснювала політичний та економічний тиск на досліджувані країни, нав'язуючи вигідну їм (США) модель розвитку, передовсім економічну.

Тому тривалий політичний та економічний тиск на латиноамериканські суспільства з боку США став вагомим чинником суспільно-політичних трансформацій. Країни-учасниці МЕРКОСУР довгий час перебували в економічній та політичній залежності від США, які вважали їх сировинним придатком. Врешті-решт це спонукало країн-лідерів Латинської Америки до згуртування й співпраці задля політичної та економічної свободи континенту. США з початку ХІХ ст. під виглядом підтримки латиноамериканських країн до об'єднання сил у боротьбі за незалежність намагалися зміцнити свій вплив у Латинській Америці. Крім того США проводила Міжамериканські конференції (перша Панамериканська конференція проходила в 1889-1990 рр.), під час яких Вашингтон заявляв про "спільності інтересів", таким чином виправдовуючись за інтервенції на Кубі, Мексиці, Гаїті, Нікарагуа, Колумбії, Панамі, Домініканській Республіці та інших латиноамериканських країнах. Особливо посилювалася експансія США в Латинській Америці під час і після Другої світової війни, які прикривалась ідеологією панамеріканізму. Прагнучи закріпити свої економічні та військово-політичні позиції в Латинській Америці, США брали активну участь у створенні в 1948 р. Організації американських держав (ОАД), а в 1961р. виступили з програмою "допомоги" країнам Латинської Америки, що отримала назву "Союз заради прогресу". Військово-політичний і економічний тиск США на латиноамериканські держави підкріплюється ідеологічним проникненням, яке здійснювалося, особливо після Другої світової війни, під виглядом боротьби проти "комуністичного втручання" у справи Західної півкулі. Виступаючи в ролі захисника країн Латинської Америки від "комуністичної загрози", США брали участь у підготовці вторгнення на Кубу контрреволюціонерів у 1961р. і провели виведення 1962 р. Куби з ОАД. Проте посилення антиімперіалістичного руху в країнах Латинської Америки і загальне спрямування знівелювали

вплив концепцій панамериканізму і певною мірою сприяли формуванню антиамериканських настроїв.

Контекстом демократичних трансформацій у країнах Латинської Америки стали загальносвітові глобалізаційні процеси, наслідком яких стала інтенсифікація інтеграційних процесів. Сьогодні існує перевага континентальних і міжконтинентальних інтеграційних об'єднань як окремих гравців на міжнародній арені над окремими державами. Тому очевидно, що могло привести їх до сталого розвитку та зміцнення їхньої внутрішньої єдності, а було лише загрозою їх політичній та економічній незалежності. Перетворення на один із центрів сили та впливу, гідне місце в системі міжнародних відносин і рівноправної участі в процесах глобалізації належало до вагомих завдань країн-учасниць МЕРКОСУР [3]. Від того, наскільки успішно вони будуть розв'язані, залежить подальший розвиток регіону, його роль у міжнародних як політичних, так і економічних відносинах. Особливе місце для вирішення цих завдань має продовження розвитку процесу інтеграції на континенті, рушійною силою чого постає МЕРКОСУР (Спільний ринок південного конусу – інтеграційне об'єднання, створене в 1991 р. Аргентиною, Бразилією, Парагваєм і Уругваєм, до якого в 2006 р. приєдналася Венесуела), що має на меті створення тісного союзу держав Південної Америки, спрямованого на досягнення гідного рівня життя її народів [2].

В процесах демократичних трансформацій необхідно також враховувати ситуаційні чинники. Під ситуаційними чинниками трансформаційних процесів ми розуміємо явища, події та факти, що супроводжують або спричиняють суттєві зміни, впливають на їх перебіг. Загалом ситуація (ситуаційні чинники) – це одноактність та неповторність виникнення безлічі подій, збіг всіх життєвих обставин і явищ, що розкриваються сприйняттям та діяльністю людини. До них в контексті латиноамериканських реалій ми відносимо політичну гру та її непередбачуваність в мовах відсутності усталених інституцій та правил, вплив соціо-психологічних характеристик політичних лідерів, політичні скандали, смерть лідерів, зовнішні події і т.п., які можуть радикально змінити політичний процес.

Вплив ситуаційних чинників зумовлюється непевністю, як об'єктивною характеристикою перехідного періоду аж до етапу

консолідації демократії. Непевність часто породжує кризовість розвитку, випадкова, часто ірраціональні рішення, прийняті в ситуації кризи. Окрім того політичні сили та лідери, не маючи широкої підтримки населення, розуміючи нестабільність свого перебування при владі, часто у своїй політиці і прийнятті рішень опираються на поточну ситуацію, не формуючи довгострокових стратегій, які і зумовлюють кризовий розвиток транзитних суспільства.

Отже, країни-учасниці МЕРКОСУР пройшли складний шлях формування нових режимів, які стали сукупністю багатьох чинників. Вплив спільного історичного минулого, мовна і культурна близькість, схожість економічних процесів стали тим підґрунтям, на основі якого після Другої світової війни активно розгортались демократичні та інтеграційні процеси в Латинській Америці. Глобальні зміни останніх двох десятиріч ХХ ст. ще більше інтенсифікували процеси регіональної інтеграції в цьому регіоні. З-поміж таких передумов дослідники виокремлюють: посилення конкуренції та зростання доходів від використання нових технологій, інвестицій, що потребувало створення більших і відкритіших ринків; лібералізацію південноамериканськими країнами зовнішньої торгівлі; радикальний перегляд механізмів інтеграції в регіоні; демократизацію політичного життя.

Література:

1. Пецольдт К. Трансформационные процессы в Латинской Америке: причины и тенденции [Електронний ресурс] / К. Пецольдт, А.Г. Коваль // Латинская Америка. – 2012. – № 9. – Режим доступу: <http://www.ilaran.ru/?n=817>.
2. Declaracion del Cusco sobre la Comunidad Sudamericana de Naciones, Capitulo 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amersur.org.ar/Integ/Cusco04.htm>.
3. Guimaraes S.P. El rol politico internacional del Mercosur [Електронний ресурс] / S.P. Guimaraes. – Режим доступу: <http://www.amersur.org.ar/PolInt/Guimaraes.htm>
4. Huntington S.P. The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century, Norman and London / S.P. Huntington. – Oklahoma : University of Oklahoma Press, 1991. – 366 p.
5. Schmitter Ph. C. What democracy is...and is not. Journal of Democracy. National endowment for democracy and the John Hopkins University

press [Електронний ресурс] / Schmitter Ph. C., Karl Terry Lynn. –
Режим доступу: [https://nehs-apcomp.gov.wikispaces.com/file/view/
What+Democracy+Is+and+Is+Not.pdf](https://nehs-apcomp.gov.wikispaces.com/file/view/What+Democracy+Is+and+Is+Not.pdf).

Микола БУЧИН

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національний університет «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ СПІВПРАЦІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Україна і Польща є двома державами-сусідами, які поєднує багатоміліардна історія спільних відносин та взаємодій. Водночас важко однозначно оцінити історію відносин цих держав, адже це історія, для якої притаманна більше боротьба між цими народами, ніж співробітництво і дружба. Проте варто наголосити, що на сучасному етапі ситуація у взаєминах України і Польщі суттєво змінилася: на зміну ворожнечі прийшла співпраця. Більше того, відносини між двома державами можна охарактеризувати як стратегічне партнерство. Це визначає актуальність нашого дослідження, оскільки в умовах російської агресії, яка ставить під загрозу не лише безпеку України, але й функціонування країн Європейського Союзу, в першу чергу – держав, які Росія розглядає як сферу своїх «законних» геополітичних інтересів. Зміна влади у Польщі вимагає більш детального аналізу українсько-польських відносин, загроз, які стоять на шляху співпраці, а також можливостей їх подолання.

Мета статті – проаналізувати проблеми та перспективи співпраці між Україною та Польщею на сучасному етапі.

Вбачаємо за доцільне для аналізу особливостей та перспектив

реалізації українсько-польських відносин використати методологію SWOT-аналізу. Вона дозволить з'ясувати основні переваги та недоліки зміни влади у Польщі для України, а також спрогнозувати можливості подальшої співпраці та загрози, які стоять на цьому шляху.

Варто нагадати, що донедавна президентом Польщі був Броніслав Комаровський, а «Громадянська платформа», яку від представляв, мала більшість у польському парламенті. Однак всередині 2015 р. перемогу на президентських виборах здобув представник націоналістичної партії «Право і справедливість» Анджей Дуда. Згодом його політична сила здобула перемогу і на парламентських виборах, що дозволяє констатувати повну зміну польської політичної еліти на загальнодержавному рівні. Серед переваг перемоги нового президента Польщі для України можна називати:

- поглиблення протистояння Польщі та Росії, що змушуватиме Польщу діяти в унісон з Україною у боротьбі з російською агресією. Витоки протистояння криються ще в Смоленській катастрофі, під час якої загинула значна частина польської еліти, яка представляла політичну силу А. Дуди, і в якій польська влада звинувачує російську сторону. Польський президент вже неодноразово наголошував на необхідності розміщення на території Польщі військових баз НАТО і перетворення країни з буферної зони НАТО на її повноправного партнера, що забезпечить країну від можливої російської військової агресії [4];

- лобювання інтересів України у ЄС, намагання пришвидшити процес євроінтеграції нашої держави;

- інтенсифікацію відносин між Польщею та Україною, поглиблення економічної, а, особливо – військової співпраці. Це можна пояснити намаганнями А. Дуди перетворити Польщу на регіонального лідера, що є неможливим без більш тісної інтеграції Польщі з балтійськими країнами, країнами ЦСЄ, Україною тощо;

- активну участь Польщі у врегулюванні конфлікту на Сході України. Тут варто зазначити, що А. Дуда є одним із небагатьох союзників України, який повністю відкидає можливість замороження конфлікту на Донбасі, розцінюючи це як потенційну загрозу для безпеки власної держави та всього регіону [4].

Водночас варто наголосити і на певних недоліках зміни влади в

Польщі для України. В першу чергу слід звернути увагу на ідеологічні протиріччя нового польської та української влади. Йдеться в першу чергу про історичну оцінку минулого: діяльність УПА, Волинська трагедія тощо. Крім того, на відміну від попередньої польської влади, яка завоювала значний авторитет і довіру у політикумі Європейського Союзу, нинішній президент Польщі має значно меншу підтримку у ЄС а, отже, не зможе такою ж мірою відстоювати українські інтереси у Європі.

Серед перспектив можна спрогнозувати подальше поглиблення стратегічного партнерства між Україною та Польщею, що повинно стати взаємовигідним і допомогти Україні у боротьбі із російською агресією. Варто наголосити, що багато передумов для цього вже існує. Зокрема, слід відзначити обоюдні кроки, спрямовані на інтенсифікацію відносин: візит А. Дуди до України наприкінці 2015 р.; заява польського президента про те, що історичні та ідеологічні питання не повинні стати на заваді дружнім польсько-українським відносинам; фінансова допомога Польщі для України; допомога польської сторони у подоланні наслідків, спричинених конфліктом на Сході України (гуманітарна допомога, ремонт будівель для переселенців, лікування поранених українських солдат, правові та військові консультації тощо); прийняття резолюції про вшанування пам'яті жертв Голодомору та засудження сталінських репресій в Україні; відміна Україною ембарго на польське м'ясо та ін. [1].

Водночас слід звернути увагу і на певні загрози щодо поглиблення українсько-польських відносин. Зокрема, історичні та ідеологічні протиріччя у значній мірі залишаються прихованими, що закладає потенційні ризики для погіршення відносин між Польщею та Україною в майбутньому. Крім того, бажання польського президента перетворити країну на регіонального лідера ймовірно призводитиме до певного протистояння між Польщею та ЄС (в першу чергу – з ФРН, у відносинах якої з Польщею теж залишається багато невирішених протиріч), що створюватиме певні перешкоди і для нашої держави. Також відсутність реальних реформ та демократичних перетворень в Україні може спричинити розчарування світового співтовариства (в тому числі і Польщі) та знизити рівень його довіри та підтримки України. Зрештою, варто пам'ятати, що підтримка України Польщею не є актом альтруїзму, а спричинена національними інтересами

Польщі. «Звичайно, польську допомогу Україні не можна вважати безкорисливою, цього і не приховують польські політики. Вони переконують, що безпечна, стабільна і демократична Україна є запорукою стабільності й безпеки Польщі. Відтак, поляки намагаються «дути на зимне» і максимально допомагати сусідній Україні, щоб вогонь нестабільності не перекинувся на її територію» [1]. Тому можна припустити, що у випадку зміни кон'юнктури може відбутися і зміна пріоритетів зовнішньої політики Польщі щодо України.

Підсумовуючи, слід зазначити, що на сучасному етапі спостерігається поглиблення двосторонніх польсько-українських відносин. Підтримка з боку Польщі української держави є вкрай важливою з огляду на складну суспільно-політичну ситуацію, в якій опинилася Україна. Попри певні недоліки і загрози, інтенсифікація дружніх українсько-польських відносин вбачається більш вірогідною. Водночас значною мірою ситуація залежатиме і від дій української влади, її бажання та здатності забезпечити реальні демократичні перетворення та розбудову європейської демократичної держави.

Література:

1. Банахевич Ю. Дуда в Києві. Візит друга [Електронний ресурс] / Ю. Банахевич // Укрінформ. – Режим доступу: <http://www.ukrinform.ua/rubric-politycs/1929284-duda-v-kievi-vizit-druga.html>
2. Білоножко Є. Дипломатичний дисонанс Київ–Варшава. Як він вплине на візит президента Польщі до України? [Електронний ресурс] / Є. Білоножко // Українська правда. – 11 грудня, 2015. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/12/11/7042095/>
3. Новий президент Польщі: загрози і переваги для України [Електронний ресурс] // Висновки. – Режим доступу: <http://vysnovky.com/wtf/1413-novii-prezident-polshchi-zagrozi-i-perevagi-dlya-ukrajini>
4. Яворська Г. Зміни у зовнішній політиці Польщі: виклики і можливості для України. Аналітична записка / Г. Яворська. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1912/>

Руслан ДЕМЧИШАК

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

Камал ІБРАГІМОВ

*студент спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ФОРМИ УЧАСТІ МІЖНАРОДНОГО СПІВТОВАРИСТВА У ВРЕГУЛЮВАННІ ЮГОСЛАВСЬКОЇ КРИЗИ

Активний пошук шляхів врегулювання конфлікту на сході України актуалізує досвід розв'язання конфліктів на теренах колишньої Югославії, передусім форми участі у цьому процесі міжнародного співтовариства.

Метою роботи виступає з'ясування форм участі міжнародних організацій та національних держав у врегулюванні Боснійської кризи та кризи в Косово, ефективності дій міжнародного співтовариства, їх відповідності міжнародному праву.

Паралельно з крахом біполярної системи міжнародних відносин розпочинається розпад СФРЮ, що супроводжувався міжетнічними та міжконфесійними конфліктами. Наприкінці літа 1991 року формуються спеціальні структури міжнародних організацій, покликані врегулювати ситуацію на теренах Югославії. Так, міжнародна конференція з питань колишньої Югославії, яка розпочала свою діяльність 7 вересня 1991 року в Гаазі, першочерговим своїм завданням мала протягом двох місяців виробити рекомендації щодо майбутнього устрою Югославії. З нагоди відкриття Конференції зачитано декларацію, яка містила принципи мирного врегулювання кризи: 1) недопустимість односторонньої зміни кордонів за допомогою застосування сили; 2) захист прав всіх громадян Югославії; 3) цілковита повага інтересів всіх сторін [3, с.22].

Незважаючи на неприйнятність дезінтеграції Югославії, незабаром Європейська Рада у Маастрихті та міністри закордонних справ

Європейського Співтовариства запропонували визнати Хорватію та Словенію.

Під час Міжнародної конференції щодо Боснії і Герцеговини, яка проходила під патронатом Європейського Співтовариства та керівництвом португальського дипломата Хосе Кутільєра (Сараєво, 14 лютого 1992 року), було запропоновано проект створення конфедерації Боснії і Герцеговини, яка була б поділена на кантони. Однак план було відхилено, і Європейське Співтовариство визнало Боснію і Герцеговину як цілісну державу (6 квітня 1992 р.) Такий крок мав на меті спробувати попередити конфлікти, однак конфлікт між сербами, мусульманами та хорватами поширювався з надзвичайною швидкістю [2].

Свої зусилля Європейське Співтовариство на початках координувало з НБСЄ. У кінці червня 1991 року на пропозицію Німеччини в рамках НБСЄ створено Консультативний комітет Центру з питань превентивного врегулювання конфліктів, і вже 1 липня 1991 р. він прийняв декларацію про вихід ЮНА зі Словенії та Хорватії.

Однак через зусилля Німеччини, на думку багатьох учасників тих подій, відбулися зміни у ставленні західних країн щодо майбутнього регіону. Окрім того, через неготовність та низьку ефективність, зусилля міжнародних організацій фактично сприяли розпалюванню, поглибленню та розширенню кризи. Жодна з міжнародних організацій не змогла припинити війну – ні Європейське Співтовариство, яке в 1992 році були надзвичайно близькими до того, ні ООН, яка отримала свій шанс в 1994 році, ще менше НБСЄ, яка мала можливість займатися врегулюванням криз на європейському континенті.

Тому, ініціативу на Балканах перебирають США, які беруть під свій контроль процес балканської дестабілізації. Їх підтримують Англія та Франція, які несхвально ставляться до посилення впливу Німеччини на Балканах та прагнуть відновити свою колишню роль у цьому регіоні. Криза на території колишньої Югославії та війна у Боснії і Герцеговині дали американцям реальну нагоду продемонструвати своє лідерство в Європі навіть без безпосередньої участі у воєнних операціях, лише за посередництвом активної дипломатії та участі у бомбардуванні [2]. У 1995 р. військово-політична ситуація в Боснії зазнала докорінних змін і стала несприятливою для сербів.

Затяжні бойові дії в умовах повної міжнародної та економічної ізоляції істотно підірвали їх військовий потенціал, а принципова позиція міжнародного співтовариства остаточно позбавила сербських лідерів віри в можливість військовим шляхом реалізувати свої політичні цілі. Серйозним ударом для сербів у Боснії стало бомбардування авіацією НАТО, що було проведено в серпні-вересні 1995 р. з відома Ради Безпеки ООН.

У 1995 році більшість своїх функцій ООН передала Північноатлантичному альянсу. Представник ООН Карл Білт причину цього пояснив так: «Оскільки політична ініціатива з врегулювання конфлікту зазнала невдачі, європейці перейняли головну роль в організації гуманітарної допомоги. Акція проводилася під захистом сил ООН, розміщення яких почалося на початку літа 1992 року». Він спробував виправдати воєнні акції НАТО: «Політична стратегія у складні часи повинна спиратися на можливість використовувати воєнні засоби» [1]. НБСЄ прийняла декілька резолюцій і документів про ситуацію у колишній Югославії, але не встигла утвердитися як реальна сила у вирішенні кризи, на чому наполягала Росія.

Активно втрутившись у Боснійську кризу, США фактично змушують сторони конфлікту підписати Дейтонські домовленості. Згідно мирної угоди, Боснія і Герцеговина залишається єдиною державою в її міжнародно визнаних кордонах, однак складатиметься з двох суб'єктів: Мусульмано-хорватської федерації та Республіки Сербської.

Водночас з початку 1998 р. в автономному краї Косово за наказом президента СРЮ С. Мілошевича почалися військово-поліцейські операції проти албанського населення. На початку 1999 р. ситуація в краї досягла піку – війна між косівськими албанцями і сербами загрожувала перерости в непередбачуваний міжнародний конфлікт.

Захід запропонував СРЮ план мирного врегулювання косівської проблеми, що був відкинтий сербською стороною. У березні-червні 1999 року відбулося бомбардування натівською авіацією території Югославії. Причому НАТО діяла як інтервенційна сила без мандату Ради Безпеки ООН. Своє силове втручання НАТО пояснювала правом морального обов'язку не допустити «гуманітарну катастрофу». [6, с.8].

Резолюція РБ ООН 1244 (вироблена 7-8 червня 1999 р. у Бонні на засіданні міністрів закордонних справ «вісімки») залишила відкритим

рішення про остаточний статус Косово. Документ передбачав виведення з регіону сербських військ, перехід управління краєм у руки міжнародної адміністрації під егідою ООН і створення інститутів демократичного самоврядування під її началом, залишаючи де-юре дані території під суверенітетом Югославії [5]. (Нагадаємо, що у 2008 р. було проголошено незалежність Косово, яку визнали понад сто держав).

Можемо констатувати, що міжнародні організації та окремі держави активно залучалися до врегулювання Балканської кризи. Їхня участь мала різні форми: переговори, посередництво, діяльність міжнародних наднаціональних органів та застосування воєнної сили. Можна стверджувати що врегулювання балканських справ у багатьох аспектах залежало від позиції як міжнародного співтовариства, так і провідних держав світу. З іншого боку, події в Югославії (особливо «прецедент Косово») продемонстрували відносну ламкість міжнародного порядку як форми глобальної організації на підставі всезагального дотримання міжнародно-правових норм.

Югославська криза та методи її врегулювання засвідчили низьку ефективність миротворчої діяльності таких міжнародних організацій, як ООН, НБСЄ, ЄС та порівняно вищу ефективність НАТО. Відповідно до реалій чинної на момент конфлікту системи міжнародних відносин було продемонстровано лідируючу роль США у постбіполярному світі. При цьому зазначимо, що засоби та результати врегулювання югославського конфлікту були оцінені світовою громадськістю неоднозначно.

Водночас Югославська криза мала субрегіональні наслідки. Врезультаті кризи змінилися й перерозподілилися державні кордони, виникли мононаціональні та моноконфесійні держави й державні утворення на місці полінаціональних і мультиконфесійних, а також держави і території під юридично оформленим або ж фактичним міжнародним керівництвом та з присутністю міжнародних військових контингентів. Перетворення адміністративних кордонів на міждержавні, здійснене односторонньо, зумовило появу нових конфліктних вузлів, які зберігають потенційну небезпеку актуалізації.

Література

1. Дергачов В. Розколотий простір Східної Європи [Електронний ресурс] / В. Дергачов // День. – № 132. – 27 липня 2001 р. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua>.
2. Клименко З. Югославский кризис и его международные последствия [Електронний ресурс] / З. Клименко. – Режим доступу : <http://www.auditorium.ru/books/126/intrelation-klimenko.htm>
3. Маначинський О., Пронкін Е. Боснія і Герцеговина: конфлікт продовжується / О. Маначинський, Е. Пронкін // Розбудова держави – 1994. – № 9. – С. 20-28.
4. Пастухов В. Б. Балканський синдром: історія хвороби / В. Б. Пастухов // Поліс – 1999 – № 2 – С. 118 - 131.
5. Резолюція РБ ООН 1244 [Електронний ресурс] Сторінка документів Ради Безпеки на офіційному сайті ООН. – Режим доступу: <https://documents-ddsny.un.org/doc/UNDOC/PRO/N99/854/46/PDF/N9985446.pdf?OpenElement>
6. Touval S. The European Union and the Beginning of Mediation in the Yugoslav Wars [Електронний ресурс] / S. Touval // Centre for the Study of European Politics and Society. – 2008. – Режим доступу: http://hsf.bgu.ac.il/europe/index.aspx?pgid=pg_128139647015625000.

Леся ДОРОШ

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

Ольга ІВАСЕЧКО

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ЄС У ЕНЕРГЕТИЧНІЙ СФЕРІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

Суспільно-політична криза в Україні, окупація Автономної Республіки Крим Російською Федерацією, дестабілізація останнього Сходу нашої держави змусили держави-члени ЄС не тільки вживати активніших заходів задля посилення співпраці з Україною у світлі новітніх гібридних викликів міжнародній та європейській безпеці, а й налагоджувати взаємовигідне співробітництво в енергетичній галузі, зокрема щодо надійності поставок енергоресурсів (традиційних електроенергії, газу та нафти), а також піклуватись про енергетичну безпеку ЄС зокрема та європейського регіону загалом.

Загальновідомо, що Україна належить до енергозалежних держав, що імпортує енергоресурси. Йдеться не лише про приблизно 20 % покриття власних потреб за рахунок газу, що видобувається на території України, але й загалом про значний рівень споживання населенням та промисловим сектором України природного газу (приблизно 70 млрд. м³ на рік; для порівняння у Польщі споживання газу становить 13-14 млрд. м³). У світлі вищезазначеного реформування та розвитку енергетичного сектору у напрямку енергоощадності постають особливо нагальними проблемами. Окрім цього, на думку експертів, Україні слід припинити купівлю російського газу, що повинно стати найважливішим елементом у реформуванні українського енергосектору. Значення має й те, що Україні потрібна допомога через

інвестиції у видобуток енергоресурсів. Йдеться про те, що Україна може видобувати достатньо газу, але для розвитку цієї галузі потрібні інвестиції. До прикладу, 70 мільйонів кубометрів газу Україна виробляла на початку 1980-х і разом із новими інвестиціями могла б стати ключовим експортером газу до Європи [1].

Отже, аналітики стверджують, що Україна має досить можливостей, що стати енергетично незалежною. Для того, щоб це здійснити, потрібна політична воля і міжнародна спільнота може допомогти у розвитку цих можливостей. Відтак, Україна має стати активом для європейського енергетичного сектора, а не тягарем [1].

У контексті вищесказаного доцільно акцентувати увагу саме на європейському векторі зовнішньої політики України в енергетичній сфері, а особливо її відносинам з Європейським Союзом. Історична довідка свідчить про те, що відносини між Україною та Європейським Союзом були започатковані у грудні 1991 р., коли міністр закордонних справ Нідерландів, як головної в ЄС держави, у своєму листі від імені Євросоюзу офіційно визнав незалежність України. Одним із перших нормативно-правових актів, яким керувались обидві сторони, стала Угода про партнерство та співробітництво (УПС) від 16 червня 1994 р. (набула чинності 1 березня 1998 р.), яка започаткувала співпрацю з широкого кола питань, з-поміж яких енергетика посіла одне з чільних місць [4].

Поступальним етапом у двосторонніх відносинах між Україною та ЄС стало підписання 1 грудня 2005 р. Меморандуму про порозуміння щодо співробітництва в енергетичній галузі. У цьому документі увага фокусувалась на співпраці в чотирьох основних сферах: ядерній безпеці; інтеграції ринків електроенергії та газу; підвищенні безпеки енергопостачання та транзиту вуглеводнів; структурній реформі, підвищенню стандартів із техніки безпеки та охорони довкілля у вугільній галузі.

Наступним етапом відносин Україна – ЄС в енергетичному контексті стало затвердження Україною Енергетичної стратегії у березні 2006 р. на період 2006-2030 рр. Положення цієї стратегії передбачає підвищення ролі нашої держави як транзитної країни, а також гарантування її енергетичної безпеки. 23 березня 2009 р. у Брюсселі було підписано Спільну заяву за результатами Міжнародної інвестиційної конференції з питань модернізації газотранспортної си-

стеми України. Отож, ЄС висловив бажання бути активним учасником процесу покращення технічного стану магістральних газопроводів, що повинно було б підвищити енергетичну безпеку в Європі.

Сприяти підвищенню рівня прозорості щодо функціонування національного нафтогазового сектору мала Ініціатива щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях (Extractive Industries Transparency Initiative), ініційована Тоні Блером ще у 2002 р. на саміті у Йоханнесбурзі, до якої приєдналась Україна (30 вересня 2009 р.).

Наступним кроком у взаєминах України – ЄС в енергетичній сфері стала пропозиція Україні з боку Співтовариства стали членом Європейського енергетичного співтовариства 18 грудня 2009 р. Однак передумовою отримання фактичного членства у цій організації є прийняття нового закону про газовий ринок в Україні, відповідно до положень третього газового пакету ЄС, а також здійснення низки реформ в енергетичному секторі. 8 липня 2010 р. Верховна Рада прийняла Закон «Про засади функціонування ринку природного газу», який був розроблений на основі Директиви 2003/55/ЄС і Регламенту ЄС 1775/2005, що визначають модель організації ринку газу в ЄС.

Варто наголосити, що в регіоні Європи енергетична безпека може забезпечитися лише при здійсненні активних заходів з боку Європейського Союзу в напрямі просування своїх стандартів відносин в енергетичній сфері як у державах-транзитерах, так і в державах-постачальниках. Практичним втіленням у цьому контексті має слугувати імплементація Європейської енергетичної хартії, а також поширення положень Директиви 2003/55/ЄС і Регламенту ЄС 1775/2005 на всі задіяні сторони, з метою покращення прозорості роботи енергетичних компаній.

З огляду на агресію Росії та відповідну реакцію міжнародного співтовариства на новітні загрози безпеці, у рамках ЄС було оприлюднено документ під назвою «Європейська стратегія енергетичної безпеки» (від 28 травня 2014 р.). Цей нормативно-правовий акт підготувала група євроекспертів на основі всебічного дослідження Європейської енергетичної безпеки та опублікувала доповідь 16 червня 2014 р. У розділі 7.2. цієї стратегії «Уран і ядерне паливо» зафіксовано, що РФ є ключовим конкурентом європейським компаніям у виробництві ядерного палива й пропонує інтегровані пакети для інвестицій у весь ядер-

ний ланцюжок. Окрім цього ідеться про можливість диверсифікації надходжень ядерного палива, що повинна стати умовою для будь-яких нових інвестицій. Попри це, фіксується, що диверсифікація необхідна для АЕС усіх операторів, що є абсолютно новим словом у європейській енергетичній політиці [3, С. 21].

За нинішнього стану економіки та в умовах воєнного конфлікту знайти інвестиції всередині країни для нового будівництва ядерних енергоблоків неможливо, а відтак необхідне зовнішнє кредитування. Відтак, 15 червня 2015 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 671-р «Про початок реалізації пілотного проекту «Енергетичний міст Україна – ЄС»» було запропоновано спосіб вирішення проблеми з фінансуванням нового будівництва. Кошти планувалось залучити для спорудження блоків №3 і №4 на ХАЕС під гарантії довгострокового контракту на постачання струму з енергоблоку №2 цієї атомної станції до Польщі, приєднавши його до Бурштинського острова. Відповідно Міненерговугілля затвердило наказом від 31 липня 2015 р. план заходів із імплементації цього проекту, розрахованого до 2017 р. Однак вже на початку 2016 р. міністерство засумнівалось у доцільності побудови третього і четвертого блоків ХАЕС. Причиною цьому є ризики, які бачаться відомством у використанні наявних будівельних конструкцій, що у свою чергу потребує проведення додаткової незалежної експертизи їхньої міцності і підтвердження відповідності вимогам безпеки експлуатації ядерних установок [3, С. 23].

Отже, враховуючи всі виклики та загрози на сучасному етапі, орієнтація України на європейську кооперацію, на нашу думку, може мінімізувати негативні наслідки у енергетичній сфері. Якщо ж країна продовжуватиме зберігати невизначений статус на лінії Схід – Захід, то відповідно відбудеться її трансформація в «темну зону», співпраця з якою з боку ЄС в цій галузі буде здійснюватися лише за крайньої необхідності. Ключовим вектором зусиль на період до 2020 р. для нашої держави має стати інтеграція із одночасним реформуванням енергетичного сектору України в енергетичний простір Європейського Союзу згідно із Договором Енергетичного співтовариства та інших базових документів у відносинах Україна – ЄС. Фактично, по лінії Схід – Захід Україна не має альтернативи європейській моделі функціонування енергетики та вирішення пи-

тань енергетичної безпеки. Погоджуємось з думкою аналітиків, які стверджують, що східна або євразійська модель тільки на перший погляд виглядає альтернативною, однак у своїй сутності насправді не є такою. Вона не тільки сприяє збереженню статус-кво, але й може призвести до збільшення енергетичної залежності та зростання загроз економічній безпеці України [2].

Література:

1. Експерти: Україна має стати активом для європейського енергетичного сектора, а не тягарем [Електронний ресурс]. – Режим доступу до: <http://tyzhden.ua/World/162362>;
2. Енергетична безпека України 2020: виклики, можливості, сценарії // Український інститут публічної політики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.uipp.org.ua/uploads/news_message/at_file_uk/0070/40.pdf;
3. Кошарна О. Самостійний атом / О. Кошарна // Український тиждень. – №9 (433). – 4, 10 березня 2016. – С. 21-23.
4. Чубик А. Енергетична безпека в контексті відносин України з Європейським Союзом / А. Чубик, Т. Темнюк // Компас 2020: Україна в міжнародних відносинах: цілі, інструменти перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/07751.pdf>;

Вікторія КОЛОДЯЖНА

*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна)*

**ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
В КОНТЕКСТІ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН
УКРАЇНИ І ПОЛЬЩІ
(НА ПРИКЛАДІ ЄВРОРЕГІОНУ «БУГ»)**

Транскордонне співробітництво є однією із важливих складових процесів європейської інтеграції. Воно розвивається на основі транскордонних зв'язків, що виникають у сфері політики, економіки, охорони навколишнього середовища, культури, освіти, демографічного регулювання, в інших галузях у межах певного транскордонного простору – території, яка охоплює два або більше регіонів прикордонних держав і об'єднує їх за певними географічними та соціально-історичними ознаками. Особливого значення набувають транскордонні економічні зв'язки, які є системою економічних відносин та відображають інтереси на міжрегіональному рівні, що формуються та розвиваються в процесі спільного виробництва, поділу й спеціалізації праці, відтворення факторів виробництва та визначаються дією економічних законів, нормативно-правовою базою і соціально-економічним середовищем прикордонних регіонів [1, с.136].

Сьогодні відомо багато спроб та підходів до визначення поняття транскордонного співробітництва, яке здійснюється в Європі. Так, відповідно до ст. 2 Європейської конвенції про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади від 21 травня 1980 р., „транскордонне співробітництво означає будь-які спільні дії, що спрямовані на посилення та поглиблення добросусідських відносин між територіальними общинами або властями, які перебувають під юрисдикцією двох або кількох Договірних Сторін, та на укладення з цією метою необхідних угод або досягнення домовленостей. Транскордонне співробітництво здійснюється в межах компетенції територіальних общин або властей, визначеної внутрішнім законодавством” [2, с.209].

Європейським Парламентом у 1997 р. була підготовлена доповідь з питань транскордонного та міжрегіонального співробітництва, де наводиться ще одне визначення транскордонного співробітництва. Це таке співробітництво, яке здійснюється вздовж внутрішніх або зовнішніх кордонів ЄС, де центральну роль відіграють регіони (області) [3, с. 44].

Існують, проте, деякі винятки, які свідчать про існування й інших термінологічних підходів. Першим їх прикладом є звіт Комітету регіонів від 1996 р., у якому йдеться про три основні типи співробітництва між регіональними та місцевими органами влади: транскордонне та міжрегіональне співробітництво (в межах ЄС та інших країн) і так зване міжрайонне (в межах ЄС). Іншим прикладом є звіт 1998 р., у якому Комітет розглядає „транснаціональне співробітництво” між місцевими органами влади як основу європейської інтеграції та виділяє п’ять різних його підтипів:

- 1) транскордонне співробітництво між сусідніми місцевими органами влади;
- 2) транснаціональне співробітництво між місцевими органами влади, які не є сусідами;
- 3) транс’європейське співробітництво між містами та міськими районами або співробітництво у рамках мережі міст;
- 4) глобальні мережі міст;
- 5) транснаціональні неурядові організації [3, с. 46].

Відповідно до Закону України «Про транскордонне співробітництво» поняття «транскордонне співробітництво» визначено як спільні дії, спрямовані на встановлення і поглиблення економічних, соціальних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших відносин між територіальними громадами, їх представницькими органами, місцевими органами виконавчої влади України та територіальними громадами, відповідними органами влади інших держав у межах компетенції, визначеної їх національним законодавством [4].

Транскордонне співробітництво може здійснюватися безпосередньо за укладеними транскордонними угодами або шляхом формування органу транскордонного співробітництва. Створення такого органу починається з укладання угоди про транскордонне співробітництво [5, с. 238].

Орган транскордонного співробітництва виконує завдання, покладені на нього територіальними громадами або органами влади, відповідно до цілей його діяльності та у спосіб, передбачений національним законодавством. Будь-які суперечки, які виникають у зв'язку з діяльністю органу транскордонного співробітництва, передаються на розгляд судам, яким вони підпорядковані за національним або міжнародним правом [6, с.158].

Нині Україна й Польща перебувають на черговому етапі переоблаштування своїх стосунків у контексті євроінтеграційної політики, зокрема, через створення таких сучасних форм співробітництва, як єврорегіони («Буг», «Карпати») та інші види транскордонної співпраці, характерні сьогодні для всіх європейських країн.

Ілюстрацією взаємовигідної транскордонної співпраці України та Республіки Польща є реалізація спільних проектів, здійснених в рамках єврорегіону «Буг».

Особливої ваги заслуговують проекти «Модернізація міжнародного автомобільного пункту пропуску «Ягодин – Дорогуськ» (5,41млн. дол. США, 2000-2002 роки) та «Прикордонний менеджмент» (2,75млн. євро, 2005-2007 роки). Їх ключові компоненти – спорудження другого мосту через річку Західний Буг, під'їзної дороги до нього, а також розбудова та модернізація об'єктів режимної зони цього міжнародного автомобільного пункту пропуску.

Важливою сферою діяльності єврорегіону «Буг» є проекти, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища на прикордонних територіях. Непроста екологічна ситуація, актуальність проблем раціонального природокористування та їх очевидний транскордонний характер вимагають об'єднання зусиль усіх учасників єврорегіону «Буг». У цьому контексті в області реалізовувалися проекти «Створення системи моніторингу на річках Західний Буг, Уж, Латориця», «Сприяння політиці постійного розвитку та захисту навколишнього середовища в контексті транскордонної співпраці між Україною та Польщею» (2002-2004 роки), «Покращення навколишнього середовища в басейні річки Західний Буг» (2008-2010 роки) та ін.

Важливим для соціально-економічного розвитку області є залучення коштів міжнародної технічної допомоги. Зокрема, установи та організації брали активну участь в реалізації Програми прикор-

донного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна 2007 – 2013» (проекти «Чиста вода на Побужжі – транскордонна система водопостачання м. Грубешова (Польща) та м. Володимира – Волинського» – Фаза 1; «Разом безпечніше»; «SOS – безпечне співіснування людей та безпритульних тварин у польсько-українському прикордонні», «Розвиток потенціалу рятувальних служб України та Польщі шляхом розбудови інфраструктури транскордонної системи попередження та управління природними загрозами»; «Створення системи альтернативних форм дошкільної освіти у сільських громадах» та ін .

В цілому, в області протягом 2013-15 рр. впроваджувалось 30 регіональних, а також 4 інфраструктурні транскордонні проекти, які передбачають модернізацію державного кордону.

Область брала участь у розробці нової програми прикордонного співробітництва «Польща – Білорусь – Україна» у рамках Європейського інструменту сусідства на фінансову перспективу 2014-2020 років.

Декілька років поспіль у Волинській області проводяться Європейські Дні Добросусідства. Метою їх проведення є сприяння тіснішому зближенню мешканців прикордонних територій України та Польщі, налагодженню нових бізнесових та культурних контактів, активному розвитку транскордонної співпраці [7].

Отже, транскордонне співробітництво, котре є корисним інструментом та водночас складовою частиною добросусідських відносин із сусідніми країнами, може стати своєрідним каналом, через який негативна енергія міжнаціональної напруги й непорозумінь могла б швидко трансформуватися в нові форми співпраці. Забезпечення захисту інтересів національних меншин, реалізації їхніми представниками політичних, економічних, соціальних й інших прав і свобод, сприяння збереженню етнокультурної самобутності за умови їх відкритості процесам модернізації, а також діяльності громадських організацій виступає на перший план під час реалізації проектів транскордонної співпраці.

Література:

1. Долішній М. І. Україна – ЄС: перспективи регіональної інтеграції /М. І. Долішній // Вісн. Терноп. акад. народ. госп-ва: Спец. вип. – Т., 2001.

– С. 136-142.

2. Європейська конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними общинами або органами влади 1980 року (ETS № 106): Зб. договорів Ради Європи. – К.: Парламент. вид-во, 2000. – С. 208-212.
3. Transeuropean Co-operation between Territorial Authorities Association of European Border Regions (AEBR). – S.l., 2001. – 206 p.
4. Закон України “Про транскордонне співробітництво” від 24 червня 2004 р., № 1861 – IV [Електронний ресурс] // Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/book/vamaly/015htm a1>.
5. Ісакова Н. Транскордонна співпраця західноукраїнських підприємств із діловими партнерами у країнах Європейського Союзу / Н. Ісакова, О. Красовська, В. Грига // Проблеми розвитку прикордонних територій та їх участі в інтеграційних процесах : матер. III міжнар. наук.-практ. конф., м. Луцьк, 12-13 жовтня 2006 р. – Луцьк : Вежа, 2006. – С. 237-241.
6. Кушніренко О.М. Рівні та форми транскордонного співробітництва /О. М. Кушніренко // Актуальні проблеми внутрішньої політики. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – Вип. 1(5). – С. 156-163.
7. [Електронний ресурс]: <http://www.voladm.gov.ua>

Любава МАТЛАЙ

*кандидат історичних наук,
асистент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЧИ СПРАЦЮВАВ «ПРИНЦИП ЗОЛотовОЛОСКИ» У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКО-АМЕРИКАНСЬКИХ ВІДНОСИНАХ?

Сполучені Штати на протязі багатьох років залишаються лідируючою глобальною державою, яка прямо чи опосередковано впливає на загальносвітовий політичний процес, політику регіональних об'єднань та окремих країн. Для України взаємини з США мають стратегічний характер від початку незалежності, оскільки від них залежить реалізація європейських та євроатлантичних прагнень нашої держави.

Важливою віхою у відносинах обох держав стало підписання Декларації про пріоритети українсько-американського співробітництва у квітні 2008 року. Було підтверджено стратегічний формат відносин між країнами та визначено основні вектори співпраці. Тоді ж США підтримали вступ України в НАТО, вважаючи, що майбутнє членство у блоці стане вагомим чинником зміцнення самостійності на міжнародній арені колишньої пострадянської держави.

У роки президентства В. Януковича (2010-2014), політична еліта переорієнтувала зовнішньополітичний курс на Російську Федерацію, оголосила про позаблоковий статус України та відмову від перспективи членства в НАТО, мотивуючи такі кроки національними інтересами та прагматичністю. З 2009 року і США пішли на так зване «перезавантаження» двосторонніх відносин з РФ в обмін на розширення тематики політико-дипломатичного і неформального діалогу; підтримку у розв'язанні іранської, афганської та близькосхідної проблем; у питаннях нерозповсюдження зброї масового знищення та контролю над ядерними матеріалами. Разом з тим зберігався конкурентний характер американсько-російської взаємодії. У зовнішній

політиці США щодо України перевагу отримав прагматичний бренд над ідеологічним і Україна надалі не розглядалася як противага Кремлю, а була цікава Заходу «не як засіб ослаблення / посилення Росії, а в кращому разі як гральна карта, що її можна застосовувати або не застосовувати під час вирішення важливіших питань американсько-російських відносин» [5, с.59]. Тодішнє керівництво України, на думку професора Г.Перепелиці, також перестало розглядати США як гаранта суверенітету й незалежності нашої держави і, як певного контрбалансера, який утримував нашу міжнародну суб'єктність у відносинах з Росією, оскільки з переорієнтацією зовнішньополітичного курсу на Росію, потреба в такій ролі США для України відпала [1, с.282].

Американсько-російське «перезавантаження» виявилось стратегічною помилкою президента США Б.Обами та колишнього Державного секретаря США Г.Клінтон, оскільки не гарантувало зміни експансіоністської політики РФ, а лише «стало одним із чинників активізації неоімперських претензій Росії в рамках концепції «Русского мира»» [3, с.61]. Більше того, відомий британський журналіст, Пулітцерівський лауреат Ч.Краутхаммер прямо вказав, що завдячуючи політиці «перезавантаження», невдоволення Росії через втрачені імперські інтереси переросло у реваншизм [7]. Про це чітко засвідчили анексія Криму, ситуація на Донбасі, порушення українських кордонів та угод про припинення вогню, триваюча виснажлива «гібридна війна» на українській території.

Варто зауважити, що зіткнення російських та американських інтересів щодо України постало двічі: після подій Помаранчевої революції 2004 року та після Революції гідності 2014 року. У РФ вбачали в українських ситуаціях спецоперації західних держав на чолі зі США для послаблення політичного та економічного впливу Росії на пострадянському просторі, формування антиросійської політики України.

Після анексії Криму РФ у березні 2014 року, США виступають інтегратором світової кампанії щодо захисту нашої держави від російської агресії. Американський Конгрес 11 лютого, 11 березня та 18 вересня 2014 року ухвалив резолюції на підтримку України. Сполучені Штати долучилися до застосування політичних та

економічних санкцій до РФ як примусу до миру. Згодом, 16 листопада 2014 року, на саміті G-20, Сполучені Штати, Японія та Австралія об'єднали зусилля із врегулювання російсько-української кризи. Зрештою, 11 та 12 грудня 2014 року Сенат та Палата представників США ухвалили “Акт на підтримку свободи в Україні”, який 18 грудня підписав президент Б.Обама. У вступі до закону сказано: «Політика США передбачає подальшу допомогу уряду України у відновленні її суверенітету та територіальної цілісності й в утриманні уряду РФ від подальшої дестабілізації та вторгнення в Україну й інші незалежні країни у Центральній і Східній Європі, Кавказі та Центральній Азії. Ця політика має здійснюватися, поміж іншого, на основі всеосяжних зусиль, в координації з союзниками та партнерами США у належних випадках, які включають економічні санкції, дипломатичні заходи, допомогу народу України та надання військової допомоги уряду України, що збільшить можливості уряду захищати себе та відновити суверенітет й територіальну цілісність в умовах незаконних дій уряду РФ» [6]. Таким чином, цим документом було передбачено, що президент США має право (але не зобов'язаний) надавати підтримку Україні оборонними озброєннями; розширювати невійськову допомогу, спрямовану на облаштування вимушених переселенців, переорієнтацію експорту оборонних підприємств.

У складні для України часи США підтримали нашу державу фінансово, взяли на себе гарантійні зобов'язання щодо боргів України, щоб забезпечити зовнішнє фінансування за прийнятними ставками.

Стратегічне партнерство США до України у 2015 році знайшло втілення у дипломатичній підтримці з боку вищого керівництва заокеанської держави, значній фінансовій, військово-технічній допомозі у вигляді постачання зброї нелетального призначення, організації спільних військових навчань тощо. Навіть аналітики пропутінської Російської ради з міжнародних справ визнали, що: «Для американців український проект – це серйозна довготермінова стратегія. Цілком зрозуміло, що на даному етапі США та українська влада в особі президента зосередяться на зміцненні збройних сил та виконавчої влади. При цьому допомога Україні по лінії МВФ і надалі буде надаватися в об'ємах, достатніх для недопущення повного економічного колапсу» [2, с.20-21].

Сполучені Штати і надалі націлені підтримувати Україну. Нова Стратегія національної безпеки США від лютого 2015 року (Natal Security Strategy), визнаючи російську агресію в якості виклику регіональній та глобальній безпеці, дає підтвердження зобов'язань США щодо безпеки країн-союзників та партнерів. Крім того, надані запевнення продовжувати підтримувати партнерів, таких як Грузія, Молдова, Україна у можливостях працювати бік о бік з США та НАТО, забезпечуючи їх захист. В той же час прозвучало твердження, що США триматиме відкритими двері для більш тісної співпраці з Росією в межах спільних інтересів, але остання повинна обрати інший шлях – шлях мирної співпраці, що поважає суверенітет і демократичний розвиток сусідніх держав [9, с.25-26].

Чи не вперше американська стратегічна доктрина відмовляється від втручання та керування глобальними процесами. Визнаючи, що Америка лідирує на всіх напрямках з позиції сили, робиться висновок про те, що наддержаві не варто прагнути диктувати траєкторію всіх подій, які відбуваються у світі та визнається обмеженість потенціалу сил для одностороннього реагування глобальних проблем. Відтак, для стримування агресора США надають перевагу різноманітним санкціям та дипломатії, які застосовують у тісному взаємозв'язку з європейськими державами та країнами-членами Північноатлантичного альянсу, а також міжнародними організаціями. Утім, політичні та економічні санкції стали певним чином виявом обмеженого впливу західних держав на «прийняття стратегічних зовнішньополітичних рішень керівництвом РФ, але їх значення, більшою мірою, полягає в тому, що США прозоро продемонстрували свою присутність на пострадянському просторі і прагнення відстоювати свої глобальні інтереси. Офіційна Москва просто не зможе не зважати на дії Заходу і знаходиться у постійному очікуванні щодо подальших можливих дій США та їхніх європейських союзників» [8, с.106].

Характеризуючи зовнішню політику адміністрації президента Б. Обами, провідні політологи світу часто порівнюють її з «принципом Золотоволоски». Пригадайте чудову англійську казочку «Три ведмеді» (до речі, її аналоги існують і в українській та російській народній творчості). Золотоволоска, заблукавши у лісі та потрапивши до хатинки ведмедів, була змушена робити вибір між стільцями,

мисками з харчами, ліжками. Вона обирала для себе річ чи їжу, які виявлялися найкращими у її розумінні – тобто якраз, не занадто великі, не занадто гарячі і не занадто незручні. Президент Барак Обама також вибудував сучасну американську зовнішню політику як не занадто жорстку та агресивну, не занадто пасивну та щедрю, яка відповідає викликам часу та національним інтересам Америки [8].

Підсумовуючи, зазначимо, що американська політика «золотої середини» залишається дискусійним питанням, особливо у світлі зізнань американського президента Б.Обами про те, що Україна є основним інтересом Росії, але не Сполучених Штатів і наша найближча сусідка завжди зможе підтримувати ескалацію у своїй зоні геостратегічних інтересів, оскільки ми не члени НАТО і залишаємося вразливими до російської військової переваги [10].

Література:

1. Перепелиця Г. Відносини України зі США та Канадою / Г. Перепелиця // Зовнішня політика України – 2010: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети / За ред. Г.М. Перепелиці. – К.: ВД “Стилос”, 2011. – С.281-290.
2. Украинский вызов для России: рабочая тетр. № 24/2015 / [гл. ред. И.С.Иванов]; Российский совет по международным делам (РСМД). - М.: Спецкнига, 2015. – 48 с.
3. Федуняк С. Проблема політичного лідерства США в умовах кризи міжнародної системи / С. Федуняк // Сполучені Штати Америки у сучасному світі: політика, економіка, право, суспільство. Ч.1: зб. матеріалів II міжнародної науково-практичної конференції (м.Львів, 15.05.2015) упоряд. Калитчак Р.Г., Зазуляк З.М. – Львів: Центр американських студій ФМВ ЛНУ ім. І.Франка, 2015. – С.59-64.
4. Шевчук О.В. Зовнішньополітична стратегія адміністрації Б.Обами щодо РФ: завдання та інструменти в умовах української кризи / О.В.Шевчук // Наукові праці. Політологія. – Вип.224.Том 236. – С.105-107.
5. Щерба О. Україна та Сполучені Штати: доба прагматизму / О.Щерба // Нова зовнішня політика України: погляди аналітиків. – К, 2010. – С.59-72.

6. H.R.5859. Text of the Ukraine Freedom Support Act of 2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.govtrack.us/congress/bills/113/hr5859/text>
7. Krauthammer Ch. Barack Obama’s diplomatic ‘reset’ has let Vladimir Putin get away with murder / Daily Telegraph, 28 august 2015 – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11830488/Barack-Obamas-diplomatic-reset-has-let-Vladimir-Putin-get-away-with-murder.html>
8. Miller A. D. The Goldilock’s Principle/ A.D.Miller // Foreign Policy, №15, 2012. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.foreignpolicy.com/articles/2012/03/15/the_goldilocks_principle.
9. National Security Strategy. February 2015. The White House. Washington – 29 p. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу:http://www.whitehouse.gov/sites/default/files/docs/2015_national_security_strategy.pdf
10. The Obama Doctrine/The U.S.president talks through his hardest decisions about America’s role in the world. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.theatlantic.com/magazine/archive/2016/04/the-obama-doctrine/471525/#3>

Василь ОСТАП’ЯК

*кандидат політичних наук, директор Навчально-методичного
центру політичних та євроінтеграційних досліджень
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника» (м.Івано-Франківськ, Україна)*

СТВОРЕННЯ БАЛТО–ЧОРНОМОРСЬКОГО ПАРТНЕРСТВА МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ ПОЛЬЩА ТА УКРАЇНОЮ

Окресливши основні положення та тенденції налагодження стратегічного партнерства, варто також зауважити слушним про розгляд такого багатогранного виду партнерства, як співпраця між Польщею та Україною в форматі Балто – Чорноморського регіону.

Партнерства доволі складний механізм у реалізації власних інтересів кожної держави. Зокрема Józef Piłsudski добре розумів що «немає вільної Польщі без вільної України» і з цим не тільки погоджуємося, але й наводимо також слова президент Польщі Броніслав Коморовського із трибуни українського парламенту «Без європейської України не буде стабільної і безпечної Європи» [1]. Доволі чітко зрозуміло, той аспект геополітичного шляху, котрий у намірах пошуку сталого паритетного партнерства має пройти і Польща і Україна. Варто зазначити, що в сучасному світі ніхто в системі міжнародних відносин не може гарантувати безпеку і військову підтримку, що ми спостерігаємо на прикладі військового конфлікту в Україні та порушення Будапештського меморандуму Росією, а також недотримання в повному обсязі своїх зобов'язань США, Великобританією, Францією.

Провівши та об'єднавши зусилля і виробивши вдалу політику стратегічного партнерства можливо вирішити низку кризогенних та деструктивних чинників, що негативно впливають на розвиток та проходження глобалізації і еволюції Європейської спільноти. Як зазначає Рональд Асмус: «Чорноморський регіон є опорою між серцевиною Європи та ширшим Близьким Сходом. Те, що раніше здавалося периферією Європи, тепер здається набагато ближчим та центральним» [2]. Завдяки налагодженню паритетного партнерства можливо реалізувати комплекс стратегічних військових, економічних, політичних і соціальних заходів спрямованих на підвищення рівня життя саме в регіоні Центрально-Східної Європи.

В умовах агресії та розпалювання конфлікту на території східної України та підтримки цього конфлікту Російською Федерацією спостерігаємо відсутність прямого втручання Західних демократичних країн у цей конфлікт. Проте країнам ЄС котрі практично межують з РФ варто приділити більше уваги саме побудові партнерства, котре спроможне забезпечити стабільний розвиток та безпеку на кордонах. Як зазначає Янош Герман, що Чорноморський регіон вирізняється своєю багатою історичною, культурною, цивілізаційною спадщиною, це: «море зі своєю унікальною індивідуальністю» [3]. Тому вважаємо слушним запропонувати саме стратегічне партнерство у Балто-Чорноморському регіоні, як спосіб запобігання втручань та агресії Кремля. Наводячи за приклад вислів Маккіндера: «хто володіє

Східною Європою, той володіє Євразією і усім світом» [4]. Вважаємо в таких умовах основними і пріоритетними інтересами Республіки Польщі та України в налагодженні, формуванні Балто-Чорноморського партнерства, як ключового елементу безпеки та подальшої демократичної трансформації, також глобалізації на конструктивних і паритетних засадах.

Бачимо, що в доволі складних політичних умовах в процесі розпаду СРСР Україна зазнала поразки у всіх сферах розвитку починаючи від політичного і соціального, закінчуючи економічним і військовим. Порівнюючи українські реалії та розвиток Республіки Польщі, варто зазначити, що попри значне безробіття Варшава спромоглася не тільки інтегруватися в ЄС, але й зміцнити власні позиції на світовій арені.

Вважаємо, залучення досвіду Республіки Польща та формування Балто-Чорноморського співробітництва в форматі Республіка Польща – Україна спроможне при врахуванні паритетності призвести не тільки до подальшого економічного розвитку вище зазначених країн, але й до домінування країн Балто-Чорноморського стратегічного партнерства в системі міжнародних відносин.

Звичайно, що проблематика дослідження налагодження Балто-Чорноморського регіону є доволі складною та враховуючи її конструктивний характер є вартою подальшої уваги. Автор пропонує більш детально дослідити специфіку розвитку співпраці між Варшавою та Києвом не тільки в форматі політичного паритетного партнерства, але й здійснювати подальший компаративний аналіз задля врахування позитивних впливів при реалізації такого партнерства.

Вважаємо, що подальше дослідження партнерства також варто проводити в економічному просторі, адже економіка є провідною складовою частиною політичних і міждержавних відносин, а завдяки проходженню глобальних процесів також відіграє значної ролі в налагодженні демократичного транзиту.

Доцільно було б провести дослідження також правової системи налагодження партнерства в контексті Балто – Чорноморського регіону, адже варто згадати і врахувати інтереси інших гравців на світовій арені. Потрібно також врахувати значний вплив Російської Федерації котра своїми агресивними діями призводить не тільки до порушення міжнародного права, але й до загострення конфліктів.

Literatura:

1. «Без вільної України не буде Європи» – президент Польщі [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/26947548.html>
2. R. Asmus (ed.), “Next Steps in Forging a Euro-Atlantic strategy for the wider Black Sea”, the German Marshall Fund, Washington, 2006, p.17.
3. “Black Sea Synergy: Approaches for a deeper co-operation”, Konrad Adenauer Foundation Ukraine, November 2007, [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://www.kas.de/wf/doc/kas_12344-544-2-30.pdf.
4. Западные геополитические концепции. Антология. – М., 1993. – С. 421.

Magdalena BUCHOWSKA

*doktorant Instytut Filologii
Wschodniosłowiańskiej Uniwersytet Gdański
(Gdański, Polska)*

**UE-UKRAINA 2015. SPOTKANIA LIDERÓW
I ICH OBRAZ W PRASIE BRUKSELSKIEJ,
POLSKIEJ I UKRAIŃSKIEJ**

Relacje Unii Europejskiej i Ukrainy budzą wiele emocji i obserwowane są z napięciem przez polityków i obywateli wielu krajów. Burzliwy szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie w 2013 roku stał się impulsem do wydarzeń na Majdanie, które doprowadziły do zmian na scenie politycznej. Konflikt z Rosją o Krym sprawił, że wielu mieszkańców zachodniej Europy zdało sobie sprawę, jak wygląda sytuacja na Ukrainie, a katastrofa samolotu lecącego do Malezji w 2014 roku zaangażowała w ukraińskie sprawy Holandię. W 2015 roku miał miejsce pierwszy po zmianie władzy szczyt Unia Europejska-Ukraina, a miesiąc później – szczyt Partnerstwa Wschodniego w Rydze. Intensywne dyskusje kontynuowano w sierpniu i grudniu w Brukseli, podczas spotkania przewodniczącego Rady Europejskiej Donalda Tuska i ukraińskiego prezydenta Petro Poroszenko.

Cel pracy i materiały źródłowe

Niniejsza praca ma na celu przedstawienie czterech wspomnianych wyżej spotkań unijnych i ukraińskich liderów z różnych punktów widzenia – w takim świetle, w jakim odbierali je czytelnicy poczytnych gazet wydawanych w sercu Unii Europejskiej, w sąsiadującej z Ukrainą Polsce, a także w bezpośrednio zaangażowanej w konflikt na Ukrainie Rosji. Pod uwagę wzięte zostały po dwa tytuły z każdej kategorii. I tak, spośród tzw. prasy brukselskiej relacjonującej unijne wydarzenia, przeanalizowane zostały teksty z internetowego dziennika EU Observer, założonego w Brukseli w 2000 roku oraz europejskiej edycji amerykańskiego Politico, wydawanej w Brukseli od kwietnia 2015 roku (i już w styczniu 2016 uznanej za brukselski dziennik najchętniej czytany przez eurokratów [1]).

Polska prasa wzięta pod uwagę to założona w 1989 roku Gazeta Wyborcza, jeden z najbardziej poczytnych dzienników w Polsce, uważnie monitorujący sytuację za wschodnią granicą oraz Rzeczpospolitą, wydawana od 1982 roku, wg Instytutu Monitorowania Mediów jedna z najczęściej cytowanych gazet w kraju [2].

Śród gazet rosyjskich analizie poddane zostały artykuły z rządowego dziennika Rossijskaja Gazieta, wydawanego w Moskwie od 1990 roku oraz jeden z największych dzienników rosyjskich, również wydawany w Moskwie od 1989 roku Kommiersant.

Referat zwraca uwagę na następujące aspekty: czy wydarzenie zostało zauważone przed redakcją, jaki jest najważniejszy przekaz wiadomości i w jakim kontekście zostało przedstawione spotkanie, a także jaki jest ton artykułu.

Skrócone wnioski z analizy materiałów

Wszystkie analizowane tytuły odnotowują spotkania najwyższego szczebla pomiędzy liderami UE a Ukrainy. Większą wagę przywiązują do szczytów międzynarodowych (szczyt UE-Ukraina, Kijów, 27 kwietnia 2015, szczyt Partnerstwa Wschodniego 21-22 maja 2015 w Rydze), mniejszą do spotkań bilateralnych (Spotkanie Donald Tusk-PetroPoroszenko, 27 sierpnia 2015 w Brukseli, spotkanie Tusk-Poroszenko, 16 grudnia 2015 w Brukseli). Inny jest za to kontekst wypowiedzi: prasa brukselska skupia się na przestrzeganiu umów międzynarodowych, możliwych sankcjach itp. [3]. Poza precyzyjnymi informacjami o ustaleniach, rozpisuje się na temat kwestii humanitarnych, zwracając uwagę na warunki, z którymi w trakcie

konfliktu zmaga się ludność cywilna [4]. Prasa polska informuje o sprawach ukraińskich regularnie, aktualne teksty na temat sytuacji na Ukrainie pojawiają się niemal codziennie, a w kontekście często pojawiają się naciski ze strony Rosji oraz dyskutowana jest polityczna rola Polski [5]. Natomiast w prasie rosyjskiej znaczenie spotkań UE-Ukraina bywa marginalizowane [6] i podkreślane są ograniczone możliwości Unii Europejskiej [7].

Podsumowanie

Rok 2015 był wprowadzeniem w niemniej intensywny rok 2016: pierwszy kwartał przyniósł kolejne spotkanie przewodniczącego Rady Europejskiej i prezydenta Ukrainy, a także negatywny dla Ukrainy wynik referendum w sprawującej unijną prezydencję Holandii. Na maj 2016 został zaplanowany kolejny szczyt UE-Ukraina i na tym spotkaniu na pewno się nie skończy. Prasa skupiona wokół unijnych instytucji, polska prasa i prasa rosyjska na pewno będą te wydarzenia śledzić. I relacjonować – każda na swój sposób.

Bibliografia:

1. Heath R., POLITICO #1 most-read among EU influencers, 29.01.2016, <http://www.politico.eu/newsletter/playbook/politico-brussels-playbook-presented-by-tata-consultancy-services-cameron-calling-renzis-offer-google-fallout/> (25.04.2016).
2. „Rzeczpospolita” i „Gazeta Wyborcza” najczęściej cytowane, wysoko Wirtualnemedi.pl, 29.01.2016, http://www.wirtualnemedi.pl/artukul/rzeczpospolita-i-gazeta-wyborcza-najczesciej-cytowane-wysoko-wirtualnemedi-pl_2 (25.04.2016).
3. Heath R., POLITICO Brussels Playbook: Ukraine Summit — Rumble in Riga — Driving Mr. Schulz, 27.04.2015, <http://www.politico.eu/newsletter/playbook/politico-brussels-playbook-ukraine-summit-rumble-in-riga-driving-mr-schulz/> (25.04.2016).
4. Nielsen N., Artillery fire increases after EU-Ukraine summit, 29.04.2015, <https://euobserver.com/foreign/128503> (25.04.2016).
5. Bielecki J., Polska Realpolitik w Kijowie, 15.12.2015, <http://www.rp.pl/Komentarze/312159841-Polska-Realpolitik-w-Kijowie.html#ap-1> (25.04.2016).
6. Саможнев А., Киев активизировал обстрелы Донбасса перед саммитом Украина-ЕС, 25.04.2015, <http://rg.ru/2015/04/25/obstrel-site.html> (25.04.2016).
7. Дудина Г., Соколовская Я., Юсин М., Встречаповерхам, 28.04.2015, <http://www.kommersant.ru/Doc/2718404> (25.04.2016).

Тіна ПЕРЕСУНЬКО

*аспірантка Інституту української археографії і джерелознавства
ім. М.С. Грушевського НАН України
(м. Київ, Україна)*

ІНСТИТУТИ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ІМІДЖЕВОЇ І БЕЗПЕКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Активна фаза євроінтеграційних процесів в Україні супроводжувалась трагічними подіями на Майдані взимку 2013-2014 рр., коли внаслідок не підписання тодішнім президентом В. Януковичем асоціації про Угоду України з ЄС українські громадяни виступили з акціями протесту проти зміни попередньо задекларованого політичного курсу української влади. Згодом геополітичні виклики, пов'язані з відходом української держави з орбіти російських інтересів в бік інтеграції з економічними, політичними і громадянськими інститутами ЄС спровокували російський режим до військової і пропагандистської агресії на території України, котра переросла в «гібридну війну» з боку РФ у пострадянському європейському просторі. За визначенням провідних експертів української безпекової політики деструктивна активність РФ має на меті створити і підтримувати в світовому геополітичному просторі стан «глобальної анархії», а в структурах ЄС – стимулювати політичну кризу шляхом дискредитації європейських процедур і цінностей, а відтак усіляко підривати статус Європи як політичного гравця [1].

Сприятливим ґрунтом для російської підривної політики в країнах ЄС є внутрішня цивілізаційна криза, яка за означенням французького філософа і політолога Філіпа де Лара пов'язана із кризою самої європейської ідентичності. Він стверджує, що «західна Європа не до кінця розуміє в чому саме полягає суть європейських цінностей, відповідно сама себе погано розуміє і знає», маючи три захворювання: забуття і нерозуміння кордонів (зокрема того, що Україна є східним кордоном Європи); нерозуміння сенсу націй (проект ЄС зараз трактується як постнаціональний, в той час як на початку бу-

дувався у форматі співпраці між різними націями); забуття уроків комунізму [6].

Розмивання бренду «Європа» загрозливе й для самих українців, адже європейський вибір став критерієм громадянської самоідентифікації української нації, і втрата зв'язку з ЄС може вплинути також на послаблення реформ політичної системи і становлення інститутів громадянського суспільства. Якщо для більшості країн-членів ЄС європейська інтеграція трактувалась прагматично, в руслі поглиблення економічної співпраці, то для України входження в простір впливу європейських країн виявилось питанням виживання української держави як суб'єкту геополітики, а для самих українців – шляхом збереження власної громадянської і національної ідентичності.

Слід відзначити, що за останні два роки в Україні європейська і українська тождність стали чимось взаємозамінним, поступово витісняючи з колективної свідомості «братній» російський народ і його культурний наратив. Це безумовно спровоковано брутальною інформаційною і військовою агресією російської держави, що й призвело до зростання ознак самосвідомості українців ціною жертв тисяч її громадян. Проте внаслідок очевидної непропорційності співвідношень українського і російського силового ресурсу українська держава вимушена реагувати на «гібридну війну» РФ застосовуючи асиметричні дипломатичні чинники.

Стратегічною перевагою України в міжнародних стосунках має стати впровадження засобів «м'якої сили» (SoftPower), що за визначенням американського вченого Дж.Найя є політикою «досягнення країною своїх політичних цілей на міжнародній арені не силовими засобами, а шляхом переконання у власній привабливості» [1, с. 21]. Саме тому таким важливим стає проведення в Україні внутрішніх реформ, перезавантаження політичної системи і розвиток інститутів громадянського суспільства. Усі зазначені перетворення мають супроводжуватись також створенням власного культурного наративу [4], потужнішого від впливу російської масової культурної стійкішого за «скрепирусского мира». Робота з розбудови українського культурно-інформаційного контенту як всередині України так і в просторі ЄС стає справжнім викликом для професійного культурного сектору і державних інституцій, а також завданням ваги національної безпеки.

У зв'язку з цим впродовж 2015 року в Україні було здійснено перші зрушення в галузі розвитку і імплементації культурної дипломатії, що за визначенням американського вченого М. Каммінгса є політикою «обміну ідеями, цінностями, інформацією, системами, традиціями, переконаннями й іншими аспектами культури з метою сприяння розвитку взаєморозуміння» [8, с. 1]. Для налагодження міжкультурного діалогу передусім з країнами ЄС українські державні відомства розпочали створення інституцій закордонної культурної промоції.

В червні 2015 року в рамках Першого Форуму культурної дипломатії у Києві Міністр закордонних справ Павло Клімкін заявив про створення окремого Управління публічної дипломатії в структурі МЗС з метою просування міжнародного іміджу України і її національних інтересів засобами культури [3]. Натомість затягування з призначенням куратора відділу культурної дипломатії (роботу відповідного відділу очолила лише через 10 місяців арт-менеджерка з незалежного мистецького сектора Ольга Жук) на думку деяких дослідників вплинуло, зокрема, на неможливість реалізації своєчасної іміджевої і культурно-інформаційної політики України в Нідерландах [5, с. 8]. Окрім ініціатив МЗС активну позицію в галузі культурної дипломатії задекларував колишній очільник Міністерства культури України В. Кириленко, ініціюючи створення Інституту Тараса Шевченка (або «Українського Інституту») з метою просування української культури в світі. Натомість непослідовна кадрова політика міністерства, а також відсутність співпраці з громадським сектором далися взнаки, і відповідний Інститут лишився наразі політичною декларацією.

На повільне становлення інституцій закордонної культурної промоції України не в останню чергу впливає брак внутрішньогалузевих закладів культури, які б сприяли тиражуванню професійного культурного продукту на експорт (кіно, книги, музичних творів, картин тощо). В Україні ще досі не створено необхідної мережі культурних установ на зразок успішної мережі закладів в Польщі: Інституту Книжки (Instytut Książki), Театрального Інституту (Instytut Teatralny), Інституту музики й танцю (Instytut muzyki i tańca), Польського Інституту Кіномистецтва (Polski Instytut Sztuki Filmowej), Національного Аудіовізуального Інституту (Narodowy

Instytut Audiowizualny). Тож виробляти культурну заявку для промоції України за кордоном доводиться малочисельними приватними ініціативами, які не отримують від держави жодної фінансової чи логістичної підтримки.

Якщо порівнювати польський і український досвід розбудови інститутів культурної політики і дипломатії, то визначальним є питання політичної і культурної ізольованості держави на мапі світу. У Польщі державні заклади культури, такі як вже названі внутрішньогалузеві, а також закордонні на кшталт мережі Польських Інститутів, Інституту Адама Міцкевича, Міжнародного культурного центру в Кракові, Національного центру культури, Департаменту Публічної і Культурної Дипломатії в МЗС, Ради Промоції Польщі, Польського Агентства закордонної інформації і інвестицій – створювались «у ногу» з відкриттям ментальних кордонів внаслідок суспільно-політичної трансформації 1989 року і європейської інтеграції 2004 року [9, с. 10]. В Україні ж внаслідок тривалої ізольованості від європейських культурних обмінів не сформувалось бачення того, як трансформувати радянський культурний спадок в модерний український. Натомість саме російська масова культура стала заміником українського культурного контенту в період державної незалежності. Боротьба за встановлення прав української мови і культури в медійному просторі зводилась на маргінес. Відділ мовної політики в структурі Міністерства культури України, як інструмент виконавчої влади в цій галузі складався з двох осіб. Вимушена замкненість на «українському питанні» малочисельного особового штату державної культурної політики з одного боку і відтворення радянських адміністративних практик через відсутність міжнародних зв'язків з іншого призвели до неспроможності ефективного протистояння російській культурній експансії в Україні [2].

В контексті заявленої проблематики Україні слід активно залучати міжнародний управлінський досвід в галузі культури, передусім сусідньої Польщі, як країни, котра успішно пройшла шлях суспільно-політичної трансформації після 1989 року і європейської інтеграції 2004 року. Зміна політичного курсу Польщі нерозривно призвела до розвитку міжкультурних зв'язків з провідними країнами ЄС і світу, залучення ефективних управлінських практик, формування модерної

національної свідомості. Український інформаційний прорив у світі завдяки подіям на Майдані і протистоянню військовій агресії РФ вивели Україну в категорію політично і культурно незалежної держави. Адже за словами вже цитованого французького політолога Філіпа де Лара, якщо Помаранчева революція 2004 року була позитивно сприйнята у Європі, зокрема французьким суспільством, тим не менше трактувалась як подія, яка відбулась в російському регіоні, то Майдан 2014 року увійшов у свідомість європейців як акція протесту в боротьбі за свободу незалежної держави і суверенного українського народу [6]. Такий статус створює можливості для успішної діяльності інституцій культурної дипломатії України за кордоном, як інструментів української безпекової політики, а також засобів формування позитивного іміджу України в світі.

Література:

1. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається... // Zn.ua, (25 березня 2016 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya-_html
2. Горбулін В. Тези до другої річниці російської агресії проти України // Uacrisis.org.ua, (8 лютого 2016 року) . – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://uacrisis.org/ua/40347-gorbulin-tezy>
3. Новини прес-центру МЗС, 2 червня 2015 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/presscenter/news/37021-v-mzsv-vidbuvysya-pershij-forum-kulyturnoji-diplomatiji-ukrajini>
4. Онух Є. Нинішній образ України у світі базується на західному або російському наративі // Tyzhden.ua, (4 жовтня 2015 року). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://tyzhden.ua/Culture/147098>
5. Смаглій К. Нова доба публічної та культурної дипломатії України // Агора. Випуск 16. Зброя та культура як чинники зовнішньої політики України. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. – с. 6-10.
6. Лара Ф. Доповідь під час дискусії «Ми» для «них» після Майдану. Образ України за кордоном після Революції гідності». Мистецький арсенал, Київ. 24 квітня 2016 року.
7. Nye J. Soft Power: the Means to Success in World Politics /J. Nye. – Published in the United States: Public Affairs, 2004. – 192 p.
8. Cummings M. Cultural diplomacy and the United States Government: a Survey, Center for its Arts and Culture, 2003. – 1 p.
9. Raport o stanie promocji polskiej kultury zagranicą. Instytut Adama Mickiewicza.: Warszawa, 2008

Żanna OSIKOWICZ
doktorant Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
(Kraków, Polska)

UKRAIŃSKO - POLSKIE PROJEKTY WSPÓŁPRACY W KONTEKŚCIE INTEGRACJI EUROPEJSKIEJ

Artykuł ukazuje wspólne projekty ukraińsko-polskie zrealizowane w celu pomocy Ukrainie w integracji europejskiej. Naświetlono rolę Polski w przekazaniu doświadczeń eurointegracyjnych, a także pomoc agencji międzynarodowych i polskich. Zwrócono uwagę na rozwój współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi, instytucjami oświatowymi i organami samorządu terytorialnego Ukrainy i Polski w dziedzinie wymiany doświadczeń.

Dążenia Ukrainy do integracji z UE wymagają nie tylko efektywnego współdziałania z Komisją Europejską na różnych poziomach, ale także nauki, doświadczenia i studiowania materiałów analitycznych i metodologicznych, opracowanych przez nowe kraje członkowskie UE podczas ich przygotowywania do integracji. Duże doświadczenie we wsparciu integracji europejskiej ma jeden z nowych członków UE – Polska. Od samego początku nie ograniczała się jedynie do stworzenia instytucji państwowych, które zajmowały się problemami integracji. Polska władza dokładnie informowała społeczeństwo o wszystkich sprawach, związanych z procesem integracyjnym, dzięki czemu stał się on przejrzysty i otwarty. Obecnie Ukraina i Polska są nie tylko sąsiadami, ale i partnerami, którzy współdziałają w kierunku integracji europejskiej, wymieniając się doświadczeniem i wiedzą. W tym celu wykorzystywane są nie tylko zasoby instytucjonalne, np. utworzona ukraińsko -polska Międzynarodowa Rada Koordynacyjna ds. Współpracy Międzyregionalnej oraz Rada Koordynacyjna ds. przygotowań i przeprowadzenia na Ukrainie finału piłkarskich Mistrzostw Europy w 2012 roku. W ramach takiej współpracy opracowywane są i realizowane liczne projekty współpracy, które: dają możliwość skorzystania z doświadczeń polskich kolegów w przygotowaniach do wstąpienia do Unii Europejskiej, sprzyjają przekazaniu Ukrainie najlepszych wzorców przeprowadzania reform

proeuropejskich, pozwalają zrealizować współpracę między instytucjami ukraińskimi ds. integracji europejskiej, a odpowiednimi instytucjami w Polsce, pozwalają na obronę przez Polskę interesów Ukrainy przed Unią Europejską, rozwijają współpracę polsko-ukraińską w kontekście integracji europejskiej na różnych poziomach współpracy systemu politycznego i społeczeństwa.

Wspólne projekty współpracy polsko-ukraińskiej w kontekście integracji europejskiej są skierowane na współpracę, po pierwsze, w różnych dziedzinach współpracy społeczno-ekonomicznej oraz politycznej (współpraca transgraniczna, działalność lokalnych organów władzy oraz samorządu, polityka społeczna, informacja o dążeniach do integracji europejskiej itd.), po drugie, skierowane są do różnych grup celowych (urzędników państwowych, młodzieży, rolników itd.), po trzecie, obejmują społeczności różnych regionów Ukrainy. Szczególne znaczenie ma współpraca Ukrainy i Polski w sferze współpracy transgranicznej. W tej dziedzinie zrealizowano kilka projektów. Zaczynając od września 2006 roku, na terytorium obwodów zakarpackiego i lwowskiego oraz województwa lubelskiego z inicjatywy Funduszu Rozwoju Współpracy Transgranicznej w ramach programu Dobrego Sąsiedztwa Polska-Ukraina-Białoruś realizowany jest projekt “Centrum ukraińsko-polskich inicjatyw – stworzenie stałej platformy rozwoju obszarów przygranicznych”. Celem jego jest sprzyjanie zharmonizowanemu rozwojowi obszarów przygranicznych poprzez stworzenie koniecznych warunków stałej i efektywnej współpracy między organami władzy, organizacjami społecznymi oraz strukturami komercyjnymi w regionach przygranicznych Ukrainy i Polski.

We wrześniu 2007 roku odbyło się spotkanie koordynacyjne partnerów oraz posiedzenie komitetu wykonawczego projektu “Ukraińsko-polska strategia współpracy transgranicznej: nowy poziom stosunków sąsiedzkich”, którego realizacja rozpoczęła się w sierpniu 2007 roku. W spotkaniu brali udział przedstawiciele organów władzy i organizacji pozarządowych z ukraińskich obwodów: wołyńskiego, lwowskiego i zakarpackiego oraz polskich województw: lubelskiego i podkarpackiego.

Centrum ukraińsko-polskiej współpracy transgranicznej w Użhorodzie jest jedną z pięciu organizacji, które będą współpracować w formie polsko-ukraińskiej agencji transgranicznej, resztę organizacji będą

reprezentować Lwów (Agencja Rozwoju Regionalnego i Integracji Europejskiej), Łuck (Euroregion “Bug”), Rzeszów (Urząd Marszałkowski Województwa Podkarpackiego) i Lublin (Urząd Marszałkowski Województwa Lubelskiego, Europejskie Centrum Integracji i Współpracy Organów Samorządu “Dom Europy”). Wspólna praca nad Strategią pozwoli pogłębić bezpośrednią współpracę między organami władzy, będzie miała pozytywny wpływ także na oficjalne stosunki polsko-ukraińskie [1].

W latach 2005-2007 realizowany był projekt „Wprowadzenie europejskich standardów do administracji państwowej na Ukrainie”, ukierunkowany na udoskonalenie systemu podnoszenia kwalifikacji urzędników państwowych w celu przyspieszenia procesu integracji Ukrainy z Unią Europejską. Jego celem było umocnienie rządu Ukrainy we wprowadzaniu polityki integracji europejskiej poprzez udoskonalenie systemu podnoszenia kwalifikacji urzędników państwowych na poziomie centralnym i regionalnym. Szczególny akcent w projekcie padał na tworzenie potrzebnych umiejętności zarządzania urzędników państwowych oraz na zmiany, które są konieczne do tego, aby system podnoszenia kwalifikacji urzędników państwowych był bardziej efektywny. Program był realizowany na poziomie państwowym i regionalnym w pięciu obwodach. Częściami składowymi projektu stało się opracowanie koncepcji udoskonalenia systemu podnoszenia kwalifikacji urzędników państwowych, opracowanie kursów zarządzania, które mogły by być wykorzystywane w formie treningu [3]; podnoszenie kwalifikacji wykładowców o interaktywnych metodach nauczania, szkolenia dla grup celowych, staże w organach władzy państwowej w Polsce, pomoc polskich ekspertów [4].

Realizacja wspólnego ukraińsko-polskiego projektu “Ukraińsko-polska szkoła animatorów obywatelskich” (2004 rok), który był finansowany przez program “Zmiany w regionie” – RITA (“Region in Transition”) polsko-amerykańskiej Fundacji Wolności, którą realizuje Fundacja “Edukacja dla demokracji”, przewidywała przekazanie nowoczesnych metod edukacji przez specjalnych konsultantów w celu profesjonalnego przygotowania kadr, które zajmują się aktywizacją lokalnych wspólnot. Projekt ten miał na celu przygotowanie pracowników służb pomocy społecznej i liderów lokalnych wspólnot, aby pomagali tworzyć związki

obywatelskie, inicjowali wspólne działania i wprowadzali normy demokratyczne podejmowania ważnych decyzji z udziałem wszystkich obywateli. Na czas realizacji projektu stworzono platformę internetową, która zawierała unikalne materiały, dotyczące problemów rozwoju wspólnot lokalnych w różnych krajach [6]. Projekt “Wymiana Szkolnych Europejskich Klubów między Polska a Ukrainą” był zrealizowany w 2007 roku poprzez obustronne wymiany, organizowane przez Polską Fundację Roberta Szumana we współpracy z Centrum Obywatelskim “Inicjatywy Biznesowe” i Spółką ukraińskiej młodzieży na Ukrainie w ramach programu polskiej pomocy zagranicznej Ministerstwa Spraw Zagranicznych Polski [7]. Wymiany były przeznaczone dla młodzieży szkolnej, która brała udział w pracach Szkolnych Klubów Europejskich (SKE), w wieku 13-19 lat i ich nauczycieli z Polski i Ukrainy. Projekt “Informacyjne wsparcie procesu integracji europejskiej na Ukrainie i w Polsce: wykorzystanie udanego doświadczenia” zrealizowany był z inicjatywy Centrum Technologii Politycznych i Informacyjnych “Demokracja i Rozwój” (organizacja społeczna) oraz Państwowego Komitetu Telewizji i Radia Ukrainy, ze wsparciem polsko-amerykańsko-ukraińskiej inicjatywy współpracy PAUCI w 2002 roku. Ukraińsko-polski projekt informacyjny, który jest realizowany do dziś przy wsparciu polskiej fundacji im. Stefana Batorego, z wykorzystaniem technologii internetowych [8]. Na jego stronie można odnaleźć różne informacje dotyczące Polski i Ukrainy. Fundacja “Nowy Staw” (Lublin, Polska) oraz Ukraińskie Centrum Młodzieżowych Organizacji Obywatelskich Wołynia (Łuck, Ukraina) zrealizowali projekt, dotyczący informowania społeczeństwa ukraińskiego o integracji europejskiej, w ramach którego zapoznawano się z doświadczeniem Polski, dotyczącym przeprowadzania referendum z Unią Europejską, informowano szczegółowo o kwestiach integracji z UE.

Zapoczątkowano nowe, ukraińsko-polskie programy oraz stworzono stronę regionalną, dotyczącą współpracy [9]. Dzięki projektowi pogłębiła się współpraca między studentami KUL i Uniwersytetu Wołyńskiego. Przez nowoutworzone “Europejskie Centrum Informacyjne” (w Łucku) kontynuowana jest współpraca między partnerami projektu. Doświadczenie współpracy Ukrainy i Polski przy realizacji projektów polsko-europejskich, współpracy w różnych dziedzinach życia społecznego wpływa nie tylko

na pozytywne odbieranie idei eurointegracji, ale pozwala na pogłębianie współpracy między krajami, zarówno na poziomie ogólnopaństwowym, jak i regionalnym. Wspólne projekty zachęcają do współpracy polskich i ukraińskich ekspertów, którzy pracują w sferze integracji europejskiej, pomagają ukraińskim specjalistom skorzystać z polskiego doświadczenia przeprowadzania reform, które mogą pomóc w integracji Ukrainy z Europą, zapoznając Ukraińców z zaletami i wadami tego procesu na przykładzie Polski.

Bibliografia:

1. Українсько-польська транскордонна агенція – разом в майбутнє [Електронний ресурс]. –Режим доступу: http://www.upcenter.org/index.php?option=com_frontrpage&Itemid=1.
2. Міжнародний центр перспективних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.icps.kiev.ua>.
3. Фундація українсько-польської співпраці PAUCI [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.pauci.org/ua/programs/>.
4. Stowarzyszenie Gmin, Powiatów i Regionów Nadbużańskich [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ebug.pl>.
5. Польсько-українські проекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rol.org.ua/newsitem.cfm?unid=1312>.
7. „Разом”. Польсько-Українська співпраця для майбутнього [Електронний ресурс]. –Режим доступу :www.pl-ua.org/razom/.
8. Polska romos [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.polskaromoc.gov.pl>.
9. Українсько-польський інформаційний проект [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.proeuropa.info/about/>.
10. Порозуміння молоді євро регіону Буг [Електронний ресурс]. – Режим доступу :<http://www.euromixbug.org/>.

Вікторія БАКУС

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

РОЛЬ РЕЛІГІЙНОГО ФАКТОРА У СИСТЕМІ МІЖНІРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Дослідження міжнародних конфліктів є основною теоретичною базою розробки концепцій міжнародної безпеки. Під поняттям «безпека» розуміють комплекс організаційних заходів, а також суспільно-політичних уявлень, які поєднують прагнення організованих соціальних суб'єктів, тобто суспільно-політичних та державних утворень, до існування у найбільш сприятливих умовах [2]. До таких сприятливих чинників відносять гарантування стабільних умов внутрішнього розвитку і звичайно захист від певних зовнішніх небезпек. У побутовому розумінні безпеку трактують як певний стан захищеності, що вказує на відсутність реальних небезпек, або створення таких умов, за яких небезпека контролюється, мінімізується чи унеможливується.

Міжнародна безпека це стан відсутності прямої або прихованої загрози виникнення конфліктів, а також здатність керівних держав світу або колективних міжнародних організацій протистояти їм. Міжнародна безпека є результатом складної взаємодії великої кількості країн, влада яких насамперед, спрямована реалізувати власну безпеку. У міжнародних відносинах, в кінцевому підсумку встановлюється система безпеки, до якої кожна держава повинна пристосуватись.

Забезпечення міжнародної безпеки залишається основною проблемою сучасного світу. Зброя, яку виготовляють на сьогоднішній день не залишає жодній із країн надії для того, щоби зберегти власну безпеку тільки військово-технічними засобами, збільшенням кількості збройних сил та озброєнь оскільки не тільки саму ядерну війну, а й гонку озброєння виграти не можливо. Стало відомо, що безпека кожної держави може бути забезпечена не військовим, а завдяки політичним й міжнародно-правовим засобом. Шлях до гарантій безпеки держав лежить через світове зміцнення загальної безпеки.

Всеохоплююча система міжнародної безпеки становить новий підхід до проблеми збереження миру та безпеки у світі.

Р. Земба виокремив п'ять типів систем міжнародної безпеки:

- Унілатеральна, що реалізується через індивідуальні зусилля однієї держави. Тобто держава реалізує власну безпеку самостійно, застосовуючи певний тип зовнішньої політики, яка може бути спрямована на гегемонію, ізоляцію, нейтралітет, поза-блоковість чи навіть автаркію.

- Рівноваги сил, що ґрунтується на відсутності однозначного полюса в міжнародній системі та принципі взаємності загроз. Кожна держава у такій системі вже фактом свого існування і могутністю є загрозою для інших держав, а стабільність у стосунках між ними впливає із балансу загроз.

- Блокова система безпеки є масштабнішим варіантом системи рівноваги сил, оскільки рівновага і стабільність у ній залежать від могутності блоків. Кожна з держав намагається гарантувати свою безпеку через участь у діяльності одного з військово-політичних блоків. Так вони отримують гарантії допомоги на випадок війни, але й змушені рахуватися з ризиком втягнення у збройний конфлікт згідно з *casus foederis*. Порушення усталеного балансу сил між блоками — потенційними противниками — здебільшого призводить до великої війни (класичний приклад — Перша світова війна).

- Система колективної безпеки пов'язана з багатосторонніми взаємними гарантіями безпеки держав, укладенням відповідних міжнародних договорів і конвенцій, режимом обов'язкового дотримання урядами держав зобов'язань.

- Коопераційна система безпеки полягає у прагненні більшості держав світу до співпраці, яку їх владні політичні еліти сприймають більш бажаною, ніж конфронтацію. Йдеться про такий спосіб взаємодій між державами, при якому їх уряди дотримуються *modus vivendi*, який ґрунтується на окремих угодах, які хоч і не визначають принципи взаємовідносин, але встановлюють клімат довіри та роблять можливою співпрацю у тих чи інших питаннях, що становлять спільний інтерес [1].

Існують різні фактори, які мають вплив на міжнародну безпеку. Одним із них є релігія. За деяких умов релігія могла впливати на

політику й відповідно сама зазнавала певного впливу політичної сфери. Сьогодні можна стверджувати, що зростання ролі релігії у системі міжнародної безпеки є достатньо значною. Це пов'язано перш за все із підвищенням значення культурного фактора у формуванні світової політики, загалом [3]. Значна кількість конфліктів, які відбулися у світі, мали переважно внутрішньодержавний характер (часто – із міжнародними наслідками), і більшість із них складає сформоване на ґрунті релігійних ідей або релігійне, протистояння (внутрішньогрупове та міжгрупове). І справді, зросла напруженість в окремих регіонах світу (Близький Схід, Балкани, Африка, та ін.), більш високою стала ймовірність переростання кризових ситуацій у відкриті збройні конфлікти, в тому числі і на теренах СНД (Україна, Грузія, Молдова, Вірменія та ін.), де локальні конфлікти ініціюються окремими етнополітичними групами, які прагнуть зміни лінгвістичного, культурного, релігійного та, насамперед, політичного статусу. На сьогоднішній день роль релігії достатньо вагома, хоча треба мати на увазі, що багато що залежить від вміння тієї чи іншої релігії адаптуватись до сучасних реалій в швидкоплинному сучасному світі.

Політизація релігії, використання її для досягнення політичних, економічних, корпоративних цілей впливає на соціальну інтеграцію, політичну стабільність, породжує ряд загроз і викликів міжнародній безпеці.

Література:

1. Бжезинский З. Выбор: мировое господство или глобальное лидерство / З. Бжезинський. - М. - 2005. — С. 27.
2. Мальський М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. 2-е вид., перероблене і доп. / Мальський М.З., Мацяк М.М. – К.: Кобза, 2003. – 528 с.
3. Релігійний фактор у міжнародних відносинах // Електронна бібліотека [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kursak.net/religijnij-faktor-u-mizhnarodnix-vidnosinax/>

Мар'яна ГАСЯК

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

КОНФЛІКТ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІСТЬ ТА СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ

Війна супроводжувала людство впродовж всієї історії його існування. Мир частіше був ціллю, аніж реально існуючим явищем. У ХХ ст. конфліктогенність у світі здавалося б досягла свого апогею, вилившись у конфлікти глобального масштабу з мільйонними жертвами – Першу та Другу світову війни. На цьому нарощування військових потуг не лише не зменшилося, але і зросло, в основному в руслі антагонізму американського та радянського блоків. Держави активно підписували міжнародні двосторонні та багатосторонні угоди щодо демілітаризації та контролю за озброєннями і так само активно працювали над вдосконаленням власних військових можливостей. Рубіконом цього протистояння стала ядерна зброя, страх перед нищівною силою котрої завадив експансіоністським планам наддержав.

ХХІ ст. не стало епохою процвітання миру. Рік за роком все сильніше проявляється тенденція до мілітаризації світу та його паралельної нездатності до захисту від новітніх викликів. Історія українського народу, як і більшості держав на карті світу – повна конфліктів та війн, боротьби та протистоянь – у третьому тисячолітті поповнилася ще однією кривавою сторінкою. Ми стали свідками того, як у наш час сила долає раціональні вимоги права і того, як право не може бути відстояне без сили, рівнозначної за розмахом. У 2014 р. Українська Держава стала об'єктом незаконного застосування зброї державою-сусідом – Російською Федерацією. За короткий проміжок часу було анексовано Крим, проведено незаконний референдум та приєднано його до Росії, а також розпочато довготривалий збройний конфлікт на Сході України, який переріс у справжню війну.

Помічник генерального секретаря з прав людини Іван Шимонівич на 31-й сесії Ради ООН з прав людини в Женеві повідомив, що за час конфлікту на Донбасі було вбито понад 9 тисяч осіб і понад

21 тисячу поранено. Близько тисячі неопізнаних тіл зараз у моргах України. Він також наголосив на тому, що, хоча останніми місяцями кількість випадків загибелі цивільних осіб знизилася, проте в районі лінії зіткнення у результаті артилерійських обстрілів і вибухів боєприпасів люди досі гинуть [6].

Ні сусідство з Європейським Союзом та державами-членами НАТО, ні довготермінові старання України забезпечити собі підтримку Заходу, поки що не допомогли державі до кінця вирішити проблеми захисту власних територій. Сьогодні ситуація залишається стабільно складною. Демократичний Захід б'ється над проблемами незахищеності та формування стабільної системи безпеки у світі. Проте говорити про таку існування такої системи під егідою США, Європейського Союзу чи НАТО, які сьогодні виявляються безсилими перед все більшою кількістю викликів, доволі складно.

Вплив російської агресії на поведінку Західних держав вилився не лише у обопільній політиці засудження та економічних санкцій – ряд держав, здебільшого близьких до Росії та України, активізувались у нарощуванні власних оборонних можливостей. Зокрема, підвищення рівня витрат військового бюджету сьогодні характерно для таких держав: Литва – +35 % (321,6 млн. € в 2014 р., 425 млн. € в 2015 р., 574 млн. – 2016 р.) [2]; Латвія – +12 % (225 млн. € в 2014 р., 253 млн. € – 2015 р., 367,86 млн. € - 2016 р.) [4]; Естонія – +8% (383 млн. € в 2014 р., 412 млн. € – 2015 р., 449 млн – 2016 р.) [5]; Польща – (10 млрд.\$ в 2014 р., 10,3 млрд. \$ – 2015 р., \$ 10,528 млрд. – 2016 р.) [7]; Норвегія – +9,8% (5,6 млрд. € в 2014 р., 5,7 млрд. . € – 2015 р. 6 млрд.) [3].

Здійснюються практичні кроки щодо вдосконалення у військовій сфері –протягом 2015 р. відбулися численні масштабні військові навчання в рамках НАТО. Зокрема, на території та за участю таких держав: Естонія («Їжак-2015 р.); Норвегія – навчання НАТО зі знищення підводних човнів; Балтійське море – міжнародні військові навчання «Балтійська фортеця 2015»; Швеція, Фінляндія та Норвегія – навчання військово-повітряних сил «Arctic Challenge Exercise 2015»; Прибалтійські держави та Польща – військові навчання НАТО «Saber Strike 2015»; у Балтійському морі – морські навчання «Балтопс» з участю представників 17-х країн; серія навчань «Союзницький щит» (Allied Shield) в Східній Європі, з участю понад 11 тис. військових

з 19 держав альянсу і 3 країн-партнерів – Фінляндії, Швеції, Грузії; в Польщі – навчання сил швидкого реагування країн НАТО «Noble Jump»; в Молдові – військові навчання «Вогневий щит – 2015» за участю військовослужбовців Національних армій Молдови, США та Румунії; в Угорщині три великомасштабні військові навчання під загальною назвою Brave Warrior 2015 (14 держав, в тому числі й Україна); в Литві міжнародні військові навчання «Балтійська піранья» (Baltic Piranha), з участю військових з Бельгії, Люксембургу та США; в Південній Європі найбільші навчання НАТО під назвою «З'єднання тризуба» з участю 36 тисяч військових, а також було задіяно 140 літаків, близько 90 підводних і надводних кораблів з 30 держав; у Польщі військові навчання «Dragon'15», у яких підготовку на полігоні пройшли 7 тисяч солдатів США, Канади, Німеччини та Великобританії; У Литві військові навчання «Iron Sword» («Залізний меч») за участю 2 тисяч військовослужбовців із 10 країн; в Середземному морі найбільші військові навчання НАТО та союзників за останні 10 років «Trident Juncture», що мають на меті підвищити взаємодії сил швидкого реагування. У навчаннях взяли участь 36 тисяч солдатів, 230 військових підрозділів, 140 повітряних суден і понад 60 кораблів [4].

2016 рік продовжив хвилю військової напруженості: Польща та США провели чотириденні спільні військові навчання підрозділів протиповітряної оборони під назвою «Panther Assurance» з участю майже 200 військовослужбовців із Польщі та США; 19 лютого 2016 США перекинули танки, артилерію та іншу військову техніку в печери Норвегії; Спільні болгарсько-американські військові навчання Joint Training-1; Міжнародні військові навчання НАТО «Summer Shield XIII», із залученням понад 1300 військовослужбовців з Латвії, Литви, США, Канади, Фінляндії та Німеччини, розпочалися в неділю [4].

З іншого боку, лише за лютий 2016 р. Білорусь провела масштабні навчання на кордоні з Україною з ракетними військами й артилерією. Відбулися військові навчання Чорноморського флоту Росії в окупованому Криму; у Придністров'ї відбулися військові навчання Росії. А 16 березня 2016 р. в Росії стартували військові тренування на Північному Кавказі, на базах у Південній Осетії, Вірменії, Абхазії. Крім того, постійно плануються навчання в окупованому Криму [4].

Таким чином світ все більше говорить про мир, готуючись до війни. Терористичні атаки в Європі, загострення ситуації на Близькому Сході, російсько-український конфлікт – забагато крові для глобалізованого та відносно демократизованого світу. У світлі цих подій і дослідники, і політики розводять руками у спробах врегулювання ситуації в Україні.

Професор політології Каліфорнійського університету Едвард Вокер висловив свою думку стосовно конфлікту на Сході та назвав шість можливих сценаріїв його розвитку: 1. Повне виконання Мінських домовленостей (ймовірність такого варіанту менша 1%); 2. Відновлення українського суверенітету військовим шляхом (найменш можливий варіант через нездатність української влади протистояти і сепаратистам, і російським військовим та складну економічну ситуацію в Україні); 3. Придністровський варіант: стабільний заморожений конфлікт, створений шляхом переговорів, буферна зона, присутність миротворців (вірогідність – 5%, оскільки такий варіант не вдовольнить ні Вашингтон, ні ЄС, ні Москву чи Київ); 4. Наступ російських військових разом із бойовиками (25% ймовірності, оскільки сепаратистам не вистачить сили самотужки узяти міста, без допомоги Росії). 5. Варіант Нагірного Карабаху: стабільний заморожений конфлікт (припинення вогню), створений силою зброї (реальність такого сценарію – 25%). При цьому необхідна угода між командирами про певну лінію розмежування та підтримку режиму тиші; 6. Найбільш очікуваний сценарій конфлікту на Донбасі – нестабільний заморожений конфлікт із періодичними сутичками на лінії розмежування. Такою ситуація є й наразі (ймовірність – 45%) [1].

Отже, сьогодні ситуація в Україні залишається досить складною із тенденцією до збереження такого стану справ. Без активізації зусиль у боротьбі з агресією та реальних практичних дій, російсько-український конфлікт має шанси стати білою плямою на карті світу та якорем для України на довгі роки.

Література:

1. Американський професор назвав 6 варіантів розвитку подій на Донбасі // ТСН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/ato/amerikanskiy-profesor-nazvav-6-variantiv-rozvitku-konfliktu-na>

donbasi-423443.html.

2. Budget statement // Ministry of National Defence Republic of Lithuania [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kam.lt/en/budget_1065.html.
3. Defence // Ministry of Defence of Norway [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.regjeringen.no/en/topics/defence/id215/>.
4. Defence sector // Ministry of Defence of the Republic of Latvia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mod.gov.lv/Par_aizsardzibas_nozari.aspx.
5. National defence development plan // Republic of Estonia Defence Forces [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kaitseministeerium.ee/riigikaitse2022/riigikaitse-arengukava/index-en.html>
6. Report of the Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights on the situation of human rights in Ukraine // United Nations Human Rights Office Of The High Commissioner [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session31/Pages/ListReports.aspx>.
7. Siły Zbrojne RP // Ministerstwo Obrony Narodowej [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.pl/sily-zbrojne/>.

Остап ЖУК

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ВІЙСЬКОВІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ НАТО

Проблема діяльності та подальшого розвитку Організації Північноатлантичного договору сьогодні є актуальною та активно обговорюється серед науковців та світового політикуму. Важливими питаннями на порядку денному залишаються проблеми

трансформації Альянсу, розширення НАТО, поширення його глобального партнерства.

Головна мета НАТО - гарантувати свободу і безпеку всіх своїх членів в Європі і Північній Америці відповідно до принципів Статуту ООН. Для досягнення цієї мети НАТО використовує свій політичний вплив і військовий потенціал відповідно до характеру викликів безпеки, з якими стикаються його держави-члени [1, С. 210].

Стратегічна концепція, опублікована у 1999 р, визначає пріоритети НАТО в такий спосіб:

- Виступати основою стабільності в Євroatлантичному регіоні;
- Служити форумом для проведення консультацій з проблем безпеки;
- Здійснювати стримування і захист від будь-якої загрози агресії проти будь-якої з держав-членів НАТО;
- Сприяти ефективному запобіганню конфліктам і брати активну участь в кризовому регулюванні;
- Сприяти розвитку всебічного партнерства, співпраці і діалогу з іншими країнами євroatлантичного регіону.

Виділяють три аспекти військового розширення НАТО: розширення місії (вихід за межі чистої оборони); розширення зони відповідальності; розширення складу блоку. Перше фактичне розширення місії відбулось у 1995 р. у зв'язку з подіями в Югославії. НАТО застосує військові сили в Боснії і Герцеговині для виконання Дейтонських угод. Пізніше операція в Косово здійснюється в обхід вказівок ООН, в 1990-х НАТО починають сприймати світовими жандармами. Італія і Німеччина виступали за регіональність НАТО. У 1992 р. остаточно закріплюється можливість виходу за межі географічної відповідальності блоку.

Згодом Паризький саміт зафіксував, що НАТО повинна відповідати на нові виклики, звідки б вони не виходили. НАТО бере на себе зобов'язання боротися з тероризмом і керівництвом міжнародними силами безпеки в Афганістані і рішення проводити військово-морську операцію в Середземномор'ї. Тому на саміті в Брюсселі в 1994 р. Запущена програма НАТО націлена на підготовку до членства держав Східної Європи («партнерство заради миру») [3, С. 15].

У 1997 р. було підписано загальний акт про взаємовідносини НАТО і РФ, НАТО заручається лояльністю з приводу включення но-

вих членів до складу (колишніх союзників РФ). У 1999 відбувається наступне розширення (Польща, Угорщина, Чехія) і головними причинами розширення НАТО стали криза ідентичності НАТО, змінюється ставлення до Росії в західних державах, утверджується поняття того що Росія продовжує бути джерелом небезпеки.

Важливу роль відіграє гуманітарне розширення НАТО, зокрема, у 1956 р. в НАТО був створений Комітет з невійськових аспектів діяльності - «комітет 3-х мудреців». Цей комітет представив Раді НАТО доповідь, в якій говорилося, що смерть Й.Сталіна спонукала імпульс до пошуку мирного співіснування держав [2, С. 310].

Напрями невійськового співробітництва полягали у наступному:

- Пропонувалося ввести політичні консультації в рамках НАТО.
- Економічне співробітництво.
- Науково-технічне співробітництво:

У результаті активізації невійськового співробітництва було створено такі комітети НАТО як політичний, економічний, науковий. Економічний комітет надає консультації з економічних питань, аналізує військово-економічний потенціал НАТО, здійснює оцінку військово-економічного потенціалу Росії та країн СНД.

У сучасних умовах особливо актуальною є діяльність наукового комітету, зокрема, спеціально була створена програма «Наука заради миру», яка розпочала роботу з 1997 р. і призначена для допомоги країнам-партнерам для переходу цих країн до ринкової економіки без шкоди для навколишнього середовища. Наступною програмою була програма «Наука заради миру і безпеки», яка сприяє співпраці між вченими та фахівцями країн-членів НАТО і країн-учасниць програм «Партнерство заради миру» і «Середземноморський діалог» за напрямками громадянської науки і цивільних технологій, пов'язаних із забезпеченням безпеки. Ці напрямки включають виявлення вибухонебезпечних предметів, фізичний захист, забезпечення готовності до надзвичайних ситуацій та їх запобігання, кіберзахист [5].

Програма НМБ передбачає реалізацію спільних проєктів за участю вчених країн-членів НАТО і партнерських країн, які співпрацюють з НАТО в рамках Ради євроатлантичного партнерства (РСАП) та програми «Середземноморський діалог». Програма НМБ фінансує

спільні заходи по темах, що мають відношення до виконання стратегічних завдань організації. Надається допомога при проведенні технічних семінарів, курсів підготовки, організації співпраці наукових колективів, експериментальних досліджень, в рамках короткострокових і більш довгострокових проєктів.

Завдяки постійній асамблеї, НАТО і її партнери зможуть поглибити свої навички та вміння в області проведення операцій, перейшовши від моніторингу та заходів щодо запобігання кризи до можливого втручання в разі потреби, а також стабілізації і відновленню. Якщо спільна діяльність буде здійснюватися за допомогою загального установи, це допоможе організаціям розробити загальні рамки для аналітичної роботи і узгодити розподіл праці при проведенні майбутніх операцій.

Ряд країн-членів НАТО з недовірою ставляться до ідеї нових політичних функцій Північноатлантичного союзу. На їхню думку, надання офіційного характеру і поглиблення відносин між Північноатлантичним союзом, ООН, ОБСЄ та іншими міжнародними організаціями не відповідає завданням колективної оборони і військових операцій, які традиційно були в центрі уваги НАТО.

Ще однією перешкодою є той факт, що міжнародні організації з безпеки, незважаючи на відмінності в перевагах і мандати, певною мірою змагаються один з одним за ресурси та місії. Деякі організації насторожено ставляться до домовленостей, які можуть якось ущемити їх автономію, авторитет і статус. Постійна конкуренція обумовлена почасти амбіціями деяких держав щодо певних організацій. Практична співпраця «знизу-вгору» в рамках конкретної місії між представниками міжнародних організацій на місцях часто виявлялося більш продуктивним, ніж взаємодія урядів в «високої політики» [4].

Отже, цілком ймовірно, що модель спеціальних домовленостей і компромісів продовжить своє існування, однак створення більш узгодженої архітектури міжнародних організацій з безпеки і НПО як і раніше залишається метою, якої варто домагатися. НАТО повинна ефективно взаємодіяти з іншими організаціями, щоб встановити довіру, необхідну для успіху майбутніх операцій. Так званий «метод одномоментних рішень», який використовується для координації роботи міжнародних організацій з початку 90-х років, спрацював,

але ефективність такого методу нижче оптимального рівня.

Література:

1. Довідник НАТО.— 1110 Brussels, Belgium: NATO Public Diplomacy Division, 2006.— 386 с.
2. Північноатлантичний альянс: історія, функції, структура, відносини з Україною/ Під загальною редакцією проф. Д.І. Дзвінчука.— Івано-Франківськ: Місто НВ, 2012.— 604 с.
3. Україна-НАТО: від знайомства до повноцінного членства / Укладач Павлюк М. В.— Чернівці, 2008.— 38 с.
4. Збігнєв Бжезинський. Формування карти Європи триває: проблема розширення НАТО [Електронний ресурс] // Інформаційно аналітичний портал: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/panorama/brzez.htm>
5. Вашингтонська стратегія НАТО Генерал-полковник Л. Г. Івашов [Електронний ресурс] // Інформаційно аналітичний портал: [Веб-сайт]. – Режим доступу: <http://www.og.com.ua/st204.html>.

Олександр КОВАЛЬ
студент спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)

**СТРАТЕГІЯ ЄС
ДЛЯ БАЛТІЙСЬКОГО РЕГІОНУ**

Із поглибленням глобальних політичних і економічних інтеграційних процесів особливо зростає значення регіонального співробітництва держав. Регіон Балтійського моря став одним з найбільш динамічних регіонів з великим економічним і політичним потенціалом держав, стратегічне значення яких в Європі зросло із розширенням ЄС і НАТО. Наявність потужного виробничого потенціалу, багата ресурсна база, переплетення національних і регіональних економік, погіршення

екологічної ситуації ставлять питання про планування розвитку цього макрорегіону як цілісної соціально-економічної системи [3].

Специфічне бачення розвитку цього регіону є у згаданих інтеграційних об'єднань, зокрема, у жовтні 2009 р. Європейська рада запропонувала Стратегію Європейського Союзу для Балтійського регіону. Ця Стратегія була представлена Данутою Хюбнер – комісаром Європейської Комісії з питань регіональної політики, а її основним спрямуванням стало, перш за все, максимальне використання потенціалу розвитку держав-членів ЄС в регіоні Балтійського моря. Цей проект є значним кроком у регіональній співпраці, так як знаменує собою новий спосіб здійснення співробітництва в ЄС. Він не передбачає створення нових законів або установ, проте заснований на бажанні урядів і громадян держав-членів ЄС вирішити нагальні спільні завдання. «Європейська стратегія для регіону Балтійського моря є значним кроком і знаменує собою новий підхід до співпраці в ЄС», – заявила Данута Хюбнер [6].

Стратегія Європейського Союзу для регіону Балтійського моря викладена в трьох документах: 1. Комюніке Європейської Комісії, Ради та Європейського Парламенту; 2. Плані дій, що доповнює Комюніке, представленому Комісії та Європейському Парламенту; 3. Робочому документі інститутів Європейської Комісії, в якому представлені передумови, підхід і зміст Стратегії [2, С. 78].

Комюніке обгрунтовує необхідність Балтійської Стратегії, її основні цілі та завдання. У ньому зазначено, що при складанні проекту були взяті до уваги заходи комплексної морської політики ЄС, необхідність швидкого реагування на екологічні зміни, що стосуються Балтійського моря і застосування досвіду стратегічної ініціативи для побудови фундаменту зовнішніх аспектів співпраці регіону.

План дій містить першопочатковий набір пріоритетних заходів Стратегії. Він повинен регулярно переглядатися державами-учасниками, до нього можуть додаватися заходи інших країн-членів ЄС та ключових компаній-учасників. Існуюча версія Плану, складена в червні 2009 р, оновлюється в міру та в контексті розвитку регіону.

Стратегія передбачає спільні дії за чотирма основними напрямками: покращення співпраці в області очищення стоків води, сприяння інноваціям в малому та середньому бізнесі держав-членів ЄС, що ма-

ють виходи до Балтійського моря, покращення транспортних зв'язків та посилення координації при реагуванні на нещасні випадки та стихійні лиха. Ці напрямки в свою чергу поділені на 15 пріоритетних завдань, що включають в себе 80 великих регіональних проектів у сфері енергетики, транспорту, охорони навколишнього середовища, інновацій, наукових досліджень, туризму, громадської безпеки тощо.

Впродовж 2007-2013 рр. країни регіону Балтійського моря використали понад 50 млрд. євро інвестиційної підтримки в рамках політики гуртування та інших джерел фінансування ЄС. Так, до прикладу, на реалізацію в Литві першого етапу проекту Nemunas Midland River Basin, який проходив з 2000 по 2006 рр., Когезійний фонд виділив 64 млн. євро. До 2010 р. на закінчення проекту додатково інвестували ще 51 млн. На проект відновлення міського водопроводу, а також ремонту загальної системи стічних вод Естонії ЄС направив 28 млн. євро. Заплановано реалізацію проекту Via Baltica, зокрема, будівництво об'їзної залізничної магістралі через Пярну в Естонії (загальною вартістю 43 млн. євро), поліпшення транспортної мережі островів в Балтійському морі, інфраструктури острівних портів і аеропортів (загальною вартістю 46 млн. євро).

Що ж стосується Латвії, то в реалізації проектів їй також відведена важлива роль. Зокрема, на території країни будується нова залізнична лінія Rail Baltica, на якій швидкість руху з Варшави до Таллінна буде досягати 120 км/год. У проекті є й будівництво автомагістралі Via Baltica (на декількох ділянках цей проект вже реалізований). Крім того, ЄС виділить Латвії 500 млн. євро, передбачених для будівництва і розвитку регіональної газової та електроенергетичної інфраструктури [1].

Також передбачається реалізація «Плану об'єднання балтійського енергетичного ринку» для забезпечення кращого доступу Латвії, Литви та Естонії до європейських енергетичних мереж. Планується організувати спільну систему спостереження за морським простором, створити фонд підтримки інновацій та досліджень з використанням державних і приватних коштів з метою пристосування дослідницької діяльності до конкретних переваг регіону.

Формування енергетичної стратегії базується на тому, що всі країни Балтійського регіону, які входять до Європейського Союзу та Європейської економічної зони, є частиною внутрішнього ринку

електроенергії і газу. Енергетичні ринки держав свого часу перебували на дуже різних стадіях лібералізації та в інфраструктурі мали серйозні недоліки, в тому числі і в Балтійських державах, і, як наслідок, реальна інтеграція енергетичних систем Литви, Латвії та Естонії не мала найближчої перспективи, тим більше – планувалося закриття основного джерела електроенергії – Ігналінської АЕС. Фахівці відзначали, що більшої диверсифікації можна досягти, наприклад, за допомогою альтернативних джерел енергії, але цей шлях досить довгий, витратний. Отже, регіональна інтеграція енергетичних систем стала необхідністю. У результаті тривалих переговорів основним висновком нової стратегії стала пропозиція про створення цілісного і добре функціонуючого ринку енергоносіїв. Для формування єдиного енергетичного ринку ЄС було прийнято рішення запровадити так званий План об'єднання балтійського енергетичного ринку – Baltic Energy Market Interconnektion Plan [5].

Комісар Європейського Союзу з питань регіонального розвитку Йоханнес Хан зазначив, що Стратегія ЄС для регіону Балтійського моря приносить свої результати, і водночас дає цінні уроки на майбутнє. Держави-учасниці постійно консультуються з Європейською Комісією щодо підвищення ефективності Стратегії та вже в перші роки її імплементації чітко визначили для себе спільні цілі у вигляді завдань і показників для координації зусиль у майбутньому [4].

Стратегія ЄС для Регіону Балтійського моря є ключовим інструментом забезпечення територіального згуртування макрорегіону. У цьому контексті вона націлена на забезпечення того, щоб політики на всіх рівнях (локальному, регіональному, національному і на рівні ЄС) спрямовували свої зусилля на досягнення конкурентоспроможності, інтеграції та сталого розвитку регіону. Реалізація Стратегії має сприяти досягненню територіальної інтеграції: скороченню відмінностей в рівні розвитку територій, створенню рівних умов життя, зростанню диверсифікації активів, визначенню потенціалу регіонів, забезпеченню якісного доступу до інфраструктури і сфери послуг, посиленню поліцентризму, встановленню міцних зв'язків між міськими та сільськими територіями, забезпеченню якісного управління на основі рівної участі та використанні загальних ресурсів, збереженню екосистеми за рахунок належного управління і планування використання

ресурсів Балтійського моря тощо.

У підсумку варто зазначити, що регіональна політика на півночі Європи характеризується високою активністю, постійним формуванням нових субрегіональних об'єднань і спілок, спрямованістю на розширення і зміцнення всебічних зв'язків у сфері екології, економіки, охорони здоров'я і транспорту, служить основою для подальшої співпраці між країнами, а головне – є платформою для реалізації регіональної внутрішньої стратегії ЄС в Балтійському регіоні.

Література:

1. Балтийская стратегия ЕС: €50 млрд. для региона [Електронний ресурс] // DELFI.lt. – 2009. – Режим доступу: <http://ru.delfi.lt/news/politics/baltijskaya-strategiya-es-50-mlrd-dlya-regiona.d?id=22620767>;
2. Путилина Н. А. ЕС: район Балтийского моря в региональной интеграции на севере Европы / Наталья Путилина // Современная Европа. – 2011. – №1. – С. 77-80;
3. Сотрудничество в регионе Балтийского моря [Електронний ресурс] // Министерство иностранных дел Латвийской Республики. – 2014. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.lv/ru/latviya-i-evropeyskiy-soyuz/sotrudnichestvo-v-regione-baltiyskogo-morya>;
4. Стратегия для региона Балтийского моря направлена на расширение сотрудничества [Електронний ресурс] // Европейская Комиссия. – 2012. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-299_ru.htm;
5. Baltic Energy Market Interconnection Plan. Final Report [Електронний ресурс] // European Commission. – 2011. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/energy/infrastructure/events/doc/2009/2009_11_25_hlg_report_170609.pdf;
6. The Sea of Opportunity – Conference on the EU Strategy for the Baltic Sea Region [Електронний ресурс] // European Commission. – 2009. – Режим доступу: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-09-37_en.htm.

Ольга КОТОВА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ГРЕЦІЯ І ЄВРОПА: ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ІСТОРІЇ

Скрутне становище Грецької Республіки та решти країн Європейського Союзу, зокрема держав-засновниць, пояснюється наявністю взаємопов'язаних проблем, які на сучасному етапі інтеграції перетворились на серйозні виклики для європейської спільноти в цілому. Економічний колапс, що спіткав Грецію, безпосередньо залежить від кризи «єдності», яка торкнулась Європи щодо заходів, необхідних для розв'язання наростаючих проблем з некерованими потоками біженців, долі європейської валюти, наслідків Британського референдуму, непередбачуваної ситуації в Україні, просування «неоліберальної демократії» в Угорщині. Кризи накладаються одна на одну, ускладнюються, і є небезпека, що вони стануть неконтрольованими.

Перший, економічний виклик для Греції і ЄС, виник внаслідок світової кризи 2008 року. Аграрна країна, економіка якої залежить від іноземного капіталу, зіткнулася з катастрофічними темпами зростання співвідношення ВВП і зовнішнього боргу, а у спробах зберегти колишній рівень життя громадян і покрити величезний дефіцит бюджету влізла в ще більші борги.

Протягом 2010-2015 рр. ЄС виділив для Греції дотації на суму понад 340 млрд. євро. У свою чергу остання зобов'язувалася виконувати вимоги жорсткої економії, узгоджені Європарламентом. Перший пакет економії для Греції передбачав заморожування зарплат всіх держслужбовців, скорочення премій на 10% і понаднормових працівників, а також працівників туристичної сфери, яка залишається годувальницею для більшої частини грецького населення.

Другий пакет економії передбачав зменшення зарплат державних і приватних підприємств на 7%; підвищення ПДВ для різних галузей економіки з 4,5% до 5%, від 9% до 10% і з 19% до 21%; підвищення податку на бензин на 15%; зростання (вже існуючого) податку на імпортовані автомобілі до 10-30%.

Заходи наступного пакету вимагали: продажу та приватизації держмайна у розмірі 50 млрд. євро; підвищення податків у сфері будівництва житла, на річний дохід, що перевищує 8 тис. євро і 12 тис. євро; встановлення додаткового податку у розмірі 2% для боротьби з безробіттям; введення податку на електропостачання; на розкіш, на імпортні автомобілі, а також на алкоголь, сигарети і паливо; зниження пенсійних виплат на 6-14% [2].

П'ятий пакет економізму шував ще дужче затягнути паски, адже цільові завданнями програми включали: скорочення мінімальної зарплати 750 євро на 22%; скорочення держсектора на 150 тис. робочих місць до 2015 року; скорочення пенсійних видатків на 300 євро; зміна законодавства, що спрощує процес звільнення працівників; скорочення витрат на оборону та охорону здоров'я тощо.

На початку 2014 року Греція вперше, починаючи з 2008 року, досягла зростання бюджету на рівні 1,5% ВВП.

Перемога на парламентських виборах 2015 року ліво-радикальної партії «Сіріза» на чолі з Алексісом Ципрасом викликала конфронтацію між Грецією та трійкою кредиторів – ЄС, МВФ і ЄЦБ. Однак державний борг (174,6% від ВВП), рівень корупції – найвищий в Європейському союзі (69-те місце у світовому рейтингу), безробіття (25,6% – серед дорослого населення, 60% – серед молоді), технічний дефолт змусили прем'єр-міністра Греції прийняти умови бюджетної економії і перейти до практичних дій. Станом на 2016 рік було зафіксовано первинний профіцит – 0,7% ВВП проти очікуваного дефіциту у 0,25%.

Проблема безробіття та економічної стагнації торкається не тільки Греції, але й країн Західної Європи в цілому. Рівень зростання економіки Німеччини невеликий, але цей показник ще менший у Франції, Італії, Іспанії (1-1,2%), які мають спільні інтереси, але не в змозі домовитися між собою, щоб змінити загальну лінію.

Другий виклик – міграційна криза, спричинена сигналом Німеччини, який розійшовся по багатьох країнах Сходу і Африки.

На фоні необхідності виконувати свої боргові зобов'язання перед Міжнародним валютним фондом і Європейським Центральним Банком Греція потерпає від некерованого потоку мігрантів, що через Балкани слідує до країн Західної Європи.

Після закриття «балканськогордону» (Австрія, Словенія і Хорватія ввели квоти на щоденний пропуск через свій кордон, а Македонія відмовляє в пропуску на свою територію біженцям з Афганістану) у Греції застрягло близько 130 тисяч біженців. Якщо виходити з оцінки німецького уряду, який визначає суму утримання кожного біженця в 13 тисяч євро на рік, то вартість утримання мусульманських біженців у Греції може становити більше 4 мільярдів євро на рік (близько двох відсотків грецького ВВП) [1].

Грецькі збройні сили, відповідно до наказу Міністерства оборони також залучені до кризового управління у справах біженців, а саме: беруть участь у пошуково-рятувальних операціях та перевезеннях біженців зі Східно-Егейського острова на материк; надають в розпорядження армійські табори на островах Лесбос, Косі Лерос в якості центрів першої допомоги; забезпечують потерпілих продуктами харчування тощо.

На початку квітня 2016 року почав діяти договір про депортацію нелегальних біженців з Греції в Туреччину, процедура повернення здійснюється за кошти Європейського Союзу.

Сучасна міграційна кризова ситуація передбачає два сценарії для Греції: 1) малоймовірний – вступ у відкриту конфронтацію з ЄС (депортація всіх мігрантів і закриття кордонів); 2) прогнозований – гуманітарна катастрофа через дефіцит продуктів харчування, доступу до питної води, житла та санітарних умов.

Європеїзація являється третім викликом для Греції. Багато аспектів національної політики, включаючи менеджмент у сфері економіки, екології, транспорту, міграційних потоків, надання притулку тощо зазнали впливу політики ЄС, що на практиці позначається як європеїзація національної політики. Попри це, партійна система залишається національно або внутрішньо зосередженою. Завдання полягає в тому, щоб створити механізми, які пов'язують національний та європейський рівні, а також поживлять і транснаціональні контактивнаслідок політичної солідарності. Поглиблення інтеграції в ЄС, через існуючий фіскальний договір або домовини щодо перебування в єврозоні, які можуть з'явитися знову внаслідок альтернативного економічного бачення, буде продовжуватися з метою інституалізації неоліберальних економічних принципів в національній економічній політиці Греції [4].

Отже, кризові явища охопили не тільки окремі країни європейської спільноти, а й ЄС в цілому. Економічна та міграційна криза Європи змушує деякі держави (Великобританія, Фінляндія, Греція) все більше замислюватися про перспективи членства в Євросоюзі, все більше віддалятися одна від одної, втрачаючи взаємодію і право вирішувати проблеми колективно. Саме затяжний економічний колапс в Греції демонструє не лише невдале економічне врядування окремої держави, але й наявність серйозних вад в системі функціонування єврозони.

Література:

1. Богданов Ю. Грецька криза і майбутнє ЄС / Юрій Богданов // Європейська правда. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/07/13/7035845/>.
2. Дісюк А. Історія кризи в Греції: Шість років страждань нанівець / Альона Дісюк // 112 Україна. – 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ua.112.ua/statji/istoriia-kryzy-v-hretsii-shist-rokiv-strazhdan-nanivets-242470.html>.
3. Савченко О. Європейська криза: що чекає Євросоюз і євро / Остап Савченко // 24SMI. – 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://24smi.com.ua/svit/item/348-yevropeiska-kryza-shcho-chekaie-yevrosoiuz-i-ievro>.
4. Ladrech R. Greece and Europe: Analysing the current and political landscape / Robert Ladrech // FEPS policybrief. – 2015.

Оксана КОВАЛЬ

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

СИРІЙСЬКИЙ КОНФЛІКТ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Геополітична турбулентність, викликана коливаннями балансу сил, проявляється у поширенні конфліктів: регіональних та локаль-

них. Сирійський конфлікт є складним викликом міжнародній безпеці, а його врегулювання – важливим завданням міжнародної спільноти. Конфлікт, що продовжується вже тривалий час, залишається «хедлайном» світових ЗМІ та не сходить з порядку денного ООН. Проте, все ж, залишається незрозумілим, у чиїх руках ключ його вирішення – ООН, США, Росії, Саудівській Аравії, Башара Асада чи повстанців. Події в Сирії демонструють одну із ознак розвитку світової політики, коли великі держави відстоюють власні інтереси за рахунок інших учасників міжнародних процесів.

Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен заявив про те, що сирійська криза є наймасштабнішим викликом світовій безпеці, а за словами Верховного комісара ООН у справах біженців Філіппо Гранді: «Сирійський конфлікт, який триває вже 5 років, являє собою найбільшу гуманітарну кризу нашого часу і є постійним джерелом страждання для мільйонів людей, які повинні отримати однострійну підтримку в усьому світі» [1; 3]. Проте, у пошуках безпеки біженці стикаються з великими труднощами, міжнародна солідарність не завжди виправдовує себе під тягарем такої гуманітарної трагедії. В результаті конфлікту 4,8 млн. сирійців стали біженцями, які знайшли притулок у сусідніх країнах, сотні тисяч в Європі і 6,6 млн. – внутрішньо переміщені особи. Ще тисячі залишаються заблокованими всередині Сирії та не в силах покинути країну [3].

Європейські держави, які погоджувались приймати сирійців, тепер закривають свої двері перед обличчям зростаючої кількості біженців, що шукають безпеки в даному регіоні. Деякі країни ввели обмеження на кордонах – десятки тисяч біженців заблоковані на кордоні з Грецією. Тим часом, Європейський союз веде переговори з Туреччиною про укладення угоди, згідно якої потенційні шукачі притулку можуть бути відправлені назад до Туреччини.

Міжнародне співтовариство не змогло знайти вирішення конфлікту таким чином, щоб забезпечити належний захист цивільних осіб. Зважаючи на відсутність узгодженого підходу з боку міжнародного співтовариства, окремі держави вдаються до односторонніх дій – це природно погіршує існуючу напруженість.

Інституція, на яку покладено завдання підтримки глобального миру і безпеки – Організація Об'єднаних Націй – з досить суперечли-

вих причини, не зуміла в належний спосіб відреагувати на сирійську кризу. Це залишиться випадком багатосторонньої невдачі, який є показником розладу глобального співробітництва. Цей показник визначений на основі чотирьох аспектів: інституційної інерції, зростаючої багатополярності, яка зумовлена коливаннями балансу сил в усьому світі, комплексною проблематикою конфлікту, інституційною та організаційною фрагментацією.

Інституційна інерція, що пронизує систему ООН, сягає своїм корінням часів повоєнного порядку, а саме періоду заснування організації, коли право вето стало привілеєм п'ятьох постійних членів, проте, в умовах реальної глобальної влади набуває рис анахронізму.

Зрушення в балансі сил, що проявляються в залученні країн, які розвиваються, у міжнародні процеси та зростання їх ваги на міжнародній арені на фоні «превiлейованостi» п'яти країн-членів ООН, які продовжують накладати вето відповідно до їх власних інтересів, призводить до безвихідної ситуації в Раді Безпеки і стимулює поодинокі держави приймати неузгоджені рішення. Нездатність розробити узгоджений підхід у питанні щодо Сирії неминуче відображає цей контекст [2].

Природа сирійського конфлікту є досить комплексною та складною. Система ООН була побудована в той час, коли найбільшим занепокоєнням було запобігання великій міждержавній війні. Сирійський конфлікт не відповідає традиційній військовій логіці міждержавної війни і тому, в контексті вимог безпеки, що постав перед «архітекторами» Ради Безпеки ООН та міжнародною спільнотою, є надскладним за своєю проблематикою. Крім того, організаційна неузгодженість проявляється, в першу чергу, у зіткненні між принципами суверенітету і невтручання, закріплених в Статуті ООН (стаття II).

Позиція міжнародного співтовариства з приводу цього питання є неvirішеною і при різних конфліктах коливається від однієї позиції до іншої. У рамках такої невизначеності провідні держави світу у більшій мірі орієнтуються при прийнятті рішень на власний національний інтерес, аніж на ключові питання багатосторонньої важливості.

Невдача у вирішенні сирійської кризи є симптомом глибокого

інституційного «нездужання». Ця «недуга» проявляється в загальному зриві міжнародних переговорів і координації в рамках вирішення багатьох насущних проблем: від транскордонних торговельних переговорів до регуляції міжнародного фінансового ринку і регулювання торгівлі, проблем зміни клімату та проблем навколишнього середовища. Малоімовірним є те, що ефективне вирішення будь-якої з цих проблем можна знайти не подолавши розлади у функціонуванні системи прийняття рішень. У той же час, ситуація в Сирії навряд чи покращиться і світ продовжує спостерігати за тим, як мільйони знедолених сирійців, рятуючись від трагедії, приймають зростаючі ризики для того, щоб вижити: погоджуються на небезпечні поїздки в Європу, що стали бізнесом для шахраїв, або вдаються до небезпечних стратегій виживання, включно з дитячою працею, ранніми шлюбами і сексуальною експлуатацією [4].

Трагедія такого масштабу вимагає міжнародної солідарності, а також усвідомлення необхідності розподілу відповідальності. Припинення бойових дій, відновлення мирних переговорів дають надію на політичне врегулювання конфлікту.

Підсумовуючи, слід сказати, що проведене нами дослідження є актуальним, адже вивчення досвіду сирійського конфлікту слугує уроком про те, що спрощені підходи та небажання вийти за рамки усталених правил гри можуть призвести до масштабної трагедії. Для українського політикуму та дипломатії є важливим розуміння природи причин та наслідків, можливих шляхів врегулювання сирійської кризи, адже Україна, як і Сирія сьогодні є розмінною монетою, фігурою геополітичної гри ключових держав «великої шахівниці».

Література:

1. НАТО назвала кризу в Сирії головною загрозою безпеки у світі [Електронний ресурс] // Інтернет-видання «Укрінформ» (2.07.2012). – Режим доступу: http://www.ukrinform.ua/rubric-abroad/1369936-nato_nazvala_krizu_v_sirii_golovnoyu_zagrozoyu_bezpeki_u_sviti_1738474.html
2. A che punto è la guerra in Siria [Електронний ресурс] // Edizione digitale «Il Post» (7.08.2015). – Режим доступу: <http://www.ilpost.it/2015/09/07/guerra-in-siria/>

3. Cinque anni di conflitto in Siria [Електронний ресурс] // Edizione digitale «Vita» (15.03.2016). – Режим доступу: <http://www.vita.it/it/article/2016/03/15/5-anni-di-conflitto-in-siria/138648/>
4. The Syrian Crisis And Gridlock Of Global Security Governance [Електронний ресурс] // Digital Edition «Social Europe» (28.06.2013). – Режим доступу: <https://www.socialeurope.eu/2013/06/the-syrian-crisis-and-gridlock-of-global-security-governance/>

Катерина КОВАЛЬ

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

УКРАЇНА В ФОКУСІ КІБЕРАТАК

Наше століття можна сміливо назвати епохою інформаційного суспільства. Комп'ютерні і телекомунікаційні системи охоплюють всі сфери життєдіяльності як людини так і держави. Стрімкий розвиток інформатизації призводить до потенційної можливості використання технологій з корисливих мотивів. Це загрожує не лише основним особистим, майновим, немайновим правам і свободам громадян, а й національній безпеці держави. В останні роки значного поширення набули злочини, пов'язані з інформаційним та телекомунікаційним просторами. Підвищений інтерес до мережі Інтернет не є випадковим. Унікальність глобальної інформаційної мережі полягає в тому, що вона не належить конкретній фізичній особі, компанії, державній чи громадській організації чи навіть окремій державі. Використання телекомунікаційних мереж та мережі Інтернет дає можливість скоїти злочин одночасно з території кількох країн, або не покидаючи межі своєї країни або дому. Відсутність посиленого контролю за інформацією дає необмежені можливості для злочинців. Це спричиняє організований характер більшості кіберзлочинів.

На сьогоднішній день кіберзлочинність є явищем міжнародного значення. Сучасний рівень кіберзлочинів перебуває у безпосередній

залежності від рівня розвитку, застосування та доступу до сучасних комп'ютерних мереж. Стан захищеності кіберпростору України в останні роки значно погіршився. Більш того, Україна входить до п'ятірки країн-жертв кібертерористів. Тому дослідження даної теми є надзвичайно актуальним.

Метою даної доповіді є дослідження поняття кібератаки, визначення основних типів кібератак, розгляд найвідоміших проявів кібератак в Україні, представлення основних заходів боротьби з інформаційними атаками.

Отже, під атакою (attack, intrusion) на інформаційну систему розуміють дії (процеси) або послідовність зв'язаних між собою дій зловмисника, які приводять до реалізації загроз інформаційним ресурсам, шляхом використання уразливості цієї інформаційної системи [9].

За даними Лабораторії Касперського (Kaspersky Lab), 12% від усіх атак припадає на Україну. Протистояння між Україною та Росією – зразок діючих кібератак з боку останньої. Успіх РФ в кібервійні зумовлений широкими можливостями Росії по збору конфіденційних даних та тісною залежністю від російського програмного забезпечення [10]. Серед детально проєктованих атак можна виділити наступні: атаки на сайти Верховної Ради України, Кабінет міністрів України, адміністрації президента, атаки на головні новинні ресурси і атаки на веб-інтерфейси систем онлайн-банкінгу [7].

Протягом 2013-2016 років в Україні діють внутрішні кіберорганізації («КіберБеркут») і зовнішні (кібератака Росії). Хакерська група «КіберБеркут» – інтернет-бренд, що здійснює хакерські атаки в основному на сайти державних і громадських організацій України. Керівник організації невідомий. Американський спеціаліст з комп'ютерної безпеки Джефрі Карр вважає, що це група об'єднує проросійських активістів [3]. Офіційно проголошеними цілями є: боротьба з неонацизмом, націоналізмом и свавіллям влади. «КіберБеркут» має власний сайт і сторінку в соціальних мережах. Саме «КіберБеркут» взяв на себе відповідальність за порушення роботи системи електронного підрахунку голосів на парламентських виборах, публікацію переписки народних депутатів партій «Батьківщина» і «Удар», блокування телефонів членів уряду України і наближених до них осіб, блокування інтернет-ресурсу А. Парубія, а також новинних

порталів «УНІАН» та «Ліга Бізнес Інформ», спробу зриву вербування в Національну гвардію України, злом комп'ютера та електронної пошти помічника І.В.Коломойського, також за опублікування листування олігарха з прокурором Львівської області, викладення архівів співробітників львівської обласної прокуратури, опублікування листування А.Б. Авакова, тимчасове блокування роботи сайтів МВС України та Генеральної прокуратури України, також тимчасове блокування робота сайтів телеканалів «Інтер» і «1+1» [5]. Значна частина кібертерористичних атак на Україну здійснювалася і здійснюється з боку Росії. Повномасштабна кібервійна Росії проти України розпочалася в березні 2014 року. Тоді Росія запустила в мережу вірус «Змія», який надає повний доступ до атакованої системи. Федеральна служба безпеки Росії використовує соціальні мережі і кіберпростір України для створення паніки в українському суспільстві. [7]. Про те, що Росія веде кібервійну з Україною пише репортер американського радіо NPR Аарті Шагані. Він стверджує, що російська армія проводить кіберкампанії проти України, намагаючись заволодіти її секретними документами. Російські атаки є стійкими, але не складними [2].

Три українські регіональні енергетичні компанії були піддані короткостроковим відключенням у грудні в результаті впливу в їх мережах шкідливого програмного забезпечення. Експерти охарактеризували стихію як перший відомий випадок відключення електроенергії в результаті кібератаки [8]. Американська фірма, що спеціалізується у кіберрозвідці, простежила в січні шлях атаки назад до групи, відомої під назвою Sandworm (Піщаний черв'як), яку підтримує Москва [1]. Відключення енергії 23 грудня 2015 року у компанії «Прикарпаттяобленерго» на заході України залишило без електрики 80 000 споживачів протягом приблизно шести годин, згідно з доповіддю американської групи з питань безпеки енергетичної галузі. Служба безпеки України повідомила про виявлення шкідливого програмного забезпечення в мережах окремих обленерго («Прикарпаттяобленерго», «Київобленерго» та «Чернівціобленерго») та звинуватила російських хакерів у втручання в роботу енергомереж. Вірусна атака супроводжувалася безперервними дзвінками на номери техпідтримки обленерго [6].

Кібератаки направлені на те, щоб здобути якнайбільше інформації із українських державних структур. Для того, щоб протистояти цим

атакам українські активісти створили в Інтернеті кілька спільнот, які займаються пошуком і блокуванням електронних рахунків лідерів так званих «народних республік» на Донбасі і навіть блокуванням номерів їхніх мобільних телефонів.

Зокрема група під назвою «КіберОборона», захищає українські сайти та електронні реєстри від кібератак. Завдання організації захистити кіберпростір України [4].

Але, проблеми кіберпростору викликані тим, що держава недостатньо ефективно протидіє кіберзагрозам. І хоча великі корпоративні компанії приділяють увагу захисту даних і виділяють певні ресурси на ці цілі, існує ряд проблем у цій сфері. Зокрема, реагування на кіберзагрози є низьким, відсутній обмін деталями кібератак, відсутні шифрування про обміні повідомленнями, у державному секторі існуюча система стандартів у галузі безпеки застаріла, відсутні надійні заходи захисту, використовується піратське програмне забезпечення, недостатня компетенція правоохоронних органів для реалізації заходів з кібербезпеки, відсутня належна координація дій між різними державними підрозділами відповідної спеціалізації, відсутня чітка нормативно-правова база, в українському законодавстві немає структурованої термінології, що стосується кібертероризму, відсутній механізм співпраці між державними установами, немає спеціального відомства, яке б несло відповідальність за антикібертерористичну діяльність. Україна знаходиться у критичному положенні незахищеного кіберпростору. Її головне завдання – ефективно використати міжнародний досвід і сприяння Заходу у налагодженні ефективної кібербезпекової системи.

Підсумувати вищезазначене можна таким твердженням: дослідження таких подій як Євромайдан, окупація Криму, війна РФ проти України показало, що не вирішеними проблемами сфери кібербезпеки є незахищеність інфраструктури від кібератак та фізичних атак, високу зараженість вірусами і неправильно сконфігурованими системами в українському сегменті Інтернету.

Література:

1. Волны российских кибератак напрямую связаны с датами военных событий на востоке Украины [Електронний ресурс] // Гордон. – 2015.

- Режим доступу до ресурсу: <http://gordonua.com/news/war/fortune-volny-rossijskih-kiberatak-napryamuyu-svyazanny-s-datami-voennyh-sobytyy-na-vostoce-ukrainy-78512.html>
2. За кібератаками проти України стоїть російська ФСБ [Електронний ресурс] // ЗІК. – 2015. – №346. – Режим доступу до ресурсу: http://zik.ua/ua/news/2015/04/29/za_kiberatakamy_proty_ukrainy_stoit_rosiyska_fsb_inozmi_585462.
  3. Кібератаки на Україну стали важною частию гібридної війни. // Ведомости. – 2015. – №3956. – С. 20.
  4. Крутов М. Кібервійна між Україною і Росією [Електронний ресурс] / Марк Крутов // Радіо Свобода. – 2015. – №120. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.radiosvoboda.org/content/article/25426959.html>.
  5. Пахаренко Г. Кібератаки в Україні. Аналіз за грудень 2013 - вересень 2014 [Електронний ресурс] / Гліб Пахаренко – Режим доступу до ресурсу: <http://www.slideshare.net/IsacaKyiv/d-dos-igfukraine15>.
  6. У гібридній війні Росія використовує проти України кібератаки [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: <http://ukurier.gov.ua/uk/news/u-gibridnij-vijni-rosiya-vikoristovuye-proti-ukray/>.
  7. Україна та США стали першими у списку жертв кібератак [Електронний ресурс] // Канал 24. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://24tv.ua/ukrayina/ukrayina_ta_ssha_stali_pershimi_u_spisku_zhertv_kiberatak/n565572.
  8. Українські кібератаки можуть повторитися в Британії [Електронний ресурс] // BBC. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: http://www.bbc.com/ukrainian/science/2016/02/160229_power_cuts_ukraine_sx.
  9. Хакерська атака [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Хакерська_атака.

Вікторія КОЛОМІЄЦЬ
*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

СПІВПРАЦЯ КАНАДИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА БЕЗПЕКОВИЙ ВИМІРИ

XXI століття характеризується початком відновлення та активізації відносин між Канадою та Європейський союзом, які були припинені після завершення холодної війни, внаслідок зосередження Канади на розв'язанні внутрішніх проблем. Крім того, Сполученні Штати Америки затвердилися як головний зовнішньополітичний і зовнішньоекономічний партнер Канади. У той час, Брюссель зосередився на утвердженні та посиленні своїх позицій у Європейському Союзі: розширенні та створення нових інституцій, підпорядкованих йому. В результаті, вибрані Оттавою і Брюсселем напрямки призвели до зниження інтенсивних взаємозв'язків [1].

На початку 2000-х років, Канада і ЄС обґрунтували нові цілі та визначили напрями розширення взаємовідносин, які стосувалися не тільки торговельно-економічних питань, а й покращення співпраці з питань внутрішньої і зовнішньої політики. На саміті в Оттаві в грудні 2002 року лідери Канади та ЄС прийняли рішення, щодо укладання «Угоди про розширення торгівлі та інвестицій між Канадою і ЄС», основними цілями якою є вирішення проблем «застою» відносин та усунення торговельних бар'єрів між регіонами. В 2003 році відбулася зустріч міністрів торгівлі обох країн, на якій були представлені пропозиції, щодо ратифікування угоди. І вже з наступного року почалися переговори між Оттавою і Брюсселем, які в 2014 році призвели до підписання Угоди про вільну торгівлю, що носить назву Comprehensive Trade and Economic Agreement, або CETA [2]. Але, незважаючи на укладання угоди, деякі моменти в торгівлі між регіонами залишаються напруженими. Європейські експортери скаржаться на довготривалі та непрозорі процедури отримання дозволів, насамперед, це стосується фармацевтичної продукції, косметичних

товарів та електротехніки. Як правило, окрім необґрунтованих часових втрат, це зумовлює негативні наслідки ще й у зв'язку зі скороченням терміну дії патентів.

Співробітництво Європейського Союзу та Канади має певні особливості. З одного боку, фундаментальним в співробітництві між ЄС та Канадою є принцип добровільності, в результаті чого за обґрунтованих причин будь-яка зі Сторін має право відмовитися від пропозиції торговельного партнера щодо участі у відповідних ініціативах. Більше того, Сторони можуть вдатися до інструментів з регуляторного співробітництва лише у сферах «спільного інтересу та вигоди», критерії яких у договорі не визначені [3]. Зіншого боку, наявність правового та інституційного механізму свідчить про готовність Сторін до діалогу. Нехай ЄС та Канада зберігають за собою повну регуляторну автономію, але таке співробітництво здатне забезпечити передбачуваність і прозорість у розробці нових внутрішніх правил [2].

Що ж стосується взаємовідносин Канади і Європейського союзу в безпековій сфері, то є цікавим той факт, що хоч Канада є північноамериканською країною, безпекова культура та особливості здійснення політики в сфері оборони й безпеки є «європейськими». Канада розглядає ЄС, як важливого союзника, що прослідковується в тісних зв'язках історичного, культурного, політичного та економічного характеру. Насамперед, їх поєднує нормативна спільність, що породжує передумови для налагодження тісніших відносин у сфері безпеки. Адже Канада і Європа вважають, що застосування сили допустиме тільки у випадку, коли можливості переговорного процесу й дипломатії повністю вичерпані. Обидві сторони переконанні, що сталий розвиток, дотримання прав людини й миротворчість повинні стати одними з ключових принципів міжнародних відносин загалом [4].

У червні 2002 р. було ухвалено низку важливих рішення щодо співпраці між ЄС і Канадою, зокрема було досягнуто домовленість, що сторони розглядатимуть безпекові та оборонні питання у рамках існуючого двостороннього формату співпраці, а саме на рівні глав держав та урядів і відповідних міністрів. У випадку надзвичайних ситуацій чи з огляду на вимогу однією із сторін такі зустрічі можуть скликатись позачергово. Канада отримала право самостійно при-

ймати рішення, щодо участі в операціях Європейського Союзу не лише тоді, коли він використовуватиме військовий потенціал НАТО у рамках «Берлін-плюс», але й у випадку, коли ЄС вестиме операції самостійно. Також Канада отримала можливість бути залученою у плануванні подібних операцій. Зокрема, з цією метою їй було надано право призначити свого представника при Генеральному штабі ЄС. Тому на початковому етапі становлення Європейської політики безпеки й оборони (ОПБО) з 1999 року по 2002 канадським дипломатам вдалося досягти визнання за їх країною права на участь в операціях Європейського Союзу у рамках Петербурзьких завдань. Таким чином, Канада фактично була визнана як надійна «середня потуга» з належним військовим потенціалом для участі в операціях ЄС [4].

Безпекова співпраця Канади та ЄС не обмежується тільки рамками ЄПБО. Після Маастрихтського договору, особливо після початку боротьби з тероризмом у 2001 році, ЄС досяг значного прогресу у співпраці з питань внутрішньої безпеки у рамках однієї з опор «юстиції і внутрішніх справ». Розбудова спільного простору, в який входять 28 держав, вимагає вирішення низки питань, що стосуються безпеки, зокрема проблем імміграції, злочинності та тероризму. Тому ЄС зацікавлений у тому, щоб співпраця відбувалася з такими важливим партнером, як Канада. Одним з прикладів цієї співпраці став процес активізації відносин із Європоллом. Більш активною стала співпраця у сфері кримінальної юстиції. А саме, Канада отримала право акредитувати свого постійного представника при Євроюст. Боротьба з тероризмом і міжнародною злочинністю стала основою для подальшого зміцнення співпраці у безпековій сфері Канада-ЄС, що значно покращило взаємовідносини Канади та Європейського Союзу. Крім того, відбувається обмін конфіденційною інформацією та гарантування безпеки авіаційних перельотів [1].

Отже, проаналізувавши відносини в економічній та безпековій сферах між Канадою та Європейським союзом, можемо зробити висновок, що діалог хоч насичений неабияким динамізмом, але, крім того, вимагає більш тісної співпраці, що, на нашу думку, призведе до більш результативних дій направлених на здійснення спільної політики. Співпраця в економічному та безпековому вимірах стала одним із напрямків розвитку стратегічного партнерства між Канадою та ЄС.

Література:

1. Антохін-Сколоздра О. М. Безпековий вимір відносин Канади і Європейського союзу / О. М. Антохін-Сколоздра // Грані: науково-теоретичний альманах. – 2014. – №6.
2. Європейська правда: Вільна торгівля ЄС та Канади. Який в цьому інтерес України [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.eurointegration.com.ua/experts/2015/12/9/7041952/>
3. Global affairs of Canada: Canada-European Union: Comprehensive economic and trade agreement (CETA) [Електронний ресурс] – Режим доступу:
<http://www.international.gc.ca/trade-agreements-accords-commerciaux/agr-acc/ceta-aecg/text-texte/toc-tdm.aspx?lang=eng>
4. Kaim M. CanadawarmstoESDP [Text] / M. Kaim // InternationalePolitik. – 2003. – № 4. – P. 74-76.

Роксолана КУРДОВА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

**СТРАТЕГІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО США
З ДЕРЖАВОЮ ІЗРАЇЛЬ**

США є основним стратегічним партнером Держави Ізраїль, що обумовлено не тільки їх історичними зв'язками, але і впливом американської економіки на ізраїльську, вливанням значних коштів зі США, високим рівнем військово-політичної взаємодії та технічного співробітництва двох країн. Вашингтон виступає провідним позарегіональним гравцем у близькосхідному врегулюванні.

Також взаємовідносини обох держав характеризуються співробітництвом у всіх сферах, зокрема, у стратегічному, політичному і військовому напрямках. Йдеться про американську допомогу, обмін розвідувальною інформацією, а також спільні

військові навчання. Американська військова допомога Ізраїлю надходить в різних формах, в тому числі у вигляді грантів, спеціальних асигнувань по проектах, а також кредитах.

Для усунення загроз безпеці на Близькому Сході, в тому числі через спільні військові навчання, співпрацю в оборонній торгівлі та доступ до обслуговування безпекових об'єктів, відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння, яке поклало початок тісній співпраці в області безпеки і координації між американськими та ізраїльськими урядами. Всебічне співробітництво між Ізраїлем і Сполученими Штатами Америки з питань безпеки вийшло на офіційний рівень у 1981 році, коли міністр оборони Ізраїлю Аріель Шарон і американський міністр оборони Каспар Вайнбергер підписали Меморандум про взаєморозуміння, який визнав загальні узи дружби між Сполученими Штатами та Ізраїлем, і спирається на відносини взаємної безпеки, яка існує між двома країнами[4].

Акцентуємо нашу увагу на ключових положеннях Меморандуму.

По-перше, це спільна розробка ракетної програми, яка призначена для перехоплення і знищення балістичних ракет. Розвиток цієї програми фінансується як Ізраїлем, так і в Сполученими Штатами Америки. Програмою передбачалося надання США допомоги з наукових досліджень та обміну досвідом, з метою розробки додаткових систем озброєння. На даний момент вартість розробок в даній програмі була між \$ 2,4 і \$ 3,6 млрд, з яких 50 відсотків профінансовано урядом США.

По-друге, це боротьба з тероризмом. Важливим кроком у цьому напрямку стало підписання президентом США Біллом Клінтоном та прем'єр-міністром Ізраїлю Шимоном Пересом у квітні 1996 р. американсько-ізраїльської Угоди щодо боротьби з тероризмом. Не менш важливим пунктом програми буда боротьба с тероризмом. Обидві країни домовилися про подальшу співпрацю в області обміну інформацією, навчанні, наукових дослідженнях, розробках і виробленні спільної політики.

По-третє, захист національної безпеки. На федеральному, державному та місцевому рівнях існує тісне ізраїльсько-американське співробітництво в галузі національної безпеки. Ізраїль був однією

з перших країн, що тісно співпрацював з Департаментом США з національної безпеки в розробці ініціатив щодо зміцнення своєї безпеки. Відтак, існує багато областей партнерства, в тому числі забезпечення готовності і захисту туризму і торгівлі. Американські та ізраїльські правоохоронці і посадові особи внутрішньої безпеки регулярно зустрічаються в обох країнах для вивчення методів боротьби з тероризмом та обговорення нових ідей, що стосуються збору розвідувальної інформації та запобіганні існуючим терористичним загрозам. Важливою подією у двосторонніх відносинах стало підписання у грудні 2005 р. Угоди про початок спільних зусиль для виявлення контрабанди атомних та інших радіоактивних матеріалів шляхом установки спеціального обладнання в Хайфі, який є найбільшим морським портом Ізраїлю. Ця робота є частиною програми нерозповсюдження ядерної зброї Департаменту США та Національної адміністрації з ядерної безпеки Міністерства енергетики США, яка постійно співпрацює з іноземними партнерами з метою виявлення, стримування і припинення незаконного обороту ядерних та інших радіоактивних матеріалів.

По-четверте, військові бази. Вартим уваги є те, що Сполучені Штати підтримують шість військових баз на території Ізраїлю, зокрема, авіабазу Airwing 7 і надає Ізраїлю військової техніки на 300 мільйонів \$. Це устаткування є власністю США і призначене для використання американськими військами на Близькому Сході, але «може бути» передане ізраїльській стороні «для використання» у випадку кризи.

По-п'яте, напрямком співпраці обох держав є спільні розвідувальні операції. США та Ізраїль співпрацюють у сфері розвідки з 1950 р. Так, протягом «Холодної війни» Ізраїль надавав США інформацію про радянські системи озброєнь, захоплені у арабів. Ізраїль також надає США більшість наявної в нього інформації про близькосхідний регіон. ЦРУ особливо залежне від ізраїльської розвідки, після Іранської революції і бомбардувань Бейруту в 1983 р. [2]. У свою чергу США надають Ізраїлю супутникові знімки, а з початку 1980-х рр. – і іншу інформацію (за запитами), проти чого, втім, постійно виступають найближчі союзники США по НАТО.

Незважаючи на активну співпрацю розвідок, обидві країни актив-

но шпигують одна проти одної. Так, США, в основному, намагаються проникнути в ізраїльські політичні, військові і розвідувальні кола та зібрати інформацію про ядерний потенціал Ізраїлю, а останній – дані про промислові розробки і уряд США, в намаганні підвищити свій військовий, зокрема, ядерний потенціал [3].

На сьогодні можемо зробити висновок про існування особливих відносин США та Ізраїлю. Для Ізраїлю США є гарантом розвитку та існування в умовах нерегульованого арабо-ізраїльського конфлікту. У свою чергу, для США Ізраїль є засобом контролю над регіональними процесами і елементом побудови близькосхідної політики, надійним союзником, який забезпечує їх інтереси на Бл. Сході. Ізраїль володіє необхідним для США потенціалом регіонального лідерства, а його політична еліта усвідомлює необхідність розвитку і підтримки ви-
няткових відносин зі США в усіх сферах [1].

Список використаної літератури

1. Никитина Г.С. Государство Израиль: Особенности экономического и политического развития. – М., 1968.
2. Israel–United States relations [Електронний ресурс] // Wikipedia. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://en.wikipedia.org/wiki/Israel–United_States_relations
3. Pike J. Dimona - Introduction [Електронний ресурс] / John Pike // Negev Nuclear Research Center – Режим доступу до ресурсу: <http://www.globalsecurity.org/wmd/world/israel/dimona.htm>.
4. U.S.-Israel Intelligence Collaboration [Електронний ресурс] // Jewish Virtual Library. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jsource/US-Israel/intell_coop.html.

Станіслав ОХРЕМЧУК

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ГІБРИДНА ВІЙНА: СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ В УКРАЇНІ

Збройна агресія Росії проти України, розпочата у лютому 2014 р. з анексії Кримського півострова, змусила світ переосмислити усталені геополітичні норми та тактики ведення війни. Сучасний збройний конфлікт на Сході України, в ході якого широко застосовуються гібридні методи ведення війни, поставив перед Україною та усією європейською та міжнародною системою безпеки нові комплексні виклики, що актуалізує дослідження природи сучасних гібридних загроз та пошуки належних відповідей на них.

Поняття гібридної війни виникло у західній науковій думці в середині 2000-х рр. для позначення поєднання традиційних та нетрадиційних («сірих») загроз державам Заходу. Ця ідея пізніше була розвинена американським дослідником Френком Гоффманом, який назвав основною ознакою гібридної війни використання тісно інтегрованих традиційних (армія) та нетрадиційних (бойовики, повстанці, терористи) збройних формувань [6, р. 64]. У своїй праці «Hybrid Warfare and Challenges», Ф. Гоффман говорить про те, що гібридні війни характеризуються розмитим та змішаним характером бойових дій, під час яких «летальність міждержавного конфлікту доповнюється фанатичністю та високою емоційністю нерегулярних військових формувань» [5]. Як приклад гібридної війни дослідник наводить зіткнення між Ізраїлем та воєнізованою ісламістською організацією Хізбалла (Hizballah) у 2006 р., коли остання змогла ефективно об'єднати загони бойовиків із добре підготовленими солдатами та протитанковими командами.

Втім, не зважаючи на популярність та широкий вжиток поняття «гібридна війна», сьогодні не існує усталеного визначення цього терміна як в науковій спільноті, так і серед держав-членів НАТО [4]. Більше того, значення цього словосполучення змінювалось з плином часу і сьогодні трактується в інших термінах та поняттях, ніж у

середині 2000-х рр. [1]. До прикладу, якщо раніше західні дослідники, характеризуючи гібридні загрози, акцентували свою увагу переважно на поєднанні діяльності традиційних та нетрадиційних озброєних формувань, то після агресії Російської Федерації в Україні у 2014-2016 рр. центр уваги змістився у сторону інформаційної, політичної та економічної складових гібридної війни. На цьому аспекті особливо акцентують у своїх працях українські науковці та аналітики.

Не зважаючи на різноманітність трактувань поняття «гібридна війна», дослідники сходяться у тому, що гібридні конфлікти характеризуються «розмитими» обрисами та залученням невійськових засобів, які у звичному стані не мають прямого стосунку до класичного військового протистояння [1]. Загалом, у науковій літературі виділяють такі ознаки гібридних загроз:

- поєднання традиційних та нетрадиційних, воєнних та невоєнних, відкритих та прихованих дій;
- намагання заплутати супротивника, приховати від нього природу, походження та мету загрози;
- існування можливостей знайти та використати слабкі сторони супротивника;
- здатність зберігати рівень ворожості у відносинах із супротивником нижче «порогу» конвенційної війни [3].

Іншими словами, до гібридних загроз відносяться лише ті загрози, які поєднують у собі кілька способів атакувати або залякати обраного супротивника чи ціль. Наприклад, терористична група, яка закладає бомбу або використовує терориста-смертника, сама по собі не є гібридною загрозою. Її можна віднести до гібридних загроз лише у тому випадку, коли діяльність цієї терористичної групи на тактичному рівні поєднується із стартом збройного вторгнення, систематичним поширенням дезінформації або дестабілізацією ситуації іншими способами [3].

Як відзначає Н. Попеску, гібридні тактики ведення війни не є ані новими, ані винаходом лише Російської Федерації, і досить успішно застосовувалися у різних війнах впродовж всієї історії людства. Так, підкуп людей для відкриття воріт замку або отруєння води в криницях були середньовічними еквівалентами сучасних гібридних тактик. Використовувалися гібридні тактики і в новітній історії. Зокрема,

вторгнення Радянського Союзу в Афганістан у грудні 1979 р. розпочалося з висадки 700 радянських військових-мусульман, одягнутих в афганську уніформу [7].

Відтак, жоден елемент гібридної війни, який було застосовано в Україні в 2014-2016 рр., не є новим та вже використовувався у минулому. Однак, як відмічає В. Горбулін, унікальними є узгодженість і взаємозв'язок цих елементів, динамічність та гнучкість їх застосування, а також зростання ваги інформаційного чинника [1].

Дослідники звертають увагу на те, що в Україні гібридні впливи здійснюються у двох основних напрямках. Головний напрям – інформаційний, на якому Росія інтенсивно використовує приватно-державне партнерство різноманітних медіа. Інформаційний наступ виконує три основні завдання:

- створює сприятливий для своїх дій інформаційний фон усередині Росії;

- здійснює дезінформацію українських громадян;

- формує сприятливе для себе інформаційне середовище на Заході.

Другий напрям – енергетичний – виглядає не менш важливим, оскільки Росія впродовж тривалого часу використовує енергоресурси як інструмент політичного впливу в Європі. У випадку з Україною важливо зауважити також використання проросійського лобі та представників радикальних політичних сил Старого Світу, переписування історії та інтенсивний вплив Російської православної церкви на події на пострадянському просторі [2].

Такі тактики добре спрацювали у східних регіонах України у зв'язку із вдалообраним моментом для їх реалізації:

- населення регіонів мало низький рівень ідентифікації себе із Україною;

- відсутність довіри до нової влади в Києві після втечі В. Януковича;

- присутність великої кількості російських військових у Севастополі;

- домінування російських ЗМІ в інформаційному просторі східних регіонів та Криму [7].

Такі умови для проведення гібридної війни навряд чи можна буде відтворити в інших державах. Варто також зазначити, що Україна зрештою змогла знайти способи опору таким гібридним впливам.

Росія була змушена перейти від гібридної боротьби до конвенційної війни у зв'язку із стабілізацією української влади після обрання нового президента та парламенту, активізацією громадянського суспільства, зменшенням впливу російських ЗМІ, вдалої військової оборонної та наступальної кампанії української армії тощо.

Отже, гібридна війна – це комплекс ворожих дій, спрямованих не на класичне повномасштабне військове вторгнення, а на підрив стабільності (політичної, економічної, військової, інформаційної) супротивника за допомогою дезінформації, економічного тиску, фінансування бойовиків тощо. Гібридні тактики були вдало застосовані в Україні у зв'язку із низкою сприятливих для цього факторів, таких як нестабільність влади та відсутність довіри до неї, домінування ворожих ЗМІ в інформаційному просторі та наявність військової бази Росії на території України, які навряд чи можна буде відтворити у майбутньому. Відповіддю на гібридні впливи сьогодення є активна діяльність громадянського суспільства, налагодження відносин та почуття довіри між елітами та органами влади та пересічними громадянами, а також популяризація національної ідентичності в інформаційному просторі держави.

Література:

1. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу [Електронний ресурс] / В. Горбулін // Дзеркало тижня. Україна. – Режим доступу: [http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.](http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyuna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html)html;
2. Магда Є. Гібридна війна: питання і відповіді [Електронний ресурс] / Євген Магда // Media Sapiens. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/gibridna_viyuna_pitannya_i_vidpovidi;
3. Andersson J. Hybrid: what's in a name? / Jan Joel Andersson, Thierry Tardy // ISSUE Briefs. – 2015. – №32. – Р. 1-4.
4. Damien Van Puyvelde. Hybrid war – does it even exist? [Електронний ресурс] / Damien Van Puyvelde // NATO Review Magazine. – Режим доступу: <http://www.nato.int/docu/Review/2015/Also-in-2015/hybrid-modern-future-warfare-russia-ukraine/EN/index.htm>;

5. Hoffman F. Hybrid Warfare and Challenges / Frank G. Hoffman // Small Wars Journal. – 2009. – №52. – P. 34-39.
6. Lovelace D. Hybrid Warfare and the Gray Zone Threat / Douglas Lovelace. – Oxford University Press, 2016. – 392 p.
7. Popescu N. Hybrid tactics: neither new nor only Russian / Nicu Popescu // ISSUE Briefs. – 2015. – №4. – P. 1-2.

Ольга САМЧУК

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

НЕЙТРАЛІТЕТ ЯК МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС СУЧАСНИХ ДЕРЖАВ: СУТНІСТЬ, ВИДИ, МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Важливим міжнародно-правовим засобом забезпечення безпеки у світі виступає політика нейтралітету, яка проводиться деякими країнами. Нейтралітет був відомий і раніше. Термін «нейтралітет» (нім. Neutralität) походить від латинського «стерилізувати», що в перекладі на українську мову означає «ні той, ні інший», тобто у сфері міжнародних відносин це той, який не підтримує жодну зі сторін. Формування поняття «нейтралітет» впливало з його історико-правового розуміння як політичного, політико-правового і власне правового явища, що зумовило безліч підходів до визначення даного поняття і формування його сутнісних ознак і характеристик. У сучасних міжнародних відносинах існують такі види нейтралітету: постійний, позитивний, традиційний і договірний [1, с. 164].

Постійний нейтралітет - це міжнародно-правовий статус суверенної держави, відповідно до якого вона зобов'язана не брати участь у збройних конфліктах, не входить у військові союзи (блоки), не дозволяти будівництво військових баз іноземних держав на своїй території. Цілісність і недоторканність такої держави, з одного боку,

закріплюється законодавчим актом відповідного держави (наприклад, Конституцією); з іншого боку, може бути гарантованою міжнародним договором, учасниками якого є зацікавлені держави. В даний час постійно нейтральною державою є Швейцарія, нейтралітет якої встановлено актом щодо визнання та гарантії постійного нейтралітету Швейцарії та недоторканності її території від 8 листопада 1815 р і був гарантований Австрією, Францією, Великобританією, Росією, Португалією, Пруссією. Постійно нейтральною державою є Австрія, нейтралітет якої закріплений в федеральному конституційному Законі про нейтралітет Австрії від 26 жовтня 1955 р. де йдеться: «З метою міцного утвердження своєї зовнішньої незалежності і забезпечення недоторканності своєї території Австрія добровільно заявляє про свій постійний нейтралітет». Нейтралітет Австрії гарантований Державним договором про відновлення незалежної і демократичної Австрії від 15 травня 1955 р учасниками якого є Росія (як правонаступник СРСР), США, Англія та Франція. Постійно нейтральною державою є Мальта, яка проголосила 14 травня 1981 р декларацію про нейтралітет Мальти, яка прийнята до відома державами-учасниками Мадридської зустрічі представників держав-учасниць ОБСЄ; вони закликали всі держави світу поважати цю Декларацію. У грудні 1995 р. Туркменістан оголосив себе постійно нейтральною державою [7, с. 23-25].

Позитивний нейтралітет (рух неприєднання) передбачає участь у військових союзах держав, активну участь в боротьбі за запобігання війни, збереження миру і за роззброєння. Політику позитивного нейтралітету проводять близько 100 держав Азії, Африки та Латинської Америки. Рух неприєднання, що зародився в умовах бурхливого розвитку національно-визвольної боротьби народів і розпаду колоніальної системи, з самого початку мав активну антиядерну, антиколоніальну спрямованість [1, с. 172]. Рух неприєднання керується на міжнародній арені наступними принципами: забезпечення міжнародного миру і безпеки, розрядки міжнародної напруженості, припинення гонки озброєнь, особливо ядерних, і досягнення загального і повного роззброєння під ефективним міжнародним контролем, перебудови міжнародних економічних відносин на справедливих і демократичних засадах, встановлення нового міжнародного

інформаційного порядку. Вищим форумом руху є Конференція глав держав і урядів країн, що скликається один раз на три роки. Держава, що приймає Конференцію, стає державою-координатором, а глава цієї держави або його уряду - головою руху неприєднання, який забезпечує постійний зв'язок між країнами, що не приєдналися і представляє рух неприєднання на міжнародній арені. Реалізація рішень Конференції покладено на Координаційне бюро, створене в 1973 р.. Члени бюро обираються на основі принципу представництва по регіонах [9, с. 2-3].

Традиційний нейтралітет - це не оформлений в міжнародному договорі нейтралітет держави, але дотримуваний ним добровільно протягом тривалого часу (наприклад, Швеція). Основною ознакою традиційного нейтралітету є те, що він висловлює нейтральну позицію держави під час війни. Зазвичай на початку війни такі держави заявляють про свій нейтралітет. Традиційний нейтралітет відрізняється від постійного тим, що постійно нейтральна держава проводить відповідну політику, засновану на міжнародному договорі, проводить нейтралітет постійно як під час війни, так і в мирний час; традиційний нейтралітет не пов'язаний міжнародно-правовими зобов'язаннями і може бути припинений в односторонньому порядку в будь-який момент. Політика постійного нейтралітету - це політика вищого рангу, має на увазі більше прав і обов'язків нейтральної держави. Постійний нейтралітет має відношення до всіх майбутніх воєн; традиційний ж нейтралітет - до конкретної війни [2, с. 367].

Договірний нейтралітет - це такий нейтралітет, при якому права і обов'язки сторін визначаються в міжнародному договорі. Так, в червні 1992 р Російська Федерація і Канада підписали Договір про згоду і співпрацю, в якому встановлюється: «Якщо одна із Сторін стане об'єктом збройної агресії, інша сторона, відповідно до своїх домовленостей і відносин в області безпеки і оборони, не надаватиме агресору військову або будь-яку іншу допомогу» [1, с. 177].

Які ж права і обов'язки має нейтральна держава? Сучасна нейтральна держава як суб'єкт міжнародного права має ті самі права і несе ті ж обов'язки, що й інші держави, тобто вона має право на політичну незалежність і територіальну цілісність, право на самооборону від агресії, право на представництво в інших державах і при

міжнародних організаціях і т.д. У той же час нейтральна держава несе і деякі специфічні обов'язки: добровільне виконання зобов'язань з суворого дотримання нейтралітету; невтручання в справи інших держав; утримання від військових союзів з іншими країнами [7, с. 26].

Таким чином, нейтральна держава має наступні основні ознаки: не бере участі в військових конфліктах на боці одного з воюючих; не бере участі у військових союзах, створених іншими державами; не допускає на свою територію іноземні держави для створення військових баз; не вступає в економічні союзи, участь в яких буде суперечити міжнародно-правовому статусу нейтралітету. Все це свідчить про те, що політика нейтралітету, яка проводиться деякими державами, служить зміцненню миру і є важливим засобом забезпечення міжнародної безпеки. З одного боку, саме відсутність загроз дає позитивний ефект для стабілізації обстановки навколо цих держав, підвищуючи регіональну безпеку в цілому. З іншого боку, територія нейтральних країн є зручним для всіх інших майданчиком при проведенні переговорів конфліктуючих сторін, організації міжнародних економічних самітів, екологічних нарад і розміщення штаб-квартир міжнародних організацій [3, с. 145-151].

Яке ж вирішення нейтралітет може запропонувати для сучасного міжнародного правопорядку? Перш за все, це декларація мирного існування нейтральної країни, відмова її від війни (окрім як для захисту), чи будь-яких інших форм агресії («гібридні війни», «заблукалі на навчаннях війська», допомога при реалізації принципу самовизначення тощо) щодо інших суб'єктів міжнародних відносин. По-друге, всі суперечки та конфлікти повинні вирішуватися шляхом переговорів із беззастережним визнанням мандату ООН. По-третє, нейтралітет повинен бути гарантованим провідними країнами світу, які у випадку порушення останнього третьою державою зобов'язуються реагувати негайно, засобами та у межах, що передбачені відповідними гарантійними зобов'язаннями, уникнувши необхідності досягнення консенсусу із іншими гарантами, як це трапляється у більшості міжнародних організаціях та союзах (що фактично паралізує ефективну та оперативну реакцію). Так як нейтралітет є стійким інститутом міжнародного права, то повага до нього і такого вибору окремого суб'єкта міжнародних відносин повинна мати загальний характер та виходити із основних принципів міжнародних відносин.

Література:

1. Антонович М. Міжнародне публічне право: [навч. посібник для студ. вузів] / М. Антонович. - К.: КМ Академія: Алерта, 2003. - 307 с.
2. Буткевич В. Міжнародне право: Основи теорії: [підручник для студ. вищ. навч. закл.] / В. Буткевич, В. Мицик, О. Задорожній. - К.: Либідь, 2002. - 605 с.
3. Вдовенко В.М. Роль і місце європейських нейтральних країн в загальноєвропейській системі безпеки / В.М. Вдовенко // Актуальні проблеми міжнародних відносин. -2005. - Вип.52. - Ч. 1. - С. 143-152.
4. Дмитрієв А.І. Інститут постійного нейтралітету в міжнародному праві: Монографія / А.І. Дмитрієв. - К.: Юрид. думка, 2005. -312 с.
5. Кенбанов Е.А. Статус Туркменистана как постоянно нейтрального государства / Е.А. Кенбанов // Московский журнал международного права. - 1998. - №4 (32). - С. 80-85.
6. Кондаков А.В. Постоянный нейтралитет в международном праве: автореф. дис. на соиск. ученой степени канд. юрид. наук: 12.00.10. - М., 2002. - 14 с.
7. Мельник Н.А. Трансформація концепту нейтралітету (вплив процесу глобалізації на позицію нейтральних країн наприкінці ХХ - початку ХХІ століття) / Н.А. Мельник // Зовнішні справи. - 2007. - №8. - С. 23-26.
8. Мельник Н.А. Проблема нейтралітету в зовнішній політиці України / Н.А. Мельник. // Політика і час. - 2007. - №4. - С. 44-48.
9. Яворська Г. Позаблоковий статус: політичний продукт другої свіжості / Г. Яворська // Дзеркало тижня. - 2006. - №15 (594). - С.1-5.

Уляна ІЛЬНИЦЬКА

*доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ В УМОВАХ АКТИВІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКСПАНСІЇ ТА ЗРОСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ЗАГРОЗ

В умовах реалізації євроінтеграційного вектору зовнішньої політики України, співпраці з європейськими державами, які активно розбудовують інформаційне суспільство, стратегічним завданням для України є формування й розвиток національного інформаційного простору, модернізація й удосконалення національної інформаційної інфраструктури, впровадження сучасних інформаційно-комунікативних технологій та інтеграція у глобальне інформаційне суспільство. Водночас, перед Україною постає проблема збереження інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки, адже суттєвими загрозами для держави є експансіоністська інформаційна політика іноземних держав, інформаційні війни, комп'ютерна злочинність і шпигунство, кібертероризм і кібервійни, поширення й функціонування недостовірної, упередженої, суб'єктивної інформації, її викривлення, спотворення, несвочасне надходження. Інформаційний простір України стає ареною конкуренції, зіткнень і боротьби різновекторних інтересів. Актуалізація проблеми збереження інформаційного суверенітету та забезпечення інформаційної безпеки зумовлюється російсько-українським конфліктом, війною на Сході України та інтеграцією України до Європейського союзу й структур глобального інформаційного суспільства.

У Законі «Про основи національної безпеки України» зазначено, що забезпечення інформаційного суверенітету України є основні напрямом державної політики з питань національної безпеки в інформаційній сфері. Інформаційний суверенітет, у повній мірі, відображає верховенство, незалежність, повноту і самостійність

державної влади в інформаційному просторі і розглядається як право держави формувати стратегічні напрями інформаційно-комунікативної політики, здійснювати її, контролювати інформаційні потоки, розпоряджатися інформаційними ресурсами, які знаходяться у її власності у відповідності до національного та міжнародного законодавства [12].

Інформаційний суверенітет розглядається, також, і як невід'ємне право окремої особи та усіх громадян суспільства на інформацію та участь у формуванні, розвитку та здійсненні національної інформаційної політики згідно з Конституцією, чинним законодавства України та міжнародним правом.

Отже, інформаційний суверенітет України – це самостійність, незалежність, верховенство держави в національному інформаційному просторі; це право держави на володіння і розпорядження національними інформаційними ресурсами, на формування і здійснення національної інформаційної політики, створення національних систем інформації відповідно до Конституції, законодавства України та міжнародного права, а також встановленням режиму доступу інших держав до інформаційних ресурсів України [Див. 8, 12]. Головною передумовою існування інформаційного суверенітету є високий рівень інформаційної безпеки держави.

В умовах глобальних інформаційних протистоянь, зіткнення різновекторних інтересів, інформаційний суверенітет України знаходиться під загрозою та потребує збереження й захисту. Як у національному, так і в глобальному інформаційному просторах суттєво посилюються негативні пропагандистсько-маніпулятивні інформаційні впливи проти України, активізувалась експансіоністська інформаційна політика Російської федерації. З боку Росії проти України ведеться потужна інформаційна війна, яка передбачає нав'язування певних ідеологічних стереотипів, цілеспрямований вплив на суспільну свідомість, маніпулювання свідомістю громадян шляхом поширення недостовірної, неповної або упередженої інформації, формування громадської думки у необхідному напрямку за допомогою засобів масової інформації, електронних видань, мережі Інтернет.

Як зазначає Марутян Р.Р. найбільш суттєвою загрозою національній безпеці України в інформаційній сфері є здійснення іноземними

державами негативного інформаційно-психологічного впливу на суспільну свідомість громадян України та світову громадськість через проведення інформаційних акцій та кампаній, спеціальних інформаційних операцій. Це відбувається шляхом систематичного поширення тенденційної, неповної або упередженої інформації про Україну та політичні процеси що відбуваються на її теренах. Все це впливає на зовнішню та внутрішню політику нашої держави, знижує її міжнародний імідж, має політичне та економічне підґрунтя. Метою таких інформаційних операцій є забезпечення власних національних інтересів інших держав [5].

Зовнішні інформаційні негативні впливи є найбільш деструктивними для інформаційного суверенітету держави, оскільки спрямовані на підрив конституційного ладу, порушення територіальної цілісності і недоторканності України; зумовлюють прояви сепаратизму за етнічною, мовною, релігійною та іншими ознаками та завдають шкоди національним інтересам та національній безпеці держави.

Отже, український інформаційний простір стає об'єктом інформаційної експансії і є незахищеним від зовнішніх негативних пропагандистсько-маніпулятивних інформаційних впливів які спрямовані на викривлення реальності, заниження міжнародного іміджу держави. Проти України активно застосовується потужний медіа-ресурс, здійснюється експансія іноземних суб'єктів на ринку інформаційних послуг.

Інформаційний суверенітет України зазнає загроз також через відсутність ефективної державної інформаційної політики протидії негативним впливам та відсутність у світовому медіа-просторі українського національного інформаційного продукту, який би сприяв поширенню об'єктивної, неупередженої та актуальної інформації про події в Україні. На жаль, діяльність вітчизняних ЗМІ щодо систематичного, об'єктивного висвітлення фактів, подій та явищ є недостатньою і позбавлена стратегічного планування. Як наслідок – світова та вітчизняна громадськість відчувають брак інформації або отримують її з інших джерел, які часто дезінформують, надають викривлену, спотворену, неповну інформацію.

З метою збереження інформаційного суверенітету, недопущення інформаційної залежності, інформаційної блокади України,

інформаційної експансії з боку інших держав та міжнародних структур, у складних умовах інформаційних протистоянь пріоритетними завданнями органів державної влади України є: посилення контролю над національним інформаційним простором, активізація заходів щодо створення ефективної системи інформаційної безпеки; своєчасне виявлення зовнішніх загроз національному інформаційному суверенітету та їх нейтралізація, а також проведення превентивних заходів інформаційної безпеки; формування розвиненого національного інформаційного суспільства; розвиток інформаційної інфраструктури України та підвищення якості й конкурентоспроможності вітчизняної інформаційної продукції та інформаційних послуг; вдосконалення нормативно-правової бази регулювання інформаційних взаємодій; формування ефективної інформаційно-комунікативної політики України; забезпечення ефективної взаємодії органів державної влади та інститутів громадянського суспільства при формуванні, реалізації та коригуванні державної політики в інформаційній сфері; активізація процесів інтеграції України у світовий інформаційний простір та забезпечення її участі у процесах створення й використання глобальних інформаційних мереж і систем, розширення вітчизняного мовлення на території інших країн [Див. 3, 12].

Отже, в умовах інформаційних протистоянь, посилення експансіоністської інформаційної політики іноземних суб'єктів, зростання інформаційних загроз, які завдають шкоди національним інтересам та національній ідентичності України, захист інформаційного суверенітету України, недопущення інформаційної залежності та блокади, створення потужної та ефективної системи інформаційної безпеки держави, розробка дієвих стратегій і тактик протидії медіа-загрозам повинні стати пріоритетними стратегічними завданнями органів державної влади України та недержавних інститутів.

Література:

1. Бондаренко В.О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В.О. Бондаренко, О.В. Литвиненко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // www.crime-research.iatp.org.ua/library/strateg.htm

2. Горбань Ю.О. Інформаційна війна проти України та засоби її ведення / Ю.О. Горбань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://visnyk.academy.gov.ua/wp-content/uploads/2015/04/20.pdf>
3. Доктрина інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon3.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>
4. Ліпкан В. А. Інформаційна безпека України в умовах євроінтеграції [Текст]: Навч. посібн. / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Макименко, В. М. Желіховський. – К.: КНТ, 2006.
5. Марутян Р.Р. Рекомендації щодо вдосконалення політики забезпечення інформаційної безпеки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.dsaua.org/index.php?option=com_content&view=article&id=198%3A2014-08-13-12-55-48&catid=66%3A2010-12-13-08-48-53&Itemid=90&lang=uk
6. Медвідь Ф. Інформаційна безпека України: виклики та загрози / Ф. Медвідь [Електронний ресурс] — Режим доступу : nato.ru.if.ua/journal/2009-2-28.pdf.
7. Методи інформаційного захисту простору. Інформаційна безпека України // <http://ua.textreferat.com/referat-7471.html>
8. Набруско В. Чи стане Україна господарем у власному інформаційному просторі? / В. Набруско // Дзеркало тижня. – 2008. - №34 (713). – 13 вересня.
9. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи / В.Петрик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=3222>
10. «Про заходи щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері інформаційної безпеки України» Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2014р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/n0004525-14>.
11. «Про інформацію» : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-ХІІ, із змінами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2657-12>
12. «Про основи національної безпеки України» : Закон України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. – 351. Із змінами, внесеними згідно із Законом № 3200-IV (3200-15) від 15.12.2005. ВВР. – 2006. – № 14. – Ст. 116.

Kamil SYGIDUS

doktorant
Instytut Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)

KRYZYS UKRAIŃSKI ORAZ AKTUALNE PROBLEMY BEZPIECZEŃSTWA W KONTEKŚCIE EUROPEJSKIEJ STRATEGII BEZPIECZEŃSTWA

Kryzys, który osiągnął Ukrainę, należy rozpatrywać w kategoriach jednego ze skutków wydarzeń znanych pod nazwą Euromajdanu. Protesty na kijowskim Placu Niepodległości oraz w innych miastach Ukrainy stanowiły wyraz społecznego buntu przeciwko odłożeniu podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską przez Wiktora Janukowycza. Sukces demonstrujących, jakim było zmuszenie ówczesnego prezydenta do ustąpienia z urzędu i opuszczenia kraju, został okupiony poważnymi stratami. Według różnych szacunków życie straciło wówczas od 100 [1] do nawet 780 osób (mocno zawyżone dane) [2], zaś rany od ok 1400, aż do 2000 osób [3]. Masowe uczestnictwo w tym spontanicznym zrywie udowodniło, że znaczna część ukraińskiego społeczeństwa gotowa jest na poważne poświęcenie w imię dobra swojego kraju, lecz być może jeszcze istotniejsza w tym kontekście jest wzmożona jego aktywność w ramach Samoobrony Majdanu, Samoobrony Lwowa oraz innych nowopowstałych organizacji w całym kraju. Pomimo szeregu pozytywnych skutków, ciąg zdarzeń wywołanych Euromajdanem paradoksalnie przyniósł również wiele negatywnych konsekwencji, by wymienić m.in. chaos, który nastąpił po odsunięciu od władzy W. Janukowycza wraz z popularną w niektórych częściach kraju Partią Regionów, co doprowadziło do wybuchu antyukraińskich kontrdemonstracji, a następnie secesji części terytorium od Ukrainy (Półwysep Krymski) [4, s. 158-165]. Podobne dążenia podjęły grupy separatystyczne w obwodach ługańskim i donieckim, lecz tym razem władze centralne postawiły im wyraźny opór, co doprowadziło do wybuchu konfliktu zbrojnego na wschodzie kraju [5]. Jeśli do tego dodać systematycznie rosnące podziały w jednolitym do niedawna obozie byłej opozycji [6], nieumiejętność poradzenia sobie z ogromną skalą korupcji [7], galopującą inflacją [8] oraz nadal wysokie zadłużenie kraju [9], który

pomimo udzielanych mu przez Międzynarodowy Fundusz Walutowy pożyczek, de facto znajduje się obecnie na skraju zapaści ekonomicznej, wówczas sytuacja Ukrainy jawi się jako niemal dramatyczna.

Niewątpliwie Euromajdan wraz ze swoimi skutkami aspirować może do miana wydarzenia kluczowego dla dziejów Ukrainy, jednak wspomniane powyżej fakty powodują również, że są one istotne także ze znacznie szerszej perspektywy – europejskiej, a nawet światowej. W opinii autora, można je uznać za jedno z najważniejszych wydarzeń nie tylko w dotychczasowej historii XXI wieku, ale także w całym okresie pozimnowojennym. Już pierwsze lata kształtującego się nowego porządku światowego uświadomiły obserwatorom, że upadek Związku Radzieckiego i ideologii komunistycznej, a także fiasko gospodarki centralnie sterowanej wcale nie musiały być jednoznaczne z globalnym triumfem Zachodu, liberalnej demokracji oraz wolnego rynku, dzięki którym według niektórych opinii, na świecie zapanować miał powszechny dobrobyt, pokój i stabilizacja. Mimo to, na podstawie obserwacji analiz i prognoz wysuwanych przez europejskich analityków w pierwszych latach XXI w., można było odnieść wrażenie, że przynajmniej w Europie nastąpił ogłoszony przez Francisa Fukuyamę „koniec historii”. W 2003 r. stwierdzono nawet, że „Europa nigdy dotąd nie cieszyła się w takim stopniu jak obecnie dobrobytem, bezpieczeństwem i wolnością. Przemoc z pierwszej połowy XX wieku ustąpiła miejsca okresowi pokoju i stabilności, bez precedensu w historii Europy” [10, s. 1]. Kilka lat później można było także przeczytać, iż „UE pozostaje opoką stabilności. Rozszerzenie Unii rozprzestrzeniło demokrację i pomyślność na całym naszym kontynencie. [...] Nasza polityka sąsiedztwa stworzyła silne ramy, w których rozwijają się nasze stosunki z partnerami na Południu i na Wschodzie, czemu nowy wyraz dają obecnie Unia dla Śródziemnomorza i partnerstwo wschodnie [11, s. 1]. „W przypadku Ukrainy posunęliśmy się dalej i opracowaliśmy daleko idący układ o stowarzyszeniu, który jest bliski sfinalizowania” [11, s. 6].

Chociaż z dzisiejszej perspektywy (zwłaszcza obywateli ukraińskich) przywołane powyżej stwierdzenia wydają się brzmieć jak ponury żart, to w rzeczywistości pochodzą one z oficjalnych dokumentów Unii Europejskiej. Pierwsze z przytoczonych zdań otwierało Europejską Strategię Bezpieczeństwa (dalej ESB), stworzoną przez Radę Unii Europejskiej i przyjętą przez Radę Europejską w 2003 r., zaś dwa kolejne pochodzą z

opublikowanego 5 lat później sprawozdania na temat jej wdrażania. Celem obydwu dokumentów było podsumowanie dotychczasowych dokonań UE w zakresie zapewnienia bezpieczeństwa w Europie, analiza ówczesnej sytuacji międzynarodowej, a także prognozowanie dalszych tendencji ze wskazaniem najważniejszych zagrożeń i sposobów radzenia sobie z nimi. Z dzisiejszego punktu widzenia stawiane wówczas – i uznawane za prawdopodobne – prognozy uznać należy za chybione. W pewnym stopniu usprawiedliwieniem dla ich twórców może być fakt, iż pozimnowojenny porządek międzynarodowy cechuje się niespotykaną dotąd złożonością i dynamiką, przez które niezwykle trudne jest przewidywanie dalszych trendów. Warto jednak zadać pytanie o to, dlaczego nie udało się tych założeń zrealizować oraz z jakich powodów tak znacznie odbiegają one od dzisiejszej rzeczywistości?

Przede wszystkim należy zwrócić uwagę na daty powstania wspomnianych dokumentów. ESB powstała w grudniu 2003 r., czyli na niespełna 5 miesięcy przed największym w historii Unii Europejskiej i poprzedzającym ją Wspólnot rozszerzeniem, w dodatku o państwa, które w okresie zimnej wojny przynależały do wrogiego Zachodowi bloku wschodniego – Polskę, Czechy i Słowację (wówczas – Czechosłowacja) oraz Węgry, a także ówczesne republiki radzieckie – Litwę, Łotwę i Estonię. Fakt, iż państwami członkowskimi zostały kraje, które jeszcze stosunkowo niedawno znajdowały się w orbicie wpływów Rosji, a wcześniej Związku Radzieckiego, rzeczywiście mógł budzić entuzjazm i nadzieję na rozpoczęcie nowej ery w historii Europy. Ten pozytywny trend podtrzymany został następnie poprzez akcesję Bułgarii i Rumuni, które przystąpiły do UE 3 lata później, a już w 2008 r. Ukraina, pełniąca w rosyjskiej geostrategii niezwykle istotną rolę, w opinii europejskich analityków znajdowała się już tylko o krok od zawarcia umowy stowarzyszeniowej z UE, gdyż. podpisanie tego dokumentu miało znacznie przybliżyć perspektywę jej eurointegracji. W tym samym roku powstało wspomniane powyżej Sprawozdanie na temat wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa, w którym euroentuzjastyczne nastroje oraz przekonanie o zapanowaniu stabilności i bezpieczeństwa w obrębie Starego Kontynentu znalazły swoje silne odbicie.

Z biegiem czasu Ukraina wcale jednak nie przybliżała się do zawarcia umowy stowarzyszeniowej z UE. 30 marca 2012 r. w trakcie szczytu

Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, na którym dokument ten podpisali przedstawiciele Gruzji i Mołdawii, ustalono, że nastąpi to w 2013 r. Ponad rok później euroentuzjastów zaskoczyła jednak decyzja ukraińskiego prezydenta – Wiktora Janukowycza, który 21 listopada 2013 r. odłożył podpisanie wspomnianego dokumentu na bliżej nieokreślony termin. W opinii niektórych obserwatorów, do takiej decyzji doprowadziła go trudna sytuacja ekonomiczna kraju wywołana zmianą rosyjskiej polityki handlowej w stosunku do swojego sąsiada, która wywołała zapaść ukraińskiego eksportu [12]. Pewnym jest natomiast, że jej rezultatem było pokaźne niezadowolenie społeczne, które przerodziło się w masowe demonstracje na kijowskim Placu Niepodległości, znane powszechnie jako Euromajdan.

W kontekście ESB należy zwrócić uwagę na jeden istotny fakt, a mianowicie zlekceważenie zagrożenia, które dla sfery bezpieczeństwa mogło płynąć ze strony Federacji Rosyjskiej. W sprawozdaniu z realizacji ESB Rosja rzecz jasna się pojawia, ale głównie w charakterze partnera, czy to na polu energii („energia stanowi ważny czynnik w stosunkach UE z Rosją”) [11, s. 5], czy też sprzymierzeńca na drodze do ograniczenia irańskiego programu nuklearnego [11, s. 7]. Zasygnalizowano co prawda obawy w związku z tzw. „zamrożonymi konfliktami” (konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 r. o Abchazję i Południową Osetię, a także ewentualny konflikt o Naddniestrze) [11, s. 6]. Rosja wraz z ONZ, OBWE, USA odgrywać miała również istotną rolę w zapewnieniu stabilności w sąsiedztwie UE. W Sprawozdaniu... stwierdzono, iż stosunki z Rosją pogorszyły się przez wspomniany konflikt w Gruzji, przy czym wyrażono nadzieję, iż spełni ona „[...] swoje zobowiązania w sposób, który spowoduje odzyskanie niezbędnego zaufania. Nasze partnerstwo powinno opierać się na poszanowaniu wspólnych wartości, przede wszystkim praw człowieka, demokracji i praworządności oraz zasad gospodarki rynkowej, a także na wspólnych interesach i celach” [11, s. 10]. Zgodnie z przewidywaniami, Rosja miała w latach kolejnych pozostać także „[...] ważnym partnerem w kwestiach globalnych” [11, s. 11].

Z perspektywy czasu widać, iż działania Rosji w Gruzji w 2008 r. traktowano bardziej jako incydent, niż przejaw zmiany w jej polityce zagranicznej. Następne lata potwierdziły, że państwo to w obronie swojej strefy wpływów oraz pozycji w regionie gotowe jest zaryzykować utratę

pozycji partnera UE, tak często podkreślaną w Sprawozdaniu.... Jak się okazało, ani sankcje ekonomiczne ani embargo na nią nałożone nie zmusiły Władimira Putina z rezygnacji z obranych wcześniej celów, zaś secesja Półwyspu Krymskiego wcale nie musiała być działaniem podjętym ad hoc, lecz być może starannie zaplanowaną akcją. Separatyści na zamieszkałym w większości przez Rosjan Krymie najpierw wykorzystali chaos, który zapanował w państwie po zmianie władzy, przeprowadzając referendum w sprawie odłączenia od Ukrainy („prawidłowości”, którego „strzegli” rosyjscy żołnierze), a następnie w ciągu kilku dni (między 16 a 21 marca 2014 r.) podpisali umowę, na mocy której Krym wraz z Sewastopolem jako miastem wydzielonym, wszedł w skład Federacji Rosyjskiej. Działania te wraz ze wspomnianą wcześniej zmianą polityki handlowej wobec pragnącej eurointegracji Ukrainy, dobitnie pokazało, że Rosja nie zamierza biernie przypatrywać się procesowi dalszego rozszerzania UE o kraje znajdujące się w jej strefie wpływów. Co więcej, W. Putin udowodnił, iż gotów jest podjąć stanowcze działania, których autorzy ESB i późniejszego sprawozdania zwyczajnie nie brali jeszcze niedawno pod uwagę. Rosyjskie intencje podkreśliło dodatkowo wsparcie, jakiego państwo to udzieliło prorosyjskim separatystom we wschodnich obwodach Ukrainy.

Wydarzenia, do których doszło na terenie Ukrainy po 21 listopada 2013 r., są istotne ze względu na szereg powodów. Przede wszystkim poddały one w wątpliwość popularne do niedawna przekonanie, jakoby cała Europa cieszyła się dobrobytem, bezpieczeństwem i wolnością, a przemoc z pierwszej połowy XX wieku ustąpiła miejsca okresowi pokoju i stabilności. Wbrew temu, co można było przeczytać w sprawozdaniu na temat wdrażania ESB, UE obecnie dziś wcale nie jawi się jako „opoka stabilności”, a skutki jej rozszerzenia niekoniecznie muszą zmierzać do „rozprzestrzenia demokracji i pomyślności na całym naszym kontynencie”, doprowadzając czasem do sytuacji zgoła przeciwnych. Polityka sąsiedztwa z kolei nie przyczyniła się do przypisywanych jej celów, których zwieńczeniem miała być w niedalekiej przyszłości eurointegracja Ukrainy, dziś już nie wydająca się tak „bliska sfinalizowania” [11, s. 6] jak jeszcze w 2008 r. Ujmując to w skrócie, można by skonstatować, że proces jednoczenia się Europy potwierdzony przez akcesje z 2004, 2007 i 2013 został znacznie zahamowany, przez co podobne rozszerzenia UE o państwa Europy Wschodniej należące do

rosyjskiej strefy wpływów, w tym momencie wydają się nieosiągalne, zwłaszcza wobec niejednorodności państw członkowskich UE w kwestiach wspólnej polityki zagranicznej. Zanegowane zostało także przekonanie, jakoby na terenie Europy rozpoczął się okres stabilizacji i pokoju, zaś czas przemocy i wojen zakończył się wraz z XX stuleciem. Okazało się, że znacznie przeceniano rolę współzależności i powiązań gospodarczych pomiędzy krajami zachodnioeuropejskimi a Rosją, jako gwaranta spokoju i harmonii. Federacja Rosyjska bowiem nawet w obliczu surowych sankcji ekonomicznych narażających ją na potężne straty, w dalszym ciągu jest na tyle zdeterminowana by kontynuować swoje dotychczasowe poczynania. Pomimo wcześniejszego entuzjastycznego nastawienia wobec eurointegracji Ukrainy, znaczna część obserwatorów zaczęła z kolei uważać, że zarówno to państwo, jak i sama Unia, nie są jeszcze zwyczajnie gotowe na taki krok.

Chociaż większość z prognoz ESB oraz późniejszego sprawozdania z jej wykonania zostały negatywnie zweryfikowane, to jedno zdanie bez wątplenia w dzisiejszych realiach wydaje się jeszcze bardziej niż wówczas aktualne: „A jednak, dwadzieścia lat od zakończenia zimnej wojny Europa stoi przed coraz bardziej złożonymi zagrożeniami i wyzwaniem” [11, s. 1]. Pozostaje mieć jedynie nadzieję, że kolejny tego typu dokument zamiast myślenia życzeniowego, w większym stopniu pozwoli racjonalnie ocenić występujące w sąsiedztwie UE zagrożenia, a bogatsza w doświadczenie Europa „stanie na wysokości tych nowych wyzwań, jak robiliśmy to już w przeszłości” [11, s. 1].

Bibliografia:

1. Black P., Paton Walsh N., Pearson M., Diplomatic talks in Ukraine last until dawn, a day after 100 may have died, “CNN”, <http://edition.cnn.com/2014/02/20/world/europe/ukraine-protests/> (3.05.2016).
2. Ukraine’s Health Ministry denies death of 780 Euromaidan protesters, “Kyivpost”, <http://www.kyivpost.com/article/content/ukraine/ukraines-health-ministry-denies-death-of-780-euromaidan-protesters-343096.html> (3.05.2016).
3. На Грушевського за сутки пострадали 1400 человек – оппозицияР, “News.liga.net”, http://news.liga.net/news/politics/963736-na-grushevskogo_za_sutki_postradali_1400_chelovek_oppozitsiya_.htm

(3.05.2016).

4. Zagórowska V., Status prawny Tatarów krymskich, Warszawa 2015.
5. Kirby P., Ukraine conflict: Why is east hit by conflict?, “BBC News”, <http://www.bbc.com/news/world-europe-28969784> (3.05.2016).
6. Kluczkowski J., Ukraina: polityczny reset, przewrót oligarchiczny czy pałacowa intryga?, „Forum ekonomiczne”, <http://www.forum-ekonomiczne.pl/article/ukraina-polityczny-reset-przewrot-oligarchiczny-czy-palacowa-intryga/#> (3.05.2016).
7. Corruption Perception Index 2015, Transparency International, <http://www.transparency.org/cpi2015> (3.05.2016).
8. The 20 countries with the highest inflation rate in 2015 (compared to the previous year), “Statista. The Statistic Portal”, <http://www.statista.com/statistics/268225/countries-with-the-highest-inflation-rate/> (14.04.2016).
9. Ukraine Total Gross External Debt 2003-2016, „Trading Economics”, <http://www.tradingeconomics.com/ukraine/external-debt> (3.05.2016).
10. Bezpieczna Europa w lepszym świecie. Europejska Strategia Bezpieczeństwa, Rada Unii Europejskiej, Bruksela, 12 grudnia 2003, s. 1, <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/031208ESSIPL.pdf> (21.04.2016).
11. Sprawozdanie na temat wdrażania Europejskiej Strategii Bezpieczeństwa – Utrzymanie bezpieczeństwa w zmieniającym się świecie, Rada Unii Europejskiej, Bruksela, 11 grudnia 2008 r., S407/08, s. 1, http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressdata/PL/reports/104648.pdf (21.04.2016).
12. Szczyt PW: Ukraina nie podpisała umowy stowarzyszeniowej z UE. «Ale drzwi są otwarte», “Gazeta.pl” z 29.11.2013, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114871,15048457,Szczyt_PW__Ukraina_nie_podpisala_umowy_stowarzyszeniowej.html (21.04.2016).

Олена ПОТІХА

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПОДІЇ В УКРАЇНІ, ЯК ЗАКЛИК ДО ЗМІН ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СИСТЕМИ БЕЗПЕКИ

Глобалізаційні процеси створюють для людства не тільки нові можливості поступального розвитку, а й нові виклики. Переосмислення основ світового порядку пов'язане з усвідомленням нових типів загроз міжнародної стабільності в енергетичній, екологічній, гуманітарній та інших сферах. Світ зіштовхнувся з загостренням локальних конфліктів, яке підриває регіональну стабільність. Посилюються негативні зовнішні впливи на внутрішні процеси в окремих країнах. Поряд з традиційними на перший план виходять нові асиметричні загрози у вигляді збройних конфліктів на етнічному, релігійному, або політичному підґрунті, тероризм, нелегальне поширення зброї, поширення бідності, нарощування розриву між провідними країнами та іншими країнами світу, які впливають на міжнародну безпеку і є негативною стороною глобалізації [2].

Все це безпосередньо впливає на безпеку України. Агресія Росії щодо України проявила недосконалість архітектури сучасної системи безпеки і вся ця ситуація чітко сигналізує світовій спільноті про те, що тест на її міцність провалено. На превеликий жаль, норми міжнародного права не можуть зупинити агресора. Для міжнародної системи безпеки, а також для нашої країни великою загрозою є ситуація, в якій одна країна-гарант порушує суверенітет і територіальну цілісність України, а інші гаранти не здатні її захистити. На сьогоднішній день триває випробування європейської системи безпеки на життєздатність. Наша держава покладалась на механізми міжнародної безпеки, зокрема на Будапештський меморандум, який виявився формальним документом, що не володів жодними механізмами для реалізації вказаних у ньому гарантій [4]. На нашу думку, це вказало на нестабільність системи колективної безпеки, а також засвідчило, що наявність зброї є все таки одним з головних аргументів в міжнародних відносинах. ООН, в свою чер-

гу, продемонструвала усім нездатність виступати гарантом миру і безпеки у світі, адже потребує у проведенні реформи Міжнародного суду ООН і створенні дієвих механізмів виконання його рішень, у тому числі і наднаціональних. Наразі лише НАТО може гарантувати безпеку країнам, які до нього входять. Війна, яка на сьогоднішній день відбувається на сході України є корисним досвідом для НАТО, проте організація потребує посилення свого потенціалу, створення нездоланного силового бар'єру вздовж всіх східних рубежів. Одним з ключових моментів є те, що безпека і спокій в Європі неможливі без вільної і процвітаючої України. Генсекретар НАТО Йенс Столтенберг заявив, що саме Росія є спонсором війни на сході України, а також підтвердив, що НАТО не відновить практичне співробітництво з країною. Члени організації підтвердили, що не повернуться до практичної співпраці з Москвою поки та не почне поважати міжнародне право [5].

На сьогоднішній день, ніхто не може заперечувати, що та ситуація, яка виникла в сфері міжнародної безпеки в цілому, та сфері національної безпеки України суттєво загострюється, також зростає рівень міжнародної напруги, внаслідок очевидної збройної агресії Росії проти України. Режим припинення вогню в Україні перебуває під загрозою, а війна на Сході України може стати замороженим конфліктом, адже жодна з сторін не дотримується Мінських домовленостей, а також регулярно відбуваються порушення режиму припинення вогню [3].

Є декілька варіантів вирішення цієї ситуації для України. По-перше Мінські домовленості можуть бути розірвані, а це може призвести до повномасштабної війни, що буде не вигідно для Москви. З іншого боку, може настати мир. Україна проведе ряд політичних та економічних реформ та відновить суверенітет над Сходом країни. Цього б хотіли і український, і європейський уряди, однак на такий розвиток подій сподіватися не варто, бо цього не бажають сепаратисти. Можливо одним з найкращих варіантів є переростання війни у заморожений конфлікт. За таким сценарієм країна може вирішити багато питань, пов'язаних з реформами у державі. Українську кризу не можна розв'язати за допомогою зброї, тому дипломатія, як і раніше, залишається єдиним правильним шляхом. На даний момент,

провідну роль у врегулюванні конфлікту на сході України виконує Організація співробітництва і безпеки у Європі. Формування нової архітектури європейської безпеки потрібно почати саме з реформування ОБСЄ, структурних реформ організації, модернізацію її механізмів, адже на даний момент організація показує застарілість підходів у її роботі. Реформування має здійснюватись таким чином, щоб права на безпосередній контроль над озброєннями, військовими технологіями, застосуванням збройних сил були передані під широким «колективним суверенітетом», яким має бути наділена ОБСЄ [3].

Враховуючи, що найближчими роками проблематика спільної політики безпеки та оборони буде пріоритетною для ЄС, Україна має серйозні шанси на приєднання до ініціативи об'єднання цих зусиль та розподілу відповідальності (співробітництво з НАТО) [6].

На сьогоднішній день, Україна зобов'язана зробити свій внесок в розвиток нової архітектури безпеки в Європі й світі. На власному гіркому досвіді, на тлі подій, що відбуваються на сході, Україна усвідомила наскільки руйнівними можуть бути наслідки прорахунків і пасивності в питаннях безпеки. Гарантування права кожної країни на вільний вибір напрямку цивілізаційного розвитку, відповідних стратегій – повинно стати основою для створення нових міжнародних систем колективної безпеки.

Література:

1. Виклики безпеці: Україна. Європа. Світ.[Електронний ресурс]/ Зовнішні справи. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/ua/ekspertna-dumka/view/article/vikliki-bezpeci-ukrajina-jevropa-svit/>
2. Інформаційна безпека в умовах сучасного стану і перспектив розвитку державності [Електронний ресурс]/ Віче. – Режим доступу: <http://www.viche.info/journal/598/>
3. Німецький парламентар: «заморожений конфлікт» на Донбасі - кращий сценарій [Електронний ресурс]/ Українська правда. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2015/05/17/7068147/?attempt=1>
4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки [Електронний ресурс]/ Інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Dopovid_Prezidentps-0ab72.pdf

5. Трансформація в умовах сучасних викликів міжнародній безпеці [Електронний ресурс]/ Голос України. – Режим доступу:<http://www.mil.gov.ua/ministry/zmi-pro-nas/2014/04/08/transformacziya-v-umovah-suchasnih-viklikiv-mizhnarodnij-bezpeczi/>
6. Щодо результатів розгляду Радою Європейського Союзу питання стану та розвитку Спільної політики безпеки та оборони (СПБО) [Електронний ресурс]/ Інститут стратегічних досліджень. – Режим доступу:<http://www.niss.gov.ua/articles/1457/>

Анна РОМАНЧУК

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

РОЛЬ РОСІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ КРИЗІ ТА КОНФЛІКТАХ НА ПОСТ- РАДЯНСЬКОМУ ПРОСТОРИ

Після розпаду СРСР західні лідери не раз обвинувачували Росію у дестабілізації колишніх радянських республік з метою зберегти свій вплив на пост-радянському просторі. Так, колишній генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен заявив на саміті Альянсу в Уельсі, що Володимир Путін бажав би створення затяжних тліючих конфліктів в сусідніх з Росією країнах, щоб перешкодити їх інтеграції з ЄС і НАТО [2]. Саме з цієї причини Росія анексувала Крим і сприяє дестабілізації на сході України, заявив Расмуссен.

За його словами, Придністров'я, Південна Осетія і Абхазія є прикладами такої політики, в рамках якої територіальні конфлікти переводяться в хронічну фазу, а Росія контролює становище, розміщуючи в таких районах свої миротворчі сили [2].

„Існують певні закономірності, які повторюються в поведінці Росії відносно ближнього зарубіжжя”, - говорить Майкл Чесір, американський політолог з Інституту досліджень зовнішньої політики в Філадельфії.

Способи ведення так званої гібридної війни, які використовуються в даний час на сході України, застосовувалися і раніше, хоча і в менших масштабах, в багатьох районах пострадянського простору.

„У Грузії, Молдавії і навіть Азербайджані Москва створювала умови, які сприяли зростанню сепаратистських настроїв серед місцевого населення, причому навіть в ситуаціях, коли консенсус з цього питання серед населення відсутній, як це було в Україні”, - говорить експерт [3].

Заморожені конфлікти є важелями тиску, які регулярно використовує Кремль для впливу на політику тих чи інших країн. Ці закономірності проявляються у виборі осіб, залучених в такі конфлікти.

Наприклад, у липні 2014 р. Володимир Антюфеев став заступником прем'єр-міністра «Донецької народної республіки». В минулому цей ветеран російських спецслужб був міністром держбезпеки Придністров'я і має звання генерал-лейтенанта.

Перш за все, наявність внутрішнього територіального конфлікту позбавляє державу можливості стати членом НАТО. Окрім того, Володимир Путін не може допустити розквіту української економіки та інтеграції України в європейський простір, адже це стане небажаним прикладом для російського населення. Збігнев Бжезінський пише: «Україна – нове, важливе поле на євразійській шахівниці, геополітична вісь. Без України Росія перестає бути євразійською імперією: вона може і надалі пробувати здобути статус імперії, але залишиться переважно азійською імперією...» [4, С.46].

Автономна Республіка Крим у лютому-березні 2014 року була захоплена спецназом Міністерства оборони РФ і проведена через юридично нікчемний «референдум», який дав старт «незалежній державі Республіка Крим». Яка, втім, не мала намірів і шансу відчути смак свободи, й одразу ж попросилась до складу Росії. Володимир Путін це прохання, природно, задовольнив.

Через рік, у березні 2015-го, у відомому телефільмі Путін наче забув свою історичну промову, розтоптавши світоустрій, який склався після Другої світової війни, і двосторонні, «братські», як прийнято було говорити, стосунки з Україною. Подробиці спецоперації з його вуст і безліч фактів, зібраних журналістами, політиками та дипло-

матами за цей рік, дозволяють говорити про ті події, як про збройну агресію, нехтування міжнародним правом. Аналогічні дії збройні сили Росії здійснювали і на початку 1990-х років відносно Грузії – здійснюючи блокаду морських кордонів, надаючи свої військово-повітряні сили для здійснення бомбардувань так званою «абхазькою авіацією».

Ігор Сутягін – британський воєнний аналітик зазначає: «Початковий план щодо Криму передбачав створення автономної області в рамках України. Коли Кремль не зміг встояти перед спокусою анексії Криму, виникла необхідність замінити його іншим конфліктом на сході України. Анексія територій не відповідає інтересам Кремля, оскільки неврегульовані конфлікти надають йому можливість впливати на політику цієї держави» [1].

З точки зору Сутягіна, війна з Грузією в 2008 році закінчилася для Росії невдачею, оскільки Південна Осетія і Абхазія проголосили незалежність, яку Росія не могла не визнати. Грузія визнала фактичну втрату цих територій, позбавивши таким чином Кремль можливості використовувати тліючий конфлікт в своїх інтересах.

Реальні та інформаційні спроби підірвати і дискредитувати українську державність ніколи не припинялися. А уряд Януковича-Азарова навіть не намагався їм протистояти, призначаючи на ключові державні посади людей, безпосередньо пов'язаних з інтересами Росії.

Отже, як показують приклади з історії, щоб запобігти агресії Росії, необхідно щось більше, ніж просто економічні санкції. Україна має організувати босздатний військовий опір (у тому числі готуватися до партизанської війни), і Захід повинен бути готовий підтримати Україну.

Література:

1. Сутягин И. Цирковая политика Кремля [Електронний ресурс] / Игорь Сутягин // Інтернет-видання «Крым. Реалии» (04.07.2015). – Режим доступу: <http://ru.krymr.com/content/article/27109682.html>
2. «A Force for Freedom» - Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at Carnegie Europe [Електронний ресурс] // North Atlantic Treaty Organization (15.09.2014). – Режим доступу: http://www.nato.int/cps/in/natohq/opinions_113063.htm?selectedLocale=en

3. Russia's Perpetual Geopolitics [Електронний ресурс] // an American journal of international relations Foreign Affairs (18.04.2016). – Режим доступу: <https://www.foreignaffairs.com/articles/ukraine/2016-04-18/russias-perpetual-geopolitics>
4. Zbigniew Brzezinski, The Grand Chessboard – American Primacy and Its Geostrategic Imperatives, (New York: BasicBooks, 1997). – С. 236.

Неля ТИЩЕНКО

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПАРТНЕРСЬКІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ І ПОЛЬЩИ В КОНТЕКСТІ КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

Враховуючи останні події, Польща поступово перетворилася на одного зі стабільних союзників України, які відстоюють спільні інтереси у ЄС та західному світі. Починаючи з часів Майдану, багато поляків зрозуміли, що зупинивши Кремль у Києві, вони зупинять розповзання прихованої імперської окупації по Європі. Будь-якій звичайній людині після знайомства з російською пропагандою і її представниками стає зрозумілим, що Москва прагне відновити кордони колишньої СРСР, до яких зараховує і колишні країни “Варшавського блоку”. З цього моменту величезна кількість польських патріотів зосередили свої зусилля на допомозі Україні, зокрема, добровольчим батальйонам, досвід яких переймають і польські утворення територіальної оборони для захисту власних кордонів [6, с. 275-292].

Необхідність партнерських відносин між Україною та Польщею пояснюється сьогодні прагматичними причинами. Перш за все це сусідство, яке включає такі питання: спільний кордон і зв'язки, гарантії безпеки, обмін в торгівлі та економічне співробітництво, забезпечення прав національних меншин та інші. Міцні стосунки

можуть створити сприятливе підґрунтя для суспільно-економічного розвитку та підвищення авторитетності обох країн на міжнародній арені. Незважаючи на останні структурні зміни, Польща все ще цікавиться Сходом. Значною мірою ці інтереси спрямовані на Україну. Однак українсько-польське стратегічне партнерство багато ширше інтересів лише цих двох країн. Україна і Польща – це найбільші держави Центрально-Східної Європи, тому стабільність їхніх відносин суттєво впливає на загальну безпеку Європи. Це важливо, оскільки загалом обидві країни є диференціальними складовими нової системи безпеки, що формується після розпаду СРСР і зникнення біполярної системи [3, с. 45].

Зважаючи на підтримку Польщею України та наявності консенсусу, ми все ж повинні розуміти, що часто цей консенсус базується на принципах антиросійськості, а не на проукраїнських засадах.

Таким чином ми можемо спостерігати потужний політичний тиск з боку Польщі на Росію:

- Польща підтримала ратифікацію Угоди про Асоціацію України з ЄС;
- за ініціативи Польщі поновлено розслідування катастрофи літака Ту-154М. Польща направила ноту з вимогою видати уламки літака;
- підготовлена офіційна скарга від Мінсільгоспу Польщі на Росію у СОТ;
- важливим є також те, що Польща не дозволила літаку Ту-154, в якому повертався додому міністр оборони РФ Сергій Шойгу, здійснити переліт у повітряному просторі країни. Після цієї заяви літак зробив аварійну посадку для заправки паливом на аеродром в Братиславі. Російський уряд приклав значних зусиль, щоб Шойгу дістався РФ. Ця подія показала безкомпромісність і готовність Польщі протидіяти російському уряду [2].

Причини співпраці Польщі з Україною в російському конфлікті можуть бути не лише прагматичні. Налагоджуючи мости України з Європою, Польща позиціонує себе в Європі, як країна геополітичного впливу. Історично Польща дуже часто піддавалася розриву на східну і західну частину, тож важливим завданням було знайти собі союзника, який би знаходився в схожій ситуації, був у змозі протистояти цьо-

му впливу, який розділяє країну. Більше того, помітним є той факт, що Польща і Україна є надзвичайно важливими партнерами Сполучених Штатів у Європі. США покладає великі сподівання, що країни зможуть протидіяти членам старої Європи [1].

Беручи до уваги всі причини тісних відносин України і Польщі, можна вважати, що цей союз є міцним і заснований на чесній співпраці. Хоча варто згадати, що екс-президент Броніслав Коморовський заявляв з трибуни Верховної Ради, що Варшава подає руку допомоги Україні. Однак, понад 2000 українців, які прохали про статус біженців у Польщі, його не отримали.

Натомість, дійсний президент Польщі Анджей Дуда ще під час своєї виборчої кампанії кілька разів говорив про необхідність польської підтримки для України та засуджував російську агресію. Зокрема, з його уст пролунали слова гострої критики на адресу російської влади. Вже у грудні відбулася зустріч Анджея Дуди та Петра Порошенка, на якій А. Дуда підкреслив, що Польща «не буде вести себе пасивно у процесі врегулювання ситуації в Україні, і має намір стежити за процесом реалізації Мінських домовленостей». Також Президент Польщі запросив Україну взяти участь у саміті НАТО влітку 2016 року, пообіцяв надавати консультативну допомогу у зв'язку з початком дії зони вільної торгівлі України з ЄС і стати плацдармом для проникнення українських товарів на європейські ринки. Національний банк України і центральний банк Польщі уклали угоду про валютний своп на 1 млрд. дол. Крім того, за словами президента України, Польща надасть допомогу в 100 млн. євро для поліпшення прикордонної інфраструктури

В цей же час варто звернути увагу на ряд інших питань. За останні два роки польська допомога Україні зросла до 29 млн. злотих на рік зі сторони Міністерства закордонних справ. В найближчий час підтвердять урядовий кредит для Києва, який становитиме 100 млн. євро. Польща вже готує четверте коло надання гуманітарної допомоги. Розробляється план підтримки переселенців на наступний рік, де особливу увагу приділяють дітям, які знаходяться в реабілітаційних центрах [4].

Перша гуманітарна допомога була надіслана в Україну минулого року, її доставили в Харківську область задля допомоги в зимо-

вий період тим, хто приїхав із окупованих зон Донбасу. Наступна гуманітарна допомога була доставлена у Дніпропетровськ, головним об'єктом якої передусім були біженці і постраждали від військових дій на Донбасі. Цей проект відбувався в рамках європейської програми «повітряний міст» після жорстокого ракетного обстрілу Маріуполя на початку цього року.

Тісна польсько-українська співпраця спостерігається і на прикладі міста Львова. Нещодавно відбулася зустріч голови Львівської обласної ради Олександра Ганущина та голови Львівської обласної адміністрації Олега Синютки з першим заступником міністра закордонних справ Республіки Польщі Яном Дзедзічаком. Керівництво міста Львова подякувало польським дипломатам за постійну підтримку євроінтеграційних процесів. «Україна постійно відчуває підтримку Польщі, особливо в останні два роки,» - зазначив Олександр Ганущин. Під час зустрічі обговорювалися питання співпраці в економічній та культурній сферах. Окрім цього, Олег Синютка запропонував встановити спільний контроль українських та польських митників, прикордонників і запросив поляків активніше інвестувати в Україну та Львівщину [5].

Отже, аналізуючи останні події і рівень підтримки Польщею України у конфлікті з Росією, можна сміливо казати, що загалом з початком військової агресії Росії проти України і окупації Криму та Донбасу, Варшава взяла на себе відповідальність щодо підтримки Києва. І завдяки цій позиції Україна отримала важливу підтримку європейських країн незважаючи на величезний фінансово-політичний тиск Москви і домінування у пропаганді та інформаційному просторі.

Література:

1. Гетьманчук А. Як ми втрачаємо проукраїнську [Електронний ресурс] / А. Гетьманчук // Європейська правда – Режим доступу: <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/10/22/7039792/>
2. Зуйковська А. Як сусідні країни допомагають Україні протистояти російській агресії [Електронний ресурс] / А. Зуйковська // 112 Україна – Режим доступу: <http://ua.112.ua/statji/Yak-susidni-krainy-dopomahaiut-Ukraini-protystoiaty-rosiiskii-ahresii-220695.html>
3. Киридон А. Сучасний етап українсько-польських відносин: дискурс взаємодії (2013 – 2014 рр.) / А. Киридон, С. Троян // Зовнішні відносини – 24.02.2015. – № 312. – С. 45.

4. Підсумки візиту президента Польщі Дуди в Київ: ключові заяви, домовленості та оцінки експертів [Електронний ресурс] / УкрМедіа. – Режим доступу: <https://ukr.media/politics/249734/>
5. Польща постійно повторює європейській спільноті, що в Україні йде війна, - МЗС [Електронний ресурс] / Деро.Львів – Режим доступу: <http://lviv.depo.ua/ukr/lviv/polshcha-postiyno-povtoryue-evropeyskiy-spilnoti-shcho-v-ukrayini-14032016202000>
6. Рудич Ф. / Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспекти: Монографія. / Ф. Рудич. – К.: МАУП, 2002.

Оля ШПЕГ

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПІДТРИМКА ПОЛЬЩЕЮ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

На початку нового тисячоліття появляються нові центри сили, які суттєво змінюють конфігурацію економічних і політичних систем і глобальних угод. Цей процес, однак, все ще триває. Зокрема, дослідження європейського простору приймає форму майбутньої архітектури європейської об'єднаної Європи та трансатлантичних відносин, яка є природним явищем в умовах глобалізації. Таким чином, стратегію двостороннього співробітництва між Польщею та України необхідно побудувати згідно системи світових координат, в тісному зв'язку з сучасними глобальними процесами [1].

Процеси глобалізації, знайшли своє місце в розширенні сфери впливу в євроатлантичній структурі з прийняттям до НАТО країн першої та другої хвилі (серед членів були сусіди України - Польща та Угорщина (1999)). У другій хвилі до НАТО приєдналися Словаччина, Румунія і Болгарія (березень 2004). Таким чином, західна і південна межа України стала східним кордоном НАТО, створеного

повноцінними членами європейської системи колективної безпеки, яка з військової точки зору, може протистояти агресії, спрямованій проти будь-якого з його членів.

Інтеграція України у системи європейської та євроатлантичної структур може стати надійною і повною, за умови, економічної безпеки і стійкого шляху до демократизації у всіх сферах життя за рахунок розвитку високих технологій в системі інноваційних вимог ринку. В першу чергу це виконання всіх умов, передбачених копенгагенськими критеріями, адаптація законодавства України до ЄС.

Інтеграція з ЄС - це не тільки поєднання сильного політичного і економічного організму, а важливий стимул для змін в країні. Учасі інтеграції України в ЄС перешкоджає слабкість місцевого самоврядування, загальна непрозорість влади і управління, пов'язані з корупцією. Ці явища є бар'єром для створення системи угод, контрактів або розвитку на основі власної соціальної динаміки: економічних ініціатив та громадянського суспільства.

Європейська стратегія щодо України викликає безліч асоціацій з польським досвідом. Цей досвід можна розглядати як ресурс, що дозволяє краще планувати діяльність України на шляху до інтеграції.

Партнерські відносини між Польщею та Україною, які, завдяки співпраці в багатьох областях можна назвати стратегічними, можуть бути корисними для інтересів обох держав. З польської сторони, це означає спільну позицію з основних питань міжнародної безпеки та інтеграції з європейськими та євроатлантичними структурами. Подібна практика Польщі була застосована щодо Литви, Словаччини, Латвії, Естонії, під час їх шляху до інтеграції з НАТО і ЄС.

Польща є стабільним і надійним партнером для наближення України до європейських цінностей, Європейського Союзу, НАТО. Польща, яка сміливо вступила в євроатлантичні і європейські структури, взяла на себе роль адвоката в будівництві суверенітету і незалежності України.

Слід відзначити три основні причини. По-перше, поляки не хочуть бути країною-кордоном із східним світом. По-друге, за кілька сотень років сусідства і історичних зв'язків з Україною напрацьовано багато дружніх зобов'язань. По-третє, релігійні особливості України пов'язують її із західним світом [2].

Співпраця між Україною та Польщею в рамках спільного військового патрулювання в Косово та Іраку дали позитивні результати. Наприклад 27 лютого 2004 року були скасовані санкції ФАТФ і було прийнято рішення прибрати Україну зі списку країн, які не співпрацюють у боротьбі з відмиванням грошей. Управління по боротьбі з фінансовими злочинами відкликало своє повідомлення про посилення контролю операцій за участю українських фінансових установ, які діяли впродовж двох років.

Польща підтримує Україну на шляху до інститутів західного світу і повною мірою підтримує українські сподівання. Польща заявила про необхідність збереження територіальної цілісності України, а також підтримання усіх атрибутів незалежності, свободи і суверенітету України. В рамках НАТО Польща прийняла певні зобов'язання, пов'язані з підтримкою реформ в збройних силах України. І ці зобов'язання, вона готова повністю виконати [4].

Польща не є єдиною стежкою, що веде до Брюсселю. Київ бачить Варшаву в якості однієї з багатьох столиць Центральної Європи, яка захищає інтереси України в Європейському Союзі. Крім того, роль адвоката України в Сполученому Форумі Європи охоче беруть Румунія, Угорщина, Словаччина. Братислава офіційно підтримує Україну про скасування віз для українців.

Однак, проблема структури євроатлантичної безпеки України залишається невирішеною, а також невирішеним є питання про вступ України в Європейський Союз, навколо якого кампанія проходить по одному і тому ж сценарію, який застосовується до НАТО.

З досвіду Польщі, Україна має зробити висновки, що успішність інтеграції до ЄС залежить від цілої низки чинників. Важливою передумовою для реалізації європейських прагнень України залишається послідовність і успішність внутрішніх економічних та суспільних реформ: демократизація суспільства, реформування судової системи, подолання корупції, створення ефективної ринкової економіки тощо. Без таких зусиль український інтеграційний курс і надалі залишатиметься малоефективним і без серйозної реакції з боку Європейського Союзу. Також важливими факторами на шляху інтеграції України до ЄС є наявність вироблення рішень серед політичної еліти щодо бачення шляхів розвитку держави, суспільна підтримка її рішень,

успішність двостороннього діалогу з ЄС, лобіювання українських інтересів з боку окремих держав ЄС, формування груп прихильників України в ЄС, об'єднання зусиль країн-претендентів тощо.

Література:

1. Стосунки польсько-українські [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://abc.wiadomosci.gazeta.pl/szukaj/wiadomosci/stosunki+polsko+ukraińskie>
2. Польща підтримує Україну в інтеграції з Заходом [Електронний ресурс] – Режим доступу:<http://www.prezydent.pl/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wydarzenia/art,3108,polska-wspiera-ukraine-w-integracji-z-zachodem.html>
3. J. Lega, Współpracamiędzy Ukrainą a Polską nadrozdędo integracji europejskiej, „*Ekonomista*” 2003, nr 12.
4. S. Stoyetsky, *Ukraina w polityce zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej: euroatlantyki i europejski wymiar integracji*, Kijów 2009.

Magda PABIN-MAJCHRZAK

*doktorantka Instytutu Wschodniego
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
(Poznań, Polska)*

PARTNERSTWO CZY SOJUSZ? RELACJE NATO- UKRAINA W LATACH 1991-2015

8 grudnia 1991 roku w Puszczy Białowieskiej Borys Jelcyn, ówczesny prezydent Federacji Rosyjskiej, Leonid Krawczuk – prezydent Ukrainy oraz Stanisław Szuszkiewicz – przewodnicząc Rady Najwyższej Białorusi, podpisali tzw. układ białowieski, który formalnie traktuje się jako dokument likwidujący ZSRR, choć jeszcze prze blisko miesiąc członkami ZSRR były państwa Azji Centralnej. Już 21 grudnia 1991 roku w Ałma Acie, stolicy Kazachstanu nastąpiło formalne podpisanie układu o powstaniu Wspólnoty Niepodległych Państw. Układ sygnowali przywódcy 11 republik byłego ZSRR (z wyłączeniem Krajów Bałtyckich

i Gruzji, która na to spotkanie wysłała wyłącznie obserwatora). Na podstawie podpisanego układu, 26 grudnia 1991 roku Rada Najwyższa ZSRR przyjęła deklarację o zakończeniu istnienia Związku Radzieckiego, co zostało formalnie ogłoszone 30 grudnia w czasie oficjalnego spotkania szefów państw WNP w Mińsku.

W zarysowanej w ten sposób sytuacji znalazła się Ukraina – z jednej strony ZSRR zastąpiła Wspólnota Niepodległych Państw, której celem miało być utrzymanie wzajemnych relacji z okresu radzieckiego, zaś z drugiej, od 1991 roku coraz bardziej widoczny jest dualny charakter polityki zagranicznej Ukrainy, w tym bezpieczeństwa, w której coraz liczniej pojawiają się tendencje pro zachodnie. Zachód ten w przypadku Ukrainy rozumieć można zarówno jako chęć integracji polityczno-gospodarczej w ramach Unii Europejskiej, jak i chęć nawiązania stabilnego sojuszu polityczno-militarnego w postaci włączenia w struktury Organizacji Paktu Północnoatlantyckiego (NATO). Taki styl prowadzenia polityki zagranicznej wiązał się m.in. z prawie 17% mniejszością narodowości rosyjskiej, która do dnia dzisiejszego zamieszkuje wschodnie prowincje Ukrainy oraz Krym [1, s. 1081] – zajęty przez Rosjan w 2014. O ile współpraca w ramach działań WNP była początkowo odbierana jako zapewnienie realizacji polityki bezpieczeństwa Ukrainy w ramach tworzących się ukraińskich sił zbrojnych, o tyle zawieranie sojuszu z NATO określić można jako wyjście awaryjne.

Dokumenty strategiczne w zakresie polityki bezpieczeństwa Ukrainy zakładały różne warianty usytuowania państwa w ramach globalnej geopolityki – od neutralności, która pojawiła się w Deklaracji o suwerenności (1990), poprzez rezygnację z niej na rzecz nieprzyjmowania formalnego sojuszu, o czym mowa w ramach Podstaw polityki zagranicznej Ukrainy (1993) – choć umowa ta zakładała już długofalową współpracę w ramach Wspólnoty Europejskiej. Formalnie pierwsze realne postanowienia dotyczące kwestii polityki zagranicznej w ramach struktur zachodnich pojawiły się w 2003 roku wraz z uchwaleniem kwalifikowaną większością głosów przez ukraiński parlament Ustawy o podstawach polityki bezpieczeństwa Ukrainy, kiedy to chęć przynależności do Unii Europejskiej oraz NATO stała się określeniem kierunków przemian w sektorze bezpieczeństwa [2, s. 91-9] W uchwalonej w 2004 roku Doktrynie wojennej ostatecznie ukraińscy przywódcy opowiedzieli się za

wstąpieniem do Sojuszu Północnoatlantyckiego [2, s. 93].

Na poziomie stosunków politycznych stosunki pomiędzy Ukrainą a NATO stanowią konsekwencję wzajemnych relacji pomiędzy NATO a Federacją Rosyjską. Dla Sojuszu uzyskanie partnerstwa z Ukrainą byłoby szansą na przesunięcie granicy bezpieczeństwa na wschód, co w konsekwencji miałyby być geopolityczną blokadą granicy europejsko-rosyjskiej, zarówno w kwestii zachowania bezpieczeństwa militarnego, jak i kryminalnego (np. narkobiznes, handel bronią) [3]. Kluczowym dla wzajemnych relacji pomiędzy Sojuszem Północnoatlantyckim a Ukrainą było podpisanie w maju 1997 roku Aktu stanowiącego o podstawach stosunków wzajemnych, współpracy i bezpieczeństwie pomiędzy NATO i Rosją, a w konsekwencji utworzenie 5 lat później Rady Rosja-NATO. Działania ukraińskie jednak rozpoczęły się dużo wcześniej [4, s. 281].

Początki rozmów mających na celu dołączenie do Sojuszu rozpoczęły się w latach 1992-1993 od wzajemnych spotkań i wizyt oraz współpracy w ramach grup roboczych. Wizyty te zaowocowały wypracowaniem ostatecznego kształtu trójstronnego porozumienia mającego na celu przekazanie będącej w posiadaniu Ukrainy broni jądrowej na rzecz Rosji [5].

8 lutego 1994 roku NATO rozpoczęło program „Partnerstwo dla Pokoju”, którego celem było umożliwienie współpracy pomiędzy Sojuszem a państwami niebędącymi jego członkami, głównie z bloku wschodniego. Zgodnie z jego założeniami określono zasady indywidualnej współpracy dla Ukrainy w zakresie m.in. szkolenia ukraińskich żołnierzy do uczestnictwa w międzynarodowych operacjach pokojowych, wspierania procesu restrukturyzacji systemu obronnego Ukrainy oraz działań mieszczących się w zakresie zarządzania kryzysowego [4, s. 281]. W ramach realizacji programu „Partnerstwo dla Pokoju” od roku 1994, przedstawiciele Ukrainy aktywnie angażowali się w jego realizację poprzez kontakty na poziomie szefów państw.

9 lipca 1997 roku w Madrycie podpisano Kartę o szczególnym partnerstwie Ukrainy i NATO, na kanwie której utworzono Wspólny Stały Komitet Ukraina-NATO, którego zadaniem jest do dnia dzisiejszego koordynowanie wspólnych działań w zakresie realizacji celów Sojuszu oraz forum wymiany poglądów dotyczących również zagadnień wymagających międzynarodowych konsultacji np. interwencji zbrojnej

na Bałkanach lub w Afganistanie [6]. Podpisanie Karty nie wiązało się natomiast, jak w przypadku Rosji, z pogłębieniem wzajemnej współpracy, lecz dla Ukraińców wiązało się z odejściem od modelu „Russia the first” na rzecz postawienia znaku równości pomiędzy dwoma autonomicznymi państwami. Zapisy tego dokumentu określały zasady szerokiej współpracy np.: w ramach sytuacji kryzysowych powołane miały zostać ciała doradcze, których nadrzędnym celem miała być pomoc władzom Ukrainy w sytuacji bezpośredniego zagrożenia integralności terytorialnej, niezależności politycznej lub bezpieczeństwa [4, s. 281-282].

„Pomarańczowa rewolucja” z końca 2004 roku przyniosła ze sobą znaczące zmiany w ukraińskiej polityce zagranicznej, która za cele strategiczne stawiała sobie zaciśnięcie współpracy z Zachodem. W ramach tych działań wzmocniono proces doradczy ze strony NATO, podjęto się reform sił zbrojnych, żołnierze ukraińscy brali również udział w misji ISAF w Afganistanie oraz operacji antyterrorystycznej Active Endeavour [7]. Proces ten został zahamowany we wrześniu 2006 roku, kiedy to premier Wiktor Janukowycz podczas wizyty w Brukseli zapowiedział, iż Ukraina rezygnuje z ubiegania się o wejście do Sojuszu [8, s. 5]. Jednocześnie w dalszym ciągu rozpisywane były coroczne plany współpracy w ramach Komisji Ukraina-NATO [9, s. 42].

Podjmując się próby opisanie stosunków pomiędzy Ukrainą a NATO, należy stwierdzić, iż do wybuchu kryzysu na Ukrainie w 2014 roku, działania NATO miały na celu zasygnalizowanie swojej obecności w regionie. W chwili obecnej jednak działania te przyjmują realne kształty pomocy rozwojowej, która ma przybliżyć struktury ukraińskie do działalności NATO. Brak ostrej reakcji wojskowej oraz jednocześnie działania na polu dyplomacji realizowane są zgodnie z przyjętą polityką NATO, które stara się pełnić rolę starszego brata nie reagując przy tym na/ zamiast reagować na zaangażowanie wszelkich dostępnych sił i środków.

Można podejrzewać, iż w przyszłości działania Sojuszu na terenie Ukrainy związane będą umacnianiem pozycji NATO w państwach członkowskich na terenie Europy Wschodniej i Środkowej – umocnienie w ramach ćwiczeń wojsk m.in. w Estonii, Polsce. Dodatkowo podejmowane mogą być szeroko zakrojone programy szkoleniowe, które mogliśmy obserwować w przypadku konfliktu z Gruzją w 2008 roku. Przy obecnym zaangażowaniu Ukrainy w Donbasie trudno z prawnego punktu

widzenia na bardziej zdecydowane działania NATO w postaci interwencji zbrojnej. Działania te będą miały charakter zachowawczy, gdyż większe zaangażowanie może w konsekwencji doprowadzić do zaniechania współpracy na linii NATO-Rosja.

Bibliografia:

1. Wyciszewicz E., Ukraina w polityce Rosji po 2000 roku, „Biuletyn Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych” 2004, nr 10, s. 1081-1083.
2. Baluk W., Geopolityczne orientacje niepodległej Ukrainy, w: *Polityka zagraniczna i bezpieczeństwa krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, red. W. Baluk, Wrocław 2008, ss. 89-98.
3. Moskwa D., Ukraina a UE i NATO. Na drodze do integracji?, <http://www.psz.pl/117-polityka/dagmara-moskwa-ukraina-a-ue-i-nato-na-drozdze-do-integracji> (dostęp 20.03.2016).
4. *Polityka bezpieczeństwa narodowego Ukrainy*, w: *Bezpieczeństwo polityczne i wojskowe*, red. A. Ciupiński, K. Malak, Warszawa 2004, ss. 277-287.
5. *Stosunki Ukraina-NATO do 2002 roku*, <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/polityka-zagraniczna/956-stosunki-ukraina-nato-do-2002-roku> (dostęp 20.03.2016).
6. *Współpraca NATO z państwami trzecimi*, http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/polityka_bezpieczenstwa/nato/wspolpraca_nato_z_panstwami_trzecimi/ (dostęp 1.02.2015).
7. *NATO-Ukraine relations: The background*, <http://www.nato.int> (dostęp 1.02.2016).
8. Sungurovskiy M., *Ukraine-NATO : expectations and results*, “National Security & Defence” 2006, nr 9, pp. 2-8.
9. Iwanowski S., *Siły Zbrojne Ukrainy i Białorusi*, Warszawa 2010, ss. 38-62.

Jakub KLEPAŃSKI

*student Instytutu Nauk Politycznych
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
(Olsztyn, Polska)*

PROJEKT RUROCIĄGU ODESSA-BRODY-PŁOCK A BEZPIECZEŃSTWO ENERGETYCZNE POLSKI I UKRAINY

Charakterystycznym warunkowaniem bezpieczeństwa energetycznego krajów Europy Środkowo-Wschodniej jest fakt, że są one niejako skazane na dostawy surowców energetycznych, takich jak gaz ziemny czy ropa naftowa, w znacznej mierze z Rosji, co w efekcie powoduje uzależnienie sfery energetycznej od Moskwy. Oficjalne statystyki mówią o tym, że w Polsce około 90% zużywanej ropy naftowej pochodzi z Rosji [3, s. 39]. Sytuacja wygląda nieco inaczej po stronie Ukrainy – w kwestii tego surowca Kijów posiada lepsze położenie, jeżeli chodzi o dywersyfikację, aniżeli w przypadku gazu ziemnego. Według eksperta Siarhija Kuruna „(...) Ukraina praktycznie nie importuje ropy naftowej, tylko produkty jej przetwarzania (...)” [1]. Rozpatrując bezpieczeństwo energetyczne Polski i Ukrainy na płaszczyźnie ropy naftowej, można wysnuć wniosek, iż to Warszawie powinno zależeć na szeroko zakrojonej dywersyfikacji dostaw ropy, tzn. zróżnicowania nadawców i uniezależnienia się od Moskwy, realizując w ten sposób interes narodowy w postaci zwiększania poziomu bezpieczeństwa energetycznego państwa.

Posiadany przez Polskę naftoport w Gdańsku stanowi ciekawą alternatywę w przypadku zagrożenia ciągłości dostaw ropy naftowej, jednakże póki co jest niewystarczający z punktu widzenia dywersyfikacji dostaw. Jednym z czynników, który miałby zwiększyć jej poziom jest projekt rurociągu Odessa-Brody-Płock, z możliwością przedłużenia go do Gdańska. Jest to projekt mówiący o rozbudowie istniejącego już odcinka ropociągu Odessa-Brody do rafinerii w Płocku i Gdańsku. „(...) Dzięki staraniom Polski uznano ten projekt za jeden z priorytetowych w ramach UE i w 2006 roku trwały prace ekspertów unijnych dotyczące jego oceny (...)” [3, s. 239]. Głównym założeniem, jakie przyświecało projektantom jest uzyskanie dostępu przez Polskę do ropy naftowej pochodzącej

z Gruzji, Azerbejdżanu, Kazachstanu czy nawet Arabii Saudyjskiej. Na realizacji tego projektu mogłyby skorzystać również inne sąsiednie kraje, takie jak Litwa, Łotwa, Estonia, Mołdawia czy Rumunia, bowiem również mogłyby uzyskać dostęp do nowych źródeł dostaw surowców.

Inne szanse, jakich upatrywano w budowie rurociągu to m.in.:

- budowa najkrótszej i najbardziej funkcjonalnej drogi importu ropy naftowej z Azerbejdżanu i sąsiednich krajów regionu,
- zacieśnienie współpracy pomiędzy państwami uczestniczącymi w projekcie,
- zwiększenie poziomu bezpieczeństwa energetycznego całej Unii Europejskiej,
- wzrost pozycji Polski i Ukrainy na arenie międzynarodowej na płaszczyźnie polityki energetycznej.

Zagrożeniem pojawiającym się w trakcie analizowania projektu, byłaby możliwość braku zapewnienia dostaw surowców płynących ze względu na trudności geograficzne. Projekt wymagał dostarczenia przez Morze Kaspijskie oraz Azerbejdżan i inne państwa regionu ropy m. in. z Kazachstanu, w taki sposób, aby omijać terytorium Rosji. By projekt miał sens ekonomiczny, należało podjąć wszelkie próby, mające na celu doprecyzowanie współpracy pomiędzy państwami dostarczającymi surowiec, państwami tranzytowymi, a jego odbiorcami.

Realizacja takiego projektu godziła jednak w interesy rosyjskie. W związku z tym dyplomacja Moskwy podejmowała szereg działań, mających na celu blokadę budowy ropociągu. Jednym z nich było wywarcie wpływu na władze w Kazachstanie, aby nie przyłączały się do projektu, co finalnie udało się władzom rosyjskim [3, s. 239]. W związku z tym, koniecznym faktem była modyfikacja pierwotnego założenia i wyłączenie Kazachstanu z projektu.

Rozmowy na temat realizacji projektu Odessa-Brody-Płock nabrały dynamizmu w okresie prezydentury w Polsce Lecha Kaczyńskiego. Kolejnym etapem prac nad realizacją projektu było powstanie spółki „Sarmatia” [2. s. 43], której udziały zostały podzielone między polskim Przedsiębiorstwem Eksploatacji Rurociągów Naftowych (PERN Przyjaźń S. A.) a ukraińskim UkrTransNafta. Następnie przyłączyły się do niej państwa uczestniczące w projekcie. Spółka miała za zadanie „(...) przeprowadzenia niezbędnych technicznych oraz ekonomicznych

i finansowych analiz możliwości realizacji projektu budowy ropociągu (...)"[3, s. 239].

Aby skuteczniej realizować założenia projektu, strona ukraińska zaproponowała utworzenie specjalnej organizacji międzynarodowej, która miałaby obsługiwać transport i sprzedaż ropy naftowej, pochodzącej z regionu Morza Kaspijskiego do państw Unii Europejskiej [2, s. 43]. Warto zaznaczyć, że strona unijna nie przyjęła tej inicjatywy z entuzjazmem, argumentując swoją postawę tym, że Ukraina próbuje zaangażować wybrane kraje Unii do inicjatywy mającej inny zasięg niż jej terytorium.

Kolejnym problemem, jaki napotkał realizatorów projektu było istnienie poniekąd konkurencyjnego ropociągu Baku-Tbilisi-Ceyhan w Turcji [2, s. 43]. Za jego pośrednictwem Azerbejdżan zobowiązał się do przekazywania około 50 000 000 ton ropy w skali roku m. in. dla krajów unijnych, co powoduje fakt, iż przekazanie surowca drogą rurociągu Odessa-Brody-Płock, może być nie do końca możliwe, ze względu na brak wystarczających zasobów ropy, co powoduje wątpliwość sensu ekonomicznego tego przedsięwzięcia.

Po zmianie rządu w Polsce, do jakiego doszło w 2007 roku, nastąpiła również zmiana jego stanowiska co do realizacji projektu. Ówczesny gabinet na czele z Donaldem Tuskiem stwierdził, że takie przedsięwzięcie jak budowa rurociągu Odessa-Brody-Płock musi być poddane publicznej debacie. Budziło to podejrzenie, iż rząd posiada inne stanowisko w tej sprawie niż prezydent Lech Kaczyński. W okresie prezydentury Bronisława Komorowskiego, tj. w latach 2010-2015, projekt budowy ropociągu został tymczasowo zaniechany.

W momencie zmiany władzy w Polsce w roku 2015, temat ropociągu powrócił. Premier Beata Szydło stwierdziła, że konieczny jest powrót do realizacji projektu budowy rurociągu [4]. Piotr Maciążek charakteryzuje współczesne uwarunkowania realizacji projektu w następujący sposób [4]:

- trudności geopolityczne (nacisk Rosji na tereny Kaukazu Południowego)
- blokowanie ropociągu Baku-Supsa w Osetii Południowej, stanowiący ważne ogniwo składowe projektu,
- konflikt na Ukrainie i niestabilny status regionu Odessy.
- niejasność opłacalności ekonomicznej przedsięwzięcia.

Mimo tego pojawiają się ciekawe koncepcje na przełamanie wyżej wymienionych trudności w sposób dość ciekawy, mianowicie przesyłanie ropy w kierunku odwrotnym niż pierwotnie zakładano, tzn. rozbudowa naftoportu w Gdańsku i przesyłanie stamtąd ropy na Ukrainę lub nawet na Białoruś [4].

Analizując wszelkie aspekty, związane z budową ropociągu Odessa-Brody-Płock, należy wziąć pod uwagę fakt, iż rynek naftowy dynamicznie się zmienia. Mocarstwowe ambicje Arabii Saudyjskiej i Iranu w dziedzinie polityki energetycznej determinują pojawienie się nowych możliwości w tej dziedzinie w Polsce i na Ukrainie, jak np. większa szansa rozwoju dywersyfikacji dostaw ropy naftowej w inny sposób niż analizowanym rurociągiem, jak chociażby drogą morską, uzyskanie nowych kontraktów na korzystniejszych warunkach m. in. Z Rosją czy Arabią Saudyjską. Wobec tego, w warunkach jakie aktualnie otaczają nasz region, projekt budowy omawianego rurociągu w pierwotnym kształcie jest raczej mało realny.

Bibliografia:

1. Biernat J., Rosja nie może odciąć Ukrainy od ropy i paliw, <http://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/rosja-nie-moze-odciac-ukrainy-od-ropy-i-paliw/> (dostęp 9.05.2016).
2. Chmielewski A., Bezpieczeństwo energetyczne państwa – geopolityczne uwarunkowania, Warszawa 2009.
3. Lasoń M., Polska wobec wyzwań bezpieczeństwa energetycznego, w: Międzynarodowe bezpieczeństwo energetyczne w XXI wieku, red. E. Cziomer, Kraków 2008.
4. Maciążek P., Budowa Ropociągu Brody – Płock możliwa w 2017 r. Rząd Szydło zainteresowany nową aranżacją projektu, <http://energetyka.defence24.pl/274903,budowa-ropociagu-brody-plock-mozliwa-w-2017-r-rzad-szydlo-zainteresowany-nowa-aranzacja-projektu> (dostęp 9.05.2016).

СЕКЦІЯ IV

IV SEKCJA

ІНСТИТУЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ГРОМАД: ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ТА ВИКЛИКИ

INSTYTUCJONALNY ROZWÓJ SPOŁECZEŃSTW: ASPEKTY PRAKTYCZNE I WYZWANIA

Галина ЛУЦИШИН

*доктор політичних наук,
завідувач кафедри політології та міжнародних відносин
Національного університету «Львівська політехніка»
(м.Львів, Україна)*

Ігор НАЗАР

*координатор Проекту ЄС-ПРООН «Місцевий розвиток,
орієнтований на громаду-III» у Львівській області
(м.Львів, Україна)*

РЕСУРСНІ ЦЕНТРИ З РОЗВИТКУ ГРОМАД: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Ресурсні центри з розвитку громади є одним з лідерів серед організацій громадянського суспільства впродовж останніх двадцяти років в Україні. Вони надають консультаційну, технічну підтримку у розвитку громади шляхом залучення зацікавлених сторін, беруть участь в економічному розвитку громад через створення асоціацій підприємців, є активними учасниками заходів з розвитку громади, проводять семінари з менеджменту проектів та міжкультурної комунікації.

Важливим є той факт, що організації з розвитку громади, внаслідок своєї близькості та доступності для населення, здатні задовольняти його потреби краще, ніж будь-яка інша організація подібного роду. Більше того, корпорації є своєрідним ресурсом для громадських організацій, підприємств соціальної економіки, дрібного та середнього бізнесу. Основна перевага - це доступність для всіх громадян на місцевому рівні. Ці організації сприяють виконанню різноманітних державних та інших програм, пристосовуючи їх до конкретних потреб та ситуації на рівні громади.

Вивчення проблеми створення та ефективного функціонування організацій з розвитку громади є новим для України. Серед зарубіжних дослідників, хто аналізував дану проблематику, можна назвати Ендрю Льюїс, Дж. Гасфілд, П. Хендерсон, А. Твелфтріз, Джейсінгх Сах та ін. Серед українських науковців, що

досліджують проблеми сталого розвитку громади, зокрема, і розвиток організацій з розвитку громади можна назвати Л.Г.Мельник, Г.Л.Монастирський, О.В.Шкарупа, Ю.Петрушенко, В.Ю.Полуйко та ін.

Зарубіжний досвід показує, що допомагають у створенні та функціонуванні подібних організацій як органи державної влади, органи місцевого самоврядування, так і в рамках реалізації міжнародних проектів, чи за сприяння бізнесу. Підтримуючі структури перебирають на себе значну частину завдань адміністративних інституцій і виконують їх більш ефективно, оскільки є ближчими до споживачів послуг.

Хочемо детальніше зупинитись на аналізі діяльності з розвитку громад в Канаді, зокрема, як приклад, розглянути діяльність таких організацій на території Квебеку, де існує більше десяти корпорацій з розвитку громади. Місія таких організацій - підтримка і забезпечення економічного та соціального розвитку шляхом залучення всіх зацікавлених сторін (приватний бізнес, громади, профспілки, інституції, місцеве населення) із застосуванням ефективних інструментів [2, С. 34].

У Канаді корпорації з розвитку громади – це перш за все місцеві організації, які керують різноманітними державними програмами та інвестиційними фондами. Критерії для цих програм встановлюються місцевими органами влади, але при впровадженні на певній території їм надається певна самостійність та гнучкість. Бюджет такої організації формується з трьох основних та одного додаткового джерела. До основних джерел належать такі: муніципальний бюджет (більша половина), провінційний бюджет (четверта частина), федеральний рівень (четверта частина). Також корпорації належать внески індивідуальних та колективних членів.

Цікавим для України є досвід діяльності подібних організацій у країнах Східної Європи, зокрема, Польщі, Угорщини, Румунії. Зокрема, в Польщі діє Регіональна агенція розвитку (Устщики Дольне). Важливим є те, що всі міністерства Польщі мають спеціальні фонди для фінансування неприбуткових організацій.

Дана організація активно підтримує сільські громади. У Чехії відомою є організація «Центр організації громади» (Пльзень), яка головною допомогою надає у підтримці участі громадян у прийнятті рішень, проведення навчальних семінарів та вирішення локальних проблем громадами [1].

В Україні мають місце такі ж організації, які своєю діяльністю допомагають розвитку громади. Значну увагу розвитку місцевих громад приділяє Проект Європейського Союзу та Програми розвитку ООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду-3», де активно практикується дорадництво для місцевих організацій. Проект активно використовує інструмент соціальної мобілізації для об'єднання зусиль громад і місцевих органів влади з метою спільного прийняття рішень, спільного несення витрат, впровадження проектів громад і створення механізмів сталого розвитку. В рамках Проекту при районних радах адміністраціях створено близько 260 районних ресурсних центрів громад, які є центрами зосередження досвіду з використання методології розвитку громад та налагодження співпраці «влада-громада». Важливо, що ініціаторами вирішення проблем є самі громади, однак допомогу у їх вирішенні надають консультанти, експерти та дорадники проекту. Ознайомившись із діяльністю Проекту, можна сказати, що це один із дуже вдалих та результативних проектів із підтримки місцевих громад та підтримки корпорацій з розвитку громади. Завданням таких організацій є задоволення попиту на інформацію про сталий місцевий розвиток, поширення «кращих практик» розвитку за участі громад; забезпечення демократії участі та врахування позиції громад центральними органами влади. Такі організації також сприяють створенню умов для реалізації принципів сталого розвитку та більш активного залучення усіх верств населення, представників установ, організацій та бізнес структур до діалогу з органами влади, вироблення прозорих та ефективних механізмів планування сталого розвитку на місцевому рівні.

Головним завданням Ресурсних центрів є забезпечення підтримки місцевих громад для реалізації їх ініціатив, консульту-

вання з питань створення та функціонування організацій громад та впровадження громадських ініціатив; проведення тренінгів, семінарів, навчань для організацій громад.

Значний вплив на розвиток громади у Західному регіоні України має діяльність Західноукраїнського ресурсного центру (м. Львів), який уже більш як двадцять років допомагає місцевим громадам у їх розвитку, підтримує ініціативи місцевих громад, надає консультаційну допомогу.

Як бачимо, організації з розвитку громади є важливим компонентом сучасного громадянського суспільства, їх місія – це підтримка і забезпечення економічного та соціального розвитку місцевих громад шляхом залучення всіх зацікавлених сторін (приватний бізнес, громади, профспілки, інституції, місцеве населення) із застосуванням ефективних інструментів.

Попри певні відмінності у діяльності корпорацій з розвитку громад у різних країнах, можна побачити, що організації мають багато спільного і працюють на одну ідею – підтримка сталого розвитку громад. У зарубіжних країнах можна побачити більше сприяння від органів влади, натомість в Україні існує певний бар'єр між громадою та владою, який, сподіваємось, буде подоланий.

Література:

1. Бойко О. П. Місцеві ініціативи в системі регіонального розвитку: європейський вимір [Електронний ресурс] / О. П. Бойко // Державне управління: теорія та практика. – 2010. – № 1. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/e-journals/dutp/2010_1/txts/10boprev.
2. Місцевий розвиток за участі громади: монографія: у 2 т.—Суми: Університетська книга, 2013. – 352 с.

Христина АЛВАШ

*кандидат політичних наук,
старший дослідник,
керівник проєктів ГО «Дослідницький центр «ДАР»
(Демократія. Аналітика. Результат)
(м.Львів, Україна)*

АНТИПРОПАГАНДА: РОЛЬ ПОЛІТИЧНИХ ІНСТИТУТІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Постановка проблеми: в умовах гібридної війни, яка вже понад два роки ведеться Російською Федерацією проти України, особливої актуальності набуває вивчення антипропаганди як комплексу інструментів, норм, ідей та парадигм, здатних ефективно та легально протидіяти кремлівській пропаганді. Антипропаганда охоплює різні сфери суспільного буття, зокрема й політичну. Відтак, інститути політичної системи більшою чи меншою мірою можуть і повинні бути залучені до цього комплексу. Їй визначна роль тут відводиться, зокрема, й інститутам місцевого самоврядування, які характеризуються найвищим ступенем близькості до територіальних громад, налагодженими комунікативними зв'язками з ними, врахуванням локальних особливостей тощо. На даному етапі політичні інститути місцевого самоврядування в Україні перебувають на початку включення в антипропагандистський процес, найчастіше через недостатнє розуміння обранців до міських, сільських та ін. рад свого значення і ролі в антипропаганді.

Мета: дослідити можливість та необхідність залучення, а також роль інститутів місцевого самоврядування в Україні в антипропагандистському процесі в умовах гібридної війни.

Обґрунтування результатів: інститути місцевого самоврядування, згідно зі статтею 5 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» представлені, насамперед, територіальними громадами; міськими, сільськими, селищними радами; виконавчими органами цих рад; міськими, сільськими та селищними головами, районними та обласними радами, старостами, органами самоорганізації

населення та ін. Двома із багатьох законних принципів, на основі яких діють інститути місцевого самоврядування, особливо важливими для нашого дослідження є «поєднання місцевих та державних інтересів» та «правова, організаційна, матеріально-фінансова самостійність в межах визначених повноважень» [1]. Таким чином, інститути місцевого самоврядування спрямовують свою діяльність, узгоджуючи її з загальнодержавними інтересами та враховуючи специфіку і можливості власних територіальних громад, володіючи для цього певним ступенем самостійності та відповідними повноваженнями. З огляду на це, вважаємо, що саме інститути місцевого самоврядування можуть та повинні відіграти в процесі розробки і впровадження антипропагандистських ідей, норм та заходів провідну роль. Оскільки в умовах гібридної війни, де московську пропаганду вважають одним з її ефективних інструментів [2], очевидної актуальності набуває співпраця державних інститутів, посадовців, експертного та громадського середовища, інститутів місцевого самоврядування з антипропагандистської діяльності як питання національної безпеки. Це, поза сумнівом, домінує навіть над питаннями державного інтересу, не заперечуючи його. Отож, тут принцип узгодження державного та місцевого інтересів цілком реалізується. Варто відзначити і таку особливість інститутів місцевого самоврядування, як близькість з власною територіальною громадою, адже, по-перше, коло питань, що є в повноваженні місцевих та селищних тощо рад, перебувають в підвищеній зацікавленості членів громади (наприклад, комунальні, земельні, проблеми дошкільної та шкільної освіти, встановлення пам'ятників і знаків та ін.); по-друге, часто члени територіальних громад особисто чи через коло спільних друзів знайомі з обранцями до представницького органу місцевого рівня і безпосередньо комунікують з ними; по-третє, структура інститутів місцевого самоврядування, зокрема, виконавчих органів вибудовується так, щоб ефективно працювати на задоволення потреб територіальної громади і її розвитку. З огляду на це, рівень довіри до інститутів місцевого самоврядування в громадах є вищим, ніж до органів державної влади і цей фактор можна вдало використати у впровадженні антипропагандистських заходів та норм.

Прикрим залишається той факт, що багато представників інститутів місцевого самоврядування найчастіше вбачають своє покликання і завдання у більш практичних справах як от розгляд питань по відведенню земельних ділянок; регламентні питання поділу на комісії та міжфракційний вплив на формування виконавчих органів у місцевому самоврядуванні; обговорення поточних питань тощо. Ми не применшуємо важливості цих проблем і вважаємо рівень їхнього вирішення недостатнім у багатьох містах та селах, однак в умовах гібридної війни особам, які в силу вибору територіальної громади на даному етапі працюють в місцевому самоврядуванні, потрібно усвідомити свою можливість включитися і в анти пропаганду, розширивши коло своїх завдань.

На виконання Закону України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» [3] (декомунізацію) станом на сьогодні інститути місцевого самоврядування фактично вперше в історії України спільно беруть участь в антипропагандистських заходах. Вважаємо, це позитивним кроком, який послужить добрим прикладом по антипропагандистській роботі й майбутнім обранцям в наступних каденціях органів місцевого самоврядування. Сам інструментарій пропаганди (в лат. значенні «пропаго» - поширюю) також досить відомий переважно виконавчим органам місцевого самоврядування. Більшість міських рад мають департаменти промоції міста, громадського партнерства тощо. Вони займаються поширенням інформації про історію, цікавинки, культуру міст; проводять акції на підтримку певного стилю життя (наприклад, здорового харчування чи спортивних тренувань в міських парках); привертають увагу через флеш-моби до вразливих категорій осіб-членів територіальної громади (наприклад, містяни з особливими потребами). Відтак, кількість фахівців та рівень їхньої професійної підготовки могли би бути достатньою і для антипропагандистських заходів.

Вважаємо, що шляхами, через які можуть діяти інститути місцевого самоврядування в антипропагандистській діяльності можуть бути:

- заохочення утворення неформальних міні-громад, а також активна безпосередня комунікація з сільськими та селищними громадами, ОСББ та міні-громадами по роз'ясненню технік та прийомів пропаганди, що використовується агресором;

- проведення заходів на викриття пропагандистських дій з метою підвищення рівня їхнього розуміння, що унеможливить ефективність від їхнього використання;

- розробка ухвал чи інших нормативних документів з урахуванням місцевої специфіки, які сприятимуть антипропаганді в локальних медіа;

- тісна співпраця з громадянським суспільством для двосторонньої комунікації з питань антипропаганди;

- постійна підтримка високого рівня довіри до себе через якісне виконання безпосередніх завдань (будівництво доріг, підтримка освіти, прозорість місцевого бюджету, «гарячі лінії», електронне самоврядування тощо). Це створить підстави до більшої ефективності і антипропагандистської діяльності.

- залучення місцевих експертів до розробки програмних документів інститутів місцевого самоврядування з цієї проблематики та вивчення громадської думки по динаміці розуміння методів кремлівської пропаганди та способів протистояння ним.

Висновки: інститути місцевого самоврядування, зокрема ради, голови та виконавчі органи, з огляду на свою близькість до членів територіальних громад; вищий, порівняно із заганаціональними інститутами рівень довіри; розуміння специфіки місцевих жителів тощо, можуть та повинні співпрацювати із інститутами державної влади в питаннях антипропаганди в умовах гібридної війни. Адже пропаганда, що використовується агресором проти України, – один з її найефективніших інструментів та потребує негайного реагування та протидії. Співпраця органів місцевого самоврядування та інститутів державної влади цілком відповідає таким принципам місцевого самоврядування як «поєднання місцевого та державного інтересів» та «правова, організаційна, матеріально-фінансова самостійність в межах визначених повноважень».

Станом на сьогодні інститути місцевого самоврядування в усій державі вперше у власній історії реалізують кроки з антипропаганди на реалізацію Закону України про декомунізацію, однак рівень розуміння важливості інститутів місцевого самоврядування в протидії кремлівській пропаганді залишається недостатнім. Інститути місцевого самоврядування, у межах визначених законодавством України повноважень, можуть ефективно долучитися до антипропагандистського процесу через розробку нормативних документів з урахуванням місцевої специфіки; співпрацю з громадянським суспільством; залученням експертів у даній галузі; проведення роз'яснювальної роботи та іншої комунікації по антипропаганді з активними членами територіальних громад (ОСББ, міні-громади тощо) для поширення отриманої інформації в своїх групах; проведення заходів, що привертають увагу до пропагандистських технік і методів та викривають їх.

Література:

1. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» : станом на 6 квітня 2016 р. / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>.
2. Горбулін В. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу / Володимир Горбулін // «Дзеркало тижня». – 2015. – № 2. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-yak-klyuchoviy-instrument-rosiyskoyi-geostrategiyi-revanshu_.html.
3. Закон України «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки» : станом на 6 квітня 2016 р. / Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до джерела: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/317-19>

Ольга ІВАСЕЧКО

*кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та
міжнародних відносин
(м. Львів, Україна)*

Леся ДОРОШ

*кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та
міжнародних відносин
Національний університет «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ РЕФОРМИ ІЗ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Новітній конституційний процес, що стартував в Україні, передусім стосується питань децентралізації державної влади та реформування територіальних громад. Наша держава у черговий раз отримала унікальну можливість привести організацію місцевого самоврядування відповідно до вимог Європейської хартії місцевого самоврядування.

Указом Президента України «Питання Конституційної Комісії» у 2015 р. було створено Конституційну Комісію [2], у рамках якої діє Робоча група з питань децентралізації, ключовим завданням якої є запропонувати якісні зміни до конституційної моделі місцевого самоврядування та організації виконавчої влади на місцях. Вартим уваги є й те, що експерти та аналітики Робочої групи з питань децентралізації засвідчили спільне бачення основних змін в контексті реформування місцевого самоврядування в Україні задля гармонізації його з сучасною європейською моделлю місцевого самоврядування, яка віддавна демонструє свою ефективність.

Президент України П. Порошенко відзначив, що «суспільство вимагає якісних, глибинних і системних змін до Основного Закону, які мають сприяти досягненню визначеної у чинній Конституції мети, пов'язаної, зокрема, з прагненням розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну та правову державу» [2].

Цій меті відповідають передбачені зміни до Конституції України, передусім, щодо відходу від централізованої моделі управління в державі, забезпечення спроможності місцевого самоврядування та побудови ефективної системи територіальної організації влади в Україні. Йдеться не лише про те, що будуть імplementовані положення Європейської хартії місцевого самоврядування, але й про те, що творитимуться умови для фінансової самодостатності інституту місцевого самоврядування.

Варто вказати на той факт, що проект змін до Конституції, поданий П. Порошенком, загалом відтворює текст, поданий Конституційною Комісією. Окрім цього його проаналізували Венеціанська Комісія, провідні вітчизняні і зарубіжні аналітики та експерти, що проявилось у існуванні різних підходів, оцінок та пропозицій щодо переваг та викликів децентралізації влади в Україні. На нашу думку, доцільно розглянути сильні та слабкі внутрішні сторони децентралізації державної влади в Україні, а також звернути увагу на зовнішні загрози та можливості реалізації вказаної реформи [2].

Так, до внутрішніх сильних сторін цієї реформи експерти відносять: активність громадянського суспільства; посилення законодавчої ініціативи парламенту України; міжнародну підтримку реформування державної влади в Україні; позитивну реакцію ЄС на євровибір України; впровадження принципу субсидіарності; стабільність функціонування громад у життєзабезпеченні потреб населення; потенціал «кошику розвитку» за рахунок скорочення фінансування делегованих повноважень та повернення великих платників податків до фінансової бази місцевого самоврядування; зацікавленість громади у розподілі фінансів між центральною владою та органами місцевого самоврядування за схемою 50 % на 50 % [3, 37-38; 4].

До внутрішніх слабких сторін втілення реформи децентралізації влади в Україні експерти зараховують: відсутність стабільної політичної ситуації як платформи для майбутніх змін; депрофесіоналізацію управління місцевого самоврядування; послаблення державного контролю та порушення українського зако-

нодавства; фінансову неплатоспроможність та обмеженість джерел фінансування; незавершеність процесу розмежування земель державної і комунальної власності та відсутність можливості для нерезидентів придбати землю у власність; правову конфліктність між законодавчою базою децентралізації та іншими нормативно-правовими актами; відсутність дієвого судового арбітражу між органами державної влади та місцевого самоврядування; слабку позицію щодо політики інвестування тощо [3, с.37-38].

До зовнішніх можливостей імплементації реформи децентралізації влади експерти зараховують: укріплення переходу до ринкової економіки і демократії; реалізацію регіональних та місцевих інтересів в підвищенні якості життя та якості надання управлінських послуг; позитивний вплив на інфраструктуру, розширення ресурсів громади; економічний розвиток в сприятливих умовах децентралізації; регіональну автономію, що сприяє культурній, мовній та етнічній різноманітності; покращення економічної та культурної сфери в цілому за рахунок конкурентної боротьби між місцевим та регіональним рівнями; покращення якості роботи та підвищення зайнятості; створення сприятливих умов для інвестування та ведення бізнесу (на прикладі Сінгапуру та офшорного інвестування Кіпру); необхідність державної цілісності та єдності країни; місцеве експериментування та впровадження креативних, інноваційних, ефективних програм розвитку; досягнення фінансової стабільності громад; зближення з європейським економічним простором тощо [3, с. 39-41].

До основних зовнішніх загроз, що тісно пов'язані і впливають із внутрішніх слабких сторін децентралізації в Україні, належать: олігархічна менеджеризація місцевого самоврядування заради перерозподілу власності, підміна інтересів громади олігархічно-клановими; розбалансування фінансової стабільності держави; порушення усталеної системи; дестабілізація інфраструктурної сфери; правовий колапс реформи; дестабілізація економіки країни; ослаблення централізації та суверенності держави [3, с.39-41].

На нашу думку, доцільно згадати й позицію Рефата Чубарова, народного депутата України, голови Меджлісу кримськотатарського народу, члена Робочої групи з питань децентралізації Конституційної Комісії, який стверджує про те, що правові засади та принципи створення Автономної Республіки Крим (АРК) також залишається відкритим питанням. Політик зазначає, що реформатори уникли розгляду таких статей як 134 і 139, що стосуються Автономної Республіки Крим. Робоча група з питань децентралізації Конституційної Комісії уникли розгляду питань пов'язаних з АРК, і тільки у ст. 133 зазначається, що АРК і області є територією України. Р. Чубаров наголошує і на тому, що нашій державі необхідно суттєво змінити Конституцію, правові засади та принципи створення АРК, адже це питання є відкритим та кожного дня актуалізується. Сьогодні ніхто не може передбачити всі можливі сценарії подальших відносин, війни, Криму, а, відтак, треба кардинально змінювати принципи та підходи до Криму як до автономного утворення, тим самим це укріпить позиції України щодо повернення Криму. Разом з тим Р. Чубаров відзначив, що внесення змін до Конституції України щодо децентралізації державної влади посилює позицію України в цілому, суттєво зміцнює наші позиції на міжнародному рівні, а також надає гарантії нашій державі щодо повернення Криму до складу України [1].

Отож, з метою повноцінної імплементації реформи щодо децентралізації влади слід виконати низку вимог. По-перше, одним з атрибутів формування децентралізованої держави є громадянське суспільство (*civil society*) і держава повинна як сприяти його формуванню, так і «опиратися» на нього. По-друге, адміністративні одиниці, що будуть створюватися на місцевому та регіональному рівні мають, з одного боку, активно вирішувати питання місцевого чи регіонального характеру, а, з іншого боку, повинні бути максимально зрозумілі та доступні для громадян. По-третє, оскільки місцеві та регіональні адміністрації вимагають спеціальної фахової освіти спеціалістів, відтак, адміністративний персонал повинен пройти підготовку з питань місцевого економічного

розвитку, надання комунальних послуг, а також бути готовим до можливих конфліктів на місцевому та регіональному рівнях, які потрібно буде справедливо та неупереджено врегулювати. По-четверте, делеговані державою повноваження на нижчий рівень будуть нівельовані без відповідного їх фінансового забезпечення, тому потрібно бути готовим до незалежності у фінансовому забезпеченні, адже розвиток місцевих та регіональних автономій вимагає достатнього обсягу фінансування.

З огляду на це, можемо висновувати, що децентралізація державної влади в Україні є не лише масштабним процесом, але передусім відповідальним кроком як для самої держави, так і для її регіонів. Отже, з метою імплементації передбачуваної реформи потрібна не тільки значна нормативно-правова база, але і готовність громадян України до політичної відповідальності на місцевому та регіональному рівнях.

Література:

1. Конституційний процес в Україні: відповідь на нові виклики чи повторення старих помилок (Виступи учасників круглого столу) [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf;
2. Конституційні засади організації та здійснення державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою України та децентралізації влади [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf;
3. Лепська А. М. SWOT-аналіз децентралізації державної влади в Україні / А. М. Лепська // Сталий розвиток за участі місцевих громад. – К, 2015. – 120 с.
4. Макаров Г. Очікуванні ризики у процесі децентралізації влади в Україні: Аналітична записка / Макаров Г. // Національний інститут стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1021/>

Мар'яна ЗДОРОВЕГА

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та міжнародних відносин
Національний університет «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

У світлі сучасних подій в Україні все більшої актуальності набуває питання пошуку оптимальної моделі організації публічної влади. Ретроспективний погляд на історію дає підстави стверджувати про те, що деструктивні тенденції в державах є наслідком відсутності збалансованої влади, яка за певних умов може виявитися або занадто централізованою, або недостатньо централізованою. Відтак, оптимально організована влада, це, насамперед, проблема самозбереження держави та її вміння адаптуватись до перманентно змінних умов.

Міжнародні нормативно-правові акти, що визначають міжнародно-правові стандарти організації та розвитку територій і місцевої демократії, фіксують чіткі міжнародні гарантії прав цих територій. Вони є системою універсальних міжнародних способів встановлення і захисту прав адміністративно-територіальних одиниць, що закріплені в міжнародних документах правового характеру, а також є обов'язковими для виконання усіма державами.

Ключове місце в європейських інтеграційних процесах відведено місцевій демократії, стандарти становлення та функціонування якої знайшли своє формулювання та імплементацію у таких міжнародно-правових документах, як Європейська Хартія місцевого самоврядування (1985 р.), Всесвітня Декларація місцевого самоврядування (1985 р.), Європейська типова Конвенція про основні принципи транскордонного співробітництва між територіальними громадами або органами влади (1980 р.), Європейська Декларація міських прав (1992 р.) та ін.

Ключовою метою європейських органів місцевого самоврядування та територіальних громад була розробка та прийняття важливого

документа, який сприяв би захисту та зміцненню місцевої демократії. Відтак, першим комплексним, багатостороннім правовим документом, що відобразив і закріпив міжнародні стандарти становлення і функціонування місцевого самоврядування, визначив «базові принципи» місцевої автономії як однієї з основ демократії є Європейська Хартія місцевого самоврядування, яку прийнято Радою Європи 15 жовтня 1985 р. і ратифіковано Верховною Радою України 15 липня 1997 р. Прийняття цього нормативно-правового акту стало результатом зусиль різних європейських структур та свідченням важливого значення місцевого самоврядування як необхідного атрибуту демократичного суспільства [4]. Європейська Хартія місцевого самоврядування є обов'язковим документом для держав-членів Ради Європи, що фіксує стандарти організації управління на місцях на засадах місцевого самоврядування. Метою Європейської Хартії місцевого самоврядування є встановлення загальноєвропейських стандартів визначення і захисту прав територіальних громад і органів місцевого самоврядування, забезпечення їх активної участі у розв'язанні питань місцевого розвитку.

Європейська Хартія місцевого самоврядування фіксує положення, які гарантують правову, адміністративну і фінансову автономність територіальних громад та їх органів. Тому вона стала важливим кроком на шляху до утвердження життєздатності на всіх територіальних рівнях управління принципів, які Рада Європи проголосила і захищає з моменту свого створення з метою захисту прав людини, формування демократичної суспільної свідомості в європейських країнах [1; 2]. Вищезазначені принципи Європейської Хартії місцевого самоврядування спрямовані на захист і посилення незалежності місцевої влади в різних країнах Європи. Окрім цього, положення Європейської Хартії місцевого самоврядування є значним внеском в утворення такої Європи, яка будувалася б на принципах демократії та децентралізації влади.

На нашу думку, варто акцентувати увагу на іншому важливому міжнародному нормативно-правовому документі – Всесвітній Декларації місцевого самоврядування. Необхідно відзначити той факт, що Декларація фіксує міжнародно-правові стандарти організації та розвитку місцевої демократії та функціонування місцевого самовряду-

вання. Всесвітня Декларація місцевого самоврядування була прийнята XXVII Конгресом Міжнародної Спілки місцевої влади 26 вересня 1985 р. у м. Ріо-де-Жанейро (Бразилія). Як відзначають зарубіжні і вітчизняні експерти, формулювання Всесвітньої Декларації місцевого самоврядування практично є тотожні положенням Європейської Хартії місцевого самоврядування, однак порівняно з останньою є більш точнішими. Варто констатувати той факт, що ця Декларація не є обов'язковою для виконання Україною, але становить значний інтерес і має значення при прийнятті внутрішньодержавних нормативно-правових актів [4].

Особливий інтерес для органів місцевого самоврядування міст становить Європейська Декларація міських прав, прийнята 18 березня 1992 р. Постійною Конференцією місцевих і регіональних органів влад Європи (CLRAE) Ради Європи. У цій Декларації передбачається зобов'язання домагатись забезпечення усім мешканцям міст рівних прав на: правову та екологічну безпеку; роботу; житло; безпечний рух; охорону здоров'я; спорт і дозвілля; культуру; інтеграцію багатьох культур; якісну архітектуру; гармонійне життя; політичне життя; економічний розвиток; гармонійний розвиток; послуги і товари; раціональне використання природних ресурсів; розвиток особистості; співробітництво між містами; фінансову забезпеченість; рівноправність тощо. Отож, можемо з упевненістю відзначити, що положення цього міжнародного нормативно-правового документу є важливими для органів місцевого самоврядування міст і можуть бути використані в Україні при вирішенні питань на локальному рівні через статутне право в рамках Конституції України. Отже, принципи цієї Декларації мають стати фундаментом при розробці та прийнятті статутів міст.

Історична довідка свідчить про те, що у 1980 р. Радою Європи здійснювалася широкомасштабна Програма в рамках Європейської Кампанії за відродження міст під гаслом «До кращого життя в місті» [4]. У розробці Програми взяли участь члени міжурядового комітету Ради Європи, який складається з представників національних міністерств держав-учасниць організації з питань міського розвитку. Результатом роботи цієї європейської Програми стало прийняття Європейської Хартії міст, яка була підписана у Страсбурзі в 1993 р. та зафіксувала основні положення з питань міського розвитку.

Особливої значущості набувають принципи міського розвитку, додержання яких, на думку провідних зарубіжних експертів, може сприяти відродженню і відновленню міського життя. На нашу думку, доцільно висвітлити основні принципи, з-поміж яких це такі, як: розвиток транспорту і транспортної інфраструктури; стан навколишнього природного середовища і природи в місті; стан міської архітектури і пам'яток старовини; житлове будівництво; міська безпека і запобігання злочинності; несприятливі чинники і становище інвалідів; організація спорту і дозвілля в місті; міська культура; міжкультурна (етнічна) інтеграція; організація охорони здоров'я; участь громадськості в міському розвитку і плануванні; економічний розвиток тощо.

Вітчизняні аналітики констатують, що процес визнання і сприйняття органами місцевого самоврядування принципів Європейської Декларації міських прав та Європейської Хартії міст дозволить систематизувати повноваження рад міського рівня, визначити межі їх компетенції, розширивши при цьому сферу відповідальності місцевої влади, а також уніфікувати «питання місцевого значення», які є основним об'єктом місцевої демократії і не знайшли своєї конституційної регламентації. Окрім цього, положення цих міжнародних нормативно-правових актів можуть бути покладені в основу статутів територіальних громад міст та інших населених пунктів України, з метою активізації та модифікації локальної правотворчості [4].

Отже, важливим поступом задля реформування органів місцевого самоврядування, місцевих асоціацій, громадських та інших організацій з метою утвердження і розвитку ефективного місцевого самоврядування є втілення та реалізація значної кількості міжнародно-правових стандартів, їх адаптація, гармонізація з національним законодавством України. Для нашої держави питання пріоритетності міжнародного права має визначальне значення, оскільки це – «гарантія» входження України в європейський і світовий правовий простір (у тому числі щодо питань місцевого та регіонального врядування), захисту законних інтересів нашої держави на міжнародній арені.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування. Страсбург, 15 жовтня 1985 р. Офіційний переклад // Муніципальне право зарубіжних

- країн: Навч. посіб.: У 3 ч. / за заг. ред. П. Ф. Мартиненка. – К.: Знання України, 2005–2006. Ч. 3 / авт. й упоряд.: В. Ю. Барвіцький, О. В. Батанов. – 2006. – С. 154–161.
2. Конституційні засади організації та здійснення державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою України та децентралізації влади [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf;
  3. Шкабаро В. М. Імплементация міжнародно-правових норм в законодавстві України щодо конституційно-правового статусу міста / В. М. Шкабаро // Держава і право. Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Спецвипуск. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2003. – С. 249–252.
  4. Шкабаро В. М. Міжнародно-правові стандарти управління територіями / В. М. Шкабаро // Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Юридичні науки». – 2013. – № 1 (4). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://e.mail.ru/attachment/1460295846000000471/0>;

Анна ГАРБИЧ

*здобувач ступеня магістра спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ФЕНОМЕН ПАРАДИПЛОМАТІЇ ЯК НАСЛІДОК РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПИ

Регіоналізація - явище, яке виникло багато в чому внаслідок делегування суверенітету міжнаціональним і наднаціональним структурам, глобалізації економіки, розвитку інтеграційних процесів, а разом з тим і пробудження активності на місцях і вибуху локальної етнічності. Суб'єктами всіх цих процесів виступають як

субнаціональні регіони, узаконені адміністративно-територіальним поділом багатьох країн, так і регіони, які утворюються в результаті транскордонного співробітництва.

Поряд з адміністративно-територіальними одиницями (департаменти, федеральні землі, області, графства) суб'єктами регіоналізації виступають і так звані функціональні регіони - результат економічного та прикордонного співробітництва. На цьому тлі виникає нова реальність, в умовах якої параметри компетенції національних урядів зазнають суттєвих змін, а регіони все настійніше вимагають більшого самоврядування і самостійного виходу на міжнародну арену.

Відповідно до документів ЄС і Ради Європи органи регіонального і місцевого самоврядування складають одну з основ демократичного ладу, забезпечуючи право громадян на участь в управлінні державними справами, що в свою чергу є значним внеском у розбудову Європи, що ґрунтується на принципах демократії, децентралізації влади і субсидіарності. На місцевому рівні існує надія на те, що регіональні уряди, тобто органи влади, максимально наближені до громадян, зможуть знайти оптимальне рішення щодо виходу з кризових ситуацій [1].

Представники місцевих і регіональних утворень прагнуть стати новими акторами міжнародних відносин і домогтися статусу суб'єкта міжнародних відносин. Водночас, держава як і раніше залишається головним гравцем дипломатії, а міжнародна діяльність не перетворюється у виняткову компетенцію регіонів. Як і раніше в усіх європейських країнах головну, а також координуючу роль в проведенні зовнішньополітичних акцій відіграє центральний уряд. У більшості країн саме з центральними органами державного управління регіони, як правило, зобов'язані погоджувати свої зовнішні зв'язки та комерційні угоди. Зовнішня діяльність самих регіонів розглядається як свого роду «парадипломатія» [4].

Все більшу увагу розвитку зовнішніх зв'язків регіонів приділяє Європейський Союз. Важливою віхою на шляху вдосконалення механізмів координації регіональних політик стали Маастрихтський і Лісабонський договори. Центральним моментом в цьому контексті стало створення Комітету регіонів. До теперішнього часу без його активної участі важко собі уявити функціонування ЄС.

Вперше термін «парадипломатія» з'являється в 80-х роках ХХ-го століття. Піонерами у використанні поняття «парадипломатії» як аналітичного концепту політичної науки були професор Монреальського університету Панайотіс Солдатос і професор університету Нью-Йорка Іво Духачек [3]. Даний концепт з'явився не на порожньому місці. До цього в ході академічних дебатів кінця 1970-х початку 1980-х років, які були пов'язані зі змінами у відносинах між федеральною владою і владою суб'єктів з питань зовнішньої політики, використовувалося поняття «мікродипломатія». Автором терміну «мікродипломатія» був теж Духачек, який згодом змінив його на поняття парадипломатії. Цей перехід, як зізнався Духачек, обумовлений не тим, що «парадипломатія» звучить краще, ніж «мікродипломатія», а тим фактом, що приставка «пара» більш точно передає зміст того, що за ним стоїть: діяльність, що йде паралельно і додатково до діяльності центральних властей в дипломатії [4]. Одна з найперших згадок «парадипломатії» у Духачека з'являється в роботі 1986 року «Територіальний вимір політики». «Глобальна парадипломатія складається з політичних контактів різних держав, які складаються через контакти субнаціональних владних структур не тільки з торговими, промисловими або культурними акторами зарубіжних країн, але також і з усілякими агентами зовнішніх зв'язків національних урядів. Глобальна парадипломатія - це термін, який може бути використаний для опису тих ініціатив і дій субнаціональних одиниць, що відбуваються поза межами їх національної держави і, які несуть якийсь тією чи іншою мірою сепаратистський сигнал в рамках економічних, соціальних і культурних контактів з іноземними державами. У цьому контексті влади провінцій або ж регіонів використовують свої торгові та культурні місії за кордоном як протопосольства або протоконсульства потенційно суверенних утворень. Важливо і те, що такі місії можуть бути часто розглянуті саме в такому світлі і сприйнятими іноземною державою» [3].

Першопрохідцем нової архітектури регіональної парадипломатії став в 1984 році Бірмінгем. Муніципальна рада цього міста прийняла тоді рішення відкрити своє представництво в Брюсселі. У 1985 р. в Брюсселі з'явилися офіси федеральних земель Німеччини. До початку 1990-х в бельгійській столиці влаштувалися представники ще ряду

британських і декількох французьких регіонів. Звичайно, регіони, які користуються більшою автономією і наділені великими законодавчими повноваженнями, активніше включилися в діяльність на рівні ЄС.

Відзначимо також, що області, що знаходяться в напружених відносинах з власним урядом (в результаті політичних розбіжностей, або претензій на більшу, ніж це передбачено національним законодавством, автономію), виявилися серед лідерів. Вони були одними з перших, хто заснував свої представництва в Брюсселі. Це каталонці і баски (причому обидва представництва не мали офіційного статусу, бо це суперечило б державним законам Іспанії), Уельс, Шотландія і Північна Ірландія [5].

Якісні зміни, які відбулися у відносинах між регіонами та керівними структурами ЄС, не останньою чергою завдяки розвитку парадипломатії, призвели до зниження ролі кордонів у межах ЄС і сприяли успішній реалізації спільної регіональної політики, що деяких дослідників надихнуло на думку про побудову «Європи регіонів» у невіддаленому майбутньому. Європейський Союз не зупиняється на досягнутому і заявляє про свої наміри розвивати добросусідство та інтенсивно підтримувати відносини з усіма прикордонними державами, до яких належить й Україна. Для України важливим є досвід як розвитку парадипломатії субнаціональних регіонів ЄС, так і єврорегіонів, які охоплюють територію України та країн, що входять до складу ЄС («Буг», «Карпатський регіон», «Нижній Дунай» та ін.) [2].

Досвід розвитку парадипломатії ЄС може становити як теоретичний, так і практичний інтерес для України, з огляду на те, що українські регіони мають чималий досвід участі у міжнародних регіональних організаціях та проектах. На сьогоднішній день в Україні приморські регіони (Одеська, Миколаївська, Херсонська, Запорізька області) мають розгалужену мережу зв'язків та інтенсивні міждержавні контакти. До основних форм здійснення ними міжрегіонального співробітництва можна віднести наступні: участь у роботі комісій міжнародних організацій, проведення бізнес-форумів, міжнародних конференцій та інших заходів, спрямованих на підвищення інвестиційної привабливості регіону, залучення міжнародної технічної допомоги для реалізації соціальних, екологічних та інфраструктурних проектів, участь у транскордонних

проектах [6]. Наразі також наявні та реалізуються можливості для розвитку між регіонального співробітництва й з країнами ЄС у рамках реалізації Європейського інструмента партнерства та сусідства.

Проте серйозною проблемою для розвитку парадипломатії в Україні є нерівномірне залучення регіонів до міжнародної регіональної співпраці, певна обмеженість сфер міжнародної співпраці регіонів (серед них переважає співробітництво у сфері культури, освіти, науки та спорту), недостатнім є й рівень підготовки фахівців, які займаються питаннями розвитку та реалізації регіонального співробітництва.

Саме залучення досвіду ЄС, який зараз створив ефективну систему взаємодії офіційної дипломатії та парадипломатії, може позитивно вплинути на формування нової дипломатичної архітектури нашої держави, яка сприятиме активізації діяльності регіонів у зовнішній сфері [6]. Для формування парадипломатії регіонів України доцільно збільшити повноваження органів місцевого самоврядування в зовнішній сфері, інтенсифікувати роботу щодо презентації регіонів України на різноманітних міжнародних форумах, розширити географію співробітництва регіонів України з європейськими регіонами. Здійснення цих кроків позитивно вплине на побудову нової моделі співробітництва центральних органів з органами місцевого самоврядування, проте ключові проблеми зовнішньої сфери повинні залишатися прерогативою центральної влади (як це відбувається, наприклад, в Італії).

Література:

1. Європейська рамкова конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними громадами або владою [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_106
2. Зонова Т. Дипломатия: модели, формы, методы [Текст] / Т. Зонова. – М.: Аспект-Пресс, 2013. – 348 с.
3. Зонова Т. Парадипломатия европейских регионов [Электронный ресурс] / Т. Зонова. – Режим доступа: <http://www.alleuropa.ru/paradiplomatiya-evropeyskich-regionov>
4. Кузнецов А. Парадипломатия: трактовки и теоретические модели [Электронный ресурс] / А. Кузнецов. – Режим доступа: <http://discourse-pm.ur.ru/discours6/kuznecov.php>

5. Маллой Т. Роль національних меншин у процесі розширення та консолідації Євросоюзу / Т. Маллой [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dialogs.org.ua/ru/cross/page8811.html>
6. «Щодо використання потенціалу міжрегіонального співробітництва у комплексному розвитку регіонів України». Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/968/>

Оксана ЛАГОДА

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини» Національного
університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

БАЗОВІ ПРИНЦИПИ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Сьогодні, в умовах анексії Криму, війни на Сході України, наростаючих кризових явищ в економічній і соціальній сферах, Конституція України вже не здатна бути абсолютним дороговказом. Зокрема, реформування потребують конституційні засади, що визначають організацію державного устрою і суспільного життя.

Відтак, конституційне закріплення інституту місцевого самоврядування та посилення гарантії його імплементації сьогодні набуває особливої актуальності.

Очільники нашої держави роблять чергову спробу конституційної модернізації. Передусім, варто відзначити той факт, що Президент України П. Порошенко від 3 березня 2015 року ухвалив Указ про утворення Конституційної Комісії, як спеціального допоміжного органу при Главі Держави, що покликаний опрацьовувати законопроекти змін до Конституції за визначеними напрямками, насамперед, щодо конституційних засад організації та здійснення державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою України та децентралізації влади.

Значна частина як вітчизняних, так і зарубіжних експертів

схилиється до думки, що взірцем у цьому напрямку для України повинна бути Європейська Хартія про Місцеве Самоврядування, що була прийнята Урядом України та ратифікована парламентом у липні 1997 році. Цей документ пропонує такі критерії імплементації самоврядування як: повсюдність, спроможність, незалежність, субсидіарність, контроль держави та право судового захисту. Отож, до Конституції України важливо внести те, що вже ефективно працює у світі.

Принцип субсидіарності, варто законодавчо забезпечити і впровадити в реальну практику місцевого самоврядування в Україні, що передбачає максимальну передачу повноважень на той рівень, на якому ці повноваження можуть виконуватися найбільш ефективно. Насамперед, йдеться про те, що самоврядуванню делегуватимуться також повноваження виконавчої влади з відповідними ресурсами, які можна ефективно виконувати на низовому рівні. Разом з тим місцева влада повинна отримати право вирішувати будь-яке питання, що не вилучене з її компетенції і розв'язання якого не доручене жодній іншій владі. З огляду на це, виникає потреба відходу від традиційного буквального читання ч.2 ст. 19 Конституції, згідно з якою «... органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені конституцією та законами України»[3]. Трактування цих вимог не має бути перешкодою на шляху вирішення місцевою владою будь-яких інших питань місцевого значення. Межа компетенції місцевої влади закінчується там, де починаються компетенції інших влад. Відтак, ця межа має стати також мірилом законності та конституційності дій місцевого самоврядування. Необхідно залишити в Основному Законі України можливість скасування в судовому порядку актів місцевої влади у випадку виходу за межі компетенції. У випадку втручання місцевого самоврядування компетенцію органів державної влади має бути передбачена можливість дострокового припинення повноважень органів місцевого самоврядування на певний період і їх наступне переобрання.

Фокусом нашої уваги є той факт, що у експертному висновку професора Отто Люхтерханда – міжнародного спостерігача у Робочій групі Конституційної комісії з питань організації та здійснення державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального

устрою України та децентралізації влади, – вітається запровадження принципу субсидіарності, особливо в розділі Конституції України, який зазнав найбільше змін у рамках децентралізації[2].

Професор О.Люхтерхандт також вважає позитивним моментом і те, що питання в оновленому розділі, виходять за рамки Європейської хартії місцевого самоврядування, і є досить широкими, у порівнянні з конституціями інших держав, які врегульовують місцеве самоврядування. Мова йде, передусім, про Конституцію Республіки Польща, яка була зразком для розробників законопроекту.

Попри те, професор висловлює і низку зауважень. Насамперед, він пропонує спочатку дати визначення, що є місцевим самоврядуванням і, відповідно, визначати статус органів місцевого самоврядування як юридичних осіб. Професор О.Люхтерхандт акцентує увагу і на тому моменті, що більш детального врегулювання потребують бюджетно-фінансові та майнові питання, а саме з точки зору статусу органів місцевого самоврядування. На його думку, доцільно було б у Конституції стисло врегулювати можливість захисту органів місцевого самоврядування у випадку протиправного втручання у їх діяльність з боку органів центральної виконавчої влади. Водночас зарубіжний експерт пропонує наділити органи місцевого самоврядування правом на укладення між собою публічно-правових договорів, яке, поряд з ініційованими зараз процесами об'єднання громад, дозволило б органам місцевого самоврядування об'єднувати їхні зусилля з метою спільного виконання їхніх завдань [1].

Цікавою, на нашу думку, є позиція стосовно принципу субсидіарності українського експерта Оксани Сироїд, заступника Голови Верховної Ради України, яка вважає, що визначення переліку повноважень органів місцевого самоврядування – не є принципом субсидіарності. Український експерт наголошує на тому, що принцип субсидіарності діє не тоді, коли він записаний, а тоді, коли є певні інструменти, які це забезпечують. Ці інструменти повинні бути грамотно прописані та передбачати, що, наприклад, органи місцевого самоврядування здійснюють усі повноваження, крім тих, що закріплені за іншими державними органами. О.Сироїд стверджує, що така формула є в конституціях інших держав і вона відповідає принципу субсидіарності. Відтак, на її думку, визначення переліку

повноважень органів місцевого самоврядування – не є принципом субсидіарності [1].

Окрім принципу субсидіарності, важливе місце відводиться принципу повсюдності, що має бути належним чином відображеним в Конституції України відповідно до Європейської Хартії про Місцеве Самоврядування. Фокусуючи нашу увагу на принципі повсюдності, треба відзначити, що організація місцевого самоврядування ґрунтується на адміністративно-територіальному устрої. Тому реформування місцевого самоврядування необхідно проводити в поєднанні з реформуванням адміністративно-територіального устрою. У проєкті змін до Конституції зафіксовано, що базовою одиницею, первинною ланкою адміністративно-територіального устрою має стати громада, яка може складатися з одного чи кількох поселень з прилеглими територіями, на які поширюється юрисдикція громади. Все територія України має поділитися між громадами без існування територій, на які не поширювалася б юрисдикція тієї чи іншої громади.

Наступним невід’ємним принципом у здійсненні реформи місцевого самоврядування відповідно до ЄХМС є принцип спроможності. Адже, треба розуміти, що ключовою умовою справжнього самоврядування є належна матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування. Поряд із централізацією під час десятиліть йшла концентрація матеріальних і фінансових ресурсів на центральному рівні, стягування багатьох податків і зборів не до бюджетів низових адміністративно-територіальних одиниць, а перш за все до державного бюджету з подальшим перерозподілом через систему субвенцій і субсидій. На нашу думку, необхідно зазначити, той факт, що станом на квітень 2014 р., ротаційність 5419 бюджетів місцевого самоврядування становила понад 70 %, 483 територіальні громади на 90% утримувались за рахунок коштів державного бюджету [2].

Таким чином, можемо зробити висновок про те, що на основі оновлених положень Конституції України слід буде розробити і прийняти цілу низку законодавчих актів, які б конкретизували процедури та компетенцію органів місцевого самоврядування, інші питання організації і функціонування місцевої влади з метою досягнення її справжньої дієвості.

Література:

1. Конституційний процес в Україні: відповідь на нові виклики чи повторення старих помилок (Виступи учасників круглого столу) [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf;
2. Конституційні засади організації та здійснення державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-територіального устрою України та децентралізації влади [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf;
3. Поточний стан конституційного процесу (2015 р.): оцінки і пропозиції [Електронний ресурс] // Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова: Національна безпека і оборона. – 2015. – №4-5, (153-154). – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/files/category_journal/Konst_ref_2015_8_NN_A4.compressed.pdf.

Анна НЕЧИТАЙЛО

*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

**УЧАСТЬ УКРАЇНИ У ФОРМУВАННІ
ПОЛІТИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Ставлення людини до свого навколишнього середовища як до обмеженого джерела ресурсів, які повинні слугувати людству, бути інструментом для задоволення його потреб та бажань, порушили дисбаланс на планеті. Науково-технічний прогрес, крім очевидних переваг для людства, спровокував суттєве погіршення екологічної

ситуації, що поставило під сумнів не лише якість життя сучасної людини, але показало реальність загрози для існування всього людського співтовариства на планеті. Ситуація застала людство переосмислити своє ставлення та взаємини із природою, задуматися над формуванням такої поведінки на планеті, яка б дозволила не лише зберегти навколишнє середовище та забезпечити достойні рівень і якість власного життя, але й сформувані сприятливі умови для розвитку та діяльності своїх нащадків.

Водночас ситуація у світі часто показує негативні, зворотні від бажаних тенденції: зростає рівень забруднення навколишнього середовища, падає рівень життя багатьох громадян, стають більш інтенсивними та руйнівними глобальні проблеми. Це робить очевидною актуальність дослідження політики сталого розвитку, яка дозволить гармонізувати взаємини людини і природи, забезпечить прогрес у розвитку людства у майбутньому. Для України, яка знаходиться у стані війни, екологічна ситуація доволі невтішна а рівень життя громадян постійно знижується, обрана тематика роботи є особливо актуальною.

Попри різноманітність підходів, найбільш поширеним є трактування сталого розвитку, яке використовується в рамках ООН. Згідно цього підходу: «Сталий розвиток – це такий розвиток суспільства, який задовольняє потреби сучасності, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти свої власні потреби» [7].

Вкрай важливе значення для розроблення політики сталого розвитку мав червень 1992 р. В цей час у Ріо-де-Жанейро (Бразилія) відбулася Конференція ООН з навколишнього середовища й розвитку. Важливим досягненням стало те, що Конференція констатувала критичність стану взаємодії цивілізації та природи, тому людство переживає вирішальний момент своєї історії і подальший рух по цьому шляху веде до глобальної катастрофи, оскільки новітні технології, якими володіє людство, зруйнували рівновагу біосфери [8].

Є підстави вважати Конференцію в Ріо-де-Жанейро однією з найважливіших подій у ХХ ст., адже вона визначила основні напрями міжнародної співпраці на перспективу, чим дала надію на

ефективну реалізацію концепції сталого розвитку. На Конференції також було прийнято Декларацію Ріо «Про екологічний та економічний розвиток», у якій були визначені права й обов'язки держав світу у межах концепції сталого розвитку. Також рішенням Конференції в Ріо-де-Жанейро було затверджено Програму дій «Порядок денний на XXI століття» (Agenda 21), в якій затверджено для всіх країн світу мету на майбутнє – просування шляхом сталого розвитку суспільства.

У XXI ст. важливим заходом щодо реалізації політики сталого розвитку стало проведення у Нью-Йорку у вересні 2000 р. в межах сесії Генеральної Асамблеї ООН Саміту тисячоліття. За результатами Саміту було прийнято Декларацію Тисячоліття. В Документі було підтверджено відданість цілям та принципам статуту ООН та визначено чіткі напрямки діяльності ООН у новому тисячолітті. До них належать: підтримка безпеки і миру у світі; викорінення злиденності; охорона навколишнього середовища; права людини та відповідальне управління; зміцнення ООН.

Наступний важливий захід у сфері формування і реалізації політики сталого розвитку відбувся у вересні 2010 р. в Нью-Йорку у вигляді засідання Генеральної Асамблеї ООН. Захід був присвячений питанням виконання Цілей розвитку тисячоліття. У червні 2012 р. у Ріо-де-Жанейро за рішенням Генеральної Асамблеї ООН відбулася Конференція ООН зі сталого розвитку «Ріо+20». Програма конференції була зосереджена на двох головних темах: зелена економіка в контексті сталого розвитку і ліквідації бідності та інституційні рамки для сталого розвитку [1].

Важливим продовженням врегулювання проблеми глобального потепління став Кліматичний саміт у Парижі, який відбувався у першій половині грудня 2015 р. Заступниця міністра екології Світлана Коломієць, підводячи його підсумки, зазначила: «Переговори в Парижі закінчились досягненням нової глобальної кліматичної угоди. Головне, до чого домовились країни – це докласти усіх зусиль, аби перевищення температура на планеті залишалось в рамках двох градусів від доіндустріального рівня, і, по

можливості, утримувати її підвищення в межах 1,5 градусів» [3]. Звісно, результативність Паризького Кліматичного саміту покаже час, але узгодження позицій всієї міжнародної спільноти навколо такого вкрай важливого для людства рішення означає розуміння більшістю людства реальних загроз для існування людської цивілізації, а також виражає готовність боротися за реалізацію політики сталого розвитку. Крім того, варто відзначити, що буквально кілька днів тому (22 квітня 2016 р.) доопрацьована та узгоджена Паризька кліматична угода була підписана понад 170 країнами світу, серед яких була і Україна.

Розглядаючи проблему розроблення та втілення політики сталого розвитку, ми не можемо оминати увагою питання про місце та роль в цьому процесі України. Слід відзначити, що незважаючи на особливу гостроту екологічних, економічних та соціальних проблем, які постали перед людством, концепція сталого розвитку досі не набула в Україні достатнього поширення. Ухвалені на найвищому рівні документи, які нами були згадані та описані вище, так досі і не знайшли належного відображення в інституційному розвитку, державній політиці, національних програмах та економічній практиці.

Для реалізації стратегії сталого розвитку ще у 1997 р. було створено Національну комісію зі сталого розвитку при Кабінеті Міністрів України під головуванням першого віце-прем'єр-міністра. Однак цей орган так і не став центром формування та реалізації політики сталого розвитку. Зважаючи на неефективність діяльності у 2003 р. орган було ліквідовано [5].

В 2009 році постановою Кабінету Міністрів України від 16.09.09 № 997 було створено Національну раду зі сталого розвитку України, яку очолює прем'єр-міністр [6]. У нормативно-правовій сфері було здійснено декілька спроб розробки Концепції сталого розвитку, однак всі проекти документів такого характеру тривалий час так і не були затверджені.

Однак уряд постановою № 634 від 26 квітня 2003 року затвердив «Комплексну програму реалізації на національному рівні

рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003-2015 роки». Основними завданнями, задекларованими у програмі, стали: ліквідація бідності; впровадження моделей сталого виробництва та споживання, спрямованих на забезпечення життєдіяльності людства; охорону та раціональне використання природних ресурсів, оптимізація ресурсної бази економічного та соціального розвитку. Цією постановою уряд визначив, що виконання завдань Програми буде важливою складовою стратегічного планування переходу України до сталого розвитку та інтегрування її в європейське і світове співтовариство, а реалізація рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку є одним із пріоритетних напрямів діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади [4].

Проте реалізація вищезазначеної комплексної програми через брак фінансування у 2011 р. була призупинена. Відтак, одним із найважливіших кроків у формуванні та реалізації державної політики щодо забезпечення сталого розвитку стало прийняття Верховною Радою Закону «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. У Законі задекларовано мету – «стабілізацію і поліпшення стану навколишнього природного середовища України шляхом інтеграції екологічної політики до соціально-економічного розвитку України для гарантування екологічно безпечного природного середовища для життя і здоров'я населення, впровадження екологічно збалансованої системи природокористування та збереження природних екосистем» [2].

З початком війни на Сході України проблема реалізації політики сталого розвитку на теренах України стала дуже актуальною та вкрай прагматичною, адже наша держава зустрілася з багатьма нетиповими для себе загрозами та проблемами: безпека як окремих громадян, так і держави загалом; економічна криза; політична нестабільність; руйнування інфраструктури; масштабні людські жертви; падіння рівня життя; переселенці; погіршення екологічних умов життєдіяльності тощо.

Підсумовуючи, варто відзначити, що людство на сучасному етапі зрозуміло важливість гармонізації відносин із природою, тому значні зусилля спрямовані на формування політики сталого розвитку. Для України ця проблема є вкрай важливою. Водночас, зважаючи на військові дії, на жаль, більш актуальним видається не забезпечення політики сталого розвитку, а банальна проблема виживання окремої особи, суспільства та держави. Водночас внутрішні зусилля, а також підтримка та довіра з боку міжнародного співтовариства дає шанси українській державі на вихід з кризи та потенційне стабільне зростання і сталий розвиток у майбутньому.

Література:

1. Бондар О.І. «Ріо+20» - шлях до сталого розвитку: Оцінки та перспективи / О.І. Бондар // Екологічні науки. – 2013. - № 1. – С. 6-14.
2. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21 грудня 2010 р. № 2818-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>
3. Коломієць С. Нова глобальна кліматична угода та місце в ній України [Електронний ресурс] / С. Коломієць. – Режим доступу: <http://hromadskeradio.org/gromadska-hvylya/svitlana-kolomiyec-nova-globalna-klimatychna-ugoda-ta-misce-v-niy-ukrayiny>
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Комплексної програми реалізації на національному рівні рішень, прийнятих на Всесвітньому саміті зі сталого розвитку на 2003-2015 роки» від 26 квітня 2003 р. N 634 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/634-2003-%D0%BF>
5. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Національну комісію сталого розвитку» від 30 грудня 1997 р. N 1491 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1491-97-%D0%BF>
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення Національної ради із сталого розвитку України» від 16 вересня 2009 р. N 997 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/997-2009-%D0%BF>

7. Рио-де-Жанейрская декларация по окружающей среде и развитию от 3–14 июня 1992 г [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml
8. Сталий розвиток // Вікіпедія: вільна енциклопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сталий_розвиток

Анастасія ГОНЧАРУК
*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ДІЯЛЬНІСТЬ ПРЕДСТАВНИЦТВА ООН В УКРАЇНІ У РОЗБУДОВІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У період трансформаційних перетворень в Україні, коли формуються головні, засадничі складові демократичного розвитку країни, розбудова громадянського суспільства набула особливої ваги. Розвинене громадянське суспільство є складовою і водночас передумовою демократичного поступу держави.

Громадянське суспільство забезпечує демократичність як владних інститутів, так і держави загалом. Натомість слабкість і нерозвиненість громадянського суспільства є однією з причин існування авторитарного чи тоталітарного режимів. Особливостями організації громадянського суспільства, що відрізняють їх від інших організацій, є такі риси, як інституціоналізована основа, організаційна відокремленість від державної системи, функціонування на принципах самоуправління та добровільний характер діяльності. Ці характеристики є доволі умовними, оскільки дають уявлення про організації громадянського суспільства як про суб'єктів, що відрізняються від державних або міждержавних акторів.

У міжнародній практиці, у процедурі ООН та інших міждержавних

міжнародних організацій (МОП, Рада Європи, ЮНЕСКО) для визначення добровільних громадянських ініціатив, діяльність яких не спрямована на отримання прибутку, використовується поняття «неурядові організації» (non-governmental organizations). Цей термін акцентує увагу на автономному щодо держав та урядів стані організації громадянської ініціативи. Від самого початку застосування цього поняття воно слугувало для позначення громадянської активності людей, що надходила знизу, оминаючи ініціативи урядових, владних, державних структур.

Становлення в Україні громадянського суспільства та його інституцій напряду пов'язане з поширенням та зростанням привабливості європейських цивілізаційних цінностей та відчутнішим проявом глобальної тенденції демократизації суспільних процесів, яка поступово охоплює все ширше коло держав і народів світу. Тим самим вказана проблема має як теоретичне, так і практичне значення в контексті утвердження демократичних засад міжнародного і міждержавного спілкування. Для європейських країн, як і більшості країн світу, пріоритетним є дотримання прав і свобод людини, міждержавного мирного та взаємовигідного спілкування як основних складових подальшого розвитку людства.

Процеси становлення інститутів громадянського суспільства, які охоплюють питання не лише взаємодії суспільства і органів державної влади, а й діяльність політичних партій і громадських організацій мають комплексний характер. Тобто ці процеси мають багатовимірний характер, адже вони ґрунтуються на дотриманні базових демократичних принципів, які лежать в основі розвитку громадянського суспільства [1].

Принципово іншим різновидом міжнародних організацій є міжурядові міжнародні організації, які створені різними державами задля вирішення політичних та економічних проблем. Найбільш універсальною міжнародною установою є Організація Об'єднаних Націй.

Економічна і соціальна рада ООН (ЕКОСОП) у ст.62 (п.2) Ста-

туту серед основних питань, що входять до її компетенції, називає «заохочення, повагу і дотримання прав людини і основних свобод».

Можна стверджувати, що успішний результат громадянського суспільства пов'язаний з діяльністю міжнародних організацій в Україні.

Одним із прикладів такої діяльності і, як наслідок, розбудови громадянського суспільства в Україні можна назвати наступний: восени 2015 року Організація Об'єднаних Націй визначила нову концепцію сталого розвитку – 17 Глобальних цілей, які охоплюють найважливіші економічні, соціальні екологічні та управлінські проблеми сьогодення. Затвердження національної стратегії сталого розвитку та плану дій щодо впровадження нових Цілей може стати важливою складовою реформування України. Через Гуманітарну Місію ООН підтримує уряд, людей та співпрацює з локальними громадами, щоб забезпечити критично необхідну гуманітарну допомогу. Однак варто зауважити, що Україна не є типовою країною, яка потребує гуманітарної підтримки. Метою Місії на сьогодні є свого роду відходження від надання гуманітарної допомоги, натомість забезпечення людської гідності, робочих місць, благополуччя та створення самодостатньої економіки. У порядку денному це пов'язано із заходами негайного відновлення. Спільно із Світовим Банком та ЄС, була здійснена оцінка потреб у відновленні та розбудові миру в Україні у 1.52 млрд. дол. і визначено 3 основні напрямки діяльності: відновлення інфраструктури, соціальні послуги, соціальна згуртованість. Також ООН підтримує Україну на шляху до реформи на основі Глобальних цілей сталого розвитку. Здійснюється співпраця з Офісом Омбудсмена, Міністерством Юстиції, сприяючи визначенню плану дій задля забезпечення прав людини [2].

Охарактеризувавши стан підтримки організацій громадянського суспільства міжнародними організаціями в Україні, доцільно звернути увагу на наступні моменти:

1) співробітництво з питань громадянського суспільства є необхідним та об'єктивно мотивованим;

2) Україні необхідно спрямувати значні зусилля на подолання конфліктних ситуацій та зниження градусу напруги в суспільстві, що можливо тільки за умови належного рівня розвитку та ефективної діяльності громадянського суспільства;

3) міжнародні організації повинні суворо додержуватися норм міжнародного права та внутрішнього законодавства країни перебування з метою унеможливлення розвитку подій за конфронтаційними сценаріями;

4) питання розвитку громадянського суспільства, його ролі у побудові сучасної держави та вдосконалення міжнародного партнерства носять об'єктивний характер і потребують подальших досліджень.

Підсумовуючи варто наголосити на тому, що громадянське суспільство є необхідною складовою будь-якої демократичної держави. Задля того, аби громадянське суспільство розвивалося в повній мірі, створюються різні програми, ініціаторами яких є міжнародні організації. Однією з таких є Організація Об'єднаних Націй, яка запровадила Програму Розвитку ООН (ПРООН). Це своєрідна глобальна мережа в галузі розвитку, яка тісно співпрацює з усіма верствами суспільства та допомагає країнам розбудовувати спроможність протистояти кризам, розвивати та підтримувати економічне зростання, спрямоване на покращення життя кожної людини. Одним із ключових завдань ПРООН є підтримання України на шляху сталого людського розвитку, спрямованого на досягнення демократичної держави.

Література:

1. Кудряченко А.І. Зasadничі демократичні цінності та їх вплив на розбудову громадянського суспільства в країнах Європи. // Віче – 2015. – №2 (382). – С.3 – 7.
2. Україна після 2015 року: Майбутнє, якого ми прагнемо / Національна доповідь. [Лібанова Е. М., Балакірева О. М., Єрмолаєв А. В. та ін.] – К. : 2013. – 114 с.

Анна КАЛЬМУК

*студентка спеціальності «Соціологія та соціальна робота»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

ІДЕЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Світова практика показує, що місцеві громади можуть ставати активними учасниками вирішення суспільних проблем та проблем на рівні громади. Питання посилення та розвитку громад є актуальною проблемою не тільки в країнах, що розвиваються, та в трансформаційних суспільствах, а й в усьому світі. Територіальні громади стають тим соціальним простором, де все більш активно проявляють свої переваги форми та методи суспільних ініціатив.

Розвиток громад на основі соціального залучення та громадської активності є одним з основних компонентів соціальних програм, орієнтованих на сталий розвиток на місцевому рівні. Це дає можливість отримати зворотній зв'язок та використовувати додаткові ресурси. Концепція активізації самих членів суспільства і включення їх в процес місцевого життєзабезпечення не як споживачів без права голосу, а як повноправних учасників, є першим кроком до подальшого наближення організованого населення до важелів самоуправління і стратегічного планування сталого розвитку території. Територіальні громади, різноманітні форми самоорганізації населення і місцевого самоуправління, покликані стати потужним прискорювачем становлення громадянського суспільства та реалізації засад сталого розвитку [2, с. 14].

Чимало науковців приходять до висновку, що трактування терміну “територіальна громада”, яке дає українське законодавство, має дещо односторонній характер, оскільки робить акцент лише на її територіальну ознаку, що не відображає усього розмаїття даного соціального та правового явища. За такого спрощеного ставлення до територіальної громади частково втрачається соціально-правова сутність цього феномену, котрий містить в собі поняття населення як спільноти жителів (місцевої спільноти), що об'єднані

спільною діяльністю, інтересами та цілями щодо задоволення потреб, пов'язаних з побутом, середовищем проживання, відпочинком, навчанням, спілкуванням, тобто економічними, культурними, етнічними, соціальними та ін. інтересами. Зокрема, «Тлумачний словник сучасної української мови» дає такі визначення терміну «грумада»: грумада – це 1) група людей, об'єднаних єдністю положення, інтересів; 2) об'єднання людей, які мають загальні інтереси, завдання [6, с.175].

Згідно проекту ПРООН/ЄС «Місцевий розвиток, орієнтований на грумаду», що впроваджується в Україні з 2007 р., розвиток грумад полягає у створенні сприятливого середовища для забезпечення довгострокового сталого та суспільного розвитку на місцевому рівні шляхом сприяння ініціативам самоврядування і таким ініціативам, які втілюються місцевими грумадами, які робитимуть внесок у загальний розвиток людства [4, с.31].

Насамперед, слід відзначити, що в літературі сформувалась низка підходів до розуміння поняття «розвиток грумади» (англ. «community development»). Досить прагматичного погляду на розвиток грумади дотримуються філіппінські науковці Е. Луна та ін., які характеризують його через такі соціальні практики: 1) навчання, просвітництво в грумаді; 2) організація грумади (переважно на спільні дії); 3) управління ресурсами грумади, насамперед для вирішення таких суспільних проблем, як бідність та низька продуктивність сільського господарства [1, с.56.]. Ці автори розглядають самоорганізацію грумади як спосіб впровадження нововведень у суспільстві. Така позиція збігається з поглядами тих, хто наголошує на важливості підходу знизу догори у своєчасному та ефективному розв'язанні суспільних проблем. Наголос при цьому робиться на інноваційних практиках у грумадах.

Вивчення досвіду розвитку грумади дає підстави для виокремлення наступних етапів у такій діяльності. Наприклад, українські фахівці [5, с. 124] пропонують вирізняти такі етапи в процесі розвитку територіальної грумади: 1) мобілізація грумади; 2) формування інституційних механізмів ефективного управління на місцевому рівні; 3) спільне планування і визначення пріоритетів 4) мобілізація ресурсів і впровадження проектів; 5) сталість результатів, тобто пе

ретворення інновації на рутинну соціальну практику. Інші українські дослідники [1, с. 49]. пропонують дещо відмінну послідовність дій із розвитку громади: 1) створення організації (що дає змогу залучати ресурси, необхідні для вирішення місцевих проблем, та співпрацювати з іншими організаціями); 2) обрання компетентних лідерів; 3) збір коштів, необхідних для функціонування організації; 4) визначення пріоритетних місцевих проблем, які люди вважають за потрібне вирішити передовсім для поліпшення свого життя; 5) оцінка можливості вирішення цих проблем, визначення їхньої вартості і складання плану дій 6) залучення ресурсів, необхідних для виконання організацією визначених пріоритетів; 7) збереження здобутих результатів; 8) лобіювання інтересів у різних органах влади. Зауважимо, що в обох цих алгоритмах в основу покладено створення в громаді певної організації, формалізованої структури для представлення інтересів населення. За чинним українським законодавством, передбачено такі механізми прийняття рішень щодо місцевого розвитку, як місцевий референдум, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання. Законодавством України також визначено, що формальні організації в громаді можуть функціонувати як: громадські або благодійні організації; органи самоорганізації населення (що мають досить складну процедуру створення); об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), кооперативи.

Український науковець О. Лиска [3, с. 208.] вважає, що в Україні слід застосовувати такий підхід до розвитку територіальних громад, який передбачає розгляд членів громад як партнерів органів місцевого самоврядування, а не пасивних споживачів послуг. Головним ініціатором та суб'єктом розвитку, на думку цього автора, повинна бути саме громада, а не органи влади чи їх посадові особи. О. Лиска пропонує створити центри розвитку громад та забезпечити підготовку відповідних фахівців – консультантів з розвитку громад, налагодити партнерські відносини між населенням та органами місцевого самоврядування, вести серед мешканців інформаційну та просвітницьку діяльність щодо їхньої можливості вирішувати питання місцевого значення.

Таким чином, розвиток територіальної громади розглядають у контексті соціальних практик громадянського суспільства і

ретворення інновації на рутинну соціальну практику. Інші українські дослідники [1, с. 49]. пропонують дещо відмінну послідовність дій із розвитку громади: 1) створення організації (що дає змогу залучати ресурси, необхідні для вирішення місцевих проблем, та співпрацювати з іншими організаціями); 2) обрання компетентних лідерів; 3) збір коштів, необхідних для функціонування організації; 4) визначення пріоритетних місцевих проблем, які люди вважають за потрібне вирішити передовсім для поліпшення свого життя; 5) оцінка можливості вирішення цих проблем, визначення їхньої вартості і складання плану дій 6) залучення ресурсів, необхідних для виконання організацією визначених пріоритетів; 7) збереження здобутих результатів; 8) лобювання інтересів у різних органах влади. Зауважимо, що в обох цих алгоритмах в основу покладено створення в громаді певної організації, формалізованої структури для представлення інтересів населення. За чинним українським законодавством, передбачено такі механізми прийняття рішень щодо місцевого розвитку, як місцевий референдум, загальні збори громадян, місцеві ініціативи, громадські слухання. Законодавством України також визначено, що формальні організації в громаді можуть функціонувати як: громадські або благодійні організації; органи самоорганізації населення (що мають досить складну процедуру створення); об'єднання співвласників багатоквартирного будинку (ОСББ), кооперативи.

Український науковець О. Лиска [3, с. 208.] вважає, що в Україні слід застосовувати такий підхід до розвитку територіальних громад, який передбачає розгляд членів громад як партнерів органів місцевого самоврядування, а не пасивних споживачів послуг. Головним ініціатором та суб'єктом розвитку, на думку цього автора, повинна бути саме громада, а не органи влади чи їх посадові особи. О. Лиска пропонує створити центри розвитку громад та забезпечити підготовку відповідних фахівців – консультантів з розвитку громад, налагодити партнерські відносини між населенням та органами місцевого самоврядування, вести серед мешканців інформаційну та просвітницьку діяльність щодо їхньої можливості вирішувати питання місцевого значення.

Таким чином, розвиток територіальної громади розглядають у контексті соціальних практик громадянського суспільства і

розуміють як ініціативи, що втілюються місцевими громадами задля забезпечення довготривалого та стійкого покращення їх соціально-економічного, екологічного тощо стану та становлення сталого розвитку загалом.

Література:

1. Борода М. Місцевий розвиток, орієнтований на громаду: умови та перешкоди / М. Борода, О. Татаревський, І. Шевляков. – К. : Міжнар. центр перспект. досліджень, 2011. – 57 с. 3. Гугнін Е. Феномен соціального капіталу / Е. Гугнін, В. Чепак // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 49–56.
2. Лисенко І. М. Розвиток територіальних громад як умова формування громадянського суспільства в Україні : авто- реф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.02 / Лисенко І. М. ; Тавр. нац. ун-т ім. В. І. Вернадського. – Сімф., 2011. – 20 с.
3. Лиска О. Г. Сучасні підходи до розвитку територіальних громад / О. Г. Лиска // Актуальні проблеми державного управління. – 2007. – Вип. 3. – С. 208.
4. Місцевий розвиток за участі громад. Результати соціологічного дослідження «Оцінка впливу підходу до місцевого розвитку за участі громад, реалізованого в Україні у проектах ПРООН, що фінансувалися Європейським Союзом та іншими донорами» / В. Паніотто, Д. Хуткий, А. Грушецький, В. Кісіль. – К. : КМІС, 2011. – 108 с.
5. Мішина Н. В. Органи самоорганізації населення: минуле, сучасне, перспективи / Н. В. Мішина. – Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2008. – 238 с.
6. Тлумачний словник сучасної української мови. / Укладачі Л. П.Коврига, Т. В.Ковальова, В. Д.Пономаренко. / За ред. доктора філологічних наук, проф. В.С.Калашника. – Харків: Белкар-книга, 2005. – С.175.

Роксана ЩУКІНА
*студентка спеціальності «Міжнародні відносини»
Національного університету «Львівська політехніка»
(м. Львів, Україна)*

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇН ТА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

У зв'язку з вибором України європейського майбутнього та з подіями на сході України все частіше постає питання про децентралізацію та надання органам місцевої влади більших повноважень. Адже, з одного боку, політика децентралізації є позитивною практикою, яка притаманна демократичним країнам, а з іншого, це питання постало найгостріше після конфлікту на сході України, і дуже часто мова йде про надання додаткових прав окремим регіонам Луганської і Донецької областей. Тому досі між прихильниками конституційних змін та противниками ведуться активні дискусії щодо меж розширення цих повноважень.

Аналізуючи плюси та мінуси, доцільно звернутися до здобутків місцевого управління у країнах ЄС і запозичити довід демократичних реформ у цій сфері.

Сучасну концепцію місцевого самоврядування запропоновано та сформульовано в Європейській хартії місцевого самоврядування, яке означає право і спроможність у межах закону здійснювати регулювання і управління суттєвою часткою державних справ, які належать до його компетенції, в інтересах місцевого населення. Це право здійснюється радами або іншими зібраннями громадян, члени яких вільно обираються таємним голосуванням на основі прямого, рівного, загального виборчого права і які можуть мати підзвітні їм виконавчі органи [1, ст. 3, пп. 1, 2].

В Хартії також йдеться про широке залучення громадян до прийняття управлінських рішень. Тому в Західних країнах влада призначена державою та створені громадою об'єднання тісно співпрацюють і формують місцеву владу. Тому кожна нова країна, яка долучається до ЄС має право скористатися впровадженням практики суспільного

розвитку відповідно до власних національних та культурних особливостей, соціальних умов [2].

Як приклад, розглянемо самоврядування у Польщі. Загалом воно поділяється на 3 територіальні одиниці: найбільша одиниця – воєводство, середня – повіт та основна – гміна.

Воєводство умовно можна порівняти з українською областю. Але головним завданням є регіональний розвиток, а не встановлення умов щодо розподілу коштів та видатків для менших територіальних одиниць. Воєводства вирішують питання освіти, охорони здоров'я, громадської безпеки, обороноздатності. Законодавчим органом є сеймик, який приймає статут, бюджет, обирає і відкликає воєводське правління, ухвалює інші рішення. Виконавчу владу утворює воєводське правління та маршалкове воєводства. Ці органи обираються раз на чотири роки.

Представником уряду у воєводстві є воєвода, призначений Прем'єром. Він здійснює правовий нагляд над всіма рівнями місцевого самоврядування, забезпеченням порядку, діяльністю поліції, пожежної охорони, санітарно-епідеміологічною інспекцією та репрезентує уряд.

Повіт має охоплювати спільну за економічними, громадськими та культурними правами спільну територію. Для ефективного функціонування повіту створені представницькі органи – ради повітів. А виконавчою владою є правління ради на чолі зі старостою. Повіт має власний бюджет, який не залежить від доходів гмін.

Нагляд за діяльністю повіту здійснюють голова Ради міністрів і воєвода, а у сфері фінансових питань – регіональна рахункова палата.

Найменшою одиницею є гміна, яка виконує громадські завдання від свого імені та під свою відповідальність. Мешканці гміни створюють місцеве самоврядування. До завдань гміни належать: розпорядження земельними площами, охорона середовища, водопостачання, створення або відновлення доріг, постів, громадський транспорт, охорона здоров'я тощо. Рада гміни обирається загальним голосуванням. Члени ради обирають правління і вїята, президента – у містах, бурмістра – у невеликих містах.

Отже, головною ознакою польського самоврядування, досягнене шляхом реформ є незалежність між рівнями територіального самоврядування, що не створює ієрархії та надає фінансову самостійність.

Головна відмінність європейської моделі управління полягає в тому, що воно є самоврядним за своєю природою. В Україні ж управління, а особливо обласне та районне, знаходиться в прямій підзвітності державним органам виконавчої влади і тому перебуває в більшій залежності від них ніж від громадян, які проживають на цій території.

Якщо більш докладно розглянути сучасну українську форму місцевого врядування, то воно досі має залишки радянської системи управління та вертикальний характер взаємовідносин.

Вважається, що місцева влада є лише представником державної на місцях і в свою чергу відповідальна перед виконавчою владою держави, а потреби населення відходять на другий план. Окрім цього місцева влада не відчуває відповідальності за результати своєї діяльності, адже вона виконує накази зверху.

Щодо правового статусу місцевої влади в Україні поділяють на:

- 1) сільські, селищні, міські ради, що представляють інтереси відповідних громад;
- 2) районні та обласні ради, які представляють сукупні інтереси громад цих територій (міст, сіл, селищ).

Характерною рисою місцевого самоврядування є те, що на рівні обласної та районної ради відсутні органи виконавчої влади.

А їх функції виконують місцеві державні адміністрації, які окрім власних повноважень виконують завдання, отримані від обласних рад. Голова міської ради підзвітний Уряду та Президенту.

Сільський, селищний або міський голова обирається територіальною громадою і главою виконавчої влади сільської, селищної або міської ради. Голова є відповідальним та підконтрольним територіальній громаді та раді.

Вивчення досвіду місцевого самоврядування в Україні та його порівняння з досвідом країн ЄС дає можливість сформулювати визначальні принципи, якими повинні керуватися органи місцевої влади у своїй роботі у демократичних державах. Перш за все, місцева Влада має виконувати універсальні функції і надавати більше повноважень місцевим громадам. Адже громада зазвичай розбирається в проблемах регіону краще, ніж обласна рада. Для цього в Україні треба популяризувати створення об'єднань громадян, а також залучення

їх до прийняття політичних рішень. Державні органи влади мають залишити за собою політичні повноваження, а питання у сфері культури, економіки та соціального розвитку передати на рівень громад. По-друге, між рівнями територіального устрою не має бути сильного контролю та підзвітності. Для реалізації цього процесу міста, селища повинні отримати більше прав та самостійності у прийнятті фінансових, адміністративних та інших рішень.

Запропонована президентом реформа місцевого самоврядування України також містить в собі зазначені вищі принципи роботи громади, тому і отримала широку підтримку населення.

В межах цієї реформи влада пропонує наступні кроки:

1. Визначити територіальну основу органів місцевого самоврядування та виконавчої влади;
2. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування різних рівнів;
3. Розмежувати повноваження між органами місцевого самоврядування та виконавчої влади;
4. Визначити, скільки ресурсів треба на кожному рівні;
5. Зробити органи місцевого самоврядування підзвітними перед виборцями і державою [4].

На прес-конференції Президент Петро Порошенко заявив, що реформа не означає послаблення центральної влади у сфері оборони, зовнішньої політики, національної безпеки та дотримання прав громадян [6]. Він також підкреслив, що цей проект не передбачає внесення змін до Конституції щодо спеціального статусу Донбасу, але передбачає розробку спеціального порядку здійснення місцевого самоврядування на цих територіях, які згодом і були сформульовані у ЗУ «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей».

Загалом сьогодні можна говорити про запровадження реформи децентралізації в Україні, розгляд та прийняття відповідних законів і, що є не менш важливим, створення та розвиток громад в різних областях України. Всі ці процеси свідчать про готовність українців до змін і формування нових відносин між центральною владою та мешканцями міст, за яких широкі повноваження надаються саме останнім у вирішенні проблем їх міст, селищ, районів. При цьому ні в якому

разі не йдеться мова про федералізацію в Україні. Особливий статус для окремих регіонів Донецької та Луганської областей, прописаний у спеціальному законі [7], є обумовленим підписанням Мінських домовленостей, а внесення змін до Конституції досі залишається дискусійним.

Література:

1. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року. – К. : Юмана, 1998. – 30 с.
2. Досвід реформування місцевого самоврядування в країнах Європейського Союзу [Електронний ресурс] / Б. К. Копил // Теорія та практика державного управління. - 2010. - Вип. 4. - С. 154-160. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2010_4_25
3. Скороход, О. П. Досвід місцевого самоврядування Франції та Польщі: здобутки та застереження для України / О. П. Скороход. - С. 159-164.
- 4.5 необхідних кроків для проведення реформи [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://decentralization.gov.ua/5_steps
5. Запропоновані зміни до пункту 18 Перехідних положень Конституції не передбачають зміни статусу регіонів і не означають федералізацію держави – народні депутати та міжнародні експерти. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://uacrisis.org/ua/32501-verfassungs-aenderung-punkt-18>
6. Нечаєв В. Децентралізація в Україні.[Електронний ресурс]/ В. Нечаєв - Режим доступу: <http://vynohradivnews.in.ua/novini/vynohradivshina/3255-decentralzacya-v-ukrayin.html>
7. Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей[Електронний ресурс] : закон України [прийнято Верховною Радою 16 вересня 2014 року № 1680-VII]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1680-VII>

Ганна МЕЛЕГАНІЧ

доцент, кандидат політичних наук
доцент кафедри міжнародних студій та суспільних комунікацій
Ужгородського національного університету
м.Ужгород, Україна

ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ВЛАДИ В ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

Етнічні проблеми охоплюють усі сфери життєдіяльності суспільства, і будь-які відхилення у вирішенні етнічних питань на державному рівні відразу ж перетворюються у проблеми на рівні регіонів і навіть доходять до рівня управління громадою.[1, с. 303]. Події на Сході України та в АР Крим останніх двох років є яскравим підтвердженням цього.

Актуальні суспільно-політичні процеси значною мірою відображають регіональну специфіку України, внаслідок чого можна говорити про регіональні й етнорегіональні особливості, оскільки ставлення громадян України до різних питань суспільно-політичного життя значною мірою опосередковане як етнічними, так і регіональними особливостями сприйняття, розуміння й оцінювання поточних політичних подій і рішень. Серед численних факторів, які впливають на формування та динаміку регіональних етнополітичних контекстів, характерних для України, визначальними є такі: 1) компоненти соціально-економічного буття носіїв тих чи інших регіональних ідентичностей; 2) етнічний склад населення; 3) поселенська структура населення з врахуванням етнічного чинника; 4) міграції (внутрішні і зовнішні) [3, с. 380].

Законодавчо визначений статус національних меншин передбачає гарантії реалізації їх прав та обов'язків через органи державної влади, органи місцевого самоврядування та інші інститути держави. Головним завданням місцевих органів влади у цій сфері є зміцнення толерантного ставлення представників різних спільнот, підтримка злагоди та взаєморозуміння між ними, конкретне вирішення питань

та проблем кожної етнонаціональної меншини задля збереження їх самоідентичності.

Закарпатська область є базовою у забезпеченні державної політики та соціальних гарантій представників національних меншин в Україні. Основні напрямки діяльності краю у цій сфері узагальнені як позитивний досвід роботи з реалізації державної політики щодо забезпечення прав і свобод національних меншин і рекомендовані для практичного використання іншим регіонам [4, с. 6].

Для реалізації етнонаціональної політики в Закарпатській області створено відділ у справах національностей. Даний відділ є структурним підрозділом обласної державної адміністрації, підзвітний та підконтрольний голові облдержадміністрації, тому саме через його діяльність можна розглядати діяльність ОДА у цій сфері. На жаль, у районах та містах області відповідних підрозділів не існує. Одним із напрямків роботи відділу є інформаційно-просвітницька робота. Так, з 2003 року спочатку щоквартально, а потім раз на півріччя видається «Інформаційний бюлетень» відділу у справах національностей обласної держадміністрації та Центру культур національних меншин Закарпаття, де висвітлюються актуальні питання етнокультурних процесів в області, публікуються законодавчі та нормативні акти, рішення органів влади з питань міжнаціональних відносин, результати наукових досліджень у цій сфері, подається хроніка подій діяльності громадських організацій етнонаціональних меншин. За кошти обласного бюджету видано ряд книжок інформаційного змісту, таких, як «Єдина родина» (2005), буклет «Багатонаціональне Закарпаття» (2008), довідник «Національно-культурні товариства Закарпаття» (2009) та інші. Майже щорічно проводяться конференції, семінари, круглі столи із залученням активу етнонаціональних громад області.

Важливою складовою захисту прав національних менших є їх безпосередня участь у процесі прийняття рішень. Для взаємодії з державними інституціями, забезпечення реалізації законодавчого права на участь в управлінні державними справами в області створено громадську колегію, яка є дорадчим органом при голові облдержадміністрації. До складу громадської колегії було делеговано декількох представників етнонаціональних спільнот. А в 2011

році до новоствореної Громадської ради при обласній державній адміністрації як постійно діючого колегіального виборного консультативно-дорадчого органу ввійшли деякі лідери національно-культурних товариств.

Для задоволення культурних, освітніх, духовних потреб етнонаціональних меншин, в області реалізуються регіональні програми, зокрема: Програма «Центр культур національних меншин Закарпаття на 2011–2015 роки»; Програма забезпечення розвитку освіти, культури, традицій національних меншин області на 2011–2015 роки [2]. До цього часу діяли аналогічні програми.

Проте, якщо аналізувати виконання регіональних програм у сфері етнонаціональної політики, то варто констатувати неповноцінне їх виконання. Хоча найчастіше це зумовлено відсутністю фінансування, проте часто такий стан речей зумовлюють й інші причини, зокрема відсутність ініціативи, бажання взаєморозуміння проблем та побудови конструктивного діалогу влади і представників НКТ як на загальнообласному, так і районному рівні. Іншою проблемою є часткова декларативність пунктів програм, що не передбачає чітких індикаторів її виконання.

Із моменту створення більшості національно-культурних товариств краю і з початком організації їх діяльності поставала нагальна потреба в формуванні певного координуючого органу. Зараз об'єднуючу і координуючу роль покладено на державну основу. В області активно функціонує Центр культур національних меншин Закарпаття (далі - ЦКНМЗ), який утворено в 1999 році і який став першою організацією такого типу в Україні.

Центр культур національних меншин Закарпаття є державним закладом, діяльність якого спрямована на реалізацію державної політики у сфері задоволення етнокультурних потреб національних меншин, відродження, збереження і розвитку їх культур, мов, звичаїв та традицій. Основними завданнями Центру є сприяння відродженню духовного потенціалу національних меншин, створення умов для всебічного розкриття їхньої самотності, утвердження гуманістичних цінностей, високої моралі і державницького патріотизму громадян України – представників різних національностей Закарпаття. У своїй роботі Центр керується Програ

мою «Центр культур національних меншин Закарпаття на 2011–2015 роки» та іншими нормативно-правовими документами Української держави в етнополітичній площині.

Центр надає організаційно-методичну і практичну допомогу національно-культурним товариствам, на базі яких функціонують недільні школи. Проте найчастіше допомога надається лише тим організаціям, які самостійно звертаються. Самі ж працівники ЦКНМЗ не моніторять ситуацію в громадських організаціях етнопонаціональних меншин області, тому, на жаль, з деякими з них не налагоджена співпраця і навіть втрачений зв'язок.

У своїй діяльності Центр співпрацює з іншими установами і організаціями, навіть міжнародного рівня.

Підсумовуючи, можна сказати, що у розв'язанні різноманітних питань життєдіяльності етнопонаціональних меншин, захисту їх інтересів важливе значення відіграють органи державної влади. Існування таких структур – важливий елемент політики держави і на загальнонаціональному, і на обласному рівнях. Закарпатська ОДА, зокрема відділ у справах національностей облдержадміністрації, який відповідальний за забезпечення і захист прав національних меншин, разом із Центром культур національних меншин Закарпаття намагаються шляхом конструктивного діалогу з громадськими організаціями національних спільнот сприяти вирішенню наявних у міжетнічній сфері питань, спрямованих на задоволення етнічної, релігійної та мовної самобутності населення регіону. Основні функції, які вони виконують, наступні: інформаційно-просвітницька, координуюча та організаційно-методична.

Література:

1. Бурдяк В. Регіональна етнополітика в Україні: ризики та виклики соціальної стабільності // Наукові записки Інституту політичних і етнопонаціональних досліджень ім. І.Ф.Кураса НАН України. Підсерія: «Курасівські читання». – 2009. – Вип. 44 – С. 297–306.
2. Відділ у справах національностей [Електронний ресурс] / Офіційний веб-сайт Закарпатської обласної державної адміністрації. – Режим доступу: <http://www.carpathia.gov.ua/ua/publication/content/497.htm>
3. Етнопонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність : монографія / [за ред. В. Наулка]. – К. : Голов. спеціалізована ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – 424 с.

Європейська інтеграція та національна ідентичність: інституційний і ціннісний виміри / Матеріали II Українсько-польського наукового форуму (12-13 травня 2016, Львів). – Львів-Olsztyn: «ПП Сорока», 2016. – 495 с.

Europejska integracja a tożsamość narodowa: wymiar instytucjonalny oraz wartości. / Materiały II Polsko-Ukraińskiego Forumu Naukowego (12-13 maja 2016, Lwów). - Львів-Olsztyn: Wydawnictwo «Sroka», 2016. – 495 s.

Підписано до друку 05.05.2016 р.

Формат 60x84/22.

Папір офс. Офс. друк. Гарнітура Таймс.

Ум.-друк. арк. 22,6. Ум.фарбовідб. 20,4

ISBN 978-966-2598-64-3